

Az ismeretlen Lenin

A titkos archívumból

Szerkesztette

Richard Pipes

XX. SZÁZAD INTÉZET

© XX. Század Intézet
© Richard Pipes
Hungarian translation © Kállai Tibor, 2002

A mű eredeti címe
The Unknown Lenin. From the Secret Archive
Yale University Press, New Haven and London, 1996

Szerkesztette és utószóval látta el
RICHARD PIPES

Fordította
KÁLLAI TIBOR

A magyar kiadást szerkesztette
KIRÁLY ZSUZSA

Szaklektor
KUN MIKLÓS

Borítóterv
Kissík Fényírdája

ISBN 963 9406 77 5

A kötet a XX. Század Intézet megbízásából
a Kairosz Kiadó gondozásában készült.
A kiadásért felel a Kairosz Kiadó ügyvezetője
Nyomdai előkészítés: SzaK'95 Bt.
Nyomta és kötötte:
Akadémiai Nyomda, Martonvásár
Felelős vezető: Reisenleitner Lajos

Tartalom

Tartalom.....	3
Köszönetnyilvánítás.....	8
Jurij A. Buranov köszönetnyilvánítása.....	9
Gyakran idézett művek.....	10
Politikai és állami szervezetek.....	11
Jegyzetek a dokumentumokról.....	12
Bevezetés.....	14
Lenin – Rövid életrajz.....	31
A titkos archívumból.....	34
1. dokumentum Kivonat a Szimbirszki Nemesség Küldöttgyűlése Jegyzőkönyvének átiratából.....	34
2. dokumentum Jegyzőkönyv Jelizaveta P. Smit pénzének átutalásáról a bolsevik központba.....	36
3. dokumentum A Végrehajtó Bizottság határozattervezete.....	38
4. dokumentum A Smit-hagyaték átvételének elismerése.....	39
5. dokumentum Távirat A. Je. Badajevhez Szentpétervárra.....	41
6. dokumentum Levél Armandhoz.....	42
7. dokumentum Kivonat egy Armandhoz írott levélből.....	44
8. dokumentum Kivonat egy Armandhoz írott levélből.....	44
9. dokumentum Levél Armandhoz.....	45
10. dokumentum Levél Malinovszkijhoz.....	46
11. dokumentum Levél Malinovszkijhoz.....	47
12. dokumentum Levél Malinovszkijhoz.....	48
13. dokumentum Levél Armandhoz.....	49
14. dokumentum Kivonat egy Armandhoz írott levélből.....	49
15. dokumentum Kivonat egy Armandhoz írott levélből.....	50
16. dokumentum Kivonat egy Armandhoz írott levélből.....	50
17. dokumentum Vallomástétel R. V. Malinovszkij ügyében.....	51
18. dokumentum Megjegyzések az RSzDRP(b) központi bizottsági üléséről származó észrevételekhez.....	58
19. dokumentum Lenin és Sztálin távirata A. M. Jurjevhez.....	61
20. dokumentum Táviratváltás A. M. Jurjev, Sztálin és Lenin között	62
21. dokumentum Üzenetváltás egy ismeretlen személy és Lenin között.....	64
22. dokumentum Távirat a dán napilaphoz az excár sorsáról.....	65
23. dokumentum Lenin és Csicserin Kraszinnal folytatott telefonbeszélgetésének szövege.....	66

24. dokumentum Levél V. V. Kurajevhez, Je. B. Boshoz, A. E. Minkinhez	67
25. dokumentum Levél Berzinhez	68
26. dokumentum Levélváltás Csicserin és Lenin között	70
27. dokumentum Levél V. V. Vorovszkijhoz.....	71
28. dokumentum Emlékeztető N. N. Kresztyinszkijhez.....	72
29. dokumentum Levél Berzinhez	74
30. dokumentum Levél Berzinhez	75
31. dokumentum Levélváltás D. L. Kurszkijjal.....	76
32. dokumentum Távirat Zinovjevhez	77
33. dokumentum Levél Ny. A. Rozskovhoz	78
34. dokumentum Az Orosz Kommunista (bolsevik) Párt Nyolcadik Kongresszusának Jegyzőkönyve	80
35. dokumentum Kamenyev és Lenin határozattervezete a nyomdászsztrájk ügyében.....	83
36. dokumentum Trockij bejelentése és a Központi Bizottság határozattervezete	85
37. dokumentum Feljegyzés Klingerhez	86
38. dokumentum Távirat Frunzénak.....	87
39. dokumentum Trockij memoranduma a Központi Bizottsághoz.	88
40. dokumentum Levél S. Z. Eliavához	92
41. dokumentum Távirat Zinovjevnek, Trockijnak, A. D. Naglovszkijnak és Kraszinnak.....	94
42. dokumentum Az RKP(b) Központi Bizottságának az Ukrajnában követendő politikával kapcsolatos tézistervezete	95
43. dokumentum Távirat Sztálinnak.....	97
44. dokumentum Távirat Sztálinnak.....	98
45. dokumentum Levélváltás Csicserin, Lenin és Radek között.	99
46. dokumentum Távirat Atkarszk Körzet Föld Ügyosztályához.	101
47. dokumentum Feljegyzés Trockijhoz.....	102
48. dokumentum Lenin megjegyzése a Finn Kommunista Párt Központi Bizottságának egyik levelén	103
49. dokumentum Feljegyzés a Politbürohoz.....	105
50. dokumentum Távirat a Tereki Regionális Forradalmi Bizottsághoz	105
51. dokumentum Csicserin levele, Lenin lapszéli megjegyzéseivel	106
52. dokumentum Távirat I. Sz. Unslihtnak.....	110
53. dokumentum Az RKP(b) Központi Bizottsága Plénumának határozattervezete	111
54. dokumentum Távirat Sztálinhoz.....	113

55. dokumentum Távirat Szmilgához.....	113
56. dokumentum Levélváltás Lenin és Kresztyinszkij között	114
57. dokumentum Feljegyzés Csicserinhez.....	115
58. dokumentum A Politbüro határozattervezete.....	116
59. dokumentum Az RKP(b) Központi Bizottságának politikai jelentése a Kommunista Párt Kilencedik Összoroszági Konferenciája számára.....	117
60. dokumentum A Politbüro direktíváinak vázlata Jofféhoz és Berzinhez	140
61. dokumentum Jelentés a Vörös Hadsereg által végrehajtott pogromokról, Lenin reakciójával.....	141
62. dokumentum Távirat Sztálinnak.....	143
63. dokumentum Dzerzsinszkij jelentése a fehér hadifoglyok helyzetéről, Lenin megjegyzéseivel.....	144
64. dokumentum A Központi Bizottság határozata Törökországról	146
65. dokumentum A Politbüro-határozat tervezete	146
66. dokumentum Felszólalás az RKP(b) Tizedik Kongresszusa küldötteinek – a Tízek Platformja támogatóinak – konferenciáján	148
67. dokumentum Távirat Caricin Kormányzóság Munkaügyi Bizottságához.....	150
68. dokumentum Levélváltás a németországi fegyvervásárlás ügyében.....	151
69. dokumentum Levélváltás Lenin és Litvinov között	152
70. dokumentum Lenin és Molotov távirata Szibériába és Kirgíziába.....	153
71. dokumentum Jelentés a pogromokról és Lenin reakciója.....	154
72. dokumentum Feljegyzés Csicserinhez.....	156
73. dokumentum Lenin és Molotov távirata az RKP(b) összes tartományi és regionális pártbizottságához.....	157
74. dokumentum Levél Csicserinhez.....	159
75. dokumentum Feljegyzés Molotovhoz.....	161
76. dokumentum Levél Berzinhez	161
77. dokumentum Feljegyzés Unslihtnak.....	163
78. dokumentum Feljegyzés Trockijtól a Politbüronak, Lenin annotációjával	164
79. dokumentum Távirat a Caricini Kormányzóság Tüzelőanyag Igazgatóságához.....	164
80. dokumentum Levélváltás a németországi fegyvervásárlásról	165
81. dokumentum Megjegyzések Kamenyevről	167
82. dokumentum Levél Kresztyinszkijhez	167

83. dokumentum Levél Molotovhoz a Politbüro tagjai számára ..	170
84. dokumentum Levél Molotovhoz a Politbüro tagjai számára ..	171
85. dokumentum Levél Szokolnyikovhoz	172
86. dokumentum Levél Sztálinhoz és Kamenyevhez	173
87. dokumentum Feljegyzés Szokolnyikovhoz	174
88. dokumentum Levél Csicserinnek	175
89. dokumentum Gyógyszerigénylés a Kreml gyógyszertárából ..	176
90. dokumentum Feljegyzés Kamenyevhez	177
91. dokumentum Levélváltás Molotovval	177
92. dokumentum Trockij memoranduma a Politbürohoz a párt szerepéről a gazdaságban.....	179
93. dokumentum Levélváltás Trockijjal	181
94. dokumentum Levél Molotovhoz a Politbüro tagjai számára ..	183
95. dokumentum Feljegyzés Gorbunovhoz	189
96. dokumentum Levélváltás Kamenyevvel.....	190
97. dokumentum Gyógyszerigénylés a Kreml gyógyszertárából ..	190
98. dokumentum A Politbüro távirata Csicserinhez	191
99. dokumentum A Politbüro távirata Radekhez és Buharinhoz ..	193
100. dokumentum Lenin, Kamenyev, Sztálin, Trockij és Molotov távirata Csicserinhez és a genovai szovjet delegációhoz.....	194
101. dokumentum Trockij levele, a Politbüro szavazása és Lenin határozattervezete	195
102. dokumentum Levél Sztálinhoz	197
103. dokumentum Feljegyzés a Politbüronak.....	198
104. dokumentum Levél Sztálinhoz a Politbüro számára	199
106. dokumentum Feljegyzés Kamenyevnek	200
107. dokumentum Levél Sztálinnak	201
108. dokumentum Levél Sztálinnak és Kamenyevnek.....	204
109. dokumentum Levél Sztálinnak	205
110. dokumentum Feljegyzés Unslihtnak.....	206
111. dokumentum Levél Radeknek	207
112. dokumentum Feljegyzés Zinovjevnek	208
113. dokumentum Levél Sztálinnak a Központi Bizottság Plénuma számára	208
Utószó	210
Függelék	227
1A. Dokumentum Julian Marchlewski memoranduma a Politbürohoz.....	227
2A. dokumentum Frunze távirata Trockijhoz.....	229
3A. dokumentum Artuzov távirata a jekatyerinburgi tartományi Cseka elnökéhez	230
4A. dokumentum Trockij távirata Kerzsencevhez és Kraszinhoz ..	231

5A dokumentum Csicserin levele Leninhez	232
6A. dokumentum Csicserin első távirata Genovából	234
7A. dokumentum Csicserin második távirata Genovából	235
8A. dokumentum A Központi Bizottság Plenumának határozata Leninnel kapcsolatban.	236
9A. dokumentum Dzerzsinszkij utasításai Lenin halálát követően	237
A dokumentumok forrásai	239
Névmutató.....	246

Köszönetnyilvánítás

E dokumentumok publikálásra való előkészítésében Jurij A. Buranov irányításával az RCHIDNI több munkatársa is segített nekem Moszkvában; rendelkezésemre bocsátották a dokumentumokat és legévelték nekem a kéziratok szövegét. S ha úgy adódott, kibetűzték azokat a passzusokat, amelyeket én nem tudtam elolvasni.

E könyvelkészítésének minden fázisában nagy segítségemre volt David Brandenberger.

Kutatói asszisztensem, Lynn Garth a kézirat szerkesztésében volt segítségemre. A Yale University Press két munkatársa, Jonathan Brent és Susan Abel az Annals of Communism szerkesztőjeként, illetve kézíratszerkesztőként végzett értékes munkát.

Jurij A. Buranov köszönetnyilvánítása

Köszönjük a Yale Universitynek, hogy kiadta V. I. Leninnek ezeket a korábban publikálatlan írásait. Legyen szabad megjegyeznünk, hogy az Újabb Kori Történelem Dokumentumai Megőrzésének és Tanulmányozásának Oroszországi Központja (RCHIDNI) minden lehetséges módon támogatta Richard Pipes munkáját e kötet összeállításában, rendelkezésére bocsátotta a dokumentumokat és a kéziratok nehezen olvasható részeinek gépelt változatait, valamint információkkal szolgált bizonyos homályos kérdések kapcsán.

Az anyag interpretációja az amerikai szerző kreatív és szaktudósi értékelést kívánó feladata.

Egyetértünk Richard Pipes számos állításával, melyeket a Bevezetésben és a lenini szövegekhez fűzött kommentárjaiban fejtett ki, mindazonáltal fenntartjuk a jogot, hogy nekünk is meglegyen a saját véleményünk ezekről a szövegekről.

A kötet olvasóinak szem előtt kell tartaniuk, hogy Oroszországban mind a mai napig igen sok a „titokzatosság” és a rejtély Lenin írásos hagyatéka körül. Nem zárható ki, hogy Lenin dokumentumainak egy részét valamelyik időszakban megsemmisítették. Más dokumentumok, amelyek megvilágíthatnák ezek lényegét, még nem egészen hozzáférhetőek a kutatók számára. És nem zárható ki az sem, hogy egyes dokumentumokat meghamisítottak. (Lásd Jurij Buranov: Lenin's Will: Falsified and Forbidden [Prometheus, 1995].)

Természetesen nem Richard Pipes vagy az orosz kutatók hibája, hogy az ilyen rejtélyek még ma is megoldatlanok. Véleményünk szerint folytatni kell Lenin kiadatlan írásainak feldolgozását, még hozzá az orosz és az amerikai kutatók együttműködésében. E kötet megjelenítése az első lépést jelenti ezen az úton.

Gyakran idézett művek

- BH* V. I. Lenin: *Biograficseszkaja hronyika, 1870-1924* [Önéletrajzi krónika], 1-13. kötet (Moszkva, 1970-85)
- Gyekreti* *Gyekreti szovjetszkoi vlasztyi* [A szovjet államhatalom dekrétumai], 13. kötet (Moszkva, 1957-89)
- LSz* *Lenyinszkij szbornyik* [Lenin Összegyűjtött Művei], 40. kötet (Moszkva, 1924-85)
- PSzSz* V. I. Lenin: *Polnoje szobranije szocsinyenyij* [Lenin Összes Művei], 5. kiadás, 55. kötet (Moszkva, 1958-65)
- RR* Richard Pipes: *The Russian Revolution* [New York, 1990]
- RUBR* Richard Pipes: *Russia Under the Bolshevik Regime* [New York, 1994]
- TP* Jan M. Meijer, szerk.: *The Trotsky Papers, 1917-1922*, 2. kötet, (The Hague, 1964-71)

Politikai és állami szervezetek

- Cseka** (VCseka) Titkosrendőrség 1917-22; [*Vszerossijszkaja Csrezvicsajnaja Komisszija* – [Összoroszországi] Rendkívüli Bizottság.
- Duma** Az orosz parlament alsóháza, 1906-17. (*Goszudarsztvennaja Duma*)
- Goszplan** Állami Tervhivatal
- GPU** A Cseka utódszervezete. *Goszudarsztvennoje Polityicseszkoje Upravlenyije* – Állami Politikai Ügyosztály)
- OGPU** A GPU új neve (1924; *Objegyinyonnoje Goszudarsztvennoje Polityicseszkoje Upravlenyije* – Egyesített...)
- Okhrana** (Okhranka) A cári titkosrendőrség (a. m. „védelem”)
- RKP(b)** Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt (*Rosszijszkaja Kommunyisztjicseskaja Partyija (bolsevikov)*)
- RSzDRP** Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt (*Rosszijszkaja Szocial-Demokratyicseskaja Rabocsaja Partyija*)
- szovjet** A kommunista állam szervezeti alapegysége, a népszuverenitás formális megtestesítője (a. m. „tanács”)
- szovnarkom** (SzNK) Népbiztosok Tanácsa (*Szovjet Narodnih Komisszarov*)
- VSzNH** Népgazdaság Legfelső Tanácsa (*Viszsj Szovjet Narodnovo Hozjajsztna*)
- VCIK** (CIK) A szovjetek Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottsága (*Vszerossijszkij Centralnij Iszpolnyityelnij Komityet*)

Jegyzetek a dokumentumokról

A gyűjteményünkben szereplő dokumentumok rendkívüli fordítási problémákat jelentettek. Nagy részük ugyanis távirati stílusban írt feljegyzés, előterjesztés és belső hivatalközi átírat, és ma már egyáltalán nem könnyű a bennük szereplő személyeket vagy eseményeket azonosítani vagy jelentőségüket megítélni. Lenin hajlamos volt kapkodva írni és beszélni, ismételni vagy elhagyni egyes szavakat, és nem nagyon törődött a stilisztikai finomságokkal. E szövegek angolra fordításakor a fordítók és a szerkesztő mindent megtett a hiányzó részek pótlására (a betoldások mindig zárójelben vannak) és a szöveg értelmének egyéb módokon való rekonstruálására. De a szövegek eredeti stílusán semmit sem javítottunk. Ha az angol fordítás helyenként értelmetlen és zavaros, akkor az azért van, mert a megfelelő orosz szöveg ugyanilyen értelmetlen és zavaros volt.

A dokumentumok többségét teljes terjedelemben közöljük. Ha egy szövegrészt kihagytunk, akkor azt zárójelbe tett hiányjellel jeleztük. A zárójel nélküli hiányjelek az eredeti dokumentumokban szerepeltek.

Azok a szavak vagy bekezdések, amelyeket az eredetiben a hangsúlyozás kedvéért aláhúztak, ebben a kötetben **vastag** betűvel szerepelnek. *Dőlt* betűvel szedtünk mindent, amit az eredetiben angolul írtak; ezeknél a részeknél megtartottuk az eredeti írásmódot és központosítást. Ha az eredetiben egy mondatot nyilvánvalóan kérdésnek szántak, de a végéről lefelejtették a kérdőjelet, akkor a fordításban zárójelben odatettük azt a kérdőjelet. Ha magán a dokumentumon nem szerepelt a dátum, akkor a dátumot zárójelben odaírtuk. Az eredeti szövegekről részletes információt nyújt a kötet végén A dokumentumok és az illusztrációk forrásai című felsorolás.

A fordítási munka nagy részét Catherine Fitzpatrick végezte. Munkáját rajtam kívül egy másik szakértő fordító is el-

lenőrizte. Szeretnék köszönetet mondani Genrih Dejcsnek is, aki a szöveg gondozásában volt segítségemre.

RICHARD PIPES

Bevezetés

LENINNEK, a bolsevik párt vezetőjének és a szovjet állam fejének írásos hagyatékát a Szentírás rangjára emelték a Szovjetunióban. Megnyilatkozásait hol ennek, hol annak a politikának az igazolásaként idézgették és üdvtanként kezelték. Ezzel az eljárással csak az volt a probléma, hogy Lenin gyakran módosította a véleményét, mert mindennek előtt nagy taktikus volt, aki aszerint váltogatta az álláspontját, ahogy a helyzet éppen megkívánta. Így aztán idézni lehetett őt, ahogy a forradalom előtti orosz parlamenti választások bojkottálását támogatja és úgy is, hogy a választási részvételre buzdít, ahogy a „burzsujokkal” való együttműködést támogatja, és úgy is, hogy a velük való konfliktusra buzdít, és így tovább. Leninre hivatkozni az eltérő, sőt egymással ellentétes politikai lépések indoklásaként bizony megkívánta a „dialektikus” zsonglőrködést, amely mesterséget a kommunista ideológus ok tökélyre fejlesztettek.

Még problematikusabbak Leninnek a nem publikálásra szánt kijelentései; ezek ugyanis gyakran ellentmondtak a nyilvános kijelentéseknek, és nagyon is eltértek a róla kialakított hivatalos képtől, amely szerint Lenin egy magasztos eszményt követett és csak végszükség esetén folyamodott erőszakhoz. Jobbnak látták tehát a nyilvánosság elől elrejtetni azokat a megnyilatkozásait, amelyekből egy könnyörtelen és cinikus ember képe, sok tekintetben Sztálin előképe bontakozhat ki.

Lenin művei öt orosz kiadásban jelentek meg. Az első sorozat, amely 1920-ban, még Lenin életében kezdett megjelenni és 1926-ban lett teljes, húsz kötetből állt huszonhat könyvben. Körülbelül 1500, korábban már publikált dokumentumot tartalmazott. A csupán árban és külalakban eltérő második és harmadik kiadás 2700 írást tartalmazott, s 1925 és 1932 között jelent meg, harminc kötetben, jegyzetekkel és magyarázatokkal bőségesen ellátva. A szerkesztők, köztük Ny. Buharin, nem tartottak igényt a teljességre: „A jelen kiadás – írják a bevezetőben

– általában nem tartalmazza az összeállításakor meg nem jelent művek kéziratait.”¹ Sztálinnak azonban nem tetszettek a második és a harmadik kiadás magyarázatai és jegyzetei, ezért utasítást adott egy újabb kiadás elkészítésére. A negyvenöt kötetes negyedik sorozat (1941-1967) majdnem 3000 dokumentumot tartalmaz. Szövege színvonalasabb a korábbi kiadásokénál, de jegyzeteit és kommentárjait a legszükségesebbekre korlátozták. És végül, a desztalinizáció után megjelent az ötödik kiadás is, a *Polnoje szobranijje szocsinyenyij* [Lenin összes művei], ötvenöt kötetben (1958-1965). A korábbiaktól eltérően ebben már sok, korábban kiadatlan mű szerepel; és magában foglal olyan írásokat is, amelyek különböző időszaki kiadványokban, például a *Lenyinszkij szbornyikban* [Lenini gyűjtemény] részletekben jelentek meg. Ez a *szbornyik* az évek során több ezer kisebb Lenin-írást közölt. Elméletileg Lenin minden kéziratát a párt központi bizottsága mellett működő moszkvai Marx-Engels-Lenin Intézet (IMEL) Központi Pártarchívumának (Centralnij Partyijnij Arhiv) kellett őriznie, amely kizárólagos jogokkal rendelkezett a lenini hagyaték kezelésében. Gyakorlatilag azonban nem mindig ez a szabály érvényesült.

A történészek régóta tudják, hogy az ötödik sorozat, az „összes művei” távolról sem tartalmazza az összes művet. A Harvard Houghton Library Trockij Archívumára támaszkodó, kétkötetes *Trotsky Papers* egy sor, korábban kiadatlan Lenin-dokumentumot hozott nyilvánosságra.² A nyugati kutatók számára az is nyilvánvaló volt, hogy az ötödik kiadás szerkesztői, amellet, hogy kihagytak egész dokumentumokat, itt-ott még meg is változtatták a lenini szövegeket, kihúzva belőlük az olyan részleteket, amelyeket ilyen vagy olyan okból közfogyasz-

---

¹ V. I. *Lenin: Szocsinyenyija* [Művek], I. kötet (Moszkva, 1925), p. VIII. Nyikolaj I. Buharin (1888-1938): Régi bolsevik, gazdasági szakíró. Segített Sztálinnak Trockij, Kamenyev és Zinovjev a hatalomból történő eltávolításában, de később őt is „jobboldali trockistának” bélyegezték és főbe lőtték.

² Jan M. Meijer (szerk.): *The Trotsky Papers, 1917-1922*, 2 kötet. (The Hague, 1964-1971).

tásra alkalmatlannak ítélték. De hogy pontosan mennyire hiányos az ötödik kiadás, arról csak a Szovjetunió 1991 végén bekövetkezett összeomlása után szerezhettünk tudomást, amikor is Borisz Jelcin elnök utasítást adott, hogy az oroszországi levéltárakat vonják ki a kommunista párt ellenőrzése alól, és helyezték az állami szervek fennhatósága alá őket. Akkor derült ki, hogy az azóta nevet – az Újabb kori történelem Dokumentumai Megőrzésének és Tanulmányozásának Oroszországi Központja (RCHIDNI) – nevet kapott Központi Pártarchívum nem kevesebb mint 6724 publikálatlan Lenin-kéziratot őriz³ – vagyis számbelileg kétszer annyit, mint amennyit az úgynevezett összkiadás! Az is kiderült, hogy a Központi Pártarchívumban a Lenin Alapot (*Fond*) két részre osztották: a Fond 2, Opis (Index) 1 a publikált művek kézíratait tartalmazta, a Fond 2, Opis 2sz (az *sz* a *szekretnij*, vagyis titkos jelzése) pedig a kartotékolt műveket. Később bejelentették, hogy Lenin 3714, korábban titkosított írását törölték a titkos listáról.⁴ 3010 tétel továbbra is az archívumban marad, s ennek az az egyetlen oka, hogy azokon ott van Lenin aláírása.⁵

Azt mondják, hogy feloldották a régi Központi Pártarchívumban lévő összes Lenin-dokumentum titkosságát, s így ezek a dokumentumok most már hozzáférhetők a kutatók számára. Azt mondják, de korántsem biztos, hogy ez így is van. Először is, a titkosság feloldása elhúzódó folyamat, amelynek végrehajtásához bizonyos időre van szükség: ahányszor csak ellátogattam az RCHIDNI-be, mindig új anyagokat mutattak nekem; más anyagok pedig az orosz újságokban és folyóiratokban jelentek meg. Másodszor pedig kiderült, hogy a Központi Pártarchívum nem volt egyedüli őrzője Lenin írásainak, minthogy néhány ilyen írást az úgynevezett Elnöki Archívumban (APRF) őriztek. Az Elnöki Archívumba az eredeti szándékok szerint olyan, aktuális politikai jelentőségű anyagok kerültek, mint a

---

³ Rudolf Pihója, in *Rogyina* [Haza], I (1992): 81.

⁴ Dmitrij Volkogonov, in *Izvesztyija* [Hírek], 1994. július 19., p. 5.

⁵ *Isztocsnyik* [Forrás], 2 (1993): 60.

Politbüro és a kormány jegyzőkönyvei. Az újabb publikációkból azonban megállapítható, hogy az archívumban kiadatlan Lenin-kéziratok is rejtőztek. Az *Isztocsnyik*⁶ című folyóirat például egy korábban ismeretlen levélváltást közölt Lenin és Sztálin között 1922 márciusából, az *Isztoricseszkij arhiv*⁷ pedig a cári rendőrség archívumából származó öt Lenin-kéziratot közölt, melyből három a Roman Malinovszkijnek írott levél volt. Ezeket mind az Elnöki Archívumban találták. A néhai Dmitrij Volkogonov, azon kevés kutatók egyike, akik bejuthattak az Elnöki Archívumba, azt állította, hogy az ott őrzött Lenin-dokumentumok kivétel nélkül másolatok voltak. Lehet, hogy ez igaz, de néhány esetben akkor is olyan másolatokról van szó, amelyek eredeti példányai elvesztek, vagy még mindig rejtegetik őket valahol. Így aztán nem merem kijelenteni, hogy láttam az összes, korábban kiadatlan Lenin-dokumentumot vagy akár csak azok nagyobbik részét.

És végül azt sem szabad elfelejteni, hogy Lenin még Oroszország diktátoraként sem vetette le a forradalom előtti illegalitásban felvett szokásait – gondoljunk csak arra, hogy bizalmas feljegyzéseiben milyen gyakran fordulnak elő a *titkos*, a *konspirációs* és a *bizalmas* kifejezések. Ha egy üzenet különösen kényes volt és kiszivárogtatása esetén nagy bajt okozhatott volna, akkor Lenin ragaszkodott ahhoz, hogy ne készüljön másolat, és az eredetit vagy juttassák vissza hozzá, vagy pedig semmisítse meg a címzett. Leninnek ezt a parancsát néhány esetben [ld. pl. 88. Dokumentum] szerencsére nem hajtották végre. Fel kell tételeznünk viszont, hogy ezt a parancsot az esetek többségében mégiscsak végrehajtották, s így kideríthetetlen számú Lenin-dokumentumot megsemmisítettek vagy a címzettek, vagy maga a szerző. Ezért aztán ha az összes archívumokból nyilvánosságra is kerülne az összes ma létező Lenin-dokumentum, akkor sem ismerhetnénk meg ennek az embernek és rezsimjének minden sötét titkát.

---

⁶ *Isztocsnyik* [Forrás], 3 (1994): 4-12.

⁷ *Isztoricseszkij arhiv* [Történeti archívum], 3 (1994): 4-12.

Nem teljesen világos, hogy a szovjet hatóságok milyen kritériumok alapján titkosították Lenin kéziratait. Némi sejtésünk azonban lehet abból a bizalmas feljegyzésből, amelyet a Központi Pártarchívum igazgatója, G. L. Szmirnov küldött 1990 decemberében a Központi Bizottság főtitkárhelyettesének.⁸ Lenin művei tervezett hatodik kiadásával kapcsolatban Szmirnov azt írja, hogy intézetének dolgozói átnézték a náluk fellelhető Lenin-dokumentumokat. Tájékoztatásul közli, hogy 1990. október 1-én az IMEL-ben 30.820 eredeti Lenin-kézirat található. Ezek közül 24.096-ot valamilyen formában már publikáltak. Szmirnov kifejezte aggodalmát, hogy egyes publikálatlan anyagok nyilvánosságra kerülése komoly károkat okozhat:

Vannak itt olyan dokumentumok, amelyek tartalma csakis a szuverén államok – India, Korea, Afganisztán, Anglia, Perzsia, Törökország stb. – elleni erőszakra buzdításként értelmezhető (az egyik vagy másik országban forradalmi háborút folytató egységek pénzzel vagy fegyverrel való támogatása; fegyverszállítás az afgán lázadóknak; a perzsa lázadók megsegítése; költségvetési hitelkeret megállapítása a mongóliai forradalmi tevékenység számára; a finn kommunisták pénzelése, például 10 millió rubel [átutalásával], stb.).

Speciális dokumentumokban szó esik a szovjet köztársaság állami szerveinek bizonyos titkos munkamódszereiről (a külföldi állampolgárok számára létesített koncentrációs táborokról, a külföldi delegációk megfigyeléséről, a diszkreditálásukra indított kampányokról, ahogy az például az angol szakszervezeti delegáció esetében is megtörtént stb.).

Itt vannak azután Leninnek a neki küldött anyagokra írott megjegyzései, amelyek kedvezőtlen színben tüntetik föl a Vörös Hadsereget (például azzal kapcsolatban, hogy az Első Lovashadsereg részt vett a zsidóellenes pogromokban stb.). Több dokumentum is foglalkozik azzal, hogy az állami szervek kihasználják a nemzetiségi ellentéteket (a Kaukázuson túli terü-

---

⁸ Isztoricseszkiy archiv, 1 (1992): 216-217.

leteken; kísérletek Litvánia, Magyarország, Csehország és Románia „szovjetizálására”; a szeparatista törekvések elfojtása Karéliában a kivégzések módszerével stb.)

Igen sok dokumentum annak a korszaknak a legkényesebb diplomáciai problémáival foglalkozik.

Jelenleg nem volna célszerű az ilyen jellegű dokumentumok publikálása.

Mint ahogy a fentiekből is kiderül, a kommunista rendszer mindenképp azokat a dokumentumokat igyekezett elrejteni, amelyek Lenint, a szovjet állam vezetőjét személy szerint is kapcsolatba hozzák a külföldi felforgató tevékenységgel, mivel a hatóságok nagyon szerették volna működésükben és pénzügyeikben függetlennek feltüntetni a külföldi kommunista pártokat, és belső eredetűnek a külföldi forradalmi mozgolókat. A kommunista felforgató tevékenység szovjet forrásainak feltárása veszélyeztette volna a többi országgal fenntartott diplomáciai kapcsolatokat, és veszélyeztette volna a Moszkva számára oly fontos hiteleket és gazdasági támogatást. Az ismeretlen *Lenin* több olyan kéziratot is közöl, amely Szmirnov szerint a külföldi pártoknak juttatott pénzzel foglalkozik, s néhány olyat is, amely direktívákat tartalmaz a külföldi felforgató tevékenységgel kapcsolatban.

Az ebben a kötetben szereplő dokumentumok összeválogatásakor kihagytam mindent, ami már megjelent a *Polnoje szobranijje szocsinyenyijeben* (PSS) és a *Lenyinszkij szbornyikokban* (LS). Beválogattam ugyanakkor az úgynevezett összkiadásban szereplő dokumentumokból kicenzúrázott részeket. Kihagytam azokat a Lenin-írásokat is, amelyek a *The Trotsky Papers*-ben jelentek meg. Beválogattam viszont több olyan dokumentumot, amely orosz újságokban és más, ideiglenes kiadványokban jelentek meg 1991 után, minthogy ezek, mindenféle gyakorlati okok folytán, elérhetetlenek a külföldi kutatók számára. Néhány esetben kivételt tettem és nem követtem a saját szabályaimat, s lefordítottam olyan írásokat is, amelyek a ren-

des orosz tudományos publikációkban láttak napvilágot: ilyen például Lenin 1920. szeptemberi beszéde a Vörös Hadsereg lengyelországi összeomlásáról⁹, és a Politbürohoz intézett szupertitikos levele, amelyben fölvezetja az ortodox egyház elleni hadjáratot az éhínség idején.¹⁰ Ezek a dokumentumok olyannyira leleplezőek erre az emberre nézve, hogy az oroszul nem tudó olvasónak is esélyt kell adnunk arra, megismerjék.

Mit tesznek hozzá eddigi ismereteinkhez ezek, a most nyilvánosságra kerülő dokumentumok?

Természetesen naivitás volna azt várni, hogy alapvető en megváltoztatják a Lenin személyiségéről és politikájáról eddig kialakult képünket. Amit a korábban publikált forrásokból ezekről tudunk, azt nem érvénytelenítik az újabban napvilágra került anyagok. De mégiscsak be tudják mutatni újabb oldalairól is Lenin motivációit, attitűdjeit és várakozásait, valamint a kommunista vezetők között kialakult személyes kapcsolatokat. Megerősítik a jól ismert Lenin-képet, lehántva róla a retusált hamisításokat. Lenin politikája a nagyközönségnek szánt megnyilvánulásokban a magától értetődő jogosság és a defenzivitás füstköde mögé rejtekezik. A privát megnyilvánulásokban viszont feltárul e politika agresszivitása és mérhetetlen cinizmusa.

Régóta tudjuk például, hogy a helyi szovjet jóváhagyta az antant csapatok partraszállását 1918 tavaszán Murmanszknál, ami az antant belépését jelentette az orosz polgárháborúba. De most már, saját szavaik alapján, azt is tudjuk, hogy Lenin és Sztálin szintén áldását adta erre az akcióra (19. és 20. dokumentum). Hasonlóképpen az sem okoz meglepetést, hogy a Vörös Hadsereg 1920 júliusi lengyelországi inváziójának más céljai is voltak, nem csupán az ország szovjetizálása; de hogy pontosan melyek voltak ezek a más célok, azt csak most tudhattuk meg

---

⁹ Először az *Isztoricseszkiy arhiv*-ban jelent meg, 1 (1992): 14-29.

¹⁰ Megjelent az *Izvesztyija CK*-ban [a Központi Bizottság Hírei], 1990. április: 190-193.

(59. dokumentum). Hogy a genovai konferenciát a kommunis-
ták torpedózták meg, kétoldalú különszerződést kötve a néme-
tekkel, azt minden, a korszakkal foglalkozó történeti munka
megemlíti; de az mégiscsak új értesülés, hogy Lenin már akkor
Genova „zátonyra futtatásán” munkálkodott, amikor a kon-
ferenciát még össze sem hívták (88. dokumentum).

Az ebben a kötetben publikált dokumentumok tovább
színesítik a Lenin politikájáról és Lenin személyiségéről eddig
kialakult képünket.

Ami a politikáját illeti, gyűjteményünk egyik legérdeke-
sebb dokumentuma annak a titkos beszédnek a gyorsírási
jegyzete, amelyet Lenin 1922 szeptemberében mondott el egy
zártkörű gyűlésen a párt vezetőinek, megmagyarázva a Vörös
Hadsereg egy hónappal korábbi, katasztrofális lengyelországi
vereségét (59. dokumentum). Megjegyzései nem hagynak két-
séget afelől, hogy Lenin 1920 nyarán komolyan azt hitte, hogy
Nyugat-Európa a forradalom küszöbén áll, s ezt a forradalmat ő
a Vörös Hadsereg segítségével kívánta meggyorsítani és betel-
jesíteni. Sztálinnak írt rejtjeles táviratából (43. dokumentum)
most már tudjuk, hogy Moszkva „csapásmérő haderőt” készí-
tett föl Galícia (Délkelet-Lengyelország) ellen, még azelőtt, hogy
a lengyelek megszállták volna Szovjet-Ukrajnát; Galíciát pedig
Lenin „az összes jelenkori állam elleni támaszpontnak” tekin-
tette (59. dokumentum). Az 1920. áprilisi lengyel támadás ürü-
gyet szolgáltatott a Kremlnek olyan hadműveletek megindí-
tására, amelyek gyorsan átcsaptak védekezésből támadásba.
Most már világosan látjuk, hogy Lengyelország megtáma-
dásának nem egyszerűen a szovjetizálás volt a célja, hanem az,
hogy az országot ugródeszkául használják Németország és
Anglia lerohanására. Ahogy ebben a beszédében kifejtette, miu-
tán legyőzték a fehér hadseregeket – melyeket Lenin mindig is
az antant eszközeinek tekintett –, elérkezett a Nyugat elleni
nagy offenzíva ideje. Lenin groteszk módon túlértékelte az an-
gol munkások forradalmi hevületét – az 1920-as Angliát az
1917-es Oroszországhoz hasonlította! –, és a német kommunis-

ták több százezres seregeiről fantáziált, ahogy azok masíroznak a Vörös Hadsereggel való egyesülés felé. Így aztán kiderül, hogy a „visztulai csoda” Piłsudski 1920. augusztus 16-án megindított ellenoffenzívája, amely felszabadította az ostromgyűrűbe fogott Varsót és gyors visszavonulásra készítette a betolakodókat – tulajdonképpen a világtörténelem egyik döntő ütközete volt, ahogy a brit diplomata, vikomt d’Abernon kifejtette.¹¹

Lenin távirata Sztálinnak (54. dokumentum) érdekes részletekkel szolgál ezekhez az eseményekhez: ezek szerint Lenin az A. I. Jegorov által vezetett délnyugati frontot Sztálinnal, mint politikai komisszárral Csehszlovákiába, Magyarországra, Romániába, s végül Olaszországba akarta küldeni. Így most már érthetővé válik, hogy Sztálin miért nem vezette a délnyugati seregét Varsó felé, hogy részt vegyen az ostromban. Ezt a tétlenkedést Trockij később függelékenységével magyarázta, s ebben látta a Vörös Hadsereg vereségének fő okát. Sztálin viszont szinte bizonyosan Lenin utasításait követte.*

Az, itt bemutatott dokumentumokból bepillantást nyerhetünk a genovai konferenciával kapcsolatos szovjet taktikázásba. Ezt a konferenciát a nagyhatalmak hívták össze 1922 elején az azal a céllal, hogy megoldjanak bizonyos, a versailles-i szerződés által nyitva hagyott kérdéseket, s hogy visszavegyék Németországot és Oroszországot a nemzetek közösségébe. Lenin főként azért döntött a konferencián való részvétel mellett, mert nagyon szeretett volna komoly kölcsönökhöz jutni a polgárháborús pusztítás és a hadikommunizmus kísérletei által romba döntött szovjet gazdaság talpra állításához. Ugyanakkor tartott Németország és az antant újbóli közeledésétől is. Ezért utasította

---

¹¹ Viscount d’Abernon: *The Eighteenth Decisive Battle of the World: Warsaw, 1920* (London, 1931). Lenin a maga részéről „a világ fordulópontjának” nevezte ugyanezt az ütközetet (59. dokumentum).

* [A csillaggal jelzett lapalji jegyzetek Kun Miklós észrevételeit tartalmazzák.] A mérvadó hadtörténeti állítások ellentmondanak ennek. A Vörös Hadsereg lengyelországi hadjárata alatt született Lenin levelek is az ellenkezőre utalnak.

Georgij Csicserin külügyi népbiztost, a szovjet delegáció fejét, intézze úgy, hogy „zátonyra fusson” a konferencia, de nem Oroszország miatt. Azt hitte, hogy országa számára így még könnyebben meg tudja szerezni a kölcsönöket (88. dokumentum). Ezt a célt a Németországgal kötött különmegállapodás révén érték el, amelyet a genovai konferencia idején Rapallóban írtak alá. Leninnek azonban sikerült túltaktikáznia magát, mert a konferenciát zátonyra futtatta ugyan, de él remélt külföldi kölcsönöket csak nem kapta meg.

Némiképp meglepő, hogy a külföldi lázítási kísérletek sorozatos kudarca ellenére Lenin még 1922 februárjában is rendületlenül hitt abban, hogy Nyugaton és főként Angliában küszöbön áll a nagy forradalom. Ezt írta például Csicserinnek: „Mindен esik széjjel ott ‘őnáluk’. Ez már a teljes csőd (India stb.)” (88. dokumentum).

A külországokban – Finnország, Törökország stb. – végzett szovjet felforgató tevékenységgel kapcsolatos dokumentumok önmagukért beszélnek. Különösen árulkodóak Leninnek azok a tervei, hogy kommunizálják Litvániát az 1920-as lengyelországi hadjárat során: utasítást adott Moszkva ottani ügynökeinek, hogy „először szovjetizáljuk Litvániát, azután visszaadjuk a litvánoknak” (51. dokumentum, 8. sz. jegyzet). Lenin ebben a magánjellegű közleményben még a látszatát sem akarja kelteni annak, hogy Szovjet Litvánia valamiféle belső változások eredményeképpen jönne létre.

Ami pedig Lenin személyiségét illeti, mindennek előtt azt látjuk, hogy Lenin tökéletesen semmibe veszi az emberi életet, hacsak nem a saját családjáról és legközelebbi barátairól van szó. Velük gondoskodó és figyelmes volt, még arra is vigyázott, nehogy agyondolgozzák magukat – s ebben a kérdésben egészen odáig elment, hogy megparancsolta Sztálinnak és Kamenyevnek, hogy hetente három kötelező pihenőnapot tartsanak (91. dokumentum). Odafigyelt, hogy pontosan betartják-e az orvosi utasításokat (30. dokumentum). Kényelmes lakásokat

szerzett nekik Moszkvában, és csendes dácsákat a környéken (91. és 102. dokumentum). Ezek az emberek az ő katonái voltak – de csak addig, amíg engedelmeskedtek neki. Mert amikor például a külügyi népbiztos Csicserin vette a bátorságot, és egy kisebb változtatást javasolt a szovjet alkotmányban, hogy elnyerje az amerikaiak tetszését és ezzel rávegye őket nagylelkű kölcsönök folyósítására, akkor Lenin úgy döntött, hogy minisztere megőrült – a szónak nem átvitt, hanem klinikai értelmében –, s hogy a Politbüro intézkedjen ennek az embernek az intézeti kényszer-gyógykezeléséről.¹² Korai példája ez annak, a majd a Brezsnyev-korszakban kivirágzó eljárásnak, hogy a másként gondolkodók ellen a kényszer-gyógykezelés eszközeivel lépnek fel.

Ahogy telt-múlt az idő, Lenin lassanként elveszítette a bizalmát más segítőtársaiban is. 1922-ben a betegsége miatt többnyire már csak passzívan és egyre csalódottabban szemlélte az eseményeket. Az ebből az időszakból származó dokumentumok azt jelzik, hogy Sztálin kivételével mindenkiben talált valami fogyatékoságot, az év végére pedig már Sztálinból is kiábrándult. Kamenyevet, az ő távollétében kormányzó triumvirátus tagját szárnalmas puhánynak tartotta (81. dokumentum). Trockijról kijelentette, hogy nem ért semmit a politikához (66. dokumentum). Rikov szerint egy kellemetlen alak (96. dokumentum). Lenin bizonyára kételkedett épelméjűségükben is, mert elrendelte, hogy nagy részüket vizsgálja meg egy odalátogató német „idegbetegség”-specialista (95. dokumentum).*

Külön érdeklődésre tarthat számot Lenin viszonya Trockijjal és Sztálinnal. Trockij később igyekezett kihasználni, hogy 1922-23 telén megrendült Lenin és Sztálin barátsága, és megpróbálta magát Lenin legközelebbi és legmegbízhatóbb munká-

---

¹² PSS, 54. kötet, pp. 36-37, 596. Megmagyarázhatatlan okok folytán ez a kínos üzenet megjelenhetett Lenin Összes Műveiben.

* Lenin inkább azzal törődött, hogy a szovjet felső vezetés nehogy túlzottan „elhasználódjon” a polgárháború idején. Ezért foglalkozott annyit az egészségi ellátásukkal és üdültetésükkel.

társának beállítani, csakhogy ezenközben tökéletesen félreértelmezte a bolsevik vezető őhozza való viszonyát. Lenin nagyra értékelte Trockij szervezői és szónoki képességeit, s ezért is utasította el ingerülten Kamenyevnek azt a javaslatát, hogy Trockijt zárják ki a Központi Bizottságból (106. dokumentum). Ugyanakkor nem sokra becsülte Trockij ítélőképességét a lényeges ügyekkel kapcsolatban, s általában megtartotta vele a három lépés távolságot. Gyűjteményünkben több dokumentum is tanúsítja ezt. Lenin komolytalan dolognak tartotta és „ideggyengeségnek” tudta be Trockijnak, saját hadügyi népbiztosának azt a sürgetését, hogy csoportosítsák át a Vörös Hadsereget a polgárháború kritikus szakaszában (39. dokumentum). Ugyanígy figyelmen kívül hagyta Trockijnak azt a tanácsát, hogy a párt ne avatkozzon be a gazdasági ügyekbe: „Ad acta” tetette a javaslatát (92. dokumentum). Más forrásokból tudjuk, meghökkentette és bosszantotta, hogy Trockij „kategorikusan visszautasította” a négy „helyettesi” (*zam[esztyityel]*) poszt egyikének elfogadását az államapparátusban Lenin betegségének idején. (109. dokumentum).¹³ Csak 1922-23 telén – amikor már nem sok ideje maradt hátra az őt megbénító és beszédképességétől is megfosztó újabb agyvérzésig – próbált meg Lenin valamiféle taktikai szövetséget kialakítani Trockijjal Sztálin, Kamenyev és Zinovjev ellen, de ezt az ajánlatot Trockij hallgatólagosan elutasította.

Ezzel szemben bőséges bizonyítékunk van arra, hogy Lenin nagyon megbízott Sztálinban, és nemcsak a mindennapi kormányzati ügyekben, hanem a legfontosabb politikai célok meghatározásában is. Ismerjük a Sztálinnak írott feljegyzéseit, amelyekben egy sor kérdésben kikéri a tanácsát. Ezeknek a feljegyzéseknek csak nőtt a jelentőségük, amikor nemrég kiderült, hogy maga Lenin volt az, aki 1922 áprilisában kijelölte Sztálint az újonnan létrehozott pártfőtitkári posztra.¹⁴ Trockij tehát ha-

---

¹³ RUHR, 464, 466-474.

¹⁴ Feliksz Csujev: *Szto szorok beszéd sz Molotovim (Iz dnyevnyika F. Csujeva)* [Száznegyven beszélgetés Molotovval (F. Csujev naplójából)] (Moszkva, 1991), 181.

zudott, amikor azt állította, hogy ez a kinevezés, amely aztán meghatározta Szovjet-Oroszország további sorsát, Lenin akaratára ellenére született.¹⁵

Ennyit Lenin és legközelebbi munkatársai viszonyáról. Ami általában az embert illeti, Lenin csak megvetéssel tudott tekinteni rá: a dokumentumok megerősítik Gorkijnak azt az állítását, hogy az egyes ember „szinte nem is érdekelte” Lenint, s hogy a bolsevik vezető körülbelül úgy bánt a munkásosztállyal, ahogy a kohász a vasércel.¹⁶ 1918. szeptember elején Lenin elhatározta a tömegterror bevezetését. A Központi Bizottság egyik titkárához, Kresztyinszkijhez valószínűleg még ugyanebben a hónapban írt kurta feljegyzés (28. dokumentum) annak a kampánynak a beindulását jelzi, amelynek idővel több tízezer áldozata volt.

A 61. és a 71. dokumentum riasztó híreket tartalmaz: zsidó kommunisták tájékoztatják Lenint, sürgős intézkedését kérve, hogy a Lengyelországból visszavonuló Vörös Hadsereg pogromokat hajt végre. „Ad acta”, firkantotta rájuk Lenin, ami azt is jelenti, hogy semmiféle intézkedés nem történt. Dzerzsinszkij, a nem éppen a szenvedők iránti részvétéről híres szervezet, a Cseka vezetője azt jelentette, hogy a legyőzött fehér seregek százezer foglyul ejtett katonája embertelen körülmények között él a fogoly táborokban. „Ad acta”, reagált erre is Lenin (63. dokumentum). Még egy év sem telt el azóta, hogy magához ragadta a hatalmat de ez az ember már kész lett volna „porig égetni Bakut” egy külső támadás esetén (21. dokumentum). A következő évben azt az utasítást adta Frunzénak, a turkesztáni front parancsnokának, helyezze kilátásba, hogy „az utolsó szá-

---

¹⁵ L. Trockij: *Moja zszizny* [Életem], 2. kötet (Berlin, 1930), 202-203; és *The Suppressed Testament of Lenin* [Lenin elhallgatott végrendelete] (New York, 1935), 22.

¹⁶ M. Gorkij: *Vlagyimir Iljics Lenin* (Leningrád, 1924), 9; és *Novaja zszizny* [Új élet], 1917. november 10. Idézi Makszim Gorkij: *Untimely Thoughts* [Nyeszovremennije miszli – Korszerűtlen gondolatok], szerk. H. Ermolaev (New York, 1968), 89.

lig kiírtja a kozákokat, ha felgyújtják az olajat Gurjevban” (38. dokumentum). Az ilyen felhívások a városok felégetésére és lakóik kiirtására Dzsingisz kán és Tamerlán korát idézik. És egyáltalán nem kivételesek. A penzai tartományban 1918-ban a parasztok tiltakoztak és lázadoztak a gabonarekvirálás miatt; a helyi kommunista hatóságoknak szóló hírhedt utasításában Lenin megparancsolta, hogy száz „kulákot” nyilvánosan akasszanak föl a parasztok elrettentése és engedelmességre kényszerítése céljából (24. dokumentum). S talán még döbbenetesebb Leninnek az az utasítása, hogy indítsanak offenzívát az ortodox egyház ellen, kiaknázva az Oroszországot és Ukrajnát 1921-22-ben sújtó, példátlan méretű éhínséget: itt a, kannibalizmus szolgáltatott ürügyet a papság elleni politikai offenzívához (94. dokumentum). Az egyházi tulajdon elvételét ellenző papokat agyon kell lőni: s minél többet, annál jobb.¹⁷ Az ilyen barbár utasítások után már meg sem lepődünk azt olvasva, hogy amikor megkérték Molotovot, az egyetlen olyan kommunista tisztségviselőt, aki kiszolgálta Lenint is és Sztálint is, hogy hasonlítsa össze a két diktátort, nos, akkor Molotov habozás nélkül kijelentette, hogy Lenin volt a „keményebb” vagy „kíméletlenebb” (*boleje szurovij*).¹⁸ Akik még ma is idealizálják Lenint, és Sztálinnal összevetve kedvezően nyilatkoznak róla, nem sok örömet fogják lelteni a most napvilágra kerülő Lenin-dokumentumokban.

Ezek a dokumentumok megerősítik azt, a más forrásokból szintén ismert tényt, hogy Lenin megvetéssel tekintett az oroszokra. Tunyanak, megbízhatatlannak és „puhánynak” tartotta őket. Sajnálta, hogy az oroszok nem tudnak úgy dolgozni, mint a németek, bár különösebben nem szimpatizált a németekkel sem.

---

¹⁷ Volkogonov azt írja, látta Leninnek azt az írásos utasítását, hogy naponta tájékoztassák őt az agyonlőtt papok számáról: *Lityerator* [Literátor], 1990. augusztus 31., p. 4.

¹⁸ Csujev: *Szto szorok beszéd*, p. 184.

Ezek a dokumentumok megrögzött embergyűlölőként mutatják be Lenint. Megerősítik, amit Gorkij írt róla a hosszú és közeli ismeretség alapján: azt, hogy Lenin „úgy általában” szeretete az embereket, de „meg is tagadta őket. Az ő szeretete messze előre tekintett, a gyűlölet ködén keresztül.”¹⁹ Vagyis nem a maga valójában „szerette” ő az emberiséget, hanem abban az állapotában, amilyenné hite szerint válni fog, ha majd a forradalom dicsőséges győzelme után megszületnek az új típusú emberek. Furcsa módon Összes Műveiből a cenzúra kitiltotta azokat az írásait is, amelyeket az egyetlen olyan embernek – szeretőjének, Inessza Armandnak – címzett, aki iránt meleg emberi érzésekkel viseltetett. Az összegyűjtött művekben az Armandnak írottak közül csak azok a levelek szerepelnek, amelyek szigorúan pártügyekkel foglalkoznak: minden bensőséges megnyilvánulást, főként, ha azokból szexuális viszonyra lehetett következtetni, vagy kihagytak vagy átírtak. Nyilvánvalóan illetlenségnek tartották, hogy a világforradalom félisten vezetőjének házasságon kívüli szerelmi ügyei is legyenek.

Ami a nem bolsevikokkal való bánásmódot illeti, Lenin vagy a megfélemlítéssel operált, vagy a kapzsiságra játszott rá. Az irányítás a alatt álló emberek kézben tartása érdekében semmiféle erőszaktól nem riadt vissza. Akikre szüksége volt céljai eléréséhez, azok előtt pénzt villantott fel. A Kommunista Internacionálé titkára, Angelika Balabanova írja visszaemlékezéseiben, maga is elcsodálkozott milyen gyakran biztatta őt Lenin bőkezűsége: „könyörgöm magának, ne spóroljon. Költsön el milliókat, sok-sok milliót.”²⁰ Ezt megerősíti néhány, a titkoság alól most feloldott dokumentum is. Lenin utasította a svájci nagykövetet, hogy ne sajnálja a pénzt a kommunista propagandára: „Ne takarékoskodjon a pénzzel!!” (25. dokumentum). Jóváhagyta a finn kommunisták pénzügyi támogatását (48. dokumentum). A francia kommunistákról, akik szerettek azzal kérkedni, hogy ők nem fogadtak el pénzt Moszkvától, most ki-

---

¹⁹ Gorkij: *Vlagyimir Iljics Lenin*, p. 10.

²⁰ Angelica Balabanoff: *Impressions of Lenin* (Ann Arbor, Mich., 1964), 29.

derült, hogy bizony ők is sokat kaptak (37. dokumentum). Az egyetlen, amire Lenin sohasem támaszkodott, az az elvhűség volt. Nyilván maga sem hitt benne.

Lenin két kézzel szórta a pénzt, de a pénz megszerzésében sem voltak gátlásai. A 2-4. dokumentum aprólékosan részletezi, hogy Lenin milyen intézkedéseket tett, hogy kisajátítsa a bolsevik frakció számára a gazdag gyáros, N. P. Smit örökségét, amelyet az elhunyt *az egész* Oroszországi Szociáldemokrata Pártra hagyományozott. Már régóta ismeretes, hogy Lenin 1917-18-ban támogatást fogadott el a németektől, de örök konspirátor-ként mindig ügyelt arra, hogy írásos nyomai ne maradjanak az ilyen pénzügyekben való részvételének. Most kiderült, hogy még 1918 augusztusában, három hónappal Németország kapitulációja előtt is pénzt kunyerált Berlintől, hogy francia- és angolellenes vagyis németbarát – propagandát folytasson Nyugat-Európában a semleges Svájcban lévő képviselője közreműködésével (25. dokumentum).

Lenin további jellemvonása, amely igen markánsan rajzolódik ki ezekből a dokumentumokból, a rendőri mentalitás. A cári Ohrana egyetlen vezetője sem tartotta annyira szemmel a másként gondolkodó értelmiségieket, mint ő; ezeket az embereket a rendszeréhez való viszonyulásuk alapján osztályozta, s a szerzett értesüléseket a Csekának vagy a GPU-nak továbbította, megtorló intézkedések végrehajtása céljából. Listákat vezetett azokról, akiket száműzni kívánt Szovjet-Oroszországból: utasította a GPU-t, hogy állítson össze egy jegyzéket a „több száz (értelmiségiről), akiket irgalmatlanul ki kell toloncolni az országból” (107. dokumentum). Egy bolsevik múlttal rendelkező mensevik történész, N. A. Rozskov esete annyira foglalkoztatta, hogy az ügyet többször is a Politbüro elé vitte, mert ő maga képtelen volt eldönteni, hogy Rozskovot Oroszországban száműzzék-e, vagy inkább toloncolják ki az országból (107., 112. és 113. dokumentum). A brit szakszervezeti delegációt, amely Moszkva meghívására látogatott el Szovjet-Oroszországba, Lenin utasítására angolul beszélő ügynökökkel tették tele, és jól

összehangolt politikai zaklatásnak tették ki (45. dokumentum). Ugyanígy jártak el a Hoover-féle Amerikai Segélyezési Hivattal (ARA), amely azért ment Szovjet-Oroszországba, hogy ingyen élelmet osszon az éhező oroszok és ukránok tízmillióinak (75. dokumentum). Mindebből csakis arra következtethetünk, hogy Lenin örökös rettegésben élt, attól tartva, hogy az orosz szocialisták és a külföldi hatalmak majd ugyanúgy bánnak vele, ahogy ő bánt velük. S minthogy semmilyen összeesküvést nem sikerült leleplezni, gyanakvása és szorongása oly mértékig fokozódott, hogy végül elveszítette minden racionális kontrollját. Mert az orosz értelmiségiek, akiket ő oly kíméletlenül üldözött – régi és új akadémikusok; közgazdászok; újságírók stb. –, ártalmatlan figurák, akik a szovjet rezsim miatti morgolódásaik ellenére nagyon is elégedettek voltak, hogy élve megúszták a forradalmat és a vörös terrort, az éhínséget meg a tífuszjárványt, és nem forgattak a fejükben semmiféle lázadó gondolatokat.

Lenin magánbirtokként igazgatta hatalmas birodalmát, az egyik nap arra utasítva távoli tartományokat, hogy hüvelykre meghatározott méretű gerendákat és egyéb fűrészárut (79. Dokumentum), másik nap pedig arra, hogy juhot és sertést szállítsanak (46. Dokumentum). Semmi sem kerülte el a figyelmét, kivéve az általa a törvény fölé helyezett kommunista apparátus határtalan züllöttségének okai, valamint az, hogy a világ miért nem követi a szovjet példát.

Azt természetesen nem tudhatjuk, hogy a ma még rejtőző Lenin-dokumentumok mit fognak feltárni, ha egyszer végre napvilágra kerülnek. De nagyon valószínű, hogy még inkább kidomborítják Leninnek azokat az emberi és politikusi tulajdonságait, amelyek a már most is hozzáférhető anyagokból kirajzolódtak.

Lenin – Rövid életrajz

VLAGYIMIR ILJICS ULJANOV (Lenin) 1870-ben született Szimbirszkben. Apja középiskolai igazgató volt.[#] Testvérei radikális mozgalmakban vettek részt; Alekszandr nevű bátyját 1887-ben kivégezték, mivel tagja volt a cár ellen merényletet tervező titkos szervezetnek. Lenin azonban csak akkor kezdett politikával foglalkozni, amikor 1887 őszén letartóztatták és kizárták a kazanyi egyetemről, mert részt vett egy diáktüntetésben az egyetemi rendszabályok ellen. Tanulmányait nem folytathatta, így az elkövetkező négy évet kényszerű tétlenségben és a forradalmi irodalom olvasásával töltötte. 1891-ben végre enyhült a hatósági szigor, s Uljanov magánúton jogi diplomát szerezhetett a szentpétervári egyetemen. Ekkor már meggyőződéses – bár még nem marxista – forradalmár volt, és a terrorizmust preferáló Narodnaja Volja (Népakarat) szervezettel szimpatizált.*

Az 1890-es években érettebb és olvasottabb értelmiségiek (G. V. Plehanov, P. B. Sztruve) hatására a marxizmus felé orientálódott, és szervezői képességeinek köszönhetően hamarosan az illegális Orosz Szociáldemokrata Munkáspárt egyik vezetője lett. A szentpétervári munkások között folytatott agitációs tevékenységéért 1897-ben letartóztatták, és három évre a kelet-szibériai Suszenszkoje faluba száműzték. Itt házasságot kötött N. K. Krupszkajával. A száműzetés idején (1897-1900) ismerte meg a mozgalom reformista irányzatait, és a mozgalmon belül megszervezett egy ortodox marxista szakadár csoportot.

[#] A szöveg digitalizálása közben érkezett [hír](#) ezt az állítást is megkérdőjelezi: *A jelek szerint Lenin és a többi Uljanov-gyerek apja Ivan Szidorovics Pokrovskij, a család orvosa volt. (a dig.)*

* Lenin két, narodnyik ihletésű ifjúkori írását, amelyek végül is kéziratban maradtak, egy Szvatyikov nevű orosz emigráns történetíró másolta le az 1930-as évek végén és elküldte Moszkvába. További sorsuk ismeretlen. A másolatok a stanfordi Hoover Intézet gazdag Nicolaevsky-hagyatékában találhatóak.

A száműzetésből kiszabadulva Lenin Németországba költözött, s több kollégájával együtt kiadta az *Iszkra* (Szikra) című, orosz marxista folyóiratot (1900, Lipcse). Az Orosz Szociáldemokrata Munkáspárt 1903-ban Londonban tartott második kongresszusán szakított azokkal a szocialistákkal, akik ragaszkodtak a párt demokratikus szervezéséhez. A narodnyik Népakarat mintájára illegális, és főfoglalkozású, hivatásos forradalmárokból álló szervezetet akart létrehozni. Lenin a maga frakcióját a bolsevik (többségi), ellenfeleit pedig a mensevik (kisebbségi) névvel illette, jóllehet a valóságban a mensevikeknek valamivel több követőjük volt. Az elkövetkező tíz évben fokozatosan külön szervezetté alakította a frakciót, így jött létre az Oroszországi Szociáldemokrata (bolsevik) Munkáspárt, amely 1918-ban az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt nevet vette fel. Lenin csaknem az 1917-es forradalomig külföldről irányította orosz támogatóinak tevékenységét.

Az I. világháború kitörésekor azonnal felszólalt a fegyveres erőszak ellen, és arra biztatta a nemzetközi munkásmozgalmat, hogy az országok közötti háborút változtassa az osztályok közötti polgárháborúvá. Felszólított Oroszország katonai legyőzésére is. Ez a program felkeltette az osztrákok és a németek érdeklődését, s ez utóbbiak pénzzel támogatták Lenint.

Az 1917-es februári forradalom kitörésekor Lenin utasításba adta oroszországi híveinek, hogy ne támogassák az Ideiglenes Kormányt, viszont készüljenek föl a közelgő szocialista forradalomra. 1917 áprilisában hazautazott Oroszországba a német kormány segítségével, amely arra számított, hogy a háború- és antantellenes Lenint fel tudja használni Oroszországnak kikapcsolására a háborúból. Ettől kezdve Németország 1918. novemberi kapitulációjáig a császári német kormány bőkezű pénzügyi támogatásban részesítette Lenint és pártját.

Ebből a pénzből Lenin pártsajtót alapított Oroszországban, kiépítette a bolsevik pártsejtek hálózatát, és felállította magánhaderegét, a Vörös Gárdát. S míg a tehetetlen Ideiglenes

Kormány egyik válságból a másikba sodródott, Lenin támadásra készen állt egységeivel. 1917 júliusában azonban, amikor a kormány már elegendő bizonyítékot gyűjtött össze ahhoz, hogy a németekkel való kapcsolataiért hazaárulás vádjával bíróság elé állítsa őt, Lenin okosabbnak látta, ha sürgősen illegalitásba vonul, majd Finnországba menekül.

Októberben titokban visszatért a fővárosba, Petrográdra, s félresöpörve alárendeltjeinek hezitálását, meggyőzte a Központi Bizottságot, hogy adjanak utasítást a párt katonai szervezetének államcsíny végrehajtására. A bolsevikok október 25-26-án magukhoz ragadták a hatalmat Petrográdon, színleg a Petrográdi Szovjet nevében. Ezután gyorsan békét kötöttek a németekkel, és nekiláttak kiépíteni az új egypártrendszert, minden XX. századi totalitárius rezsím prototípusát.

Lenin élete ettől kezdve elválaszthatatlanul összefonódott a Szovjetunió történetével. A bolsevikok az uralmuk alá került régiókban terror alkalmazásával eltüntették az összes nyílt ellenzéki csoportokat és megfélemlítették az egész lakosságot. Nem sikerült azonban elérni az új rezsím két legfőbb célját, a forradalom külföldi elterjesztését és a kommunista gazdaság hazai megteremtését. Lenin 1921-ben már belátta, hogy a konszolidáció hosszú és gyötrelmes korszaka áll előttük. 1922 májusában agyvérzés érte. Ennek következtében már nem tudta a régi módon ellátni a kommunista párt és a szovjet állam vezetőjének szerepét. Hatalmát kénytelen volt átengedni helyetteseinek, akik közül egyet sem tartott egészen alkalmasnak a tőle kapott feladatok megfelelő végrehajtására. 1923 márciusában, amikor egy újabb agyvérzés megfosztotta beszédképességétől és részlegesen meg is bénította, Lenin már mély elszigeteltségben élt. A tényleges hatalom a Sztálin, Kamenyev és Zinovjev alkotta triumvirátus kezébe került.

Lenin 1924-ben halt meg.

A titkos archívumból

Az 1. dokumentum egy 1886. november 29-i keltezésű igazolás arról, hogy M. A. Uljanova és gyermekei, köztük Vlagyimir, azaz a későbbi Lenin, felvételtek a szimbirszki nemesség genealógiai névjegyzékébe (1886. június 17.). Ez megerősíti a történészek által jól ismert, de a szovjet hatóságok számára zavaró tény, hogy Lenin nemesi család leszármazottja.

1. dokumentum

Kivonat a Szimbirszki Nemesség Küldöttgyűlése Jegyzőkönyvének átiratából

1886. november 29. (december 12.)²¹

1886. november 29-én ezt a határozati másolatot adta, ki: a Szimbirszki Nemesség Küldöttgyűlése a tényleges államtanácsos fiának, Vlagyimir Iljin Uljanovnak, a megfelelő aláírással és pecséttel, annak bizonyítékeként, hogy megilletik őt az: örökletes nemesség jogai. A Küldöttgyűlés jelen határozatát ratifikálta a Kormányzó Szenátus 1886. november 6-i, 4566. számú Ukáza, hitelesítve ebben az igazolásban.

A Nemesség kormányzósági Nagymestere,
Ő Cári Felsége Udvarának
Kamarása [olvashatatlan aláírás]
A nemesi gyűlés Titkára [olvashatatlan aláírás]

☆

A 2-4. dokumentumban a bolsevik párt történetének egy olyan epizódjáról van szó, amely egy gazdag szociáldemokrata szimpatizáns, Nyikolaj Pavlovics Smit hagyatékával van kapcsolatban. Smitet 1905-1906 telén letartóztatták, még hozzá azzal a váddal, hogy támogatta az 1905. decemberi moszkvai bolsevik

---

²¹ Ebben a gyűjteményben a korábbi dokumentumok dátumát először az ónaptár (ÓN) szerint adjuk meg – vagyis az Oroszországban 1918 februárjáig használt Julián-naptár szerint, azután pedig az újnaptár (ÚN) szerint – vagyis a nyugati vagy Gergely-naptár szerint. A Julián-naptár a XX. században már 13 napot késett a Gergely-naptárhoz képest.

felkelést. A börtönben meghalt; valószínűleg önkezeléssel vetett véget az életének. Korábban elmondta Makszim Gorkijnak, hogy körülbelül 500.000 rubel (250.000 dollár) értékű vagyonát a Szociáldemokrata Pártra kívánja hagyni. De mert a párt törvényen kívül működött, nem örökölhette a pénzt. Az örökséget így átadták Smit öccsének. A bolsevikok azonban nagyon szerették volna megkaparintani a pénzt, még mielőtt az bekerül a közös szociáldemokrata kasszába (amelyet a mensevikek és a bolsevikok együtt kezeltek), ezért rábeszélyték a tizenéves fiút, hogy ruházza át két nővérére az örökséget. Ahogy ez megtörtént, a két nővér férjhez ment egy-egy bolsevikhoz, abból a megfontolásból, hogy azokkal majd átutaltatják a pénzt a bolsevikoknak. Az egyik férj egy darabig vonakodott ugyan osztolni a szerzeményen, de miután megfenyegették, Smit hagyatéka szépen bekerült a bolsevikok kasszájába. A mensevikek az egész Oroszországi Szociáldemokrata Pártnak járó pénz eltulajdonításaként értékelték ezt az akciót. Követelésükre a bolsevikok beleegyeztek, hogy havonta 750-1000 rubelt befizetnek a közös kasszába, de csak abban az esetben, ha a párt kitart a „forradalmi” irányvonal mellett (3. dokumentum).²²

---

²² Lásd RR, p. 370-371; Bertram D. Wolfe: *Three Who Made a Revolution* (New York, 1948), p. 379; Sz. Sesztyerenyin in *Sztarij Bolsevik* [Régi Bolsevik] 5, no. 8 (1933): 155-156; N. K. Krupszkaja: *Voszpominanyija o Lenyinye* [Visszaemlékezések Leninről], (Moszkva, 1932), pp. 141-142; és Dietrich Geyer: *Kautskys russisches Dossier* [Kautsky orosz dossziéja] (Frankfurt, 1981), pp. 18-25.

2. dokumentum

Jegyzőkönyv Jelizaveta P. Smit pénzének átutalásáról a bolsevik központba

1909. február 8. (21.)

Jegyzőkönyv

1908 januárjában Jelizaveta X. [Jelizaveta Pavlovna Smit] arról tájékoztatta a Bolsevik Központot (a *Proletarij* kibővített szerkesztői testületét),²³ hogy pontosan teljesítve bátyja, néhai N. [Nyikolaj Pavlovics Smit] végakarátát, erkölcsi kötelességének érzi, hogy átutalja a Bolsevik Központ számára bátyja vagyónának a felét, amely az N. N. részvénytársaság. nyolcvanhárom (83) részvényéből és körülbelül negyvenhétezer (47.000) rubel készpénzből áll, amit ő törvényesen örökölt.

Je. X. továbbá kijelentette, hogy készen áll megtenni minden formális és gyakorlati lépést a vagyon átvételével, eladásával és az illegális szervezetnek való átadásával kapcsolatban, továbbá, hogy saját személyes anyagi eszközeiből megtéríti a Bolsevik Központnak az Örökösödési eljárással kapcsolatos kiadásait. A Bolsevik Központ ekként határozott: 1) Elfogadja ezt a vagyont; 2) elfogadja az örökösödési eljárással kapcsolatos kiadások megtérítését; 3) ezen összegek elfogadása után visszautasít minden további hozzájárulást Je. X.-tól; 4) megtárgyalja Je. X.-szel a tranzakció sikeres végrehajtásához szükséges összes intézkedést.

Az elmúlt év során Je. X., konzultálva a Bolsevik Központtal; annak közvetlen útmutatásait követve az általa kijelölt ügyvédek révén egy sor intézkedést hajtott végre, melyeket a dolgok állása követelt meg, és jelenleg a Bolsevik Központ javaslatára és annak ügyvédei révén külföldre utalta át a vagyonban hozzáférhető, összes készpénzt. Az összes, hivatalos, dokumentumot, (a körzeti bíróság örökösödési eljárási határozatának másolatait, a:z N. N. iroda hivatalos megállapításait a vagyon státusával kapcsolatban, egy bank elismervényét a megkapott pénzekről, és a többit áttekintve megállapítást nyert, hogy a teljes készpénz-összeg negyvenhétezer egyszázhusz (47.120) rubelt vagy 124.915, (százhuszonnégyezer kilencszáztizenöt) frankot tesz ki, annak az átváltási rátának alapján számolva, amellyel a pénzt Oroszországból ide Párizsba átutalták (2,651). A tőkét teljes egészében átadták a Bolsevik Központnak (a *Proletarij* kibővített szerkesztői testületének), s így a

²³ A Bolsevik Központ az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt (RSzDRP) 1907-es Ötödik (Londoni) Kongresszusának bolsevik küldöttei által megválasztott emberekből állt A Központ tagjai a *Proletarij* [Proletár] című lap szerkesztőségét is alkották.

Bolsevik központ minden, a fent említett vagyon készpénz-hányadával kapcsolatos igényét maradéktalanul kielégítettnek tekinti. Ami a vagyonnak, az N. N. részvénytársaság nyolcvanhárom (83), részvényéből álló maradék hányadát illeti, annak átvételi eladási és a Bolsevik Központnak való átadási módszerét az érintettek megbeszélik és a Bolsevik Központtal, mint korábban is, Je. X.-szel való egyetértésben végrehajtják.

N. B.: Körülbelül egyezer (1000) rubeles eltérés van a körzeti bíróság örökösödési határozata és az N. N; részvénytársaság irodájának a készpénz mennyiségével kapcsolatos hivatalos nyilatkozata között. A Bolsevik Központ megbízta, ügyvédjét, hogy az N., N. irodával magánbeszélgetés révén tisztázza ezt a félreértést.

Aláírásunkkal igazoljuk fentiek valóságát, valamint a fent megnevezett készpénznek a Bolsevik Központ általi átvételét.

Párizs, 1909. február 21 [ÚN]

Bolsevik Központ (a *Proletarij*
kibővített szerkesztői testülete) tagjai:

Grigorij ²⁴	N. Lenin
Marat ²⁵	Makszimov ²⁶
V. Szergejev ²⁷	Ju. Kamenyev ²⁸

²⁴ Grigorij Jevszejevics **Zinovjev** (1883-1936): régi bolsevik (ez a jelző azokat illeti meg, akik 1917 előtt léptek be a pártba), Lenin közeli munkatársa az emigrációban és a szovjet rendszer megteremtése után. Petrográd kommunista főnöke és a Kommunista Internacionálé első vezetője. Az 1920-as években tagja annak a „trojkának” (triumvirátusnak), amely Lenin betegsége idején és halála után irányította az országot. Később a „tisztogatások” áldozata lett, 1935-ben és 1936-ban is bíróság elé állították. Megvádolták a Kirov-gyilkosságban való részvétellel és kivégezték.

²⁵ Virgilij Leonovics **Sancer** (1867-1911): fiatalabb korában a Narodnaja Volja lelkes híve volt, később bolsevikbarát szociáldemokrata lett, majd a Bolsevik Központi Bizottság tagja.

²⁶ A. A. **Bogdanov** (1873-1928), régi bolsevik, orvos, a Proletkult (proletárkultúra) mozgalom megalapítója.

²⁷ Ismeretlen.

²⁸ Lev Boriszovics **Kamenyev** (1883-1936): régi bolsevik, Lenin egyik legközelebbi munkatársa. 1917 októberében ő és Zinovjev nem értett egyet Leninnek a hatalom azonnali megragadására irányuló stratégiájával. Az októberi államcsíny után a Moszkvai Szovjet elnöke volt, Lenin elnökhelyettesként működött a Népbiztosok Tanácsában, Lenin betegsége idején pedig

3. dokumentum

A Végrehajtó Bizottság határozattervezete

[1909. november]

1. A Bolsevik Központ teljes vagyonából (körülbelül 300 ezer frankból) 60 ezer frank a következő tételekre van szétosztva: a forradalom története megírására (20 ezer), a kongresszusnak (20 ezer), rendkívüli kiadásokra és törlesztésekre (20 ezer).
2. A maradék (240 ezer frank) a [bolsevik] frakció és a pártközpontok körülbelül négyéves fenntartására van félretéve. A Gazdasági Bizottságot utasították, hogy készítsen költségvetést, és csökkentse a kiadásokat (ha nem is azonnal, de lépésenként, és semmiképpen sem később, mint fél éven belül) havi 5 ezer frankra.
3. A [bolsevik] frakció vagyonát a párt törvényes tulajdonának ismeri el a Központi Bizottsághoz eljuttatott nyilatkozat, mely szerint lezárult a (bolsevik frakció szükségleteinek fedezésére az örökhagyó kívánságának megfelelően átvett) örökség ügye; ebben a nyilatkozatban nem szerepel a teljes összeg és a havi költségvetés; a havi költségvetések során újra kell számolni a frakció által a Központi Bizottságnak juttatott korábbi adományok összeget, ami bőven fedezi a pártnak rendszeren járó 10 százalékot.
4. A [bolsevik] frakció hivatalosan kijelenti a [Szociáldemokrata Párt] központi Bizottságának, hogy havonta befizet a kasszájába 750-1000 rubelt.
5. A [bolsevik] frakció fenntartja magának a jogot, hogy megszüntesse ezt a befizetést a központi bizottságnak, amennyiben meggyőződik róla, hogy a központi bizottság nem támogatja a párt irányvonalát vagy intézkedéseit, vagy eltér a forradalmi szociáldemokrácia irányvonalától stb. Ezt a kijelentést természetesen nem kell eljuttatni a [szociáldemokrata párt] központi bizottság[á]hoz.
6. A bolsevik központi bizottság tagjai (Grigorij, Innokentyij²⁹, Viktor³⁰, Lenin) haladéktalanul eljuttatnak a központi bizottsághoz egy írásos közle-

---

Sztálinnal és Zinovjevvel együtt a Trockij ellen hajszát indító „triumvirátus” tagja volt. Később ő is a sztálini terror áldozata lett. Főbe lőtték.

²⁹ Jozsif Fjodorovics **Dubrovinszkij** (1877-1913): régi szociáldemokrata, a Bolsevik Központ tagja.

³⁰ Viktor Konsztantyinovics **Taratuta** (1881-1926): régi bolsevik. A két örökös nő egyikét feleségül vette, hogy segítsen Leninnek megszerezni a Smit-

ményt a központi bizottság sürgős összehívásáról, és minden lehetséges módon előmozdítják azt.

7. Ami Trockijt³¹ illeti, a frakció elfogadja azt a maximális engedményt, hogy a *Pravda* a megállapodás szerint maradjon Bécsben, egy szerkesztőségi testület kijelölésével az egyenlőség alapján (vagyis egy szerkesztő a *Pravdától*, egy, bolsevik a Központi Bizottságtól). A frakció semmilyen pénzügyi támogatást nem nyújt a *Pravdának* a Központi Bizottságnak nyújtott általános támogatáson kívül.

8. Ami a Központi Bizottságon belül a közeljövőben követendő belső párt-szervezési politikával kapcsolatos két álláspontot illeti (egyfelől Grigorij, Innokentyij és Kamenyev, másfelől pedig Lenin), elfogadjuk, hogy e kérdéssel kapcsolatos mindkét szabályzatot mellőzni kell, vagy a mindkét álláspontot kifejtő két szabályzatot, vagy egy középutas megoldást választó egy szabályzatot kell kinyomtatni. Az utóbbit tartjuk a kívánatosnak. S arra a szabályzatokra vonatkozik, ugyanaz vonatkozik a szervezetek, a Központi Bizottság, a központi szerv és így tovább előtt elmondandó beszédekre is.

9. A Bolsevik Központ orosz tagjait értesíteni kell erről a két álláspontról, még hozzá egy közös levélben, amely kifejti mindkét álláspontot. Elfogadjuk, hogy megengedhetetlen további nézeteltéréseket a nyilvánosság elé vinni, és elismerjük [továbbá], hogy a nézeteltérések kibékíthetők.

4. dokumentum

A Smit-hagyaték átvételének elismerése

[1909. október 31. (november 13.)]

A Bolsevik Központ Végrehajtó Bizottságának (a *Proletarij* kibővített szerkesztői testületének) határozatával és számfejtésével összhangban az 1909.

örökséget. 1909-ben emigrált; 1919-ben visszatért Szovjet-Oroszországba és az államapparátusban dolgozott.

³¹ Lev Davidovics **Trockij** (1879-1940): Orosz forradalmi vezető. 1917-ig függetlenül, tevékenykedett, vagy felváltva hol a mensevikekkel, hol a bolsevikokkal működött együtt. 1917 júliusában a bolsevikokhoz csatlakozott; kiemelkedő szerepet játszott az 1917-es hatalomátvételben. Külügyi, majd hadügyi népbiztos lett. 1923-ban összeütközésbe került Lenin utódaival (Sztálinnal, Kamenyevvel és Zinovjevvel). 1927-ben megfosztották minden hivatalától, majd Közép-Ázsiába, azután pedig külföldre száműzték. Mexikóban, 1940-ben, Sztálin egyik ügynöke meggyilkolta.

Roman Malinovszkij lengyel származású volt, fiatal korában alkalmi tolvaj. Az egyetlen olyan ipari munkás, aki magasra emelkedett a bolsevik hierarchiában. Leninnek imponált szervezői és agitatori tehetsége, ezért Központi Bizottsága Orosz Irodájában adott neki munkát. Malinovszkij rövid idő leforgása alatt a Duma bolsevik frakciójának szóvivője lett, és meghatározó szerepet játszott a *Pravda* megalapításában. Ugyanakkor sokan azt suttozták, hogy Malinovszkij a rendőrség ügynöke. Lenin azonban mindezek ellenére kitartott mellette, rágalmazással vádolva a vádaskodókat, köztük jeles mensevikeket is. Malinovszkij 1914 májusában hirtelen távozott a Dumából, egy új rendőrfőnök nyomására, aki mindenképpen el akarta kerülni a politikai botrányt. Távozása megerősíteni látszott az árulásáról szóló pletykákat. Lenin azonban végig az egész háború alatt – amikor Malinovszkij német hadifogságban volt – továbbra is megbízott benne, hitt az ártatlanságában, és baráti levelezést folytatott vele. Mind a mai napig nem sikerült eldönteni, Lenin egyszerűen nem volt hajlandó elhinni, hogy Malinovszkij egy *agent provocateur*, vagy nem zárta ki ezt a lehetőséget, csak éppen úgy gondolta, hogy ha Malinovszkij ügynök is, a bolsevikok akkor is több hasznot húznak az ő kétkulacsosságából, mint a rendőrség. Leninnek az Ideiglenes Kormány előtt tett vallomása (17. dokumentum) sem igazán segít tisztázni ezt a kérdést.

Malinovszkij 1918-ban visszatért Oroszországba, nyilván arra számítva, hogy Lenin majd felmenti őt a vádak alól. Lenin

azonban egyáltalán nem volt hajlandó foglalkozni vele, s Malinovszkijt kivégeztek.³²

Lenin 1917-ben azt állította, hogy semmilyen kapcsolata nem volt Malinovszkijjal, miután az távozott a Dumából. Az alábbi levelek egyértelműen megcáfolják az események Lenin által előadott verzióját; épp ezért is maradtak ki Lenin műveinek minden hivatalos kiadásából.

5. dokumentum

Távirat A. Je. Badajevhez³³ Szentpétervárra

[1914. május 10. vagy 11. (23. vagy 24.)]

Badajevnek, Spalernaja 44B, Pétervár

Orosz újságok azt táviratozzák Burcevnak,³⁴ hogy Malinovszkijt provokációval vádolják. Burcev nem hallott semmit. Egy küldöttnek, aki hét lengyeltől gyűjtött információt, meg kell érkeznie. Ne idegeskedjen, lehet, hogy csak rágalom.

Válasszanak elnököt [a frakcióban], és deklarálják, hogy a moszkoviták egy arra érdemes személyt fognak megválasztani.³⁵

☆

³² Lásd RR, pp. 372-375; R. C. Elwood: *Roman Malinovsky: A Life Without a Cause* [Roman Malinovszkij: egy per nélküli élet] (Newtonville, Mass., 1977); *Gyelo provokatom Malinovszkogo* [A provokátor Malinovszkij ügye] (Moszkva, 1992); I. Sz. Rozental: *Provokator: Karjera Romana Malinovszkogo* [A provokátor: Roman Malinovszkij pályafutása] (Moszkva, 1994).

³³ Alekszej Jegorovics **Badajev** (1883-1951): régi bolsevik, vasmunkás, a Negyedik Állami Duma küldötte. 1914-ben letartóztatták és Szibériába száműzték. A bolsevik hatalomátvétel után főleg anyagellátással foglalkozó szovjet szervezetekben dolgozott.

³⁴ Vlagyimir **Burcev** (1862-1936): szociálforradalmár (eszer). Leleplezte Jevno Azef rendőrségi ügynököt, aki az eszer Harci Szervezetet vezette. 1917 után, az emigrációban, élesen bírálta a bolsevik rezsimet.

³⁵ Május közepén Malinovszkijt távollétében leváltották és G. I. Petrovszkijt választották meg a Bolsevik Duma szóvivőjévé.

Inessa Armand (1874--1920), francia színészek leánya és egy vagyonos orosz polgár felesége; szakított a férjével és a bolsevikokhoz csatlakozott. 1910-ben Párizsban találkozott Leninnel, s az elnéző Krupszkaja³⁶ mellett hamarosan szeretője és hű követője lett. Részt vett a zimmerwaldi és a kienthali konferencián. Leninnek abból a kéréséből ítélve, hogy „hozza el az összes levelünket” (7. dokumentum), arra lehet következtetni, hogy Lenin később sok levelet megsemmisített. Fennmaradt leveleik azonban semmi kétséget nem hagynak afelől, hogy e két ember között intim volt a kapcsolat. Először is, Armand az egyetlen olyan levelezőtárs. akit Lenin az emigráció éveiben tegez, és „kedves és legkedvesebb barátomnak” szólít. Armand pedig azt írja, hogy csak akkor bírja ki „csókok nélkül”, ha Lenin mellett lehet.³⁷ Lenin viszonzozza ezt (8. dokumentum). Lenin hozzá írott leveleinek többségét kihagyták az összegyűjtött művekből, s a megjelentekből is kihúzták a bizalmasabb részeket – melyeket ebben a kötetben viszont elolvashatunk. Armand 1917 márciusában-áprilisában Leninnel és Krupszkajával együtt utazott Németországon keresztül Oroszországba. 1920-ban a Kominternnél dolgozott, s annak az évnek a szeptemberében kolerában meghalt.³⁸

6. dokumentum

Levél Armandhoz

1914. május 25. (június 7.)

---

³⁶ Nagyvezsda Konsztantyinovna **Krupszkaja** (1869-1939): Lenin felesége és közeli munkatársa.

³⁷ Levél 1913 decemberéből. in *Szvobodnaja miszl* [Szabad gondolat], 3 (1992): p.81.

³⁸ Lásd Ralph Carter Elwood: *Inessa Armand: Revolutionary and Feminist* [Inessa Armand: forradalmár és feminista] (Cambridge, Anglia, 1992); Jean Freville: *Une grande figure de la révolution russe: Inessa Armand* [Az orosz forradalom egy nagy alakja: Inessa Armand] (Párizs, 1957).

Drága Barátom!

Mostanában mindig nagyon elfoglalt vagyok & izgat az a Malinovszkij-ügy. Malinovszkij itt van & nagyon nehéz találkozni vele most ilyen haszontalan és tehetetlen. A likvidátorok⁴⁰ pedig folytatják hírhedt zsarolás- és rágalomhadjáratukat. A sürgönyzés a bátyjával⁴¹ és a kisebb félreértések vele továbbra sem szünetelnek. Általában nagyon jó ez az ember és kiváló – de az ilyen válsághelyzetekben időről időre egy kicsit túl gyenge. A likvidátorok nyilvánosságra hozták (ha helyesen értjük a távirati (jelentéseket)), hogy ismerjük a Malinovszkij politikai becstelenségéről (tisztességtelenségéről) szóló oui dire (híreszteléseket)!

Valójában a bécsiektől (a likvidátoroktól) hallottuk ezeket, akik csak fecsegnek – de mi, természetesen, visszautasítottuk a pletykákat, és a Központi Bizottság három tagjából álló kollégium **elé terjesztettük** [őket].⁴² Ennyit a likvidátorokról!! Ki elé terjesztették ők [a pletykákat]??

Nos, a munkások már eddig is eleget szidták, és ezután is fogják még ezeket a mocskos rágalmozókat.

Elküldjük neked a friss újságot.⁴³

Ha lehetséges, ne haragudj rám. Nagy fájdalmat okoztam neked, tudom...

Őszinte híve, W. L[enin]

Párizsból való elutazásod után – ott semmit nem fogsz elérni! Mit lehet kezdeni az ilyen emberekkel!

³⁹ A dátum Armand kézírása.

⁴⁰ Lenin által kreált kifejezés a mensevikek lejaratására. akik a mozgalmat a munkások kívánságaihoz és igényeihez akarták igazítani, s ekképpen „likvidálni” a forradalmat.

⁴¹ L. B. Kamenyev.

⁴² Utalás a Központi Bizottság által felállított vizsgálóbizottságra, amelynek Lenin, G. Je. Zinovjev és Ja. Sz. Ganyeckij [Haniecki] voltak a tagjai. A Malinovszkij ellen felhozott provokációs vádakat kívánta tisztázni.

⁴³ Utalás a *Rabocsij* [Munkás] című újságra, melynek első száma 1914. április 22-én (május 5-én) jelent meg.

7. dokumentum

Kivonat egy Armandhoz írott levélből

[1914. június 23-a (július 6-a) előtt]

Soha, de soha nem írtam azt, hogy én csak három nőt tisztetek. Soha!! Azt írtam, hogy részemről a legmélyebb barátság, az abszolút tisztelet és confidence [bizalom] csupán 2-3 nőre korlátozódik. Ez egészen más, egészen, egészen más dolog. Remélem, látjuk itt egymást a kongresszus után és beszélhetünk erről. Ha jössz, kérlek hozd el (vagyis hozd magaddal) az összes levelünket (postán feladni itt nem célszerű: az ilyen küldeményeket nagyon könnyen felbonthatják a barátaink. És a többi...) Kérlek, hozd el az összes levelet, személyesen, és majd beszélünk róla.

8. dokumentum

Kivonat egy Armandhoz írott levélből

[1914. július 3. (16.)]

Drága & legdrágább barátom! [...] ⁴⁴

Ó, szeretnék ezerszer megcsókolni, köszönteni téged & csupa sikert kívánni. Szilárd meggyőződésemm, hogy diadalt fogsz aratni.

A 9. dokumentum mehökkentő kezdő mondata vagy a Szentpéterváron 1914 júliusában kitört nagy munkásmozgalmakra utal, vagy a világháború küszöbön álló kitörésére, vagy mindkettőre.

---

⁴⁴ A PSzSz-változatban: „Kedves barátom!”

9. dokumentum

Levél Armandhoz

[1914. július 12-e (25-e) előtt]

Drága & legdrágább barátom!

A legforróbb üdvözlétem a kezdődő oroszországi forradalom alkalmából. Itt mi semmi hírt nem kapunk. Rettenetesen kíváncsi vagyok, hogy mi történik – de semmi távirat!! Most a nagyváros biztosan jobb, mint egy Galíciai falu. Ma este... órákor az Ausztria és Szerbia közötti háború kérdése is eldőlt... Az idióta brüsszeli konferenciát el is lehet felejtetni ilyen körülmények között.⁴⁵ (Úgy tudom, hogy a likvidátorok + Plehanov⁴⁶ & az egyéb csőcselék közös manifesztumot készít elő. Az áruló lengyelek, az ellenzék, nem fogják ezt aláírni!! Felbomlik már az új „július harmadikai blokk”!!)

Holnapra várom ide azt az elvtársat a lett pártból, akivel maga Brüsszelben találkozott.⁴⁷

Ez a nyár rendkívül szerencsétlenül alakult: először is ott volt az „affér” Malinovszkijjal, azután a brüsszeli konferencia. Most pedig egyáltalán nem tudhatjuk, hogy megrendezhetjük-e pártunk nagy gyűlését a SPB-i [szentpétervári] események után.⁴⁸

Itt rendkívül kellemetlen „sztorik” vannak a katonatiszt feleségével kapcsolatban.⁴⁹ A nő most itt van a katonatiszttel & két új barátjával: 1) őszes hajú fiatalember, akivel Maga is találkozott először Oroszországban, miután elutazott Krakkóból 1912 nyarán – és a korábbi szerkesztője a mi tudományos szemlénknek. Mindketten a ka-

---

⁴⁵ Utalás a Nemzetközi Szocialista Iroda brüsszeli konferenciájára, 1914. július 16-18. (ÓN).

⁴⁶ Georgij Valentyinovics **Plehanov** (1856-1918): az Orosz Szociáldemokrata Párt alapítója. Az 1917-es forradalom előtt többnyire Svájcban élt; ingadozott a bolsevikok és a mensevikok között. Az I. világháború idején „defenzista” álláspontra helyezkedett. Oroszországba visszatérve ellenezte Lenin diktatúráját.

⁴⁷ Ja. A. **Berzin** (1881-1938): lett származású régi bolsevik. 1918. április 8-án a szovjet „politikai képviselőjévé” nevezték ki Bernbe (Svájc). Bern után Londonban (1821-1925) és Bécsben (1825-1927) dolgozott. A sztálini terror áldozata lett.

⁴⁸ Utalás az 1914. július 12-14-ei szentpétervári nagy munkássztrájkra.

⁴⁹ Utalás J. F. **Rozmirovicsra** (1886--1953), aki 1917 után a Forradalmi Törvényszéknél szolgált.

tonatiszt feleségének barátai.* Mindketten gyűlölik Malinovszkijt & ezt ismétlgetik: a feleség... „meg van győződve”, hogy Malinovszkij egy agent-provocateur!!

Mi, vizsgálóbizottsági tagi minőségünkben sok-sok órát fecsértünk a katonatiszt felesége által előadott „bizonyítékok” meghallgatására. Ostoba fecsegés, hisztéria – semmi komoly. Azzal vádol bennünket, hogy elfogultak vagyunk (Malinovszkijjal)!! Az ő konfrontációja Malinovszkijjal. Ő a hibás – összekeverte a magánügyeket & az intimításokat a politikával. Malinovszkij feltárja a vele való intim beszélgetéseket. Most jön „a három” (katonatiszt & mindkét barát) & szinte párbajra mennek Malinovszkijjal & így tovább & így tovább... Oh, quelle misère! Hisztérikus, ostoba teremtetések, nagyon mérges vagyok, nagyon mérges! Fecsérelni az időt ilyen hülyeségek miatt!!!

Őszinte híve, és remélem, „hogy nem nagyon haragszik rám, drága barátom.

Híve, W. L.

Fővárosunkban „état de siège”. Mindkét [bolsevik] lapot be kellett zárni. A le-tartóztatások innombramble [megszámlálhatatlanok]. A testvér⁵⁰ minden valószí-nűség szerint biztonságban van, mert kaptam egy táviratot Finnországból azzal uta-lással, hogy a testvér ott van & biztonságban van. De ez csak feltételezés. Semmi sem bizonyos.

10. dokumentum

Levél Malinovszkijhoz

1915. október 31. (november 13.)

1915. november 13.

Kedves Barátom!

A napokban sikerült megkapnom az ön címét, s most sietve papírra vetek néhány szót. Remélem, nagyobb késedelem nélkül megkapja ezt a levelet, és válaszol is, amint tud –, s hogy ön most ép és egészséges. Szüksége van va-lamire? Küldhetünk bármit önnek, és mire van szüksége? Olvas orosz újsá-gokat és könyveket? Hogyan kell ezeket elküldeni?

---

* Alekszandr **Trojanovszkij** fiatal korában cári tiszt volt. Ebben az időben Jelena Rozmirovics volt a felesége. Innen a „katonatiszt felesége” kifejezés.

⁵⁰ L. B. Kamenyev

Második éve élek itt Bernben a feleségemmel⁵¹ (anyósom fél éve halt meg). A feleségem azt kéri [tőlem], akárcsak az ismerősök, hogy adjam át legmelegebb üdvözlötüket. Nemrég kaptam némi hírt azokról a barátainkról, akik Szibériában kötöttek ki, nem rossz hírek ezek. Szóval, azonnali választ várok, és szívből kívánok önnek egészséget és kitartást.

Híve, Lenin

11. dokumentum

Levél Malinovszkijhoz

1915. december 9. (22.)

1915. december 22.

Kedves barátom, Roman Vaclavovics!

Megkaptam levelét, s továbbítottam a bizottsághoz a kérését, hogy szállítsanak le önnek néhány dolgot. Kaptam tőlük – egy ismerősöm révén – egy jelentést, hogy mindent elküldtek már.

Szóljon ide, ha megkapta [a küldeményt].

Nagy örömmel hallottuk, hogy van ott egy könyvtára, s lehetősége van tanulni és előadásokat tartani. Ha lehetősége van és engedélyt is kap rá, megpróbálhatna elvégezni egy vizsgálatot a hadifoglyok körében, felmérve politikai nézeteiket és szimpátiáikat a társadalmi státusukkal összefüggésben. Nagyon valószínű, hogy önnek van egy csomó érdekes anyaga és megfigyelése.

Remélem, jól van és nem csüggedt el. Írjon magáról, és adja át tiszteletemet minden barátjának, még az újaknak is.

N. K.⁵² is szívélyes üdvözlötét küldi.

Híve, V. Uljanov
Siedenweg, 4a, Bern, Svájc.

---

⁵¹ Krupszkaja

⁵² Krupszkaja

12. dokumentum

Levél Malinovszkijhoz

[1916. november 1. (14.)]

Kedves Roman Vaclavovics!

Bizonyos okok folytán még mindig semmi hírt nem kapunk önről. Nágya⁵³ és én az ősszel írtunk önnek, hogy tisztázzuk azokat a félreértéseket, amelyekbe ön (velünk együtt) belekeveredett. Azt gondoltuk (az ön tavaszi levele alapján), hogy ön elvonult dolgozni, és folyton vártuk az ön új címét. Aztán kiderült – és ezt csak ősz tájban tudtuk meg –, hogy maga nem is ment el.

Jelenleg megint Zürichben élünk; itt jobbak a könyvtárak. Ráadásul Nágya is talált egy itt szerény fizetésű állást, amire már oly nagyon vágyott. Még mindig kínozza a Basedow-kór⁵⁴. Kiadtuk a „Szbornyik 'Szociál-Gyemokrata'” (a „Szocial-Gyemokrat” antológiája) egy számát és az újság egy számát is. Remélem, megkapta már őket.

Nagyon sajnálom, hogy nem sikerült önnek elvonulnia dolgozni – vagy egy gazdaságba, vagy egy gyárba –, ami nagy valószínűséggel hasznos is és kellemes is volna. De ha már így alakult, ne veszítse el a kedvét!! Vegye könnyedén a dolgot! Azt hiszem, a tanulmányok, az előadások és a hasonlók mindenképpen könnyítenek valamit az ön nehéz körülményein.

Mindenütt nehéz idők járnak. És a dolgok oly átkozottul drágák!

Üdvözetem minden barátunknak! Igyekezzen azért írni, legalább időnként.

Híve, Uljanov

Nágya forró üdvözetét küldi.
V. I. Uljanov
Spiegelgasse 14 (bei Kammerer)
Zürich, Svájc

---

⁵³ Krupszkaja

⁵⁴ A golyva egyik változata.

13. dokumentum

Levél Armandhoz

[1916. november 13. (26.)]

M-me Armand. Kurhotel Mariental. Sörenberg (K[an]t[on] Luzern)

Drága barátom,

Küldtem Magának, hogy úgy mondjam, egy üzleti levelet, válaszul a nő-szervezetekről írott levelében lévő kommentárokra és gondolatokra. De az üzleti levélről függetlenül szeretnék néhány baráti szót is szólni önhöz és erősen megszorítani az ön kezét. Azt írja, hogy még a keze és a lába is megdagadt a hidegtől. Hát ez tényleg szörnyű. A maga keze enélkül is mindig jéghideg volt. Mi okozhatta ezt? Még maga írja, hogy hamarosan elutazik (ebbe nem avatkozom bele, mert azt kérte, ne írjak magának az azzal kapcsolatos kéréseimről, hogy mennyivel jobb volna magának olyan helyre menni, ahol emberek veszik körül). Nagyon örülök, hogy lassan készen áll az elutazásra, és lelkem mélyéből remélem, hogy máshol könnyebb viszonyokat talál.

Még egyszer megszorítom a kezét és kívánom a legjobbakat.

Híve, Lenin

14. dokumentum

Kivonat egy Armandhoz írott levélből

1916. december 30. (1917. január 12.)

1917. január 12.⁵⁵

Kedves barátom!

A maga levele annyira tele volt szomorúsággal, és azok oly bánatos gondolatokat ébresztettek bennem és olyan lelkifurdalást idéztek elő, hogy alig tudom összeszedni magam. Szeretnék legalább valami barátságosat mondani, és könyörögni magának, hogy ne üldögéljen gyakorlatilag teljes magányban egy kisvárosban, ahol nincs társasági élet, hanem menjen el valahová, ahol régi és új barátokkal találkozhat, és lerázhassa magáról ezt az egészet.

---

⁵⁵ A dátum Armand kézírása

15. dokumentum

Kivonat egy Armandhoz írott levélből

1917. január 19.⁵⁶

Kedves barátom!

A „német fogsággal” és a hasonlókkal kapcsolatos **összes** szemrehányásai túlzóak és alaptalanok.⁵⁷ Egyáltalán nincs semmi veszély. Mi egyelőre itt maradunk.* Nyomatékosan kérem, hogy ha lakóhelyet választ, **ne** vegye figyelembe, hogy én oda fogok-e menni. Teljesen abszurd, meggondolatlan és nevetséges volna, ha én korlátoznám magát egy város kiválasztásában azzal az észrevétellel, hogy „talán” még úgy adódhat a **jövőben**, hogy én is majd **odamegyek!!!**

Megrendeltem az ifjúsági szervezetek címeit. Megígérték [hogy elküldik őket] nekem.

Így tehát a publikációs stratégia értelmében: **mozdítsa** előre a dolgokat. **És mi a helyzet a pacifista újsággal?**

16. dokumentum

Kivonat egy Armandhoz írott levélből

1917. január 9. (22)

---

⁵⁶ A dátum Armand kézírása

⁵⁷ Ez az utalás nem világos. Talán Leninnek a németekkel való kapcsolatára vonatkozik, amelyet az észt nacionalista, Alexander Kesküla révén tartott, aki a háborús Oroszországra vonatkozó híreiért cserébe pénzügyileg támogatta Lenin és Buharin írásainak svédországi publikálását. Lásd RR, 381-382.

* 1917 januárjában olyan hírek terjedtek el, hogy a német hadsereg a semleges Svájc megszállására készül, s úgy támadja majd meg, átkaroló hadművelettel, Franciaországot.

1917. január 22.⁵⁸

[...] Nem válaszolt legutóbbi leveleimre, s ez nyilvánvalóan – egyéb dolgok mellett – arra utal, hogy magának megváltozott a hangulata, vagy az elhatározása, vagy a dolgok állása. A maga legutóbbi levelének a végén van egy szó, melyet kétszer is megismétel – megértettem, kiigazodtam rajta. Semmi baj. Nem tudom mit gondoljak, megsértődött-e maga valamin, vagy túlságosan lefoglalta a költözködés, vagy valami más... Nem merek rákérdezni, mert az ilyen kérdezősködés talán kellemetlen magának, ezért kénytelen vagyok pontosan úgy értelmezni a maga hallgatását erről a dologról hogy kérdezősködés magának kellemetlen, és kész. Így aztán elnézést kérek minden kérdésért, és természetesen nem ismétlem meg őket.

17. dokumentum

Vallomástétel R. V. Malinovszkij ügyében

1917. május 26. (június 8.)

Jegyzőkönyv, 1917. május 26.

A Rendkívüli Vizsgálóbizottsághoz kiküldött Kolokolov⁵⁹ kikérdezte az alább nevezettet a büntető törvénykönyv 443. cikkelyének figyelembe vételével, és az utóbbi tanúsította[:] [én vagyok] Vlagyimir Iljics Uljanov, negyvenhét esztendő, helybeli lakos és a *Pravda* újság szerkesztőségének tagja, Mojka 32.

Malinovszkijjal 1912 januárjában, pártunk (Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt, „bolsevikok”) prágai konferenciáján találkoztam először. Malinovszkij azzal a hírnévvel érkezett a konferenciára, hogy ő a mensevik körökben sokat emlegetett törvényes munkásmozgalom egyik legkiválóbb [párt]munkása, és a mensevikek közéjük tartozónak tekintették őt. Azt is hallottam, hogy a mensevik Ser⁶⁰ egyenesen az orosz Bebelnek nevezte Malinovszkijt.

---

⁵⁸ A dátum Armand kézírása

⁵⁹ Ezt az embert nem sikerült azonosítani.

⁶⁰ Vaszilij Ser (1883-1940): mensevik. 1905-ben, majd 1917-ben a Moszkvai Szovjet munkatársa. 1931-ben ellenforradalmi tevékenység vádjával bebörtönözték és megkínózták. majd tíz év börtönre ítélték. Sztálin valamelyik lágerében halt meg.

Malinovszkij különös népszerűségnek örvendett – nemcsak a Szociáldemokrata Párt vezetői, hanem a széles munkástömegek körében is –, mivel az egyik legnagyobb szakszervezeti szövetség, a Fémmunkás Szakszervezet elnöke volt. Nem volt könnyű előrejutni ebben a szakmában, amelyhez sok, teljesen érett munkás is tartozott, és népszerűséget kivívni egy olyan pozícióban, amely állandó kapcsolattartást igényel a tömegekkel. Ezen okból mi, a prágai konferencia résztvevői mindannyian elvitathatatlanul éreztük Malinovszkij tekintélyét. S amikor Malinovszkij még azt is elmondta, hogy ő csak fokozatosan, a legkomolyabb megfontolások és mérlegelések után tért át a mensevizmusról a bolsevizmusra, s hogy 1911 tavaszán, éppen ennek az áttérésnek a következtében nagyon éles konfliktusa támadt a legkiválóbb mensevik munkásokkal, akik egy fontos és magas szintű mensevik összeövetelre hívták meg őt, nos, akkor Malinovszkij tekintélye még nagyobbra nőtt a konferencia minden küldöttjének a szemében. Egyébként, különösen hasznos volna Malinovszkij provokációja szempontjából tanulmányozni és elemezni ezt az 1911. tavaszi mensevik gyűlést, amelyről külföldi lapunk, a *Szocial-Gyemokrat* [Szociáldemokrata] egyik számában írtunk. Emlékszem, hogy Malinovszkij ádáz menseviknek nevezte Csirkint,⁶¹ a gyűlés egyik résztvevőjét. Én 1905-06-ban egyszer vagy kétszer személyes összeütközésbe kerültem Csirkinnel.

Malinovszkijt a prágai konferencián beválasztották a [bolsevik párt] Központi Bizottság[á]ba, s azonnal jelöltük őt az Állami Dumába is. Biztos megválasztásának érdekében mi a Központi Bizottságban közvetlen utasítást adtunk neki, hogy rendkívüli óvatossággal viselkedjen a választások előtt. Maradjon ott a gyárában, ne utazzon Moszkvába, és így tovább.

Ami pártunk irányvonalát illeti, ez az irányvonal, amely közvetlenül és elkerülhetetlenül vezetett az opportunistá mensevikekkel való szakításhoz, magától alakult ki a párt történetéből 1903-tól kezdve. Különösen a „likvidátorokkal” folytatott 1908-1910-es küzdelemből és e küzdelem rendkívüli elmérgesedéséből következett ez, miután a likvidátor vezetők Oroszországban szétverték az 1910. januári „plénium” határozatait. Malinovszkij nem kerülhetett volna be a Központi Bizottságba és az Állami Dumába a mi pártunkból, ha ő maga nem mutatkozott volna lelkes és elkötelezett bolseviknak, aki felismerte hosszú munkája során és „saját tapasztalatai alapján” a likvidátorság minden veszélyét.

Malinovszkij elmondta nekem Prágában, mint valami nagy titkot, és állítólag „csak” nekem (bár később kiderült, hogy **nem** csak nekem), hogy ő hamis paszporttal kénytelen élni, az 1905-ös események miatt. A forradalom és a

---

⁶¹ Vaszilij Gavrilovics Csirkin (1877-1954): mensevik, aki 1920-ban átlát a bolsevikokhoz. Különböző posztokon tevékenykedett, főként Ukrajnában.

japán háború miatt ez nem volt szokatlan dolog a szociáldemokraták között. Az a bizalom, amellyel sok ezer fém munkás viseltetett Malinovszkij iránt, [miután] figyelhették titkári életének és tevékenységének minden lépését, a kételkedésnek még az árnyékát is eloszlatta bennem.

Másodszor Krakkóban találkoztam Malinovszkijjal, ahová én Párizsból érkeztem 1912 tavaszán, hogy az április 1-én alapított *Pravda* számára dolgozzam, amely azonnal a legfőbb orgánunk lett a tömegek befolyásolására. Amikor Krakkóba érkezett, Malinovszkij, akárcsak Muranov⁶² már az Állami Duma tagja volt. Később – emlékszem, decemberben – megérkezett Petrovskij⁶³ és Badajev.

Malinovszkij egy csupa tűz és kétségtelenül nagyon tehetséges ember. Meggyőződünk arról, hogy nagy sikerei voltak a munkásgyűléseken. Én csak egyet hallottam a jelentősebb beszédei közül (1912 januárjában, a Lett Szociáldemokrata Párt brüsszeli kongresszusán). Úgy láttam, hogy ő nem véletlenül lett népszerű agitátor. Központi bizottsági tagként főleg az agitatori tevékenységeért és Duma-tagságáért értékeltük nagyra Malinovszkijt; szervezőként viszont, úgy láttuk, túlságosan türelmetlen és durva volt az emberekkel. Valahogy bosszantotta őt **más** [Duma-] küldöttek felvétele a Központi Bizottságba, nem kifogásolta a dolgot, de szemmel láthatóan nem volt valami lelkes (mi gyorsan elkezdtük rendszeresen kooptálni, egyiket a másik után a mi **összes** [Duma-] küldöttünket a Központi Bizottságba). Mi a dolgot Malinovszkij rendkívüli hiúságának és hatalomszeretetének tulajdonítottuk, amire néha még a helyi [párt]munkások is panaszkodtak, és ami a gyűléseken is megmutatkozott. Miután az első és a második Állami Duma több küldöttével is adódtak már kellemetlen tapasztalataink, nem voltunk meglepve, hogy az Állami Duma tagja „magas titulus” megszédítette az embereket és néha „elrontotta” őket.

Most már világos számomra, hogy Malinovszkij ideges lett, amikor azt látta, hogy más küldötteket is behoznak a Központi Bizottságba, mert ez teljesen aláásta az ő „teljhatalmát” (ha egyedül marad, ő tartotta volna a kezében az összes oroszországi kapcsolatot, minthogy mi külföldön kényszerültünk élni).

---

⁶² Matvej Konsztantyinovics **Muranov** (1873-1959): régi bolsevik, a Negyedik Állami Duma küldötte. 1914-ben letartóztatták és száműzték. A forradalom után beválasztották a kommunista Központi Bizottságba.

⁶³ Grigorij Ivanovics **Petrovskij** (1878--1958): munkásszármazású régi bolsevik. A Negyedik Állami Dumában dolgozott; 1914-ben letartóztatták és száműzték. 1919-től 1939-ig az Ukrajnai Központi Végrehajtó Bizottság elnöke volt.

Malinovszkij gyakrabban jött Krakkóba, mint a többiek. Ezt egyrészt a rendkívüli kimerültséggel magyarázta, másrészt pedig azzal, hogy szeretne ellátogatni Varsóba (ahol neki állítólag lengyel barátai és rokonai éltek) és így tovább. Mint lengyel, Malinovszkij Krakkóban megismerkedett Daszyńskivel⁶⁴ [én nem ismerkedtem meg vele] és a lengyel szociáldemokraták vezetőivel, akikkel nagyon jó barátságba kerültünk, és akikben ő szintén teljes bizalmat ébresztett.

A feleségem, évek óta a Központi Bizottság titkára, jobban odafigyelt Malinovszkij szervezeti kapcsolataira és ügyeire, mint én. Engem jobban érdekelt a Duma-beli munka, s gyakran beszélgettem róla Malinovszkijjal, és, ahogy azt más [bolsevik] küldöttek számára is megtettem, beszédvázlatokat írtam neki. Ezenkívül a *Pravdával* voltam elfoglalva. Tudva, hogy Poletajev⁶⁵ mennyit tett a *Pravdáért*, azt kértük Malinovszkijtól, hogy ő is törődjön többet a *Pravdával*, a terjesztésével és a megerősítésével. Minthogy rendkívül komolyan vettük a legális munkát, amennyiben azt a likvidátorság elleni kérlelhetetlen harc és a forradalmi elvek iránti rendíthetetlen hűség szellemében végeztük, ragaszkodtunk hozzá, hogy a *Pravda* szigorúan feleljen meg a törvényes előírásoknak. Nagyon tanulságos volna összevetni a *Pravda* más munkatársaival és alkalmazottaival, hogy Malinovszkij milyen mértékben teljesítette a követeléseinket.

Malinovszkijnak elég gyakran adódtak súrlódásai és konfliktusai más [Duma-]küldöttekkel, különösen azután, hogy azok mindannyian a Központi Bizottság tagjai lettek – csupáncsak a büszkesége és hatalomszeretete miatt. Mi többször is feddésben részesítettük őt ezért, és utasítottuk, hogy elvtársiasabb módon bánjon a kollégáival.

Ami a *Pravda* irányvonalát és a szociáldemokrata frakció szakadását illeti, Malinovszkij maradéktalanul követte azt a politikát, amelyet mi (jómagam, Zinovjev és mások) felvázoltunk a külföldi találkozókra, [azt a politikát], amelyet, mint már említettem, eleve kijelölt a bolsevizmus története.

Hallottam, hogy 1911 körül Moszkvában kétségek merültek föl Malinovszkij politikai feddhetetlenségével kapcsolatban, és különösen határozott formában tájékoztattak ezekről a kétségekről, miután Malinovszkij 1914 tavaszán váratlanul lemondott Duma-tagságáról. Ami a moszkvai pletykákat illeti, azok éppen akkortájt érkeztek, amikor a „kémánia” a tetőfokára hágott, és

---

⁶⁴ Ignacy **Daszyński** (1866-1936): prominens lengyel szocialista, később a PPS (Polska Partia Socialistyczna, vagyis Lengyel Szocialista Párt) jobb szárnyának vezetője. A független Lengyelországban a parlament (Szejm) marsallja.

⁶⁵ Nyikolaj Gorevics **Poletajev** (1872-1930): munkásköltő, régi bolsevik. Beválasztották a Harmadik Dumába. Részt vett a *Pravda* kiadásában. Az 1920-as években különböző gazdasági intézetekben dolgozott.

egyetlen tényt sem jelentettek nekünk, amelyet aztán bármilyen mértékben is ellenőrizhattunk volna.

Malinovszkij visszavonulása után a gyanú kivizsgálására kijelöltünk egy bizottságot (Zinovjev, Ganyeckij⁶⁶ és jómagam). Kikérdeztünk egy csomó szemtanút, megszerveztünk szembesítéseket is Malinovszkijjal, és minderről sok száz oldalnyi jegyzőkönyvet írtunk össze (sajnos, a háború miatt ennek nagy része megsemmisült vagy ottmaradt Krakkóban). És a bizottság egyetlen tagja sem talált semmiféle bizonyítékot. Malinovszkij úgy magyarázta nekünk, hogy azért hagyta ott [a Dumát], mert már nem tudta tovább rejtgetni a személyes élettörténetét, ami a neve megváltoztatására kényszerítette őt, s hogy itt, őszinte, egy nő becsületéről van szó, és az eset még jóval a házassága előtt történt. Megnevezett nekünk egy sor tanút Varsóban és Kazanyban, akik egyike, emlékszem, egy professzor volt a kazanyi egyetemen. A történet elfogadhatónak tűnt számunkra; Malinovszkij szenvedélyes természetű valószínűsíthetővé tette az elmondottakat, s mi úgy láttuk, hogy nem a mi dolgunk a nyilvánosság előtt az effajta ügyekkel foglalkozni. Úgy döntöttünk, hogy összehívjuk Krakkóba a tanúkat, vagy elküldjük Oroszországba a bizottság képviselőit, de a háború közbeszólt és nem lett ebből semmi.

De a bizottság mindhárom tagjának az volt az általános meggyőződése, hogy Malinovszkij nem provokátor, s ezt tettük közzé a sajtóban is.⁶⁷

Én személy szerint többször is arra a következtetésre jutottam, hogy az Azef-ügy⁶⁸ után engem már semmi sem tud meglepni. De ebben az esetben nem hittem a provokációban, s nemcsak azért, mert nem láttam a bizonyítékokat, hanem azért is, mert [akkori hitem szerint], ha Malinovszkij provokátor volna, akkor az Ohrankának⁶⁹ ebből nem volna annyi haszna, amennyit a mi pártunk nyert a *Pravdával* és az egész legális apparátussal.

Nyilvánvaló, hogy ha egy provokátort dugtak be a Dumába, s ebből a célból eltávolították a bolsevizmus riválisait, etc., akkor az Ohrankát a bolseviz-

---

⁶⁶ Jakov Sztanyiszlavovics **Ganyeckij**/Hanyeckij (Fürstenberg) (1879-1937): lengyel bolsevik, aki az I. világháború idején svédországi tartózkodása alatt szoros kapcsolatban állt Leninnel. Ő volt az, aki titokban eljuttatta Leninhez a német pénzeket. A szovjet rendszerben főleg gazdasági pozíciókat töltött be. A sztálini terror áldozata lett.

⁶⁷ PSzSz, 32. k., pp. 511-512.

⁶⁸ Jevno Fiselevics **Azef** (1869-1918): a magas rangú kormányhivatalnokok ellen merényleteket végrehajtó eszer Harci Szervezet vezetője. 1909-ben kiderült róla, hogy a rendőrség ügynöke.

⁶⁹ *Ohrana*, a nép nyelvén *Ohranka*: a cári rezsim titkosszolgálat, a Rendőrmínisztérium egyik részlege.

musról alkotott igencsak primitív elképzelés vezérelte – azt is mondhatnám, hogy annak a karikatúrája: a bolsevikok „fegyveres lázadást rendeznek”. Hogy minden szálát kézben tartsák ennek a készülődő lázadásnak – az Ohranka szempontjából – minden pénzt megért berakni Malinovszkijt az Állami Dumába és a [bolsevik] Központi Bizottságba.

Amikor az Ohranka ezt a két célt elérte, kiderült, hogy Malinovszkij az egyik olyan láncszem lett abban a hosszú és erős láncban, amely (különböző oldalakról) összeköti a mi illegális bázisunkat a párt **tömegekre** gyakorolt befolyásának két legfőbb orgánumával – tudni illik a *Pravdával* és a Duma szociáldemokrata frakciójával. A provokátornak ezek szerint védelmeznie kellett ezt a két orgánumot, hogy így igazolja magát előttünk.

Mi közvetlenül irányítottuk mindkét orgánumot, minthogy Zinovjev és én **naponta** írtunk a *Pravdába*, és a párt határozatai tökéletesen kijelölték a lap irányvonalát. Így aztán garantálva volt a negyven-hatvan ezer munkás feletti befolyás. Ugyanezt lehet elmondani a Duma-frakcióról, amelyben Muranov, Petrovszkij és főként Badajev Malinovszkijtől egyre függetlenebbül dolgozott, bővítették a **saját** kapcsolataikat, és **ők maguk** befolyásolták a munkások széles rétegeit.

Malinovszkij tönkretehetett egy csomó embert, és valóban tönkre is tett. [De] sem akadályozni, sem ellenőrizni, sem pedig „irányítani” nem tudta a pártmunka fejlődését, jelentőségének növekedését és a **tömegekre**, tíz- és százazrekre gyakorolt befolyásának erősödését (a sztrájkok révén, amelyek fokozódtak 1912 áprilisa után). Nem lepődnek meg, ha az [Ohranka] érvei között az is szerepelt, hogy el kell mozdítani Malinovszkijt a Dumából. Az is ott szerepelhetett volna, hogy ez az ember valójában a legális *Pravdával* és a küldöttek legális frakciójával állt kapcsolatban, akik **forradalmi** munkát végeztek a tömegek körében, még hozzá túl azon a határon, ami még elviselhető volt az Ohranka számára.

Ezt a vallomást saját kezűleg írtam.

Vlagyimir Uljanov

Folytatom a tanúvallomást a nekem feltett konkrét kérdések alapján.

Nem sok tagja volt a Központi Bizottságnak Oroszországban; végül is Zinovjev és én külföldön éltünk. A hazaiak közül Sztálin (Dzsugasvili)⁷⁰ több-

---

⁷⁰ Joszif Visszarionovics **Sztálin** (1879-1953): Lenin közeli munkatársa, aki 1922-ben lett a kommunista párt főtitkára. Lenin halála után különféle régi bolsevikokkal lépett szövetségre, majd gyakorlatilag mindegyiküket eltüntette – megkínóztatta és kivégeztette őket. Az 1930-as években a paraszti földek kisajátításával tömeges kolhozosítást hajtott végre, beindította az iparo-

nyire börtönben vagy száműzetésben volt. Malinovszkij természetesen előtérbe került itt. Előfordulhatott, hogy külföldről adtunk neki instrukciókat a finn szociáldemokratákkal való kapcsolatokról, vagy egy nyomda felállításáról Helsingforsban. De én nem emlékszem ilyesmire. Malinovszkijnek joga és lehetősége volt ezekben a kérdésekben önállóan eljárni. Így aztán Malinovszkij saját kezdeményezéséből is létrehozhatta azt a helsingforsi nyomdát. Elmondhatom, hogy Malinovszkij az én véleményem szerint kiemelkedően aktív [párt]munkás volt. Együtt voltam vele Brüsszelben 1914 januárjában, és a Központi Bizottság képviselőiként együtt utaztunk Krakóból a litván kongresszusra. Brüsszelből együtt utaztunk Párizsba, ahol ő nyilvános beszámolót tartott a Duma tevékenységéről egy több száz fős hallgatóságnak. Nekem akkor nyilván valami más elfoglaltságom volt, ezért nem mentem el Malinovszkij előadására.

Ami Malinovszkijnek a velünk való kapcsolatát illeti, a következőket tudom még elmondani. Összesen hatszor vagy hétszer járt nálunk – mindenestre gyakrabban, mint bármelyik más küldött. Vezető szerepet akart játszani az orosz központi bizottsági tagok között, és láthatóan bosszantotta, ha valaki másnak adtunk egy felelős megbízatást, nem pedig neki. Általában az volt nálunk a szabály, hogy a tőlünk balra állóknak nem engedtük meg, hogy beszédeket tartsanak; ha egy beszéd egy kicsit jobbos volt, akkor azon még lehetett javítani, de a balosabb kijelentések nagy kárt okozhattak. Malinovszkijnek nyilvánvalóan nem mindig tetszett ez a vezetési irányvonal; ő a merészebb illegális munkát kedvelte, s mi gyakran beszélgettünk erről Krakóban. De mi ezt az egészet Malinovszkij forrófejűségével magyaráztuk. Malinovszkij egész tevékenységét felidézve most elmondhatom, hogy kétségtelenül egy intelligens emberekből álló bizottság volt mögötte. Ez irányította minden politikai lépését, mert csak önmagára hagyatkozva nem tudott volna ennyire ügyesen követni egy ilyen irányvonalat. Nem tudok most visszaemlékezni Malinovszkijjal kapcsolatban semmi más olyan részletre, ami érdekes lehetne. Nem tudjuk őt provokátornak tekinteni, miután távozott a Dumából, mivel nincs erre elegendő bizonyíték. Elutazott (a Krakó melletti) Poronin faluból, s azóta nem találkoztam vele. Kaptam viszont olyan híreket, hogy német fogságba esett. Párttevékenységbe kezdett a hadifoglyaink között, előadásokat tartott, és elmagyarázta az erfurti programot.⁷¹ Ezeket több hadifogoly leveléből is tudom, akik lelkesedéssel szá-

---

sítási programot és a világtörténelmileg példátlan népiirtást vitt végbe az országban. 1939-ben meg nem támadási szerződést kötött Hitlerrel, ami hozzájárult a II. világháború eszkalálódásához.

⁷¹ A Német Szociáldemokrata Párt 1891-ben elfogadott és 1921-ig érvényben lévő programja. Alapjait Karl Kautsky vázolta föl. Modellül szolgált más európai szocialista pártok számára.

moltak be Malinovszkijról és előadásairól.⁷² Általában okos ember ez, aki nagyon jól tud alkalmazkodni a körülményekhez. Többet ehhez nem tudok hozzátenni.

Aláírás: Vlagyimir Uljanov

A bolsevikok, bár sikerült végrehajtaniuk az októberi államcsínyt, továbbra sem értettek egyet, hogy milyen irányvonalat is kövessenek, s főként, hogy koalícióra lépjenek-e más szocialista pártokkal. Az alábbi, sietős jegyzetek arról a központi bizottsági ülésről származnak, amelyen Zinovjev és Kamenyev bírálta Lenint, amiért nem hajlandó megosztani a hatalmat.⁷³

18. dokumentum

Megjegyzések az RSzDRP(b) központi bizottsági üléséről származó észrevételekhez

[1917. november 2. (15.)]

„Nem merünk győzni” – ez az összes beszéd fő konklúziója.

Zinovjev: „A tömegek kimerültsége kétségtelen” (Zinovjev) Október 10-én mindenki ezt a megegyezési programot támogatta...

1. Önök a polgárháborút az eszerek elleni háborúra cserélték föl.
2. [Önök] a szovjetek hatalmát az RSzDRP [Orosz Szociáldemokrata Munkáspárt] Központi Bizottságának hatalmára cserélték föl.

Vitatkozunk itt **ötven tartományi paraszton!**

–

Kamenyev: A forradalom nem össz-oroszországi.

⁷² Az olvasó bizonyára észreveszi, hogy Lenin itt nagyon nem őszinte, amikor arra céloz, hogy harmadkézből értesült Malinovszkij fogságáról. Valójában, ahogy a 10., a 11. és a 12. dokumentumból is kitűnik, közvetlen levelezésben állt Malinovszkijjal.

⁷³ Lásd *BH*, 5. kötet, p. 27; *PSzSz*, 35. kötet, pp. 44-47, és 50. kötet, p. 2.

Nogin⁷⁴ a Katonai-Forradalmi Bizottságokról

... „Politikai és nem katonai eszközökkel kell keresnünk egy kivezető utat...”

–

Polgári forradalom (Kamenyev)⁷⁵

1918 tavaszán kisebb létszámú brit és francia expedíciós csapatok léptek partra Murmanszknál. Fő feladatuk az volt, hogy előőrséül szolgáljanak egy nagyobb antant-haderőnek, amely a Németország elleni keleti frontot készült reaktiválni, miután Szovjet-Oroszország megkötötte a központi hatalmakkal a breszt-litovszki békeszerződést. Azt is meg akarták akadályozni, hogy a németek és a németbarát finnek elfoglalják ezt a télen is jégmentes kikötőt, és ott tengeralattjáró-támaszpontot hozzanak létre. Ahogy a 19. és a 20. dokumentum világossá teszi, a partraszállás, amelyet a kommunista propaganda évtizedeken keresztül antant-intervencióként és a szovjethatalom megdöntésére irányuló próbálkozás bizonyítékaként tált, valójában a szovjet kormány és a murmanszki szovjet kifejezett jóváhagyásával zajlott le. Méghozzá azzal a szándékkal, hogy a németek és a finnek ne tudják elfoglalni Murmanszkot, Oroszország egyetlen megmaradt, télen is használható kijáratát Európa felé. A közvetlen távirati üzenetváltásokból kiderül, hogy a szovjet kormány miképpen próbálta eltitkolni a saját területét érintő külföldi intervencióban való közreműködését. 1918. április 18-án Lenin utasította F. F. Raszkolnyikovot⁷⁶ an-

---

⁷⁴ Viktor Pavlovics **Nogin** (1878-1924): régi bolsevik aktivista Moszkvában. Ellenezte az októberi államcsínyt és Lenin egypárti diktatúráját.

⁷⁵ Ismeretlen személy a következő megjegyzést írta Lenin sorai alá: „A tengerészek száz fős agitátorcsoportot szerveznek a déli gabonatermelő tartományokban; épp nemrég találkoztam velük.”

⁷⁶ F. F. **Raszkolnyikov** (1892-1939): régi bolsevik. 1917-ben a kronstadti szovjetben dolgozott, majd aktívan részt vett a polgárháborúban. Az 1930-as években külföldi diplomáciai posztokon szolgált. Amikor visszarendelték

nak követelésére, hogy Murmanszk nyilvánosan cáfolja meg azokat a sajtójelentéseket, melyek szerint a helyi hatóságok adtak engedélyt az antant-partraszállásra.⁷⁷ Az eltitkolás másik oka az volt, hogy Trockij külön is azt tanácsolta Murmanszknak, hogy fogadjon el bármilyen és minden antant segítséget. Ezt a tanácsot Sztálin később arra használta, hogy Trockijt árulással vádolhassa. Ennek a beszélgetésnek az 1935-ben publikált, meghamisított változata azt a látszatot igyekszik keltetni, hogy Sztálin szintén ellenezte az antant beavatkozását.⁷⁸

A. M. Jurjev,⁷⁹ aki 1918-ban a többségében mensevikekből és eszerekből álló murmaszki szovjet elnöke volt, szóbeli megállapodást kötött az angolok és a franciák képviselőivel, felhatalmazva őket, hogy csapatokat tegyenek partra Murmanszknál. Moszkva, miután márciusban áldását adta a partraszállásra, júniusban meggondolta magát, ellenséges lépésnek minősítette az akciót. 1918. július 1-én Jurjevet „a nép ellenségének” nyilvánította és „törvényen kívül” helyezte.⁸⁰

Moszkvába, megtagadta a hazautazást. és nyílt levélben támadta Sztálint. Dél-Franciaországban halt meg, valószínűleg Sztálin ügynökei végeztek vele.

⁷⁷ Lásd f. 5, op. 1, d. 2995.

⁷⁸ *Pravda*, 1935. február 21., p. 1. Lásd George F. Kennan: *Soviet-American Relations, 1917-1920*, 2. kötet. *The Decision to Intervene* (Princeton, N. J., 1958), pp. 39-57; Richard H. Ullman: *Intervention and the War* (Princeton, N. J., 1961), pp. 116-118.

⁷⁹ Alekszej Mihajlovics **Jurjev** (Alekszejev): miután 1917-ben csatlakozott a bolsevikokhoz, Murmanszk vezetője volt, amikor a várost 1918 elején az antant csapatok foglalták el. 1920 februárjában letartóztatták és börtönbüntetésre ítélték, amelyet később eltöröltek.

⁸⁰ *Gyekreti*, 2. kötet (Moszkva, 1959), pp. 20-21.

19. dokumentum

Lenin és Sztálin távirata A. M. Jurjevhez

[1918. március 26.]

Tessék, itt a válaszunk: úgy látjuk, hogy Ön kissé belezavarodott valamibe. Hát akkor most keveredjen ki. A nemzetközi helyzet bonyolultabb a válásával az angolok hivatkozási alapként használhatják az okkupációhoz azt a tényt, hogy csapataik jelen vannak Murmanszk körzetében és bizonyos fajta katonai-politikai fellépésként tényleges támogatást nyújtanak Murmanszknak. Azt tanácsoljuk Önnek, hogy hivatalos dokumentumot, jelentést állítson össze a központi kormányzat – vagyis a Szovnarkom [a Népbiztosok Tanácsa] – számára arról, hogy mi a helyzet az önök körzetében. Ebben a jelentésben mintegy mellékesen tegyen említést a megállapodásról, idézve annak szövegét a jegyzőkönyv alapján, és főképpen az angoloknak és a franciáknak a körzet lehetséges okkupációját tagadó kijelentéseiről. szintén a velük való tárgyalás jegyzőkönyve alapján. Továbbá, nagyon udvarias formában javasolja az angoloknak és a franciáknak, hogy a valóságnak megfelelően ismerjék el ezeket az okkupációval kapcsolatos kijelentéseket. Ennek során hivatkozhat arra, hogy az Orosz Köztársaság alkotmányának értelmében Önnek, mint a kormányzat körzeti képviselőjének hivatali kötelessége tökéletesen pontos, jegyzőkönyvezett kijelentéseket tartalmazó beszámolót terjeszteni a központi kormányzat elé az olyan fontos eseményről/ mint a németeknek és a finn ügynököknek a tenger felé való előrenyomulása elleni védekezés megszervezése a körzetben. Ha ezt sikerül végrehajtania, akkor az komoly lépés lesz annak a zavaros helyzetnek a felszámolása felé, amely véleményünk szerint az Ön akaratán kívül alakult ki az Ön körzetében. A kormánynak küldött beszámolója tökéletesen hivatalos legyen, de titkos is – vagyis nem hozható nyilvánosságra. Közben mi a napokban küldünk Önnek néhány csapat felfegyverzett vörösgárdistát, valamint egy embert, aki az állandó kapcsolat lesz Ön és Moszkva között. Határozott kérésünk, hogy gyakrabban tájékoztassa a kormányt. És mondja el, mi a véleménye a javaslatunkról.

Lenin, Sztálin

20. dokumentum

Táviratváltás A. M. Jurjev, Sztálin és Lenin között

1918. április 9-10.

Sürgős

Jurjev elvtársnak, Murmanszk

Habár Podvojszkij⁸¹ nincs itt, és az Ön feljegyzése is Podvojszkijnek van címezve, Lenin megkért engem, hogy válaszoljak önnek, és én most válaszlok:

Azt tanácsoljuk, hogy fogadja el az angolok segítségét, de egyelőre ne adja beleegyezését az aknaszedő hajókhoz, s hogy mindenáron űzze el a fehér-gárdistákat. A finn kormányral való megállapodásunkban az áll, hogy átadjuk a [finn] szocialista kormánynak az ön által is ismert zónákat, azzal a feltétellel, hogy ott érvényesül az önrendelkezés elve.

De most az a helyzet (gondolok itt a [finn] Szenátus kétségtelen győzelmére), hogy Finnországban nem lesz szocialista kormány, ráadásul az említett zónák lakossága, ahogy Ön jelenti, tiltakozik az ellen, hogy a területet adják a finneknek.⁸²

Így hát Önnek formális és anyagi alapjai is vannak arra, hogy a megállapodást érvénytelennek és meg nem történtnek nyilvánítsa, és határőrséggel foglalja el a régi határvonalat.

Ön megérti, természetesen, hogy az önrendelkezést illetően előzetes munkára van szükség.

---

⁸¹ Nyikolaj Iljics **Podvojszkij** (1880-1948): régi bolsevik. 1917-ben a Bolsevik Katonai Szervezet elnöke. Az év októberében a hatalmat megragadó csapatok egyik irányítója volt.

⁸² 1918 januárjának végén (ÚN) finn kommunisták az ottani orosz helyőrségek segítségével puccsot hajtottak végre, s uralmuk alá vonták Helsinkit és Dél-Finnország nagy részét. A puccs célja a Finn Szovjetköztársaság kikiáltása volt. A Karl Mannerheim tábornok által vezetett finn nacionalisták azonban német expedíciós haderő támogatásával ellentámadást indítottak. Április 12-én a kommunistákat kiverték Helsinkiből. Ez a fejlemény azt vonta maga után, hogy a moszkvai bolsevikok többé nem éreztek semmiféle indítatást arra, hogy bizonyos határterületeket átengedjenek Finnországnak.

Podvojszkij ma este itt lesz, és nyilván beszélni fog önnel a tervről. Úgy vélem, hogy a küldöttek regionális tanácsának létrehozása csak örömet okozna a moszkvai elvtársaknak.

Sztálin
Murmanszk,⁸³ április 9.

A. M. Jurjev feljegyzése Leninhez

1918. április 10. 13.00 óra

Lenin elvtársnak

Először. A tegnap reggeli, teljesen hivatalos távirat a Szovnarkomnak volt címezve – és csak egy másolat Podvojszkijnak.

Másodszor. Az Ön szavai: „azt tanácsoljuk, hogy fogadja el az angolok segítségét” és „mindenáron űzze el a fehérgárdistákat” azt jelentik-e, hogy fogadjuk el az angolok és a franciák katonai segítségét, vagyis azt, hogy küldjenek egy nem jelentős egységet a mi Vörös Hadseregünk megsegítésére?

Harmadszor. A második pontnak megfelelően ki lehet-e hivatalosan jelenteni a Szovnarkom nevében, hogy elfogadtuk a segítséget a murmanszki út közép- és északi részének a finn fehér gárdával szembeni megvédéséhez?

Megértjük, hogy Ön ezt hivatalosan valószínűleg nem mondhatja ki. Akkor magunkra vállaljuk a felelősséget, és megteesszük ezt mi magunk. De biztosnak kell lennünk abban, hogy cselekedeteink nem kerülnek összeütközésbe az Ön terveivel. Az Ön beleegyezésének pontos kifejezését titokban tartjuk.

Negyedszer. Az aknaszedő hajókkal kapcsolatban: külön jelentést küldünk a Tengerészeti Népbiztosságnak, az Arhangelszki Központi Flottának és a Küldöttek Tanácsának, amelyek nélkül, természetesen, mi nem fogjuk megoldani a kérdést.

13.00 óra

A készüléknél Sztálin elvtárs. Fogadják a választ.

Fogadják el a segítséget.

Az aknaszedőket illetően tájékozódjon az ön által említett intézményeknél; részünkről egyébként nincs akadálya. Az eljárásnak abszolút nem hivatalos jellegűnek kell lennie. Úgy kezeljük ezt az ügyet, mintha katonai titok volna; a titok megőrzéséért ön épp úgy felelős, mint mi.

Azt hiszem, világos; ha Ön elégedett, akkor a beszélgetést befejezhetjük.

Lenin, Sztálin

---

⁸³ Így szerepel az eredetiben.

[Jurjev:] Úgy értékelem, hogy nem az önök terveivel ellentétesen, de önállóan cselekszünk.

[Sztálin:] Ezenkívül abszolút titokban cselekedjenek, és többékevésbé önállóan.

[Jurjev:] Vagyis a magunk nevében kérjük meg az angolokat és a franciákat, hogy fegyveres egységekkel segítsenek megvédeni a Murmanszki út középső szakaszát.

[Sztálin:] Ezenkívül ne felejtse el a határőrséget a korábbi nyugati határra küldeni, abból a megfontolásból, hogy a megállapodás értelmében átadott zóna a megváltozott körülmények között most a miénk marad.

[Jurjev:] Mi legyen az Orosz-Finn Bizottsággal?

[Sztálin:] Küldje a bizottságot a Szovnarkomhoz, azt állítva, hogy ez utóbbi-tól ön nem kapott utasítást a zóna átengedésére. [Jurjev:] Köszönöm a szíves közlést. Ne tartsák föl Podvojszkijt, küldjék őt minél gyorsabban.

[Sztálin:] Viszontlátásra, elvtárs. Minden jót.

Murmanszk,⁸⁴ április 10.

21. dokumentum

Üzenetváltás egy ismeretlen személy és Lenin között

[1918. június 5.]

Feljegyzés egy ismeretlen személytől Leninnek

A dolog sürgős – Ter-Gabrieljan vár, és a vonat is várja őt.⁸⁵

Feljegyzés Lenintől az ismeretlen személynek

Micsoda? Még nem utazott el?

Én már aláírtam egy igazolást neki.

Ugye, el tudja juttatni az üzenetet Ternek, készítsen elő mindent, hogy porig érhesse Bakut támadás esetén, s hogy ezt tegye közzé a bakui sajtóban.⁸⁶

---

⁸⁴ Így szerepel az eredetiben.

⁸⁵ Szaak Mirzojevics Ter-Gabrieljan (1886-1937): régi bolsevik, a Központi Kőolajigazgatóság irányító testületének tagja. A Kaukázusba küldték, hogy vegye át a kőolajipar irányítását és gondoskodjon a központi országrész üzemanyag-ellátásáról. A Nagy Terror idején kivégezték.

1918 júniusának végén olyan hírek kezdtek szállingózni Európában, hogy meggyilkolták a családjával együtt Jekatyerin-burgban fogva tartott excárt. Lehetséges, hogy ezt a rémhírt maga a szovjet kormány szivárogtatta ki, így akarván tesztelni, hogy miképpen reagál a Nyugat Miklós cár és családja akkor már végrehajtott legyilkolás ára. Lenin cáfolatát pár órával az egész cári család és alkalmazottaik lemészárlása előtt táviratozták meg, amikor a mészárláshoz már mindent előkészítettek. Egy dán napilap 1918. július 16-án ezt táviratozta Leninnek: „Itt olyan hírek terjengenek, hogy az excart [excárt] megölték. Legyen szíves tényeket megtáviratozni. National Tidende.”⁸⁷ Lenin angolul válaszolt ugyanazon a távirati blankettán.⁸⁸

22. dokumentum

Távirat a dán napilaphoz az excár sorsáról

[1918. július 16.]

National Tidende **Kjøbenhavn**

Rémhír nem igaz excár biztonságban van minden rémhír csupán a kapitalista sajtó hazugsága. Lenin

Adolf Joffe⁸⁹ aki ebben az időben berlini szovjet követként szolgált, L. B. Kraszinnal⁹⁰ együtt vezette a tárgyalást a központi

---

⁸⁶ Bakut, az orosz olajbányászat fővárosát 1918. április 1-én foglalták el közös puccsal a kommunisták és az örmény nacionalisták. Május 28-án Azerbajdzsán kikiáltotta függetlenségét, és török csapatok segítségével megindult Baku elfoglalására. Lenin fenyegetését Baku felégetésére végül is nem váltották be.

⁸⁷ F. 2, op. 1, d. 6601

⁸⁸ Lásd RR, p. 765.

⁸⁹ Adolf Abramovics **Joffe** (1883-1927): fiatal kora óta szociáldemokrata; 1917-ben csatlakozott a bolsevikokhoz. 1918-ban szovjet követként szolgált

hatalmakkal a breszt-litovszki szerződés által előírányzott pótegyezményről. Ezt a pótegyezményt 1918. augusztus 27-én írták alá Berlinben. Joffe, úgy tűnik, Moszkvába akart utazni, hogy konzultáljon a feltételekről. Sürgette Lenint, hogy tartsa fenn a diplomáciai kapcsolatokat az antanttal még azután is, hogy Oroszország kikerült a szövetségből.⁹¹

23. dokumentum

Lenin és Csicserin⁹² Kraszinnal folytatott telefonbeszélgetésének szövege

[1918. augusztus 11.]

Lenin szövege

Kraszín elvtárs,

ha Joffe továbbra is ismételgeti az idióta beszédeket arról, hogy mi szakítottunk az antanttal, akkor én meg sem hallgatom őt. Ami pedig a megállapodásokat illeti, mi ezt nem tartjuk lényegesnek. A legcsekélyebb indokát sem látom annak, hogy ő Moszkvába jöjjön.

Lenin

Kraszín szövege

A készüléknél Kraszín elvtárs:

Kérem tájékoztassák Lenin elvtársat, válaszul a számomra érthetetlenül éles hangú táviratára. Nem látom az okát, hogy ön miért nem engedélyezi a mindenki által feltétlenül szükségesnek tartott utazást. Én személy szerint

---

Németországban. Öngyilkosságot követett el, amikor közeli barátját, Trockijt kizárták a pártból.

⁹⁰ Leinyid Boriszovics **Kraszín** (1870-1926): régi bolsevik. A forradalom előtt a német Siemens-Schukert gépgyártó cégnél dolgozott. Az októberi államcsíny után különböző gazdasági posztokon szolgált a szovjet kormányt. Kereskedelmi tárgyalásokat folytatott Németországgal, Nagy-Britanniával stb. Külkereskedelmi népbiztos, majd londoni és párizsi szovjet nagykövet volt.

⁹¹ Lásd PSzSz, 50. kötet, pp. 134-135.

⁹² Georgij Vasziljevics **Csicserin** (1872-1936): arisztokrata származású régi szociáldemokrata. 1918 és 1930 között külügyi népbiztos. A Központi Bizottság tagja.

kérem önt ennek a döntésnek a megváltoztatására. Azt gondolom, hogy ennek a kérésnek a teljesítése nem okoz semmi kárt a berlini munkának, viszont nagyon is megkönnyíti az én jövőbeli együttműködésemet Önnel Moszkvában. Én az ön személyes tekintélyét túlságosan tisztellem ahhoz, hogy ne vessem alá magam az ön döntésének, de higgye el nekem, hogy Ön most téved, és később Ön is sajnálni fogja, ha Joffe utazása elmarad. Várom az Ön választát mostantól kezdve még fél óráig, mivel itt az ideje beszállni a vonatba.

Továbbítsák Csicserin elvtársnak:

Ehhez azt teszem hozzá, hogy újabban Joffe maga is ellene volt az utazásnak, és más elvtársakkal együtt én személyesen viszem őt Moszkvába, majdnem erőszakkal. Várom Lenin döntését.

Kraszin

Lenin és Csicserin szövege

Kraszin elvtársnak:

Ha Ön ennyire ragaszkodik az álláspontjához, akkor ez az Ön felelőssége. Beleegyezőnk Joffe utazásába.

Lenin
Csicserin

Ez itt válasz a penzai „kuláklázadásról” szóló jelentésekre.

24. dokumentum

Levél V. V. Kurajevhez⁹³, Je. B. Boshoz⁹⁴, A. E. Minkinhez⁹⁵

1918. augusztus 11.

Penzába

⁹³ V. V. **Kurajev** (1892-1938): 1914-ben csatlakozott a bolsevikokhoz; Penzában tevékenykedett.

⁹⁴ Jevgenyija B. **Bos** (1879-1925): régi bolsevik. 1917-ben a kijevi Katonai-Forradalmi Bizottságban dolgozott. Október után az első ukrainai szovjet-kormány tagja volt. Később Trockijhoz csatlakozott. Öngyilkos lett.

⁹⁵ A. Je. **Minkin** (1887-1955): régi bolsevik. Október után penzai és permi párt- és állami hivatalokban dolgozott. Később uruguayi szovjet nagykövet, majd a Szovjet-Orosz Legfelső Tanács alelnöke lett.

Kurajev, Bos, Minkin és más penzai kommunisták részére

Eltársak! Az öt kulákkörzet felkelését **könyörtelenül** el kell fojtani. Az **egész** forradalom érdeke követeli ezt, mivel most **mindenütt** „az utolsó döntő ütközet” zajlik a kulákokkal. Példát kell statuálnunk.

1. Akasszanak fel (haladéktalanul, úgy, **hogy az emberek lássák**) **legalább száz** ismert kulákot, gazdag embert, vérszopót.

2. Tegyük közzé a nevüket.

3. Kobozzák el tőlük az **összes** gabonát.

4. Szemeljenek ki túszoikat – ahogy a tegnapi táviratban áll.⁹⁶ Úgy hajtsák ezt végre, hogy az emberek több száz versztás,⁹⁷ körzetben lássák, rettegjék, tudják és kiáltsák: **ezen megfojtják** és kiirtják a vérszívó kulákokat.

Távirat átvétele és **végrehajtás**.

Híve, Lenin

P. S. Találjon néhány igazán **kemény embert**.

Az alábbi az egyetlen olyan, ismert dokumentum, amelyben Lenin nyíltan utal a német kormányzat által a kommunista tevékenység folytatásához 1918-ban nyújtott pénzügyi támogatásra.

25. dokumentum

Levél Berzinhez

1918. augusztus 14.

Kedves Berzin elvtárs!

Megragadom az alkalmat, hogy papírra vessek pár üdvözlő szót. Hálás köszönetem a publikációkért: ne sajnálja a pénzt és az erőfeszítést a három (vagy négy) nyelven való publikálásra és a terjesztésre. A berliniek további

---

⁹⁶ A távirat megjelent a *Proletarszkaja revoljucija* [Proletárforradalom] című lapban, no. 3 (1924): pp. 168-169.

⁹⁷ Egy verszt (*verszta*) 1,0688 kilométer.

pénzeket küldenek majd: ha ez a söpredék késlekedik, tegyen nálam **hivatalos** panaszt.*

Híve, Lenin

P. S. Küldjön néhány példányt az érdekesebb újságokból (amelyekben a bolsevikokról írnak), és küldjön el bármilyen és minden új pamfletet: angolt, franciát, németet és olaszt. Ne spóroljon a pénzzel.

Üdvözetem Gorternek⁹⁸ és Guilbeaux-nak!⁹⁹ Jó volna, ha a világon elterjedt szocialista irodalmat alaposan ismerő emberek

küldenének nekünk jó idézeteket, melyeket az utcán rakhatnánk ki (**Gorter és mások stb.** figyelmébe)

P. S. Adja a mellékelteket Plattennek.¹⁰⁰

Segített Itchnernek?¹⁰¹ És a **svájci baloldaliaknak? Ne sajnálja a pénzt!!**

Az alábbi dokumentum a Moszkva és Berlin által 1918. augusztus 27-én aláírt Pótegyezményre utal. Az egyezmény három titkos záradéka német intervenciót irányzott elő Oroszor-

---

* A V. I. Lenin: *Nyeizvesztnije dokumenti, 1891-1922.* című, 1999-ben Moszkvában napvilágot kiadvány szerint ez a kifejezés a berlini szovjet külképviselet munkatársaira vonatkozik. Szinte lehetetlen eldönteni, melyik interpretáció híveinek van igaza.

⁹⁸ Herman **Gorter**(1864-1927): holland szociáldemokrata. Az I. világháború idején a zimmerwaldi baloldaliakhoz csatlakozott. Később belépett a Holland Kommunista Pártba és részt vett a Komintern munkájában. 1921-ben a Komintern politikájával kapcsolatos nézeteltérések miatt kilépett a kommunista pártból és felhagyott a politizálással.

⁹⁹ André **Guilbeaux** (1885-1938): francia szocialista, újságíró. Az 1920-as években a kommunista napilap, a *L'Humanité* németországi tudósítója.

¹⁰⁰ Friedrich (Fritz) **Platten** (1883-1942): svájci baloldali szociáldemokrata, a Svájci Kommunista Párt egyik megalapítója. Részt vett a zimmerwaldi és a kientali konferencián. Kulcsszerepet játszott annak megszervezésében, hogy az Oroszországba hazatérő Lenin átutazhasson Németországon. Tagja volt a Komintern Végrehajtó Bizottságának. 1923-ban Szovjet-Oroszországba költözött. Lenin hozzá írott levelét közölte a *LSz* is, 37. kötet, p. 99. Sztálini lágerben halt meg.

¹⁰¹ Hans **Itchner** (1887-1962): Svájci radikális politikus, a svájci kommunisták képviselője a Kominternben.

szágban, hogy kiűzzék az antant csapatait Murmanszkból és Bakuból, s hogy délen szétverjék a Fehér Önkéntes Hadsereget.¹⁰²

26. dokumentum

Levélváltás Csicserin és Lenin között

[1918. augusztus 19.]

Feljegyzés Csicserintől Leninhez

Hauschild¹⁰³ kapott Ludendorfftól egy táviratot, hogy küldjünk egy magas rangú tisztviselőt Berlinbe, a murmanszki ügyel kapcsolatos részletek kidolgozására. A Joffétól épp most kapott távirat is említi ezt, csak éppen nekem tulajdonítja. Az egész távirat nagyon fontos. Furcsa, hogy az én tegnapi, Bakuval kapcsolatos hosszú táviratomat nem említik.

Szkljanszkij¹⁰⁴ várja a választ. Megbízható ember.

Szkljanszkij azt javasolja, hogy két embert küldjünk Berlinbe: Parszkijt¹⁰⁵ és Antonovot.¹⁰⁶ Megegyezésre kell jutnunk a déli országrész kérdésében is.

Feljegyzés Lenintől Csicserinhez

Csak ős-megbízható bolsevikokat küldjön, még akkor is, ha gyöngé stratégiák, de megbízható és intelligens emberek, mert ezt diplomatikusan kell csinálni: ez nem egy megállapodás, hanem az érdekek egybeesése.¹⁰⁷

---

¹⁰² Lásd J. Wheeler-Bennett: *Breszt-Litovszk: The forgotten Peace* [Breszt-Litovszk: az elfelejtett béke] (New York, 1956), pp. 427-446.; W. Baumgart: *Historisches Jahrbuch* [Történelmi évkönyv] 89 (1969): pp. 146-148.; RR, pp. 662-666.

¹⁰³ Herbert **Hauschild**: moszkvai német főkonzul.

¹⁰⁴ Jefraim Markovics **Szkljanszkij** (1892-1925): régi bolsevik. 1918 szeptemberétől 1924-ig Trockij hadügyi népbiztos helyettese volt.

¹⁰⁵ D. P. **Parszkij**: a szovjetek szolgálatába átalált cári tábornok.

¹⁰⁶ Vlagyimir Alekszandrovics **Antonov-Ovszejenko** (1883-1938): 1917-ben csatlakozott a bolsevikokhoz, s a polgárháború idején különböző katonai beosztásokban szolgált, főként Ukrajnában. 1921-ben a tambovi parasztfelkelés leverését irányította. A sztálini terror áldozata lett.

¹⁰⁷ Itt arról van szó, hogy a szovjet kormány által kért észak-oroszországi német intervenció nem a Vörös Hadsereggel együttműködve, hanem külön és párhuzamosan zajlott.

Ez a levél (27. dokumentum) válasz V. V. Vorovszkijnak,¹⁰⁸ aki nyilvánvalóan ellenezte a szovjet-német pótegyezmény két (titkos) záradékát – azokat, amelyek német katonai lépéseket irányoznak elő az antant csapatok ellen Murmanszkban és az Önkéntes Hadsereg ellen Dél-Oroszországban. Hogy eloszlassa Vorovszkij aggodalmait, Lenin úgy beszél, mintha Murmanszk és Alekszejev megtámadásának terve a németektől származott volna.

27. dokumentum

Levél V. V. Vorovszkijhoz

1918. augusztus 21.

Vorovszkij elvtárs!

Kérem, hogy az amerikai munkásokhoz szóló, mellékelt levelet fordíttassa le németre és másolja le, amilyen gyorsan csak lehetséges, az eredetit pedig küldje el Balabanovának.¹⁰⁹

Ami a hisztériákat és egyéb „részlegeket” illeti, az Isten szerelmére, maga csak akadékoskodik. A pániknak még az árnyéka sem jelent meg. Senki sem kért „segítséget” a németektől. csupán megállapodtunk, hogy ők, a németek, **mikor és hogyan** fogják végrehajtani a **saját** tervüket Murmanszkkal és Alekszejevvel szembeni hadjáratával kapcsolatban. Ez az érdekek egybeesése. Hülyék volnánk, ha nem használnánk ki az ebben rejlő előnyöket. Nem pánik ez, hanem józan számítás.

Üdvözlét önnek és a feleségének mindannyiunktól.

Híve, Lenin

Miért nem küld már **egy kis** új irodalmat? Ez nem szép dolog.

Híve, Lenin

¹⁰⁸ V. V. **Vorovszkij** (1871-1923): régi bolsevik; szovjet diplomataként szolgált. Svájcban egy orosz monarchista meggyilkolta.

¹⁰⁹ Angelica **Balabanova** (Balabanoff) (1878-1965): orosz származású olasz szocialista. Részt vett a zimmerwaldi és a kientali konferencián, majd a Komintern titkára lett.

Az alábbi, fontos dokumentumról sajnos lemaradt a dátum. Hosszas fejtörés után arra a következtetésre jutottam, hogy legvalószínűbb dátuma 1918. szeptember 3-a vagy 4-e, vagyis egy vagy két nappal azelőtt születhetett, hogy a szovjet kormány kiadott két rendeletet a vörösteror bevezetéséről.¹¹⁰ Az igaz, hogy Lenin ekkoriban a betegágyat nyomta az augusztus 30-i merényletben szerzett sebesülése miatt, de mivel állapota nagyon gyorsan javult, aktívan részt tudott venni a kormányzati ügyek intézésében. Így aztán szeptember 5-én már aláírhatott egy rendeletet a szovjet-német kapcsolatokról.¹¹¹ A 28. dokumentum a vörösteror beindításának első, döntő lépését jelzi.

28. dokumentum

Emlékeztető N. N. Kresztyinszkijhez¹¹²

[1918. szeptember 3. vagy 4.]

Orosz Szövetségi Szovjet Köztársaság
A Népbiztosok Tanácsának Elnöke
Moszkva, Kreml

Kresztyinszkij elvtársnak:

javaslom egy bizottság azonnali megalakítását (kezdetben ezt titokban lehetne csinálni), a rendkívüli intézkedések kidolgozására (Larin¹¹³ szellemében: Larinnak igaza van).

¹¹⁰ RR, pp. 818-819

¹¹¹ *Szobranyije uzakonyenyij i raszporjajsenyij rabocse-kresztyjanskogo pravityelsztva* [A munkás-paraszt kormány törvényeinek és rendeleteinek gyűjteménye], 1 (1918-19), p. 777.

¹¹² Nyikolaj Nyikolajevics **Kresztyinszkij** (1883-1938): régi bolsevik. 1918-tól 1921-ig a párt Központi Bizottságának titkára volt, majd szovjet nagykövet Németországban, és a Külügyi Népbiztosság kollégiumának tagja. A sztálini terror áldozata lett.

¹¹³ Jurij **Larin** (Lurje) (1882-1932): mensevik, aki 1917 augusztusában csatlakozott a bolsevikokhoz, akiknél a német gazdaság szakértője lett. A hadikommunizmus alatt Lenin egyik legfőbb gazdasági tanácsadója volt.

Mondjuk, Ön + Larin + Vlagyimirszkij¹¹⁴ (vagy Dzerzsinszkij¹¹⁵) + Rikov¹¹⁶ vagy Miljutyin?¹¹⁷

Feltétlenül szükséges titokban – és **sürgősen** – előkészíteni a terrort. És kedden eldöntjük, hogy ezt az SzNK-n (Népbiztosok Tanácsa) keresztül vagy másképpen csináljuk.

Lenin

A semleges Svájcban működő szovjet követség a Franciaországban és Angliában német pénzügyi támogatással terjesztett defetista propaganda központjaként szolgált.

---

¹¹⁴ Mihail Fjodorovics **Vlagyimirszkij** (1874-1951): régi bolsevik. Hosszú éveket töltött emigrációban. Az októberi államcsíny egyik vezetője Moszkvában. 1918-ban bevásztották a Központi Bizottságba, ezután pedig különböző kormányzati és párttiszségeket töltött be Oroszországban és Ukrajnában.

¹¹⁵ Feliksz Edmundovics **Dzerzsinszkij** (1877-1926): Lengyel származású radikális szocialista majd bolsevik. 1917 decemberétől a titkosrendőrség, a Cseka, majd annak utódai, a GPU (Állami Politikai Ügyosztály) és az OGPU (Egyesített Állami Politikai Ügyosztály) vezetője. A vörösteror irányítója. 1921-ben közlekedésügyi népbiztossá. 1924-ben pedig a VSzNH (Legfelső Népgazdasági Tanács) elnökévé nevezték ki.

¹¹⁶ Alekszej Ivanovics **Rikov** (1881-1938): régi bolsevik, már az októberi forradalom előtt is tagja a bolsevik Központi Bizottságnak. 1917 októberében kinevezték belügyi népbiztosnak, de erről a posztról lemondott, tiltakozásul az ellen, hogy Lenin nem volt hajlandó koalíciós kormányt alakítani más szocialista pártokkal. 1918 februárjában kinevezték a VSzNH elnökévé, a következő évben pedig a Politbüro tagjává. Lenin egyik elnökhelyettese volt a Szovnarkomban. A sztálini terror áldozata lett.

¹¹⁷ Vaszilij Pavlovics Miljutyin (1884-1938): régi bolsevik. 1917-ben a bolsevik Központi Bizottság tagja volt. 1917 októberében földművelési népbiztossá nevezték ki, de posztjáról lemondott, tiltakozásul az ellen, hogy Lenin nem volt hajlandó koalíciós kormányt alakítani. 1918-21-ben a VSzNH elnökhelyettese; később az Állami Tervbizottság, a Goszplan elnökhelyettese. A sztálini terror áldozata lett.

29. dokumentum

Levél Berzinhez

[1918. október 15. és 20. között]

Berzin elvtársnak Kedves Berzin elvtárs!

Míg el nem felejttem: nyújtson valamiféle segítséget Iljin feleségének (Iljin most itt van).¹¹⁸ Végül is segítenünk kell azok családját, akik Oroszországba jönnek dolgozni.

Lejtejzent¹¹⁹ nem a kancelláriára kell rakni, hanem az **agitációban [alkalmazni]** (Francia-Svájcban és **illegálisan Franciaországban**.)

Ne sajnálja a milliókat a Franciaországgal való illegális kapcsolatokra és a franciák és az angolok körében végzett agitációra.

Mikor jelenik már meg az én *Állam és forradalom* című könyvem?¹²⁰

Küldje el azonnal.

A francia fordításhoz (egyáltalán nem föltartóztatva azt), kiegészítéseket fűznék hozzá Vanderveldéről.¹²¹ Írjon vagy táviratozzon.

Gorter adjon egy listát a brosrúrákról és **cikkekről** minden olyan nyelven, amely **elméleti** érdekességű számomra.

Üdvözetem küldöm mindenkinek.

Külön is üdvözlöm Guilbeaux-t és Hertzogot.¹²²

Híve, Lenin

P. S. Szóval, jobbulást, és tartsa be **szigorúan** az [orvosi] **utasításokat**.

☆

¹¹⁸ M. V. **Iljin**: a svájci szovjet nagykövetség publikációs irodájának alkalmazottja.

¹¹⁹ G. D. **Lejtejzen** (G. **Lindov**) (1874-1919): a mensevikek és a bolsevikok között ingadozó szociáldemokrata. Elesett a polgárháború keleti frontján.

¹²⁰ Berzin szervezte meg Lenin *Állam és forradalom* című könyvének német nyelvű, svájci kiadását.

¹²¹ Emile Vandervelde (1866-1938): belga államférfi, a Második Internacionálé jeles képviselője. 1922-ben rövid ideig védőügyvédként dolgozott a moszkvai eszer-kirakatperekben. A két háború közötti időszakban miniszter is volt.

¹²² Jacob **Hertzog** (1892-1931): svájci szocialista, később kommunista, a Svájci Kommunista Párt egyik alapítója és vezetője. A Komintern aktivistája.

30. dokumentum

Levél Berzinhez

1918. október 18.

Kedves Berzin elvtárs!

Meghallgattam Csernih¹²³ jelentését, és úgy látom, nem valami jól alakulnak a maga dolgai.

Mindenekelőtt komoly orvosi kezelésre lenne szüksége.

N. B.: Ha egyszer a doktorok azt mondták magának, hogy maradjon ágyban, akkor egy lépést se a szanatóriumon kívül.

N. B.: Ha a doktorok azt mondták, hogy „két óra munka”, [akkor] egy perccel se többet.

Nyugodtan elzárkózhat az emberek fogadásától, és fordítson negyed órát az „ügyekről” szóló jelentésekre és az „ügyekről” szóló beszédekre, s egy és háromnegyed órát az agitáció irányítására.

Jelöljön ki **felelős személyeket**:

Peluso¹²⁴

+ egy olasz

+ egy német (Akszelrod¹²⁵ nem látogatta meg magát? Jól el kell verni az ilyet! Kaschert¹²⁶ vagy Shneiart¹²⁷ el kell küldeni Zürichből; rajtuk keresztül néhány **baloldalt** kell találni, s egyiküket ki kell nevezni.)

Követeljen tőlük: két-három oldalt [és]¹²⁸ broszúrákat **hetenként**.

Adja meg nekik a témákat és az anyagokat a kompilációhoz. Az orosz hülyéknek adjon ki munkát:

---

¹²³ A. Sz. **Csernih**: Oroszország képviselője Finnországban.

¹²⁴ E. P. **Peluso** (1882-1942): olasz szocialista. 1918-19-ben a spartakistákkal működött együtt Németországban. 1923-ban Olaszországot képviselte a Komintern Végrehajtó Bizottságában. 1927-ben a Szovjetunióba emigrált. A sztálini terror áldozata.

¹²⁵ T. L. **Akszelrod** (1888-1938): régi bolsevik, 1917 októberétől 1918 júliusáig az SZNK Sajtóosztályának vezetője. A levél megírásának időszakában Lenin utasítására Németországban tartózkodott. 1920-1921 a Komintern sajtóosztályának vezetője. A sztálini terror áldozata.

¹²⁶ Leonie **Kascher** (1890-?): svájci kommunista, a Kominternben dolgozott.

¹²⁷ Ezt az embert nem sikerült azonosítani.

¹²⁸ Javítva a *vagy* szócska helyett.

küldjenek ide újságkivágásokat, de nem véletlenszerűen kiválasztott számokat (ahogy ezek az idioták eddig csinálták). Jelöljön ki erre személy szerinti felelősöket (Lejtejzent és másokat), és majd mi kézbe vesszük őket. Mert magánál most nincsenek **felelősök**.

A *Volksrecht* [Nép Joga] és más újságok cikkeit, melyek azt írják, hogy a szovjetek [tanácsok] nem valók Európába (Csernih szavai szerint), **még nem küldték el ide**. Kit kell ezért elnadrágnálni? Nevezze meg a **felelősöket**.

Hetenként kétszer-háromszor találkoznia kell olyan emberekkel, mint Guilbeaux, Hubacher¹²⁹ és hasonlók, Genfből, olaszokkal Luganóból, németekkel Zürichből (nem olyanokkal, mint Platten, hanem jobbakkal: **munkásokkal** a zürichi baloldaliak közül). Válasszon ki ügynököket közülük, és **rendkívül nagylelkűen** fizessen az utazásaikért és a munkájukért.

A lehető legkisebb figyelmet fordítsa a hivatalos formaságokra.

A lehető legnagyobb figyelmet fordítsa a publikációkra és az illegális utazásokra. Küldök brosúrákat: azonnal rendelje meg (sürgős) fordításaitat **minden** nyelvre.

Publikálni. Publikálni. Publikálni. Üdvözetem!

Híve, Lenin

Ez a dokumentum jól mutatja, hogy Lenin meddig akart elmenni az oroszországi magántulajdon felszámolásában. Ma már nem tudjuk megállapítani, hogy a Lenin által javasolt intézkedéseket ténylegesen végrehajtották-e.

31. dokumentum

Levélváltás D. L Kurszkijjal¹³⁰

[1918. november 26.]

Feljegyzés Lenintől

¹²⁹ Ezt az embert nem sikerült azonosítani.

¹³⁰ D. I. **Kurszkij** (1874-1932): Kommunista jogász. 1918-tól 1928-ig az Oroszországi Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaság (RSzFSzR) igazságügyi népbiztosa, majd a Szovjetunió olaszországi nagykövete.

Nem időszerű napirendre tűzni a magántulajdon dokumentumainak megsemmisítését a földtulajdon[:]

a gyárak

az ingatlanok stb.

közjegyzőileg hitelesített tulajdonlapjait.

Titokban készítsék ezt elő, a nyilvánosság kizárásával. Megragadni **kezdésként**... [hiányos az eredetiben]

A papírokat, azt hiszem, be kell zúzni (ezt **előzetesen** műszakilag tanulmányozni).

Feljegyzés Kurszkijtól

Az intézkedés nem felesleges, és gyorsan végre lehet hajtani, minthogy a **közjegyzői irattárak** a mi kezünkben vannak.

Feljegyzés Lenintől

Szóval, elvállalja ezt [a feladatot] az SzNK külön határozata **nélkül** is? (és vonja be a **Belügyi Népbiztossággal** és másokkal való **konzultációkat**). De csak **titokban**.

32. dokumentum

Távirat Zinovjevhez

1919. január 7.

Petrográd. Szmolnij. Zinovjevnek.

Lunacsarszkij¹³¹ elmondása szerint Afanaszjev,¹³² Kormilicin¹³³ és a Gyetszkoje Szelo-i Cseka más tagjai részegeskedtek, nőket erőszakoltak meg és hasonló gaztetteket követtek el. Követelem, hogy a vétkeket mind tartóztassák le, hogy egyet se engedjenek szabadon, s hogy az összes speciális nyomozó nevét küldjék el nekem, ha ugyanis egy ilyen ügyben a bűnösöket

---

¹³¹ Anatolij Vasziljevics **Lunacsarszkij** (1875-1933): régi bolsevik. Az I. világháború előtt a szocializmus és a vallás kombinálásának lehetőségeivel kísérletezett. 1917-ben a leninista bolsevikokhoz csatlakozott, s 1929-ig művelődésügyi népbiztosként tevékenykedett.

¹³² Ezt az embert nem sikerült azonosítani.

¹³³ Ezt az embert nem sikerült azonosítani.

nem leplezik le és nem lövik főbe, akkor hallatlan szégyenfolt esik a Pétervári Népbiztosok Tanácsa becsületén. Afanaszjevet letartóztatni.

A Szovnarkom elnöke, Lenin

Lenin a 33. dokumentumban válaszol Ny. A. Rozskov¹³⁴ 1919. január 11-i levelére, amelyben Rozskov sürgeti őt, hogy folyamodjon diktatőrikus, eszközökhöz, ha meg akarja menteni a kétségbeejtő gazdasági helyzetbe került¹³⁵ országot. A levélből kiderül, hogy Lenin nem tartotta megvalósíthatónak azt a fajta egyszemélyi diktatúrát, amely pár évvel később, már az ő halála után mégiscsak megvalósult az országban.

33. dokumentum

Levél Ny. A. Rozskovhoz

1919. január 29.

Nyikolaj Alekszandrovics!

Nagy örömmel vettem levelét – nem a tartalma miatt, hanem azért, mert reménykedem a szovjet munka általános tényalapján a közeledésében.

A helyzet nem kilátástalan, csak nehéz. De most nagyon komoly remény van az élelmezési helyzet javítására, az ellenforradalom felett délen és keleten aratott győzelmeknek köszönhetően.

Nem a kereskedelem szabadságára kell gondolni – éppen egy közgazdásznak világosan kell látnia, hogy az alapvető élelmiszerek abszolút hiánya esetén a szabad kereskedelem azonos a fékevesztett, brutális spekulációval, valamint a vagyonosok győzelmével a nincstelenek fölött. Nem hátrafelé kell

---

¹³⁴ Nyikolaj Alekszandrovics **Rozskov** (1868-1927): történész, a Moszkvai Rusz kutatója. Fiatalon a bolsevikokhoz csatlakozott, majd átpártolt a men-sevikekhez. Lenin hol kedvelte, hol gyűlölte, 1922-ben aztán végképp meggyűlölte, és azt követelte, hogy Rozskovot száműzzék Szovjet-Oroszországból (lásd 107., 110., 112. és 113. dokumentum). Rozskov végül is maradhatott és kibékült a kommunistákkal.

¹³⁵ Rozskov levele (fellelhető in ff. 5, op. ld. 1315, l. 1-4.) megjelent in *Nyeizvesztnij Gorkij (k 125-letyiju dnya rozsgyenyija)* [Az ismeretlen Gorkij (születésének 125. évfordulójára)], 3. kötet (Moszkva, 1994.), pp. 27-29.

haladnunk a szabad kereskedelem révén, hanem előre az állami monopólium tökéletesítése révén a szocializmus felé. Ez egy nehéz átmenet, de elkerülni nem szabad és nem okos dolog. Ha a párton kívüli értelmiség vagy a párthoz közeli értelmiség a szabad kereskedelem dicsőítése helyett különleges csoportokat, csoportocskákat és egyesületeket hozna létre az élelmezés mindenoldalú megsegítésére, akkor komolyan szolgálná az ügyet, enyhítene az éhínségen.

Ami az „egyszemélyi diktatúrát” illeti, már megbocsásson a kifejezésért, de ez merő sületlenség. Az apparátus már gigantikussá nőtt – helyenként **túlságosan** is azzá –, s ilyen körülmények között az „egyszemélyi diktatúra” **teljesen** megvalósíthatatlan, és a megvalósítására irányuló próbálkozások csak kárt okoznának.

Az értelmiségen belül fordulat állt be. A németországi polgárháború és a harc pontosan ezen a vonalon halad: a szovjethatalom „az egyetemes, közvetlen, egyenlő és titkos szavazás ellen, vagyis az **ellenforradalmi** alkotmányozó gyűlés ellen” – nos, ez a harc Németországban áttöri és ezentúl is át fogja törni a legcsökönyösebb értelmiségi koponyákat is. Kívülről ez jobban látszik. Nul n'est prophete en son pays.¹³⁶ Idehaza Oroszországban ezt „csupán” a bolsevizmus „elvadulásának” tekintették. De most a **történelem megmutatta**, hogy a burzsoá demokráciának és a burzsoá parlamentarizmusnak ez a világméretű összeomlását polgárháború nélkül sehol sem lehet megúszni (volentem ducunt fata, nolentem trahunt).¹³⁷ Az értelmiségnek el kell jutnia arra az álláspontra, hogy segítse a munkásokat, pontosan egy szovjet platformon.

Akkor, gondolataim szerint, gomba módra fognak szaporodni az értelmiségi körök, szervezetek, bizottságok, egyletek, csoportok, csoportocskák és csoportosulások, és felajánlják önzetlen munkájukat az élelmezés és a szállítás **legnehezebb** posztjain. S akkor pár hónapra rövidíthetjük és enyhíthetjük a szülési fájdalmakat. Mert valami csodálatosan jó és életrevaló fog megszületni, bármilyen súlyosak is ezek a fájdalmak.

Üdvözlettel, N. Lenin

Az alábbi részletek kimaradtak a kommunista párt nyolcadik kongresszusának hivatalos beszámolóiból is és Lenin össze-

---

¹³⁶ „Senki sem próféta a saját hazájában”; latin betűkkel írva.

¹³⁷ „A sors viszi magával azt, aki maga is akarja, és elsodorja azt, aki nem akarja”; latinul írva.

gyűjtött műveiből is.¹³⁸ Jelentőségük abban rejlik, hogy kiderül belőlük, mennyire voltak népszerűek a párt különböző vezetői a kommunista pártfunkcionáriusok („felelős beosztású pártmunkások”) körében.

34. dokumentum

Az Orosz Kommunista (bolsevik) Párt

Nyolcadik Kongresszusának Jegyzőkönyve

[1919.] március 23.-i gyűlés

A szünet után a gyűlés Lenin elvtárs elnökségével folytatódott.

LENIN. Az elnökség pár percet kér tanácskozásra.

<Négyperces szünet.>¹³⁹

LENIN. Elvtársak. Az elnökség úgy döntött, hogy a kongresszus éle terjeszti azt a kazuisztikus kérdést, amelyben ő maga nem tudott egyetértésre jutni. A szavazás eredményei a következők. A Központi Bizottság tagjainak listája: Lenin – 262. Trockij – 219, Zinovjev – 255, Sztálin – 258, Kamenyev – 252, Kresztyinszkij – 235, Dzerzsinszkij – 241, Rakovszkij¹⁴⁰ – 171, Buharin – 258, Sztaszova¹⁴¹ – 133, Muranov 164, Szerebrjakov¹⁴² – 125, Sztucska¹⁴³ – 128,

---

¹³⁸ *Voszmoj szjezd RKP(b), Protokoli* [Az Orosz Kommunista (bolsevik) Párt Nyolcadik Kongresszusa, Jegyzőkönyv] (Moszkva, 1959), pp. 362-363.; *PSS*, 38. kötet, pp. 211-215.

¹³⁹ Hegyes zárójelbe tettük az orosz gépírási szöveg beszúráseit.

¹⁴⁰ Hrisztyian G. **Rakovszkij** (1873-1941): bolgár származású kommunista. A forradalom és a polgárháború idején Szovjet-Ukrajna kormányának élén állt, később diplomataként szolgált külföldön. A sztálini tisztogatások áldozta lett.

¹⁴¹ Jelena Dmitrijevna **Sztaszova** (1873-1966): régi bolsevik. 1917-től 1920-ig titkára volt a Központi Bizottságnak, amelynek később tagja lett.

¹⁴² Leonyid Petrovics **Szerebrjakov** (1888-1937): régi bolsevik. 1917 októbere után a Moszkvai Szovjetnél és az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottságnál dolgozott. Trockijt támogatta; 1930-ban kizárták a pártból, s hét évvel később kivégezték.

¹⁴³ Pjotr Ivanovics **Sztucska** (1865-1931): lett szociáldemokrata. A bolsevik államcsíny után különböző pozíciókat töltött be a szovjet kormányban. 1921-ben igazságügyi népbiztos-helyettes volt, 1923-ban pedig az Orosz Legfelső Bíróság elnöke.

Tomszkij¹⁴⁴ – 226, Beloborodov¹⁴⁵ – 218, Szmilga¹⁴⁶ – 135, Kalinyin¹⁴⁷ – 152, Jevdokimov¹⁴⁸ – 127, és Radek¹⁴⁹ – 115. Ez tehát a tizenkilenc tag. Utánuk következik Pjatakov¹⁵⁰ – 108. Póttagok: Mickevics¹⁵¹ – 198, Danyisevszkij¹⁵² – 149, Bubnov¹⁵³ – 148, Smidt¹⁵⁴ – 143. Jaroszlavszkij¹⁵⁵ – 141, Artyom¹⁵⁶ – 131,

---

¹⁴⁴ Mihail Petrovics **Tomszkij** (1880-1936): régi bolsevik. A szovjet-oroszországi szakszervezetek vezetője. Öngyilkosságot követett el, miután 1936-ban egy kirakatperben „jobboldali elhajlással” vádolták meg.

¹⁴⁵ Alekszandr Georgijevics **Beloborodov** (1891-1938): gyári munkás, 1907-től bolsevik. 1918-ban a jekatyerinburgi szovjet vezetője. Aktív szervezője volt a cári család meggyilkolásának. 1923-ban belügyi népbiztos. „Trockizmussal” vádolták meg. A sztálini terror áldozata lett.

¹⁴⁶ Ivan Tyenyiszovics **Szmilga** (1892-1938): régi bolsevik. 1917 októberében részt vett a finnországi és a petrográdi államcsínyben. A polgárháború idején a köztársasági Forradalmi-Katonai Tanácsban tevékenykedett. 1917 és 1920 között a Központi Bizottság tagja. Később a VSzNH-ban dolgozott. A sztálini terror áldozata lett.

¹⁴⁷ Mihail Ivanovics **Kalinyin** (1875-1946): régi bolsevik. 1919 márciusában bekerült a Kommunista Párt Központi Bizottságába, és az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság elnöke is lett. 1925-ben beválasztották a Politbüroba.

¹⁴⁸ Georgij Jerejemevics **Jevdokimov** (1884-1936): régi bolsevik. Az 1920-as években a Petrográdi Szovjet vezetője és a Központi Bizottság tagja volt. Később kizárták a pártból. 1934-ben letartóztatták, és az 1936-os „trockistazinovjevista” kirakatperben halálra ítélték.

¹⁴⁹ Karl Berngardovics **Radek** (1885-1939): újságíró, aki 1919-ben és később is Lenin és a Komintern ügynökeként tevékenykedett Németországban. A sztálini terror áldozata lett.

¹⁵⁰ Grigorij Leonyidovics **Pjatakov** (1890-1937): bolsevik 1910 óta. 1917 után Szovjet-Ukrajna egyik vezetője. A Központi Bizottság tagja. „Trockistaként” kizárták a pártból, majd egy 1937-es kirakatperben halálra ítélték.

¹⁵¹ Vikentyij Szemjonovics **Mickevics** (Kapsukas) (1880-1935): litván szociáldemokrata. 1915-ben csatlakozott a bolsevikokhoz, s 1917-18-ban saját hazája szovjetizálásával próbálkozott. Később a Kominternben dolgozott.

¹⁵² Karl Krisztyianovics **Danyisevszkij** (1884-1939): 1907-ben beválasztották a Bolsevik Központi Bizottságba. 1917-18-ban a lett kommunisták körében és katonai egységeknél tevékenykedik. Később gazdasági vonalon dolgozott. „Trockizmus” vádjával letartóztatták és főbe lőtték.

¹⁵³ Andrej Szergejevics **Bubnov** (1883-1940): régi bolsevik, 1917 októberében a Petrográdi Katonai-Forradalmi Bizottság tagja. A szovjet kormányban különböző pozíciókat töltött be, s 1924-ben beválasztották a Központi Bizottságba is. Később a Vörös Hadsereg Politikai Adminisztrációját vezette. 1929-

Szmirnov, Ivan Nyikolajevics¹⁵⁷ – 101, Vlagyimirszkij¹⁵⁸ – 95. Felülvizsgáló bizottság: Kurszkij -191, Cívadvadze¹⁵⁹ – 139. Lunacsarszkij –129.

Így tehát, elvtársak, ez a kazuisztikus kérdés a következőt jelenti. Radek 115 szavazatot kapott és megválasztották a Központi Bizottság tagjává. És mert a Központi Bizottság tagjainak listája el van különítve a póttagok listájától, ebből a szempontból azon a [póttag-]listán szereplő első jelölt kerül Radek helyére, aki hiányzik, és így tovább. Más vélemény szerint viszont tekintettel arra, hogy Radeket nyilvánvalóan demonstratív céllal választották meg, s hogy a szavazati sorrendben Pjatakov következik utána, Radek hiányzása esetén Pjatakov helyettesítse őt, s miután ezt már végrehajtották, csak akkor kezdődjék a Központi Bizottság feltöltése a póttagokkal. A büro rövid véleménycserét folytatott erről a kérdésről, és egyhangúlag úgy határozott, hogy felkéri a kongresszust, hogy szavazással és vita nélkül döntsön ebben az elmentmondásos ügyben. Megkérdezem: Hajlandó-e a kongresszus elfogadni e kérdés megoldásának az elnökség által javasolt módját? Világos-e ez mindenkinek? <Hang: nem világos.> Nem világos. Akkor elmondom még egyszer. <Lenin újra vázolja a problémát.> Ez világos? <Hangok: Világos.> Rátérünk a szavazásra.

<Szavazási szünet.>

A kongresszus szavazattöbbséggel az első döntést hagyta jóvá.

---

ben művelődésügyi népbiztossá nevezték ki. A sztálini tisztogatások áldozata lett.

¹⁵⁴ Vaszilij Vlagyimirovics **Smidt** (1886--1940): régi bolsevik, vasmunkás. 1919-ben beválasztották a Központi Bizottságba. Az 1937-es tisztogatások áldozata lett.

¹⁵⁵ Jemeljan **Jaroszlavszkij** (1878-1943): régi bolsevik. Az 1920-as és -30-as években a vallásellenes mozgalmat irányította. A sztálini szellemiségű *A Kommunista Párt története* szerzője.

¹⁵⁶ Fjodor Andrejevics **Artyom** (1883-1921): régi bolsevik. 1917 után főleg Ukrajnában dolgozott. Vasúti balesetben halt meg.

¹⁵⁷ Ivan Nyikityics **Szmirnov** (1880 vagy 1881-1936): régi bolsevik. 1917 után különböző pozíciókat töltött be. 1927-ben „trockizmus” miatt kizárták a pártból, s később ugyanezzel a váddal halálra ítélték.

¹⁵⁸ Mihail Fjodorovics **Vlagyimirszkij** (1874-1951): régi bolsevik. Aktív résztvevője az 1917-es moszkvai bolsevik hatalomátvételnek. 1917-ben beválasztották a Központi Bizottságba. Ezután oroszországi és ukrajnai állami és pártintézmények vezetőségében dolgozott.

¹⁵⁹ Ilja Benegyiktovics **Cívadvadze** (1881-1937): régi bolsevik. Oroszországi és grúziai szovjet intézményekben dolgozott.

Következésképpen Radek elvtárs megválasztottnak tekintendő, s amíg nincs itt, a póttagok listájáról kell őt helyettesíteni egy elvtárral, a szavazati rangsor szerint.

KAMENYEV. <Rendkívüli bejelentést tesz.> Az ezt a dokumentumot aláírók a következőt hozzák a kongresszus tudomására: Vlagyimir Mihajlovics Szmirnov¹⁶⁰ elvtársat, aki a katonai politikáról küldött jelentéseket, a hadseregben minden munka alól felmentette Trockij elvtárs parancsa. Az alábbi aláírók tiltakoznak ez ellen az intézkedés ellen. <Kivehetetlen.>

LENIN. Elvtársak, a leköszönő Központi Bizottság utasításának megfelelően kötelességem tájékoztatni a kongresszust, hogy azon a gyűlésen, amelyet a kongresszusi küldöttek érkezésének kezdetén tartottunk, és amelyen Trockij elvtárs is jelen volt, amikor megvizsgáltuk Szmirnov elvtárs bejelentését a Központi Bizottságnak a frontvonal-küldöttek, felelős [párt]munkások front-ra utazásáról hozott, akkor még érvényben lévő határozatával kapcsolatban, akkor Trockij elvtárs felszólalt emellett, és a Központi Bizottság hallgatólagosan jóváhagyta ezt, abban az értelemben, hogy Szmirnov elvtárs maradhat a kongresszuson, habár Trockij elvtárs hozzátette, hogy mindannak az anyagnak az alapján, amely Trockij elvtárs birtokában van, Szmirnov elvtárs nem maradhat a hadseregnél. Úgyhogy mindannyian hallottuk Trockij elvtárs döntését a Központi Bizottságban, amikor fogalmunk sem lehetett e határozat és a kongresszusi szavazás kapcsolatáról.

Napirendi pontjainknak, elvtársak, a végére értünk.

Lenin és Kamenyev így reagált a moszkvai nyomdászsztrájkra.

35. dokumentum

Kamenyev és Lenin határozattervezete
a nyomdászsztrájk ügyében

[1919. április 28. előtt]

1. Kötelezni a Moszkvai Csekát kíméletlen letartóztatások végrehajtására a sztrájkolók és a küldöttek körében, tekintet nélkül a korábbi megfontolásokra.

---

¹⁶⁰ V. M. **Szmirnov** (1887-1936): 1927-ben „trockizmus” vádjával kizárták a pártból. A sztálini terror áldozata lett.

2. Kilenc órára behívatni Halatovot¹⁶¹ a Népbiztosok Tanácsába

L. Kamenyev

3. Kötelezni Kamenyevet, hogy **azonnal** hozasson vörös nyomdászokat Pétervárról.

1919 nyarán Trockijt egymás után érték a megalázások. Stratégiai tervét, melyben védekezésre rendezkedett volna be a keleti fronton a Gyenyikin¹⁶² elleni frontszakasz megerősítésére, durván elutasították. Trockij I. I. Vacetiszt javasolta a Vörös Hadsereg főparancsnokául – aki helyett aztán Sztálin pártfogoltját, Sz. Sz. Kamenyevet¹⁶³ választották meg. Trockijt azzal is bírálták, hogy nem jól vezeti a Hadügyi Népbiztosságot. Az alábbi levél Trockij válasza ezekre a támadásokra.* Lenin és munkatársai ragaszkodtak ahhoz, hogy Trockij maradjon a posztján; Lenin pedig, megnyugtatóul, még egy biankó meghatalmazást is adott neki, hogy használja azt bármikor, ha meg merik kérdőjelezni a parancsait.¹⁶⁴

¹⁶¹ A. B. **Halatov** (1896-1938): moszkvai élelmiszer-ellátási hivatalnok.

¹⁶² Anton Ivanovics **Gyenyikin** (1872-1947): a cári hadsereg tábornoka. Kornyilov halála után, 1918 áprilisában ő lett a dél-oroszországi Fehér Önkéntes Hadsereg főparancsnoka. 1919-ben minden más fehér hadvezérnél több esélye volt a Vörös Hadsereg legyőzésére. A Vörös Hadseregtől 1920-ban elszenvedett döntő vereség után lemondott posztjáról. Az Egyesült Államokban halt meg.

¹⁶³ Sz. Sz. **Kamenyev** (1881-1936): a cári hadsereg főtisztje. Átállt a bolsevikokhoz; 1919 júliusától 1924-ig a Vörös Hadsereg főparancsnoka volt.

* Az egykori cári főtiszt, Vacetisz, a Vörös Hadsereg főparancsnoka volt 1919 nyaráig. Az „összeesküvési kísérlet” hamis vádjával távolították el. A mai kutatások szerint Sztálinnak nem volt ebben különösebb szerepe.

¹⁶⁴ A Központi Bizottság Trockij lemondására, de nem Trockij levelére adott válasza olvasható in Leon Trotsky: *Stalin* (London, 1947), pp. 314-315.

36. dokumentum

Trockij bejelentése és a Központi Bizottság határozattervezete

[1919. július 5.]

Az RKP Központi Bizottságának

Munkám körülményei a frontokon megfosztanak engem attól a lehetőségtől, hogy rendszeresen részt vegyek a katonai központ és a Központi Bizottság Politbürojának munkájában. S ez gyakran megfoszt attól a lehetőségtől is, hogy személyes felelősséget vállaljak a párt és a Hadügyi Hatóság [párt]munkásai előtt a központ egy sor olyan lépésében, amelyek szerintem kockázatosak, továbbá rendkívül veszélyes megsértései az országunkban kiépített és a pártkongresszus által jóváhagyott katonai rendszernek.

Tekintettel arra, és a Központi Bizottság többsége is így látja, hogy további munkámra a fronton feltétlenül szükség van, a következőket kérem:

- a) Mentsenek föl engem a Központi Bizottság Politbüro tagsága alól és a Forradalmi-Katonai Tanács elnöke tisztségéből is.
- b) Erősítsenek meg engem a Forradalmi-Katonai Tanács tagsága pozíciójában.

Trockij, a Központi Bizottság tagja

Az RKP(b) Központi Bizottsága Szervezési és Politikai Irodáinak Lenin által előterjesztett határozattervezete

A Központi Bizottság Orgbüroja [Szervezési Irodája] és Politbüroja, miután áttekintette és alaposan megfontolta Trockij elvtárs bejelentését, arra az egyhangú következtetésre jutottak, hogy egyáltalán nem tudják elfogadni Trockij elvtárs visszavonulását és teljesíteni az ő kérelmét.

A Központi Bizottság Org- és Politbüroja minden tőle telhetőt megtesz, hogy a most legbonyolultabb, legveszélyesebb és legfontosabb déli fronton a legkényelmesebbé és a köztársaság számára optimális hatékonyságúvá tegye [Trockij] munkáját – [azt a munkát], amelyet Trockij maga választott. Hadügyi népbiztosként és a Forradalmi-Katonai Tanács elnökeként szorosan együtt tud működni a déli frontnak azzal a parancsnokával (Jegorovval¹⁶⁵), akit ő maga nevezett ki, a Központi Bizottság jóváhagyásával.

---

¹⁶⁵ A. I. Jegorov (1883-1939): a cári hadsereg alezredese; fiatal korában az eszerekkel szimpatizált. 1918 júniusában belépett a bolsevik pártba. 1919 végéig a déli, front parancsnokaként a Gyenyikin vereségével végződött hadjáratot irányította. Később a Szovjetunió marsallja, majd a sztálini terror áldozata lett.

A Központi Bizottság Org- és Politbüroja szabad kezet ad Trockij elvtársnak, hogy minden eszközt felhasználjon annak elérésére, amit ő a párt katonai irányvonala korrekciójának tart, és, ha úgy kívánja, megpróbálja meggyorsítani a pártkongresszus összehívását.

Abból a szilárd meggyőződésből, hogy Trockij elvtárs visszavonulása jelenleg abszolút lehetetlen és a legsúlyosabb károkat okozná a köz társaságnak, a Központi Bizottság Org- és Politbüroja határozottan azt javasolja Trockij elvtársnak, hogy ezt a kérdést ne vesse föl többé, folytassa feladatai ellátását, és, ha úgy kívánja, a minimálisra csökkentse ezeket a funkciókat, minthogy a saját munkájára kell koncentrálnia a déli fronton.¹⁶⁶

Tekintettel erre, az Orgbüro és a Politbüro elutasítja Trockij elvtársnak a Politbüroból való kilépését is, és a köztársaság Forradalmi-Katonai Tanácsa elnöki (hadügyi népbiztosi) tisztségéről való lemondását is.

Lenin, Kamenyev, Kresztyinszkij,
M. Kalinyin, L. Szerebrjakov, Sztálin,
Sztaszova¹⁶⁷

Az alábbi feljegyzés megcáfolja azt a széles körben elterjedt nézetet, hogy a francia kommunisták nem kaptak pénzt Moszkvától.

37. dokumentum

Feljegyzés Klingerhez¹⁶⁸

1919. augusztus 9.

Klinger elvtárs,
küldök egy levelet Balabanovának.
Adja át – de legyen rajta a szeme.

¹⁶⁶ Eddig a pontig a levelet Lenin írta. Az utolsó bekezdés és az első három aláírás Kresztyinszkij kézírása.

¹⁶⁷ Az utolsó két aláírás Sztaszovától származik.

¹⁶⁸ G. K. **Klinger** (1876-1973): régi bolsevik. 1917-18-ban a lőszeriparban dolgozott, azután pedig a Kominternben. Az 1920-as második Komintern-kongresszus után bekerült a Komintern Végrehajtó Bizottságába (IKKI).

Franciaországba (a leveleket, dokumentumokat, pénzt) **nem** Longuet-nek¹⁶⁹ kell küldeni, hanem Péricat-nak¹⁷⁰ a *L'Internationale* című újságnál, **feltétlenül**.

Híve, Lenin

38. dokumentum

Távirat Frunzénak¹⁷¹

[1919. augusztus 30.]

Frunzénak

Kódolt

Külön és a legnagyobb figyelemmel vitassák meg, hogyan lehetne megszerezni az olajat Gurjevban.¹⁷² Ez feltétlenül szükséges. Vesztegesse, de fenyegetse is meg a kozákokat, hogy az utolsó szálig kiirtja őket, ha felgyújtják az olajat Gurjevban. Gyors és részletes választ kérek.

Lenin

Trockijnak a Központi Bizottsághoz írott memoranduma két okból is érdekes. Először is, kiderül belőle, hogy Trockij milyen kevésbé ismerte az általa névlegesen vezetett Vörös Hadseereg hadműveleti terveit. Ez a feljegyzés nem egészen két hó-

¹⁶⁹ Jean **Longuet**: Karl Marx unokaöccse, a Francia Szocialista Párt egyik alapítója. 1918-ban a *L'Humanité* szerkesztőjeként dolgozott. Ellenezte az antant oroszországi beavatkozását, de nem volt hajlandó együttműködni a Komininternnel.

¹⁷⁰ Raymond **Péricat**: francia szakszervezeti vezető.

¹⁷¹ Mihail Vasziljevics **Frunze** (1885-1925): régi bolsevik párttag. A polgárháborúban a keleti fronton és Turkesztánban irányította a vörös csapatokat. 1924-ben a Politbüro póttagja lett, 1925-ben Trockijt váltotta föl a hadügyi népbiztos posztján, majd nem sokkal ezután gyanús körülmények között meghalt.

¹⁷² Gurjev: város az Ural folyó mentén, az urali kozákok vidékén, a Kaszpi-tenger közelében. A XX. század elején 13 700 lakosa volt, majdnem mind kozák. Frunze csapatai 1919 telén foglalták el a régiót, s benne a közeli embai olajmezőket.

nappal azelőtt született, hogy a Vörös Hadsereg döntő vereséget mért Gyenyikin tábornokra (és felmentette Tulát) – vagyis Trockij vagy nem tudott a szovjet ellenoffenzíva tényleges előkészületeiről, vagy nem értette meg azokat. Másodszer pedig, az a fölényesség, amivel Lenin félresöpri a memorandumban megfogalmazott tanácsokat, arról árulkodik, hogy Lenin nem becsülte túl sokra Trockij hadvezéri képességeit.

39. dokumentum

Trockij memoranduma a Központi Bizottsághoz.

[1919. október 1.]

Szigorúan titkos

Az RKP Központi Bizottsága [részére]¹⁷³

A déli front

A HELYZET A DÉLI FRONTON

A déli front hadműveleteinek *a priori* kialakított terve vitathatatlanul hibásnak bizonyult. A déli front kudarcai mindenek előtt és főként az alap terv fogyatékoságaival magyarázhatók.

1. A terv alapja az, hogy egyenlőnek tekinti Gyenyikin Fehér Gárdájának veszélyét a doni és a kubanyi kozákok által jelentett veszéllyel. Ennek többé-kevésbé volt is értelme akkor, amikor Gyenyikin központja még Jekatyerinodarban volt, sikereinek hatósugarát pedig a Donyec-medence keleti határa jelentette. De minél jobban kibontakoztak a dogok, annál tévesebbé vált azonosítani [azt a kettőt]. Gyenyikin céljai támadó jellegűek; a doni és a kubanyi kozákok viszont csak védekezni akarnak területeik határain belül. Miután Gyenyikin benyomult Donyeck körzetébe és Ukrajnába, az elemi megfontolások azt diktálták, hogy el kell vágni a nyugat felé nyomuló csapatait eredeti bázisuktól, a kozákoktól. Egy Harkov-Taganrog vagy Harkov-Berdjanszk elleni támadás a legrövidebb vonal volt a munkások és parasztok, nem pedig kozákok lakta terület mentén, és ez ígérte a legnagyobb sikert és a legkisebb erővesztést.

2. A kozákok többsége ellenséges maradt volna irántunk, és a sajátos kozák ellenforradalom felszámolása a Don és a Kubany vidékén külön feladat ma-

---

¹⁷³ Lenin kézírása.

radt volna. Mindezekkel a nehézségekkel együtt ez egy lokalizált feladat volt, és annak rendje és módja szerint megoldhattuk volna.

A Don, mint medence, kiürült. A szüntelen harcokban nagyszámú kozák pusztult el. Ami a Kubanyt illeti, az szemben áll Gyenyikinnel. A Kubany elleni frontális támadásunkkal a kubanyi kozákokat közelebb szorítjuk Gyenyikin híveihez. Egy Harkov-Taganrog elleni csapás elvágta volna Gyenyikin ukrainai csapatait Kubanytól, ideiglenes támogatást nyújtott volna a kubanyi szeparatistáknak. A Gyenyikin csapatokkal Donyeckben és Ukrajnában folytatott harcunk eredménye iránti várakozásként átmeneti nyugalmat teremtett volna a Kubany-vidéken.

3. A legnagyobb ellenállás vonala mentén megindított egyenes támadás, mint az várható volt, csak Gyenyikin kezére játszott. Vesenszk, Migulin és Kazany környékén a falvak kozákjai az utolsó emberig fegyverbe szálltak, s megesküdtek, hogy inkább meghalnak, de nem adják meg magukat. Így tehát az előretörésünknek pusztán az irányával jelentős számú katonával láttuk el Gyenyikint.

4. Egy hadműveleti terv helyességének ellenőrzéséhez nem fölösleges átnézni az eredményeit. A déli front olyan erőket kapott, amilyenekhez hasonlót még egyetlen front sem látott: az offenzíva pillanatában nem kevesebb mint 180.000 szurony és kard volt ott, és megfelelő számú gyalogsági puská és géppuska. Másfél hónapos csatározás eredményeképpen szánalmas helybenjárást művelünk a déli front keleti felén, a nyugati felén pedig súlyos visszavonulás van, csapatok elvesztése és szervezeti szétesettség. **Más szóval, a déli fronton a helyzetünk most rosszabb, mint amikor a parancsnokság hozzáfogott elkészíteni a maga *a priori* tervét. Gyerekes ostobaság volna mindezt nem észrevenni.**

5. Semmi alapjuk nincsen azoknak a próbálkozásoknak, hogy mindezt a déli front hadseregeinek állapotára, az *apparátus* (vezérkar) megszervezésére stb. hárítsák a felelősséget. A déli front hadseregei semmiképpen sem alábbvalóak a keleti front hadseregeinél. A Nyolcadik Hadsereg méltó párja az Ötödik Hadseregnek. A valamivel gyengébb Tizenharmadik Hadsereg semmiképpen sem gyengébb a Negyediknél. A Kilencedik Hadsereg körülbelül ugyanolyan szinten van, mint a Harmadik. Ezeket a hadseregeket nagyrészt ugyanolyan [párt]munkások alapították [mint a keleti front hadseregeit], és bármiféle szervezeti vagy harci különbség emlegetése a déli és a keleti front között borzasztó hamisan cseng mindazok fülében, akik megfigyelte ezeket a hadseregeket sikereik és kudarcaik időszakában is.

6. Az egyetlen igazság az, hogy Gyenyikin összehasonlíthatatlanul komolyabb ellenfél, mint Kolcsak.¹⁷⁴ A keleti frontról a déli frontra átirányított hadosztályok semmivel sem bizonyultak jobbaknak, mint a déli front hadosztályai. Ez teljes mértékben elmondható a parancsnoki állományról is. Ezzel szemben az első időszakban a keleti front hadosztályai általában gyengébbeknek bizonyulnak, amíg bele nem jöttek a dologba az új körülmények között egy új ellenséggel szemben.

7. De ha az ellenség délen erősebb, akkor mi is összehasonlíthatatlanul erősebbek vagyunk, mint amilyenek valaha is voltunk az összes többi fronton. Ennélfogva a kudarc okait mindenestől a hadműveleti tervben kell keresni. Mi a legnagyobb ellenállás vonalán haladtunk előre – vagyis átlagos erejű egységeket küldtünk olyan helyekre, ahol csakis kozákok laknak, akik nem támadnak, de megvédik falvaikat és otthonaikat. A „nép Donja” [mentén vívott] háború légköre bénítóan hat az egységeinkre. Ilyen körülmények között Gyenyikin tankjai, az ügyes manőverezés és a többi óriási előnyt biztosít számára.

8. Abban a térségben, ahol részünkről kisebb haderő összehasonlíthatatlanul nagyobb eredményeket produkált volna Donyeckben és Ukrajnában, mi teljesen szabad mozgást engedtünk Gyenyikinnek. Így megajándékoztuk azzal a lehetőséggel, hogy új alakulatok hatalmas tartalékára tegyen szert.

9. Mindazok a beszédek, hogy Gyenyikin Ukrajnában nem fog toborozni senkit, kész ostobaság. Mert amíg Ukrajnában kevés a politikailag képzett proletár, ami megnehezíti számunkra a toborzást, addig rengeteg arrafelé a katonatiszt, a földbirtokos- és burzsuj gyerek, és az elaljasodott kulák. Így aztán, amíg mi legénykedünk a Donnál, erősítve a velünk szembenálló kozák akadályt, addig Gyenyikin egész Ukrajna területén szinte háborítatlanul serénykedhet új alakulatok, s különösen a lovasság létrehozásán.

10. A terv hibás volta most már oly nyilvánvaló, hogy felmerül a kérdés: Egyáltalán hogyan születhetett meg ez a terv?

A terv eredete történeti magyarázatot kíván. Amikor Kolcsak a Volgát fenyegette, akkor az volt a legnagyobb veszély, hogy Gyenyikin csatlakozik Kolcsakhoz. Kolcsaknak írott levelében Gyenyikin találkozót javasolt [kette-

---

¹⁷⁴ Alekszandr Vasziljevics **Kolcsak** (1873-1920): sarkkutató és a cári hadsereg admirálisa. 1918-ban a Szibériai Direktorium hadügyminisztere; 1918 novemberében a direktorium bukása után Oroszország legfőbb urának (pravitelj) nevezte ki magát. A keleti front fehér haderőinek volt a főparancsnoka. A vereség után a bolsevikokkal szövetséges irkutszki eszerek le tartóztatták. Nagy valószínűséggel Lenin személyes utasítására végezték ki.

jük számára] Szaratovban.¹⁷⁵ Ebből jött ki az, a régi parancsnokság által kitűzött feladat, hogy hozzon létre egy erős csapás mérő haderőt a Caricin-Szaratov-[Volga-]medencében.

A keleti front akkoriban lehetetlennek tartotta egységei átcsoportosítását. A főparancsnokság annak idején késlekedéssel vádolta a keleti frontot. Ez utóbbi pedig kitartott amellett, hogy a késedelem nem lesz túl hosszú vagy veszélyes, minthogy az egységeket azonnal átdobják a déli front baloldali volgai szárnyára.

Az ellenség régi terveinek visszhangjai, plusz a másodlagos megfontolások az időnyerésről a keleti front egységeinek átcsoportosítása során vezettek a speciális Sorin-csoport¹⁷⁶ létrehozásához. Az összes többi megfontolást (a Don és a Kubany fő bázisai elleni döntő csapásról stb.) a hajánál fogva rángattak elő *post factum*, amikor még a korábbiaknál is fájóbban kezdett megmutatkozni meg az *a priori* terv alkalmatlansága.

11. Most, hogy megszépítsék a tényleges eredményeket, új hipotézissel álltak elő: „Ha a fő erők nem a Caricin–Novocserkasszk vonalon koncentráálódtak volna, akkor Gyenyikin Szaratovban lett volna, és a szizranyi hidat fölrobbantották volna.” Mindezek az elképzelt félelmek azt a célt szolgálják, hogy ellensúlyozzák a Brjanszkot, Orjolt és Tulát fenyegető igazi veszélyt, miután Kurszkot már elveszítettük. Ráadásul figyelmen kívül hagyták azt a tényt, hogy a doni kozákok számára ugyanolyan nehéz lett volna Szaratov felé előrenyomulni, mint számunkra most Novocserkasszk felé.

12. Tulát jelenleg majdnem közvetlen veszély fenyegeti: az ellenség addig a pontig tolta előre bázisát, ahonnan már légi támadással szétverheti Tulát.

13. A déli front megosztása egy délkeleti és egy déli frontra szervezésileg is megerősíti az alapvető stratégiai tévedést. Jelenleg a főparancsnok és a két déli csoport között nem áll egy ember, aki felelős volna a déli front egészéért és képes volna jogos nyomást gyakorolni a főparancsnokságra a tulai szektor megerősítése érdekében.

14. Annak ellenére, hogy a főparancsnokot formálisan felmentették az eredeti tervből fakadó kötelezettségek alól, *de facto* megmaradt a régi helyzet: a Központi Bizottságban és a Forradalmi-Katonai Tanácsban még a lényeges

---

¹⁷⁵ Utalás Gyenyikinnek Kolcsakhoz írott levelére, amelyet a bolsevikok az általuk elfogott, Szibériába igyekvő Grisin-Almazov tábornoknál találtak meg. Ebben a levélben Gyenyikin annak a reményének adott hangot, hogy az ő és Kolcsak hadserege Szaratovnál egyesülhet.

¹⁷⁶ Vaszilij Ivanovics **Sorin** (1870-1938): a cári hadsereg tisztje volt; később a Vörös Hadsereg egyik parancsnokaként vett részt a polgárháborúban. 1925-ben visszavonult az aktív szolgálatból. A sztálini terror áldozata lett.

változtatásokat (Bugyonnij hadtestének áthelyezését, a Kilencedik Hadsereg nyugat felé haladását, stb.) is az alapvető terv elleni „támadásként” értékelik, és rendkívüli késlekedéssel hajtják végre. ilyen körülmények között még a Tula/Moszkva felé nyitott kapuk szándékosan megtévesztő politikáját is nagyobb kockázat nélkül lehet megvalósítani.

Konklúziók. Fel kell ismerni a veszély valódi mértékét. Nagyon fontos utasítani a főparancsnokot, tegyen olyan lépéseket, **amelyek valóban megmen-tik Tulát a végpusztulástól.**

Trockij

Trockij kijelentette nekem, hogy a fenti írásos nyilatkozatot nem azért tette, hogy a Központi Bizottság új ülése megtárgyalja azt, hanem azért, hogy csatolják az **1919. szeptember 26-i plénum jegyzőkönyvéhez.**

N. Kresztyinszkij

Érkezett október 1-jén: Lenin: (ez csak egy kis idegkimerülés; [az ügyet] nem vitték a plénum elé; furcsa most odavinni).¹⁷⁷

Az alábbi levél megszületésének pontos körülményeit nem ismerjük, de szinte biztosan annak a katonai akciónak a titkos előkészületeire utal, amelynek célja a közel-keleti brit birtokok elfoglalása lett volna.

40. dokumentum

Levél S. Z. Eliavához¹⁷⁸

1919. október 16.

Eliava elvtárs!

Turkesztánban sürgősen létre kell hozni egy **önálló** bázist, még ha kicsit is: lőszert készíteni (gépeket küldünk), a hadfelszerelést javítani, szénét, olajat és **vasat** bányászni.

---

¹⁷⁷ Lenin kézírása.

¹⁷⁸ S. Z. Eliava (1888-1937): grúz, régi bolsevik párttag, 1919. augusztus 15-től a turkesztáni front Forradalmi-Katonai Tanácsának tagja. A VCIK (Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság) Turkesztáni Ügyek Bizottságának elnöke, és megalakulásától kezdve a turkesztáni Szovnarkom elnöke volt. (Lásd *Gyekreti*, 6. kötet, p. 457.) A sztálini terror áldozata lett.

Rudzutakkal¹⁷⁹ megállapodtam, hogy október 17-én ideutazik. és elhoz néhány dolgot. Minden erővel próbáljon nyomást gyakorolni, és rejtjeles rádióüzenettel tájékoztasson engem és akit még kell.

Nem sajnáljuk a pénzt, küldünk elég aranyat és külföldi aranypénzt, ha ön elintézi a hadfelszerelés vásárlását (angol katonáktól és tisztektől. kereskedőktől Perzsián keresztül és így tovább), és a kapcsolatteremtést Perzsián, Indián és így tovább keresztül Európával és Amerikával. Ennek érdekében azonnal kezdjen keresni elkötelezett embereket, akik képesek eljutni a megfelelő tengerparti helységekre és onnan kapcsolatot keresni a semleges országok gőzhajóival, kereskedőkkel, matrózokkal, csempészekkel és hasonlókkal. A dolgot természetesen rendkívüli konspirációk közepette kell végrehajtani (ahogyan a cár alatt is tudtunk dolgozni). Fegyver, kapcsolatok Amerikával és Európával, és támogatás a Kelet népeinek az imperializmussal vívott harcban. Ha alkalom nyílik (rendkívül megbízható), akkor küldje el válaszat és gondolatait, és tájékoztasson rádión keresztül (kódolva) a legfontosabb eseményektől és szükségletekről. Üdv!

N. Lenin

1919 októberének közepén, Jugyenyics¹⁸⁰ második offenzívájának idején a bolsevikok komolyan foglalkoztak Petrográd kiűritésének gondolatával, sőt, erre már bizonyos előkészületeket is foganatosítottak. Ugyanakkor a legnagyobb titokban tartották akkor is és később is, hogy egyáltalán szóba jött az az eshetőség, hogy a város át kell engedni a fehéreknek.

---

¹⁷⁹ Jan Ernesztovics **Rudzutak** (1887-1938): régi bolsevik, a munkaügyi kérdések szakértője. 1920-tól a Központi Bizottság tagja. Később a Politbüro tagja. A sztálini terror áldozata lett.

¹⁸⁰ Nyikolaj Nyikolajevics **Jugyenyics** (1862-1933): a cári hadsereg tábornoka. 1919-ben a fehér hadsereg főparancsnoka Oroszország északkeleti részén. Kétszer is megpróbálta elfoglalni Petrográdot.

41. dokumentum

Távirat Zinovjevnek, Trockijnak,
A. D. Naglovszkijnek¹⁸¹ és Kraszinnak

1919. október 17 Katonai célokra

Utazási igazolvány B
Pétervár. Védelmi Bizottság,
Zinovjevnek a Forradalmi-Katonai Tanács elnökének,
Trockijnak Kitelepítési Bizottság,
Naglovszkijnek Kraszinnak, a Védelmi Tanács Tagjának

A Védelmi Tanács október 17-i határozatának kiegészítéseként tájékoztatjuk
önt, hogy Kraszinn elvtárssal együtt Petrográdba utazott Groman¹⁸², hogy
személyesen irányítsa az erre a Védelmi Tanács kitelepítési bizottsága által
kijelölt ingóságok elszállítását. Groman elvtársnak követnie kell a Kraszinn
elvtárs bizottsága által kiadott utasításokat az inaktív üzemek tartozékainak
elszállításával kapcsolatban.

1919. október 17.

A Védelmi Tanács elnöke, Lenin
A Védelmi Tanács Kitelepítési Bizottságának elnöke, V. Avanyeszov¹⁸³

A 42. dokumentumban szereplő határozatok a szovjet hatóságok informálását szolgálták Ukrajna visszafoglalása idején, Gyenyikin veresége után. A Politbüro 1919. november 21-i ülésének jegyzőkönyvei szerint Lenin álláspontját kisebb módosításokkal fogadták el. Különösen érdekes a Lenin által felvázolt 7. cikkely, amely felszólít a zsidók kizárására az ukrajnai szovjet

---

¹⁸¹ Alekszandr Dmitrijevics **Naglovszkij** (1885-?): a Szállításügyi Népbizottság munkatársa, 1919-ben a Petrográdi Kitelepítési Bizottság elnöke.

¹⁸² Vlagyimir Gusztavovics **Groman** (1874-1932?): ex-mensevik. 1917-ben Petrográd ellátási ügyeivel foglalkozott, később a Goszplannál dolgozott. 1931-ben az 1931-es „ellenforradalmi mensevik szervezkedés” elnevezésű kirakatper egyik fő vádlottja; börtönbüntetésre ítélték.

¹⁸³ Varlaam Alekszandrovics **Avanyeszov** (1884-1930): a Védelmi Tanács tagja volt, 1919-ben a Volga mentén a szovjetek újjászervezésén dolgozott.

kormányzatból.¹⁸⁴ Ez a kirekesztés az Ukrajnát 1919-ben megszálló fehér csapatok gyakorlatát folytatja.

42. dokumentum

Az RKP(b) Központi Bizottságának az Ukrajnában követendő politikával kapcsolatos tézistervezete

[1919. november 21. előtt.]

Elfogadott tézisek (elvben, szerkesztésre)

1. A legnagyobb elővigyázatosság a nacionalista hagyományokkal szemben, az ukrán nyelv és kultúra egyenlőségének legszigorúbb betartása, minden hivatalnoktól megkövetelni az ukrán nyelv tanulmányozását, és így tovább, és így tovább.

2. Ideiglenes blokk a borotybistákkal¹⁸⁵ egy centrum létrehozására¹⁸⁶ még a szovjetek kongresszusának összehívása előtt, és egyidejűleg megindítani egy propagandakampányt [Ukrajna] teljes egyesítésére az RSzFSzR-rel.¹⁸⁷

Egyelőre egy független Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság, szoros szövetségben az RSzFSzR-rel, 1919. június 1. alapján.¹⁸⁸

3. A Vörös Hadsereg egységeinek ukraini benyomulásával kapcsolatban fokozott munka a falu [osztály]megkülönböztetésén; elkülöníteni három csoportot: szegényparasztokat (+ középparasztokat)¹⁸⁹ a közigazgatásba toborozni. A kulákokat tökéletesen ártalmatlanná tenni.

¹⁸⁴ A 7. cikkelyt „módosított formában” fogadták el, vélhetően azért, hogy Lenin második szövegváltozatát vegyék bele. Lásd f. 17, op. 3, d. 42, l. 1. A borotybistákkal (a bolsevikokhoz közel álló ukrán baloldali eszerekkel) való együttműködés kérdését Trockij és Kresztyinszkij ellenkezése miatt függőben hagyták.

¹⁸⁵ Lenin által áthúzott lapszéli megjegyzés: „Bevenni őket a Harmadik Internacionáléba?”

¹⁸⁶ A szót Lenin *kormányzatra* cserélte. A következő sort pedig kihúzta: „Kisebbségben; be lehet vonni más pártokat is, de mind csak egy kisebbségben.”

¹⁸⁷ A lap szélén ez olvasható: „burkolt módon”.

¹⁸⁸ Ezt a bekezdést Lenin kihúzta. A lapszálen: „Az ukrainai munkások és parasztoak maguk döntenek a saját sorsukról.”

¹⁸⁹ Lenin ehelyett ezt írta be: „és csak [a szegény parasztoak].”

4. Azonnal és maradéktalanul felvenni minden forradalmi bizottságba és helyi szovjetbe a helybéli parasztoknak legalább a felét, először a legszegényebbeket¹⁹⁰ azután pedig a középparasztokat.¹⁹¹

E követelmény végrehajtásáról a legszigorúbban beszámoltatni minden nem helybéli [párt]munkást, a központból kiküldötteket,¹⁹² az értelmiség minden tagját, stb.

Részletesen kidolgozni e beszámoltatásnak és a tényleges végrehajtás ellenőrzésének eljárásait.

5. A vidéket maradéktalanul és mindenáron le kell fegyverezni.

6. Élelmezési munkák Ukrajnában:

először, előnyben részesíteni Harkov és a Donyec-medence ellátását;

másodszor, elhalasztani a fölösleg kivonását Ukrajnából Oroszországba, elhúzni a dolgot, amennyire csak lehet (vagyis kijönni Oroszországban a saját fölöslegeinkből);

harmadszor, bevetni bármilyen fölöslegelvonást a helybéli szegényparasztok élelmezésére, mindegy, hogyan, hiánytalanul átadni nekik egy részt abból, amit a kulákoktól vettek el; negyedszer, az élelmezéspolitikát általában nagyobb körütekintéssel folytatni, mint Oroszországban, jobban kímélni a középparasztot, kevesebb fölösleget elvenni, stb.¹⁹³

7. Vaskézrel bánni Ukrajnában a zsidókkal¹⁹⁴ és a városi lakossággal, átirányítani őket a frontra, nem engedni be őket a kormányhivatalokba (csak egy jelentéktelen százalékban, különösen rendkívüli körülmények között, osztálykontroll alatt¹⁹⁵).

8. [Helyezzék] a tanárszövetséget, a szövetkezeteket és a többi ilyen, kispolgári szervezetet speciális felügyelet alá, speciális intézkedésekkel a felbomlasztásukra, a kommunisták különválasztására, stb.

9. Azonnal kezdeményezni [párt]munkások egy speciális keretének különlegesen energikus képzését Ukrajna számára, speciálisan megszigorított felügyelet és szűrés mellett.

---

¹⁹⁰ Lenin hozzátette: „többségben”.

¹⁹¹ Lenin hozzátette: „kisebbségben”.

¹⁹² Lenin kihúzta a *Rosszija* [Oroszország] szót.

¹⁹³ A lapszálon ez olvasható: „Az élelmezési politika alapelvei ugyanilyenek.”

¹⁹⁴ Lenin odaírta a lapszélre: „Írják udvariasan: zsidó kispolgárság”.

¹⁹⁵ Ezt a kifejezést Lenin „speciális felügyeletre” cserélte.

Gyorsan végrehajtani az ilyen előkészületeket az egyes népbiztosságokon és az Orgbüron keresztül.

A 43. dokumentum érdekessége „a galíciai csapásmérő haderő” létrehozása körüli bizonytalankodás. Megerősíti azokat, a más forrásból származó információkat, hogy a vörös parancsnokság 1920 elején, még a lengyel támadás előtt Lengyelország inváziójára készült, hogy benyomuljanak Nyugat- és Dél-Európába az ottani forradalmi mozgalmak megsegítése céljából.

43. dokumentum

Távirat Sztálinnak

1920. február 14.

Harkov, a Délnyugati Front
Forradalmi-Katonai Tanácsa, Sztálinnak

Kérem meggyorsítani a telefonvonalak megjavítását; már kiadtam ilyen értelmű utasítást.

Közölje pontosabban, hogy **milyen intézkedéseket javasol egy galíciai csapásmérő egység létrehozására, hogy ne keverjük meg a hadosztályokat. Diplomáciánk ne lármázzon Galícia körül, hanem maradjon csöndben. Kapcsolatba lépett már Tuhacsevszkijjel?**¹⁹⁶ Ragaszkodjon a közlekedés felújításához.

Lenin

---

¹⁹⁶ Mihail Nyikolajevics **Tuhacsevszkij** (1893-1937): katonatiszt; 1918-ban csatlakozott a bolsevikokhoz. 1919-ben megverte Kolcsakot, 1920-ban pedig a Varsó ellen támadó Vörös Hadsereget vezényelte. 1921-ben a kronstadti tengerészlázadást vérbe fojtó vörös csapatok parancsnoka volt. 1931-ben a Szovjetunió marsallja lett. Később letartóztatták és hazaárulás vádjával főbe lőtték.

A 43. dokumentumban olvasható utalás világosabbá válik, ha összevetjük a 44. dokumentumban Lenin kijelentésével, miszerint „egy németországi polgárháború arra kényszerítheti” a Vörös Hadsereget, hogy „nyugat felé nyomuljon a kommunisták megsegítésére”.

44. dokumentum

Távirat Sztálinnak

[1920. március 17.]

Sztálinnak

Kódolva közvetlen táviratban

Épp most olvastam a főparancsnok táviratát, amelyet a múlt éjjel küldött önnek, közvetlenül azután, hogy megkapta az ön elképzeléseit, s válaszolt azokra. Úgy látom, hogy a főparancsnoknak teljesen igaza van, hogy a krími hadműveletet nem lehet elhúzni, s hogy a lengyel Ötvenkettedik¹⁹⁷ nélkülözhetetlen a nyugati fronton.¹⁹⁸ Épp most kaptunk híreket Németországból, hogy Berlinben harcok folynak, s hogy a spartakisták elfoglalták a város egy részét.¹⁹⁹ Nem tudhatjuk, ki fog győzni, de számunkra lényeges Krím elfoglalásának maximális felgyorsítása. Szükséges, hogy teljesen szabad kezünk legyen. Minthogy a németországi polgárháború arra kényszerítheti a Vörös Hadsereget, hogy nyugat felé nyomuljon a kommunisták megsegítésére.

Lenin

¹⁹⁷ Utalás a Vörös Hadseregnek a lengyel frontra vezényelt Ötvenkettedik Lövész Hadosztályára.

¹⁹⁸ 1920. március 15-én Sz. Sz. Kamenyev, a Vörös Hadsereg főparancsnoka továbbította a nyugati és a kaukázusi front parancsnokainak azt a kormányutasítást, hogy a Krímet haladéktalanul és a Lengyelországgal szemben álló délnyugati hadsereg meggyengítése nélkül el kell foglalni. Lásd f. 2, op. I, d. 13 315, l. 3.

¹⁹⁹ Lenin itt összekeveri a Berlinben 1920. március 13-17-én lezajlott jobboldali Kapp-puccsot a spartakista puccsal (lásd az 59. dokumentum 14. jegyzetét). A spartakisták (rövid időn belül nyíltan kommunistává átvedlő, szovjetbarát német szocialisták) március 19-én a Ruhr-vidéken robbantottak ki lázadást. Ezt a lázadást szintén leverték.

Az alábbi levélváltás a brit szakszervezeti küldöttség 1920. május 18-i moszkvai látogatásával van kapcsolatban.²⁰⁰

45. dokumentum

Levélváltás Csicserin, Lenin és Radek között.

Csicserin levele Leninhez

1920. április 6.

Mélyen Tisztelt Vlagyimir Iljics,

Határainkon hamarosan váratlanul megjelenik a [angol] szakszervezeti delegáció, amelyet nagyon szívélyesen kell majd fogadni. Lesz köztük néhány első osztályú, nagy kaliberű koponya. Szükség van látogatásuk politikai előkészítésére; bonyolult ügy ez, időt és odafigyelést igényel. Meg kell bízni valakit, hogy speciálisan ezzel foglalkozzon.

Kommunista üdvözléssel
Georgij Csicserin

Lenin feljegyzése Csicserinhez

Csicserin elvtárs!

Holnap a következő javaslatot terjesztem a Központi Bizottság elé. Mi az Ön véleménye?

Lenin

Az RKP(b) Központi Bizottsága határozattervezete

A következő **títkos** határozatot javaslom a Központi Bizottságnak:

1. A szakszervezetiek vezéreinek fogadására létrehozni egy bizottságot, melynek tagjai legyenek Radek, Melnyicsanszkij,²⁰¹ Fajnberg²⁰² + két másik, akik jártak Angliában és Amerikában, + Csicserin.

---

²⁰⁰ Lásd még *British Labour Delegation to Russia, 1920, Report* (London [1920]); Stephen Graubard: *British Labour and the Russian Revolution, 1917-1924* (Cambridge, Mass., 1956), pp. 211-222; és *RUBR*, pp. 203-205.

²⁰¹ Grigorij Natanovics **Melnyicsanszkij** (1886-1937): régi bolsevik, 1917 októberéig emigrációban élt. Oroszországba való visszatérése után a Moszkvai Szakszervezeti Tanácsban tevékenykedett, majd Japánban volt diplomata, azután pedig a Rabkrinnál (Munkás és Paraszt Ellenőrzés) és a Goszplannál dolgozott. A sztálini terror áldozata lett.

A bizottság feladata

- a. Intézkedni, hogy nyomtassanak (ha csak 20-500 példányban is) angol nyelvű kiadványokat a „vendégeknek”.
- b. Kerítsenek **megbízható** tolmácsokat, akik egymást váltva **állandóan** ott legyenek a „vendégek” mellett.
- c. A szovjet sajtóban **kampányt** szervezni (rövid, 5-10 soros cikkek, melyek teljesen leleplezik a vendégeket, mint társadalmi árulókat, mensevikeket, az angol gyarmati fosztogatás résztvevőit és hasonlókat).
- d. Ugyanezt a kampányt folytatni a munkás gyűléseken, **felkérve** a vendégeket előadások tartására, és „kérdéseket” téve föl nekik. Meghívni őket több száz szentpétervári és moszkvai gyárba.
- e. Az egész kampány (az újságokban, a rölapokon, a munkásgyűléseken) **pontosan** a vendégek **mensevikként** való leleplezésére irányuljon, annak érdekében, hogy csökkentsük a hatását az ő elkerülhetetlenül mensevik beszédeknek Angliában.

Lenin javításai és kiegészítései a Csicserinnel és Radekkel
folytatott telefonbeszélgetés után.

A diszkreditálási kampány ne irányuljon az összes vendég ellen. Épp ellenkezőleg, meg kell különböztetni köztük a baloldali és a jobboldali elemeket, hogy az előbbiek megcáfolják az utóbbiakat.

A diszkreditálási kampánynak láthatóan alulról kell kiindulnia, és nem lehet nyilvánvalóan általunk kezdeményezett. Ezért a sajtóban a vendégekről nyugodt, objektív, tényszerű közleményekre kell szorítkozni, amelyek aztán a diszkreditálási kampány anyagául szolgálnak. A kampány a társadalom legsó rétegeiből induljon, nyomtatott, majd a vendégeknek átadott mandátumokkal ellátott munkásdelegációk indításával és a gyűléseken kérdések feltételével. Egyébként a rölapok és az egyéb kiadványok tervezésénél arra kell számítani, hogy azokat a vendégek hazaviszik és majd terjesztik Angliában.

A diszkreditálási kampányon kívül politikai előkészületekre is szükség van: ki kell adni a népbiztosságok jelentéseit és előkészíteni mindent, amit majd megmutatunk a szakszervezeti küldötteknek.

---

²⁰² I. I. **Fainberg** (1886-1951): 1918 óta a bolsevik párt tagja. Nagy-Britannia Kommunista Pártjának egyik alapítója. 1935-ig a Kominternben tevékenykedett.

A 46. dokumentum önmagában teljesen jelentéktelen (akárcsak a 79. dokumentum); azért került be mégis ebbe a gyűjteménybe, mert jól jelzi, hogy Lenin milyen hétköznapi dolgokkal is foglalatoskodott. A táviratot félanalfabéta emberek írták.

46. dokumentum

Távirat Atkarszk Körzet Föld Ügyosztályához

[1920. április 20.]

Atkarszk, Körzeti Föld Ügyosztály Másolat: Szaratov, Kormányzósági Föld Ügyosztály

A következő táviratot kaptam Atkarszkból: „Az Atkarszki Körzeti Végrehajtó bizottság egyik tagja kitartóan követeli az alábbi települések számára a disznók és a birkák szállítását[:]

1 Malo Voronyecből 120 birka, 27 disznó,

2 Malo Voronyec[ből], 180 birka, 45 disznó [és] Tasov[ból] 54 birka, 24 disznó.

A rosszkor érkezett követelés miatt a birkát nem lehet teljesen leszállítani a raktártelepre mert a mezőgazdaságban súlyos a hanyatlás, folytatódik a veszteség hullám [először] a szarvasmarháé [és] azután a birkáé az 1919-es dögvészből. Az egész szaporulat el fog pusztulni. Az ön tájékoztatására, a jelenlegi időben [a birkák] nem nyomnak többet húsz fontnál, úgyhogy a leszállításuk nem nagyon hoz hasznot. Ugyanez van a disznókkal, mert a hárompudos²⁰³ húsú tenyészállomány kivételével szintén nem hoznak eredményt [sic]. Sürgetőleg kérjük önt, ne utasítsa el kérvényünket, és az Atkarszki Körzet helyi Talov-régiós végrehajtó bizottságán keresztül törölje el a leszállítást. Ignat Kornijenko, 1 Malo Voronyec szovjetének elnöke; Trofim Volkov, 2 Malo Voronyec.”

Utasítom a föld ügyosztályt, hogy azonnal, a helyszínen vizsgálja ki e települések helyzetét az állatleadást illetően. Az eredményeket haladéktalanul jelentse.

A Szovnarkom Elnöke, Lenin

---

²⁰³ Egy pud = 16,32 kilogramm

Az alábbi dokumentumban az Ignacy Boerner kapitány - Józef Piłsudski lengyel államfő követe – és a szovjet kormányt képviselő lengyel kommunista, Julian Marchlewski²⁰⁴ közötti titkos tárgyalásról van szó. A megbeszélések érintették egy fegyverszünet lehetőségét Lengyelország és Oroszország között.²⁰⁵

47. dokumentum

Feljegyzés Trockijhoz

1920. május 7.

Trockij elvtárs:

Marchlewski elvtárs szintén **ellenzi** a Boernerrel folytatott megbeszélései publikálását.

Ezt meg kell erősíteni egy Politbüro-határozattal.

²⁰⁴ Julian **Marchlewski** (Marhlevszkij) (1866-1925): lengyel kommunista. A német Spartakus Szövetségben, majd a Kominternben tevékenykedett. 1919-ben a szovjet kormányt képviselte a Lengyelországgal folytatott tárgyalásokon. 1920-ban annak, a Moszkva által támogatott Lengyel Forradalmi Bizottságnak volt az elnöke, amely a Vörös Hadsereg győzelme esetén ideiglenes kormányként működött volna és szovjetizálta volna Lengyelországot.

²⁰⁵ Lenin 1920. május 5-én olvasta el Marchlewski május 4-ei jelentését azokról a tárgyalásokról, amelyeket Boerner kapitánnyal, Piłsudski követével a Lengyelországgal kötendő fegyverszünetről folytatott, és ezt a megjegyzést írta rá: „5/5 **Marchlewskitől, titkos, ad acta**”. Lásd *BH*, 8. kötet, p. 522.

Ugyanezen a napon Lenin a következő megjegyzéssel továbbította ezt a jelentést Trockijnak: „Trockij elvtárs. Küldök önnek egy levelet J. Marchlewskitől. Beszélünk kell telefonon (még a mai beszédek előtt), ha már elolvasta a levelet. Híve, Lenin” (*TP*, 2. kötet, pp. 160-162).

Május 7-én a Politbüro nem tanácskozott, s csak május 10-én hívták össze, de a Marchlewski-jelentés publikálását ellenző feljegyzést (47. dokumentum) nem rögzítették. Azt a gyakorlatot, hogy a jegyzőkönyvekbe bevegék a Politbüronek a tagok szavazata alapján született döntéseit, csak 1921-ben vezették be.

Lásd IA dokumentum (a Függelékben): jelentés Marchlewskitől az előző ősszel Boernerrel folytatott titkos tárgyalásairól, amikor is a lengyelek megígérték az oroszoknak, hogy (passzív) segítséget nyújtanak nekik Gyenyikin legyőzéséhez.

Szavazzon a kérdésben és továbbítsa véleményét minden Politbüro-taghoz.
(És küldje el a Marchlewski-szöveget is.)²⁰⁶

Híve, Lenin

Az RKP(b) Központi Bizottsága Politbüro-tagjainak szavazata a Boernerrel való megbeszélések publikálás ellen.

Lenin

Trockij

L. Kamenyev A publikálás ellen.

J. Sztálin (kellemetlen volna publikálni)

A Finn Kommunista Párt Petrográdban működő Központi Bizottsága 1920. június 12-én azt kérte a Szovnarkomtól, hogy utaljon ki neki tízmillió finn márkát aranyban a Finnországban, valamint a skandináv államokban, az Egyesült Államokban és más országokban élő finnek körében folytatandó propaganda és felvilágosítás költségeinek fedezésére. Ezen felül még egy-millió márkát kért a Finn Szocialista Párt nyomdájának megvásárlására, mivel más módon nem tudták megjelentetni a kommunista irodalmat.²⁰⁷ Kresztyinszkij ötmillió finn márkát utalt ki ezekre a célokra.

48. dokumentum

Lenin megjegyzése

a Finn Kommunista Párt Központi Bizottságának egyik levelén

1920. június 18.

Teljes mértékben támogatom a finn kommunista elvtársak kérését és nagyon kérem önt, hogy gyorsítsa meg e kérés teljesítését. Ha szükséges, ma még beszélünk telefonon.

Június 18.

Lenin

²⁰⁶ Trockij ehhez a következőt tette hozzá: „Még aznap visszaadni Lenin elvtársnak. Trockij.”

²⁰⁷ Lásd még f. 2., op. 2, d. 1299, l. 1.

Ez itt Lenin reagálása Csicserinnek és Litvinovnak²⁰⁸ arra a javaslatára, hogy Fridtjof Nansen,²⁰⁹ a Népszövetség hadifogoly-ügyekért felelős főbiztosát engedjék be Szovjet-Oroszországba.²¹⁰

---

²⁰⁸ Makszim Makszimovics **Litvinov** (1876-1951): régi bolsevik; 1930-tól 1939-ig szovjet külügyi népbiztos.

²⁰⁹ Fridtjof **Nansen** (1861-1930): híres sarkkutató és emberbarát, aki aktív szerepet játszott az I. világháború után a menekültek megsegítésében.

²¹⁰ Lenin a maga megjegyzését (49. dokumentum) Csicserinnek az alábbi, 1920. június 23-án kelt levelére írta:

Tisztelt Vlagyimir Iljics.

Litvinov azt jelenti, hogy Nansen eljön találkozni vele. Engedélyt szeretne kapni, hogy Moszkvába jöhessen. Litvinov azonnali választ sürget. Úgy véli, be lehet engedni Nansent, de persze nem a Népszövetség képviselőjeként, hanem mint magánszemélyt, titkárok és egyéb kísérők nélkül. Nansen a központi hatalmak hadifoglyainak kérdésével akar foglalkozni. Ez természetesen mellékes kérdés jelenleg, de a Nansennel való találkozás más vonatkozásokban fontos a számunkra. Ön bizonyára emlékszik, hogy Nansen mindig is az egyik legkiemelkedőbb képviselője volt annak a baloldali értelmiségnek, amely a kibékülést szorgalmazta Szovjet-Oroszországgal. Az ilyen radikális értelmiségiek szerepe természetesen némiképp bonyolult, és az antant kormányai egy időben megpróbálták a maguk ügyeibe belekeverni kihasználni Nansent. Litvinov helyesen jegyzi meg, hogy ha sikerül Nansent kézben tartanunk, akkor nagyon hasznosnak bizonyulhat számunkra. Ismertsége a baloldali burzsoá világban és az ő hatalmas szerepe politikailag nagyon értékesé teheti számunkra a vele való szoros kapcsolatot. Litvinov helyesen jegyzi meg, hogy a fő dolog, amire figyelni kell, az az, hogy Nansen mellett ne legyenek számunkra veszélyes kísérők. Nansen egymagában nagyon hasznos lehet, de a kísérete már rendkívül ártalmasnak bizonyulhat. Egyetértünk Litvinovval, és úgy gondoljuk, hogy be lehet ide engedni Nansent magánszemélyként és kíséret nélkül.

49. dokumentum

Feljegyzés a Politbürohoz

1920. június 24.

Úgy vélem, [Nansent] **egyelőre** nem szabad beengedni. Nálunk nem képesek nyomon követni [őt]. **Elveszítjük** [a szemünk előtt].

Ha a Politbüro más tagjai a beengedés mellett vannak, akkor a következő módosítást teszem: **abszolút** senkit [ne engedjünk be] vele.

Június 24.

Lenin

A déli Fehér Önkéntes Hadsereg szétverését követően a szovjet hatóságok tömeges kivégzéseket és deportálásokat hajtottak végre Észak-Kaukázus kozákok lakta régióiban.²¹¹

50. dokumentum

Távirat a Tereki Regionális Forradalmi Bizottsághoz

[1920. június 25-30.]

Vlagyikavkaz, Regionális Forradalmi Bizottság

Amíg utasítás nem érkezik a központból, azonnal állítsák le a kozákok Terekből, Szunzsából és Voroncovo-Daskovból való kényszerkitelepítését előirányzó határozataik végrehajtását, valamint a kozák szántóföldek elkobzását és a hegyi törzsek közötti szétosztását. Táviratozzák meg a Földművelési Népbizottságnak, hogy milyen okai voltak ezeknek a határozatoknak. Táviratozzák meg a végrehajtást.

A Szovnarkom elnöke, Lenin
Földművelési Népbiztos, Szereda²¹²

²¹¹ Lásd V. I. Genisz: „Razkazacsivanyije v Szovjetszkoj Rossziji [Kozáktalanítás Szovjet-Oroszországban],” *Voproszi isztoriji* [A történelem kérdései], 1 (1994) pp. 42-45.

²¹² Szemjon Pafnutjevics **Szereda** (1871-1933): régi bolsevik. A forradalom előtt egy zemsztvo statisztikusaként dolgozott (a zemsztvók helyi önkormányzati szervek voltak 1864 és 1917 között). 1918-tól 1921-ig földművelési népbiztosként tevékenykedett, azután pedig a Goszplanhoz került.

A következő dokumentumokból kiderül, milyen stratégiát és taktikát alkalmazott Moszkva Litvánia szovjetizálásakor 1920 nyarán, amikor a Vörös Hadsereg betört Lengyelországba. Lenin megjegyzései a Csicserin által hozzá írt levél margóján olvashatók. Lakonikus utasítását – Először szovjetizálnunk kell Litvániát, azután visszaadni a litvánoknak – a maga módján később Sztálin alkalmazta ezt 1940-ben és a II. világháború után az úgynevezett csatlós rezsimek létrehozására a Baltikumban és Kelet-Európában. Szovjet-Oroszország végül 1920. július 12-én írt alá békeszerződést Litvániával.²¹³

A szerződés első cikkelye megerősíti a független Litvánia szuverenitását, és formálisan lemond minden olyan jogról, amelyet azelőtt Oroszország gyakorolt a litván nemzet és annak területe fölött. Lenin azonban kitartott Litvánia szovjetizálása mellett, annak ellenére, hogy ő maga írta alá ezt a dokumentumot. Az aláírást követő napon a Vörös Hadsereg elfoglalta Vilniust, a Litván Kommunista Párt Központi Bizottsága pedig felhívással fordult a néphez, hogy döntse meg a „burzsoá” kormányt és vezesse be a szovjethatalmat.²¹⁴

51. dokumentum

Csicserin levele, Lenin lapszéli megjegyzéseivel

[1920. július 10.]

Mélyen tisztelt Vlagyimir Iljics,
itt küldöm Önnek a Litvániával kötött szerződés szövegét.

Marchlewski hevesen ellenzi a Litvánia keleti határát érintő paragrafust. Vilniuson kívül Litvániának engedjük még át a Vilniustól keletre fekvő Oshmiansky és Lida körzet egyes részeit. A lényeg az, hogy amikor a lengyelek elleni közös akcióról beszéltünk a litvánokkal, akkor egy kis területi en-

²¹³ A szerződés feltételeiről lásd Albertas Gerutis szerk.: *Lithuania: 700 Years* (New York, 1969), pp. 164-165.

²¹⁴ Jerzy Ochmański: *Historia Litwy* [Litvánia története] (Wrocław, 1967), p.

gedményt kellett tennünk nekik [a litvánoknak]. Később úgy döntöttünk, hogy ha meg tudunk egyezni velük az összes többi kérdésben, akkor megtarthatják ezt a területi engedményt. Ezt a kérdést föltettük a Központi Bizottság tagjainak is, és nemcsak pozitív választ kaptunk, de azt is hangsúlyozták, különösen Ön, hogy a területi engedményeknek nincs nagy jelentőségük, és könnyen eldönthetők, Teljesen megengedhetetlen és egyetemesen káros volna a hírnevünk szempontjából, ha katonai sikereink eredményeképpen hirtelen visszatáncolnánk végső döntésünktől és hirtelen nem volnánk hajlandók átengedni Litvániának Oshmiansky és Lida körzet azon részeit, amelyeket ők a magukénak tekintenek. Ez rendkívül nem politikus lépés volna, mert Litvániát, amely most jóindulatú szomszédunk, kétségtelen és valószínűleg aktív ellenséggé változtatná.

Marchlewski azt is ellenzi, hogy fizessünk Litvániának hárommilliót.²¹⁵ A Központi Bizottság valamikor korlátozás nélküli felhatalmazást adott a delegációnknak ebben a tekintetben egészen ötmillióig, de a delegáció nem öt, hanem csak hárommilliót adott Litvániának. Ez nyilvánvaló jutalmazás volt Litvániának azért, mert nagyon barátságos viszonyban maradtak velünk az új intervenció nehéz időszakában s mert magatartásukkal szertefoszlatták a világ szemében azt a lengyel legendát, hogy állítólag Lengyelország képviseli az összes tengeremelléki nemzetet.* Az angol újságokat olvasva meggyőződtem arról, hogy az a szívesség, amit azelőtt Litvánia tett nekünk, politikailag nagyon jelentős volt; és pontosan Litvániának ez a szerepe indított bennünket arra, hogy a maximális ötmilliót adjuk [ajánljuk föl] neki, bár ehelyett most csak hármát adunk neki.

A harmadik inkriminált pont az erdőhasználati koncesszió.²¹⁶

Ez a legutolsó pillanatban merült föl, és Joffe ezt az ügyet a Népgazdaság Legfelső Tanácsa elé utalta. Ez jóváhagyta a koncessziós terveket, s Lomov²¹⁷ küldött Joffénak néhány szakértőt, akik vele együtt dolgozták ki ezt a kérdést. A szerződés megfelelő cikkelyének szövegét a Népgazdaság Legfelső Tanácsa állította össze, s a szöveg teljesen megfelel a szándékainak.

---

²¹⁵ Vagyis aranyrubeleket, kártérítésként Litvánia 1919-es szovjet inváziójáért. Lenin ezt írta a lapszélre: „Mindezek az engedmények nem fontosak. A fontos Litvánia szovjetizálása.”

* A Balti-tenger mentén élő nemzetekről van szó.

²¹⁶ A szerződés megengedte Litvániának a fakitermelést százezer hektáros orosz határterületen. a litván gazdaság talpra állításának elősegítése érdekében.

²¹⁷ Georgij Ippolitovics **Lomov** (1888-1938): régi bolsevik. 1918-tól 1921-ig a Nemzetgazdasági Legfelső Tanács elnökhelyetteseként és faipari szakértőként dolgozott. A sztálini terror áldozata.

A szerződés aláírása hétfőre van kitűzve, amennyiben Joffe hétfő este elutazik Rigába, hogy folytassa Lettországgal a tárgyalásokat. Ezek a tárgyalások már túljutottak a krízisponton, tekintettel a hadi helyzetben bekövetkezett változásokra. Meg kell mondani, hogy katonai szempontból a Finnországgal és Lettországgal folytatott tárgyalásaink bizonyultak számunkra a leghasznosabbaknak.

Ami Marchlewskit illeti, ő nagyon sokáig harcolt még az ellen is, hogy Vilniust átengedjük Litvániának, abból az alaptalan megfontolásból, hogy állítólag nehezebb lesz nekünk békét kötni Lengyelországgal, ha Vilniust Litvániának adjuk, mert ez állítólag megfoszt bennünket attól a lehetőségtől, hogy Vilniust a lengyeleknek adjuk, mintha mi nem tudnánk ebben az esetben az érdektelenségünket deklarálni, mivel semmiképpen sem vállaltuk el, hogy fegyveres erővel védjük majd meg Litvánia új határait.

A litvánok most azt mondják, hogy szeretnék aláírni velünk azt a megállapodást a közös akcióról, aminek megvalósításától korábban húzódoztak. Joffe helyesen mutat rá, hogy az általuk nekünk nyújtott csekély támogatáson messze túltesznek a politikai kellemetlenségek, mert ezt a katonai segítséget ugyanúgy értelmezhetik, ahogy Petljura²¹⁸ értelmezte még Gyenyikin idejében – vagyis, hogy ők előttünk fognak bevonulni Vilniusba, míg ellenben az ő katonai segítségük nélkül mi foglalnánk el nagyon hamar Vilniust. A megállapodásban nincs szó az időpontról²¹⁹ hogy mikor kell átadnunk nekik Vilniust, és katonai-stratégiai szempontból nem is kell siettetni ezt a dolgot. Maguk a litván küldöttek **teljes készségüket** fejezik ki, hogy **elfoglaltassák velünk Vilniust**²²⁰ s csak azt a kívánságukat nyilatkoztatják ki, hogy civil közigazgatás legyen. Ez az utóbbi természetesen lehetetlen; ugyanis a mi kormányzati rendszerünk **összeegyeztethetetlen az övékkel**.²²¹ Ha ugyanis végrehajtottuk az okkupációt, akkor helyi szovjet hatóságra lesz szükségünk, valamint egy vilniusi forradalmi bizottság létrehozására. A lit-

---

²¹⁸ Szemjon Vasziljevics **Petljura** (1877-1926): ukrán jobboldali nacionalista szociáldemokrata. 1919-ben egy olyan ukrán katonai alakulat parancsnoka volt, amely főként a zsidó polgári lakosság elleni pogromok végrehajtásában jeleskedett. 1920-ban együttműködött Pilsudskival az ukrain invázióban. Párizsban egy zsidó merénylő meggyilkolta.

²¹⁹ Lenin ezt írta a lapszélre: „Az ügy kritikus pontja ez: el kell foglalnunk és szovjetizálnunk kell. Mérlegelni és csak ebből a szempontból mérlegelni: el kell-e halasztani a szerződést vagy alá lehet írni[?]. Megszállni és megszervezni Litvániában a forradalmat.”

²²⁰ Lenin aláhúzásai. A Vörös Hadsereg 1920. július 14-én, Varsó felé előrenyomulva foglalta el Vilniust.

²²¹ Lenin aláhúzta ezeket a szavakat, majd följük írta és áthúzta az *elfogadhatatlan* szót.

vánokkal való kapcsolatunkhoz csak az kell, hogy ezt a forradalmi bizottságot helyi szervnek tekintsék [és] ne követelje az egész Litvániára kiterjedő fennhatóságot. **Joffénak, aki annak idején megismerkedett Litvániával, az a véleménye, hogy ilyen körülmények között Litvánia szovjetizálása nagyon gyorsan fog menni.**²²² Egy szovjet forradalmi bizottság Vilniusban, és, általánosságban szólva, a mi megszállási övezetünkben elkobozza a földeket a lengyel földbirtokosoktól, és ez nem marad hatás nélkül a litvániai parasztságra. Mi²²³ persze nem fogjuk beleártani magunkat a litvániai ügyekbe.

Így tehát, amennyiben jelenleg már nem célravezető katonai egyezmény megkötése Litvániával, akkor a valóságban valami más történik. A lengyel visszavonulás eredményeképpen a litván hadseregek már kapcsolatba léptek a mieinkkel, és a legnagyobb barátsággal üdvözölték őket. Még közös akciót is javasoltak. A főparancsnok elrendelte, hogy az ilyen hadműveletekbe **csak azzal a feltétellel szabad belemenni, ha a litván seregek a mieink alárendeltjei lesznek.**²²⁴ Ha ilyen helyi megállapodások létrejönnek, akkor az csak segít nekünk.

Kommunista üdvözléssel

Georgij Csicserin

Ezt a táviratot (52. dokumentum) Lengyelország szovjet leroohanásakor adták fel.

---

²²² Lenin aláhúzta ezt a részt és a következőt írta a lapszélre: „Ez most egy *conditio sine qua non*. Kérem, beszéljen erről Jofféval még ma. Nem lehet valami hasonlót (Litvánia szovjetizálását) belerakni a szerződésbe? Ha nem lehet ezt nyíltan megtenni, akkor ténylegesen kell [erről] gondoskodni; egyébként **ellenzem** a szerződést. Lenin.

N. B.: Biztosítanunk kell, hogy **először** szovjetizáljuk Litvániát, **azután** visszaadjuk a litvánoknak.”

²²³ Vagyis az oroszországi szovjetkormány.

²²⁴ Lenin aláhúzásai.

52. dokumentum

Távirat I. Sz. Unslihtnak²²⁵

[1920. július 15.]

Szmolenszk, Nyugati Front Forradalmi Tanácsa.

Titkos. Kizárólag Unslihtnak.

Közlje az ön és a többi lengyel elvtárs értékelését a következő taktikáról:

1. Nagyon ünnepélyesen bejelentjük, hogy egy olyan határvonalat biztosítunk a lengyel munkásoknak és parasztoknak, amely keletebbre húzódik a Curzon²²⁶ és az antant által javasolt határnál.
2. Minden erőnket megfeszítjük, hogy elintézzük Pilsudskit.
3. Magába Lengyelországba csak a legrövidebb időre hatolunk be, hogy fölfegyverezzük a munkásokat, és máris távozunk onnan.
4. Ön szerint valószínű egy szovjet forradalom Lengyelországban, és megnyire gyorsan[?].

Lenin

Ezeket a téziseket Lenin 1920. július 16-án terjesztette a Központi Bizottság plénuma elé, amikor is a grémium tagjai Curzon július 11-i feljegyzéséről tárgyaltak.²²⁷ Csicserin, a plénum által jóváhagyott lenini tézisek alapján július 17-én vála-

---

²²⁵ Jozsif Sztanyiszlavovics **Unsliht** (1879-1938): lengyel származású bolsevik. Szolgált a polgárháborúban és a nyugati fronton a Lengyelország elleni háborúban, s különböző pozíciókat töltött be a rövid életű Litván-Belorusz Köztársaságban. 1921-ben a Cseka két elnökhelyettese egyikévé nevezték ki. A sztálini terror áldozata lett.

²²⁶ **Lord Curzon** (Curzon of Kedleston) (1859-1925): India alkirálya (1898-1905) és brit külügyminiszter (1919-1924). 1920 júliusában, a lengyelszovjet háború tetőfokán a Curzon-vonalként ismertté vált határvonalat javasolta meghúzni a két ország között.

²²⁷ Lásd *Dokumenti vnyesnyej polityiki SzSzsZR* [A Szovjetunió külpolitikája], 3. kötet (Moszkva, 1959), pp. 54-55.; és Richard H. Ullman: *The Anglo-Soviet Accord* (Princeton, N. J., 1972), pp. 153-155.

szolt Curzonnak.²²⁸ A válasz elutasította a brit közvetítést a lengyel-szovjet konfliktusban, arra hivatkozva, hogy Anglia nem tett semmit Szovjet-Ukrajna lengyel inváziójának megelőzésére, s hogy nyomást gyakorolt Moszkvára a Vrangel fehér generálissal való fegyverszünet aláírására.²²⁹

A plénum azt is megszavazta, hogy Kamenyev vezetésével delegációt küldjenek Angliába. Kamenyevet 1920. szeptember 1-én kiutasították Angliából, mert becsempészett drágaköveket és platinát adott el. A bevételt (75.000 angol font) átadta George Lansburynek, a *Daily Herald* szovjetbarát szerkesztőjének.²³⁰

53. dokumentum

Az RKP(b) Központi Bizottsága Plénumának határozattervezete

[1920. július 17. előtt]

1. Segítséget nyújtani Lengyelország és Litvánia proletariátusának és dolgozó tömegeinek, hogy felszabadítsák magukat burzsoáziájuk és földesuraik alól.
2. Ebből a célból – [mozgósítani] minden erőt, és főként minden erőfeszítést megtenni az offenzíva fokozására és meggyorsítására.
3. Szintén ebből a célból – mozgósítani a nyugati front számára, az utolsó emberig, minden lengyel kommunistát.²³¹
4. Ünnepelesen és hivatalosan bejelenteni a lengyel népnek, hogy **minden körülmények között** garantáljuk nekik, a független lengyel köztársaság ha-

²²⁸ *Dokumenti vnyesnyej polityiki SzSzSzR*, 3. kötet, pp. 47-54.; Ullman: *The Anglo-Soviet Accord*, pp. 166-169.

²²⁹ Pjotr Nyikolajevics **Vrangel** (1878-1928): a cári hadsereg tábornoka, a déli fehér hadsereg egyik vezetője. 1920-ban átvette a főparancsnokságot. Az év végén maradék seregei legnagyobb részét a Krím-félszigetről Nyugat-Európába evakuálta.

²³⁰ Ullman: *The Anglo-Soviet Accord*, pp. 270-273., 303-307.

²³¹ Lenin a felső sarokban ezt tette hozzá: „1. **megjegyzés**: Mentésítést csak rendkívüli esetekben engedélyezhet a Politbüro. 2. **megjegyzés**: A Központi Bizottság javasolja szovjet hatóságok létrehozásának segítségét és azok támogatását Lengyelországban.”

táraként, olyan határvonalat, amely jóval keletebbre húzódik annál a vonalnál, amit Curzon és az antant javasolt.

5. Az egyéb békefeltételek azoktól a garanciáktól függenek, amelyeket a lengyel nép ad nekünk, hogy nem lesz az eszköze a francia, az angol és az egyéb kapitalistáknak a Szovjet-Oroszország elleni próbálkozásaikban.

6. Elutasítani, részletes magyarázat kíséretében minden közvetítést a Népszövetség és Anglia részéről is a Lengyelországgal és más hatalmakkal folytatott tárgyalásokon.

A közvetlen és közvetett nyomást az imperialisták részéről részvételt az antantban stb.

7. Nyíltan kijelentjük, hogy ha Lengyelország erre törekszik,²³² akkor **elfogadjuk** a békétárgyalásokat, a fegyverszüneti tárgyalások elutasítása nélkül.

8. Anglia azt javasolta, hogy különmegállapodásban kössünk fegyverszünetet Vrangellel. Tisztázni a Lengyelország és Vrangel közötti kapcsolatot az antant támadási tervében.²³³

N. B.: 9. Minthogy Anglia egyértelműen kifejezte szándékát a Krím anektálására (kifejteni, bebizonyítani, leleplezni), kijelentjük, hogy mi ezzel nem értünk egyet és tiltakozunk.

10. Minthogy Anglia egyértelműen **támogatja** Vrangelt és annak munkaadójaként működik (Vrangel meghívása Londonba) (Anglia nem akarja, hogy maga Vrangel akár csak tagja legyen a békekonferenciának), ennél fogva [...]²³⁴

---

²³² A következő mondat át van húzva: „(közvetlenül vagy más nem érintett hatalom révén).”

²³³ A következő rész át van húzva: „(kifejteni, bebizonyítani ezt a kapcsolatot).”

²³⁴ A továbbiakban Lenin áthúzta az itt szereplő *elvetjük* szót, lábjegyzetjelzést tett, és a kézirat szövege alá ezt írta: „kiegészíteni a másolatból”. Lenin az alábbi szövegrészt akarta beemelni: „akkor újból elfogadni a régi angol ajánlatot Vrangel kapitulációjára a javasolt feltételekkel (Vrangel életének megkímélése).”

54. dokumentum

Távirat Sztálinhoz

1920. július 23.

Kódolva

Harkov. Sztálinnak

A Kominternben a helyzet ragyogó. Zinovjevvel és Buharinnal együtt úgy gondoljuk, hogy Olaszországban a forradalmat haladéktalanul ösztönözni kell. Személyes véleményem az, hogy ebből a célból szovjetizálni kell Magyarországot, s talán Csehszlovákiát és Romániát is. Ezt gondosan végig kell gondolnunk. Közölje az ön részletes végkövetkeztetését. A német kommunisták úgy gondolják, hogy Németország képes kiállítani ellenünk háromszázezer katonát a lumpenekből²³⁵

Lenin

Két, 1920. augusztus 4-ei keltezésű táviratban Szmilga és más, Litvániában a szovjet kormánynak dolgozó kommunisták olyan kétségbeejtőnek írkák le a vilniusi gazdasági helyzetet, hogy az azonnali segítséget igényel, élelmiszer és pénz formájában. Javasolják továbbá a megegyezést a Letuvos Taribával, a független Litvánia 1917-ben megalakult nemzeti kormányával, s azt is, hogy Vilniust engedjék át neki. Az 55. dokumentumból kiderül, hogy a Politbüro egyetértett az utóbbi javaslattal. Vilnius egy időre litván fennhatóság alá került, de azután lengyel csapatok foglalták el, s 1920 októberében Lengyelországhoz csatolták.

55. dokumentum

Távirat Szmilgához

[1920. augusztus 4.]

A No. 135-re és a No. 138-ra válaszolva közöljük, hogy a Politbüro egyetért önnel, és azt kéri öntől, küldjön határidőket Vilnius és más települések visz-

---

²³⁵ *Lumpenproletariátus* alatt az olyan, marginális helyzetű munkások értendők, akik állítólag hajlandók eladni magukat a „burzsoáziának”.

szabadására.²³⁶ Határozottan követelje, hogy a Tariba haladéktalanul lásson hozzá a lakosság ellátásához, mivel mi nem tudunk adni gabonát, aranyat vagy Miklós-rubelt.²³⁷ Részünkről ez nem lemondás Litvánia szovjetizálásáról. Csupán halasztódik és más formát ölt a szovjetizálás.

Az alábbi dokumentum a lengyelországi háború csúcspontján született, s a szovjet vezetésnek azt a döntését rögzíti, hogy elhalasztják a katonai offenzívákat a Kaukázusontúli területeken.

56. dokumentum

Levélváltás Lenin és Kresztyinszkij között

[1920. augusztus 9. előtt]

Lenin Kresztyinszkijhez

Az ön-véleménye?

Elhalasztani Örményország szovjetizálását.

Kresztyinszkij Leninhez

Már elhalasztottuk Örményország szovjetizálását; és el kell halasztanunk Grúziáét is.

Frumkinnek²³⁸ igaza van – „buferscsik”²³⁹ lett belőle.

---

²³⁶ A következő mondat áthúzva: „Próbáljon alkudni.”

²³⁷ Az eredetiben: *nyikolajevki*. Vagyis a II. Miklós cár idején kibocsátott, ún. Miklós-rubelek, amelyek még a szovjethatalom első éveiben is forgalomban voltak, s magasabb volt a vásárlóértékük, mint a szovjet bankjegyeké.

²³⁸ M. J. **Frumkin** (1878-1939): régi bolsevik. Különböző pozíciókat töltött be a szovjet kormányban, tagja volt egyebek közt a Kavbürónak (Kaukázusi Iroda) is. Az 1920-as évek végén a „jobboldali ellenzékhez” csatlakozott, amiért 1937-ben kizárták a pártból. A sztálini terror áldozata lett.

²³⁹ Utalás az 1920-ban alakult és Buharin által vezetett frakcióra, amely az ütközőpont szerepét játszotta az ún. munkásellenzék és a demokratikus centralisták vitájában.

Lenin memoranduma (57. dokumentum)²⁴⁰ válasz Csicserinnek, aki kifejezte abbéli aggodalmát, hogy megfejtheték a szovjet diplomáciai kódokat.

57. dokumentum

Feljegyzés Csicserinhez

[1920. augusztus 21.]

Javaslom

1. A rendszer azonnali megváltoztatását.
2. A [rejtjel-] kulcs változtatását minden nap – például a távirat dátumának megfelelően, az év napja szerint (az 1. nap,... a 365. nap és így tovább, és így tovább).
3. A rendszer vagy részleteinek változtatását minden nap (például 5 szám legyen egy betű; az egyik rendszerben az első szám fiktív; a második rendszerben az utolsó szám fiktív, és így tovább.)

Ha csupáncsak hetenként változtatjuk a) a kulcsot és b) az ilyen részleteket, akkor nem lehet dekódolni.

---

²⁴⁰ Kézzel írva Csicserin levelére, amelyben ez áll:

1920. augusztus 21.

Tisztelt Vlagyimir Iljics, én mindig szkeptikus voltam a mi titkosírásunkat illetően, a legtitkosabb dolgokat egyáltalán nem jelentettem, és többször is eltanácsoltam másokat ilyenek közlésétől. Nincs igaza Kamenyev elvtársnak, aki szerint nehéz megfejteni a kódokat. Munkatársunktól, Szabanyintól, egy régi külügyminisztériumi kódfejtő fiától tudjuk, hogy az orosz sifírozók valóban megfejtették az összes külföldi rejtjelezést. A cárizmus utolsó éveiben nem volt olyan külföldi távirat, amelyet ne fejtettek volna meg, de nem árulás következtében, hanem az orosz kódfejtők ügyességének köszönhetően. Ráadásul a külföldi kormányoknak bonyolultabb kódjaik vannak, mint amilyeneket mi használunk. [Még] ha folyton változtatgatjuk is a [sifírozási] kulcsot, magát a rendszert ismerik a cári hivatalnokok és katonák, akik jelenleg a fehérgárdisták táborában vannak külföldön. Kódolt közleményeinket szerintem egyáltalán nem nehéz megfejteni. A legtitkosabb jelentéseket ezért csak különfutárral szabad továbbítani. Ellenőrizni fogjuk az adatok szerint, hogy a Kamenyev által említett kódok nem hamisítványok-e. Csak a szöveg kézhezvétele után adható végleges válasz erre a kérdésre. Kommunista üdvözléssel, Georgij Csicserin.

Ez itt válasz Csicserinnek a Politbürohoz írt, 1920. augusztus 21-i levelére, melyben Csicserin azt írja, hogy merészebb jelszavakkal kellene lelkesíteni az angol munkásokat, hogy azok ne csupán Lengyelország megsegítésétől tántorítsák el Nagy-Britanniát, hanem önkéntes egységeket alakítsanak a Pilsudski és a Vrangel²⁴¹ elleni harcra. Kamenyev ebben az időben Londonban tartózkodott és a brit kormánnyal tárgyalt. (Szeptember 1-én kiutasították; lásd az 53. dokumentum bevezetőjét.)

58. dokumentum

A Politbüro határozattervezete

[1920. augusztus 21.]

Egyetérttek. A **Politbüro** nevében megbízni Csicserint, hogy adja át ezt a direktívát [L. B.] Kamenyevnek (hogy tegyen közzé offenzív jelszavakat, és **általában** is térjen át a pacifizmusról a forradalmi-kommunista jelszavakra).

Lenin
N. Kresztyinszkij
Trockij

Ennek a gyűjteménynek a leghosszabb szövege az 59. Dokumentum: gyorsírásos jegyzete annak a beszédnek, amelyet Lenin a Kommunista Párt Kilencedik Konferenciájának zárt ülésén mondott el 1920. szeptember 20-án. A *Pravda*²⁴² és az *Izvesztija* is közölt akkoriban összegzéseket, amelyek a lengyelországi hadjárat pozitívumait és eredményeit hangsúlyozták, ahogy azokat Lenin felvázolta, de a beszéd szövegét kihagyták a konferencia jegyzőkönyveiből is, és Lenin műveinek minden

---

²⁴¹ F. 2, op. 2, d. 391.

²⁴² *Pravda*, 1920. szeptember 29., p. 1

kiadásából is. Első alkalommal hetvenkét évvel később publikálták az *Isztoricseszki arhivban*.²⁴³

A beszédben Lenin meg akarta magyarázni a Vörös Hadsereg lengyelországi vereségét, valamint azokat az okokat, amelyek arra indították a Politbürot, hogy megsértsék ennek az országnak az etnikai határait. Ez az egyetlen olyan, ismert dokumentum, amelyben Lenin rámutat, hogy Lengyelország inváziójának nem csupán az ország szovjetizálása volt a célja, hanem a közvetlen előrenyomulás Németország és esetleg Anglia felé is, melyekről Lenin úgy vélte, hogy az 1917-eshez hasonló forradalom szorításában vergődnek. A kulcsmondatok, melyek megmagyarázzák, hogy miért küldték a Vörös Hadsereget Lengyelországba, elég egyértelműek: „A világimperializmussal vívott háború védekező szakasza véget ért, s most lehetőségünk van, de kötelességünk is kihasználni a katonai helyzetet egy támadó háború megindítására” – s nem csupán Lengyelország, az antant eszköze ellen, hanem egész Európa ellen. „Minden lehetőséget megragadunk, hogy védekezésből támadásba menjünk át.” A beszéd megmagyarázza azt a szovjet stratégiát is, amely a jobboldali német elemekkel („állhatatos és szélsőséges patriótákból és kommunistákból álló blokk”) kötött szövetség révén igyekszik szétzúzni a versailles-i szerződést, és amely stratégiát két évtizeddel később vittek tökélyre, a Hitler-Sztálin paktumban.

A beszéd még Lenin egyéb szövegeihez képest is szokatlanul zavaros, tele van kihagyásos és helyenként homályos értelmű mondatokkal. A zavarosságok egy része a gyorsírási lejegyzés hiányosságaiból fakad.

59. dokumentum

Az RKP(b) Központi Bizottságának politikai jelentése

---

²⁴³ *Isztoricseszki arhiv* [Történelmi archívum], 1. kötet (1992), pp. 14-29.

a Kommunista Párt Kilencedik Összoroszági
Konferenciája számára

[1920. szeptember 20.]

Eltársak, természetes, hogy egy jelentésben, amelyet mostanság kell összeállítani, a figyelem középpontjában csakis a Lengyelország elleni háború állhat, s mindazok a viszontagságok, amelyeket mostanában éltünk át. Engedjék meg, hogy kissé messzebből kezdjem, azzal az időszakkal, amikor a lengyel háború még nem vált ténnyé.

Önök tudják, hogy a lengyel háború előtt mi rendkívüli óvatossággal kezeltük az ügyet, és békét ajánlottunk a lengyeleknek, a lengyel burzsoáziának, a legünnepelesebb formában, külön egy manifesztumban a [V]CIK nevében, a legelőnyösebb feltétellel számukra. a lengyelek számára, egy olyan békét, amely nem előnyös²⁴⁴ munkások és parasztok, és nemzetiségek számára, akik a lengyel földbirtokosok és burzsujok igája alatt éltek.²⁴⁵ Mi békét ajánlottunk a Piłsudski-vonal alapján – vagyis annak a vonalnak az alapján, ahol a lengyelek álltak az ide, április 26-i offenzíva előtt; vagyis annak a vonalnak az alapján, amely egész Belorussziát és Ukrajna egy jó darabját nekik juttatta, mert abban az időben az övék volt Volin Tartomány, Rovnótól messze keletre, amelyeket most elragadtak tőlünk. Ezen a vonalon ajánlottunk mi békét, mert a békét, amelyre átállítottuk a hadsereg életét és több tízezer munkás és paraszt életét sokkal fontosabbnak tartottuk, mint azt a lehetőséget, hogy fegyverrel felszabadítsuk Belorussziát és Ukrajna egy részét vagy Kelet-Galíciát. Itt, nemzetközi politikai és gazdasági vonatkozásban sokszor bebizonyosodott és fog még bebizonyosodni, hogy pontosan azért, mert a mi új diplomáciánk teljesen szokatlan, előre nem látott és példa nélkül álló a monarchikus és a burzsoá államok történetében, semmilyen módon nem tudják még elfogadni más országokban. Amikor mi, bolsevikok konkrét kijelentéseket teszünk, akkor szó szerint egyetlen ember, egyetlen országban sem képes fölfogni, hogy mi valóban a nyílt kijelentések és a speciális diplomáciai módszerek talaján folytatjuk a diplomáciát. Vagyis a bolsevikok ezt mondják: [„]Hajlandók vagyunk elfogadni a Piłsudski-vonalat, ami csakis azt jelentheti, hogy a bolsevikok hihetetlenül gyöngék és az engedmény hi-

---

²⁴⁴ Lenin kihúzta a *számunkra* szót, amikor átnézte a gyorsírással lejegyzés első oldalát.

²⁴⁵ Utalás a lengyel néphez intézett, 1920. február 2-án közvetített felhívásra. *Dokumenty vnyesnyej polityiki SzSzSzR*, 2. kötet (Moszkva, 1958), pp. 355-357.

hetetlenül nagy.[’]”²⁴⁶ Mi támogattuk a lengyel burzsoázia és földbirtokosok legvadabb sovinizmusát, Franciaország és más imperialista országok legvadabb sovinizmusát, amelyek mind úgy ítélték meg, hogy a szokásos diplomáciában ilyesmi nem fordulhat elő. Hát ezt így csinálják? Ez gyengeséget jelez. Így aztán a támadást nemcsak a lengyelek határozták el, hanem Franciaország is, annak következtében, hogy mi tökéletesen szokatlan módon egyenesen megmondtuk: [„]A háború elkerülésének érdekében fel vagyunk készülve egy támadásra, [’]” miközben a korábban Marchlewski, a Lengyel Vörös kereszt hivatalos képviselője által vezetett tárgyalásokon előzetes békfeltételként egy ilyen irányvonal hatalmas engedményt jelentett. Ezt az engedményt a mi gyengeségünk jeleként értékelték és ez háborúhoz vezetett. Önök emlékeznek a háború kezdetére, amely sikereket hozott a lengyeleknek, még Kijevet is elfoglalták; az előzetes becslések szerint majdnem négymillió népeség által lakott terület került az uralmuk alá. És emlékeznek arra is, hogy e siker után a mi erőink átcsoportosítása sikert hozott, s csapataink támadásba átlendülve gyorsan elérték Lengyelország fő határát.

Itt a lengyel háború történetében nagy fordulat kezdődik, amely tulajdonképpen fordulat lett a világ számára is. Ezzel kell kezdeni, hogy tisztázzuk a további történetet, és áttérjünk a legfontosabbra, amely most minden pátembert foglalkoztat, a legégetőbb kérdésre, nevezetesen arra a súlyos vereségre, arra a katasztrofális vereségre, amelyet mi a hadművelet egész kibontakozásának következtében elszenvedtünk.

Július 12-én, amikor csapataink szakadatlan támadás során, hatalmas távolságot megtéve a lengyel etnikai határ közelébe értek, az angol kormány, Curzon személyében jegyzéket intézett hozzánk, azt követelve, hogy csapatainkat Lengyelország etnikai határától ötven versztára húzódó vonalnál állítsuk meg, azzal a feltétellel, hogy a békét is ezen a vonalon kössük meg. Ez a vonal Białystok és Breszt-Litovszk között húzódott, nekünk hagyva Kelet-Galíciát. Úgyhogy ez a vonal nagyon előnyös volt számunkra. Ezt hívták Curzon-vonalnak. És ekkor merült föl előttünk az alapvető kérdés. A Központi Bizottságnak meg kellett hoznia a legfontosabb döntést. És ez az a kiindulási pont, amelyhez vissza kell térnem, hogy értékelést adjak a legfontosabb és alapvető kérdéstről. Az a kérdés állt előttünk, hogy elfogadjuk-e ezt az ajánlatot, amely előnyös határokat kínál nekünk, és ilyenképpen helyezkedjünk, általánosságban szólva, tisztán defenzív álláspontra, vagy pedig használjuk ki hadseregünk lendületét és az előnyeinket, hogy segítsük Lengyelország szovjetizálását. A védekező vagy a támadó háború alapvető kérdése állt előttünk, s mi a Központi Bizottságban tudtuk, hogy ez egy új elvi

---

²⁴⁶ Lenin csak eddig a pontig javította a gyorsírási jegyzetet, amelyet aztán átadtak V. Sz. Popov-Dubovszkijnek, hogy állítson össze belőle egy ismertetést, amely később meg is jelent.

jelentőségű kérdés, és hogy mi a szovjethatalom egész politikájának fordulópontjához érkezünk.

Addig, az antanttal harcolva, mert tökéletesen tisztában voltunk azzal, hogy Kolcsak és Jugyenyics minden, korlátozott mértékű támadása mögött az antant áll, felismertük, hogy védekező háborút folytatunk, és meg tudjuk nyerni a csatákat az antant ellen, s hogy végső győzelmet nem arathatunk az antant fölött, amely sokkal erősebb nálunk. Ezért csupán arra törekedtünk, hogy minél jobban kihasználjuk a különböző antant-országok között mutató repedéseket, hogy időben megvédjük magunkat. Ami a Jugyenyiccsel és Gyenyikinnel történeteket illeti, azokban valami példa nélküli és valószínűtlen dolog mutatkozott meg, ha az erőviszonyokat nézzük. Mi szétdaraboltuk őket, és, a világ legokosabb politikusai – nemcsak azok, akik elgaloppírozták magukat gyarmati szempontból, mint például Anglia, és a fennhéjázó, gőgös Franciaország, akik elkezdtek aggódni a volt cári házból származó milliárdjaik miatt (és akadnak meg olyan furcsa emberek, akik e milliárdok visszaadásában reménykednek),* és nemcsak olyan politikusok, akik túl messzire mentek, akik valamit el szeretnének rabolni Oroszországtól, és nemcsak az Oroszországban érdekelt nagy politikusok, hanem azok is, akiknek nincsenek közvetlen érdekeik – nos, ezek mind az összeomlás állapotában találták magukat. És bár százszor erősebbek minálunk, nem használták ki ezt a lehetőséget, mert belülről omlottak össze; mert nem tudtak egy lépést sem megtenni, képtelenek voltak megoldani a három-négy elem egyesítésének egyszerű problémáját, egyesíteni és koordinálni három vagy négy erős nagyhatalmat, amelyek mérhetetlen túlerőben voltak velünk szemben nemcsak pénzügyileg, hanem a hadiflotta és a hasonló tekintetben is. Nekünk nem volt semmink, de ok meg pénzügyileg sem tudták egyesíteni az erőiket, ami nagy előnyt jelentett számunkra. És mindez akkor volt, amikor az egész burzsoázia forrt a haragtól és a gyűlölettel a bolsevizmus iránt, s mégis az derült ki hogy erősebbek vagyunk náluk. Ellenségeket eregettek be hozzánk, azt kiabálva, hogy nem kívánják a cár visszatérését, s közben nem tudták megakadályozni Jugyenyics és Gyenyikin tisztán monarchista politikáját, s ezzel eltaszították maguktól azokat az elemeket, akiknek támogatniuk kellett volna őket (a paraszti és a kulák elemeket).

Így hát, összegezve, úgy alakult, megérett bennünk a meggyőződés, hogy véget ért az antant ellenünk irányuló katonai offenzívája, s hogy véget ért az imperializmus elleni védekező háború, s hogy ezt a háborút mi nyertük meg. A tét Lengyelország volt. És Lengyelország azt gondolta, hogy ő mint imperialista hagyományokkal rendelkező nagyhatalom képes lesz megváltoztatni a háború jellegét. Ez azt jelenti, hogy az értékelés a következő volt: a védekező háború időszaka véget ért. (Kérem, ne írjanak le mindent. Ez nem

---

* A cári háborús kormányok által felvett kölcsönökre utal Lenin.

kerülhet a sajtóba.) Másfelől viszont a támadás megmutatta nekünk, hogy az antant, képtelen volt katonai erővel legyőzni bennünket, képtelen volt bevetni a katonáit. Ezért csak különféle kisebb államokat lökdös ellenünk, amelyek katonai erőt nem képviselnek, s amelyek a földesúri-burzoá rendszert csak azzal az erőszakkal és terrorral tudják fenntartani, amellyel az antant ellátja őket. Semmi kétség nem lehet afelől, hogy az a mensevik demokratikus kapitalizmus, amely még kitart az Oroszországgal határos összes, az egykori Orosz Birodalomhoz tartozó területeken létrejött államban, kezdve Észtországgal, Grúziával, stb., abból tartja fenn magát, amit Anglia szállít neki. És Anglia ágyút, katonát, egyenruhát és pénzt szállít, hogy alávettségben tartsák a munkásokat.

Most új feladattal állunk szemben. A világimperializmussal vívott háború védekező szakasza véget ért. Most lehetőségünk van, de kötelességünk is kihasználni a katonai helyzetet egy *támadó* háború megindítására. Megvertük őket akkor, amikor megtámadtak bennünket, s most megpróbáljuk mi megtámadni őket, hogy segítsük Lengyelország szovjetizálását. Segítünk szovjetizálni Litvániát és Lengyelországot, ahogy az a határozatunkban is állt, amikor ezt a határozatot a Központi Bizottság elé terjesztettük, és nem mulasztottuk el felismerni ennek a határozatnak kissé fura jellegét, tudni illeik, hogy lehetetlenségnek tűnt ellene szavazni. Hogyan is lehetne a szovjetizálás segítése ellen szavazni? Ha összehasonlítjuk a Lengyelországgal való viszonyunkat a Grúziával és Lettországgal való viszonyunkkal, akkor a különbség teljesen világos. Olyan határozatot nem hoztunk, hogy katonai eszközökkel segítjük Grúzia vagy Észtország szovjetizálását. Épp ellenkező értelmű határozatot hoztunk, azt, hogy nem fogunk segíteni. Ez aztán egy sor konfliktushoz vezetett ezeknek az országoknak a forradalmáraival és kommunistaival. Nagyon éles kirohanásokat intéztek ellenünk. Azt kérdezték, miképpen tudtunk békét kötni a fehérgárdista lett pribékekkel, akik megkínózták és akasztófára küldték a legjobb lett elvtársakat, akik Szovjet-Oroszországgért ontották vérüket. Ugyanilyen felszólalásokat hallottunk a grúzoktól is, de nem segítettük szovjetizálni Grúziát és Lettországot. És ezt most sem tehetjük meg, most nincs időnk ezzel foglalkozni.²⁴⁷ A mindennél fontosabb feladat most a [szovjet-orsz] köztársaság megmentése és megerősítése. Lengyelországgal szemben megváltoztattuk ezt a politikát. Úgy döntöttünk, bevetjük katonai erőnket, hogy segítsük Lengyelország szovjetizálását. Ebből fakadt azután a további általános politika. Nem fogalmaztuk ezt meg hivatalos, a Központi Bizottság jegyzőkönyvében rögzített, s a párt és az új kongresszus számára törvényt képviselő határozatban, de egymás közt arról beszéltünk, hogy szuronyokkal ki kellene puhatolni,

---

²⁴⁷ E mondatok elhangzása után öt hónappal a Vörös Hadsereg lerohanta és leigázta a független Grúziát.

hogy megérett-e már Lengyelországban a proletariátus társadalmi forradalma.

Itt gyakorlati kérdést tettünk föl, amely elméletileg nem bizonyult teljesen világosnak a nemzetközi elvtársi közösség, vagyis a Kommunista Internacionálé legjobb kommunista elemei számára. Amikor [1920.] júliusban összeült Moszkvában a Komintern [második] kongresszusa, akkor döntöttünk ebben a kérdésben a Központi Bizottságban. A Komintern-kongresszuson nem vethettük föl ezt a kérdést, mert ennek a kongresszusnak nyíltan kellett működnie. Ebben rejlett a hatalmas, forradalmi, globális politikai jelentősége, amely sokkal határozottabban mutatkozik meg, mint eddig bármikor.

Ezen a kongresszuson megjelentek mindenféle elemek, egyebek közt a német függetlenek²⁴⁸, akik most a legaljasabb politikát folytatják a szovjethatalommal szemben. Kidobni őket akkor nem lehetett. Meg kellett mutatnunk a kommunista világpárt előtt, hogy nem engedjük be őket a soraink közé. Így aztán a Kommunista Internacionálé kongresszusán nyíltan kellett beszélnünk. Ezért ezt a kérdést a kongresszuson tudatosan nem érintettük.

Az antant szövetségesei elleni támadásra ott nem tudtunk rátérni, mivel ott még nem sikerült elérni azt a fejlődési szintet, amelyre ennek a kérdésnek a megvitatásához szükség van. Türelmesnek kellett lennünk. A *[Die] Rote Fahne* [Vörös Zászló] és sokan mások még a gondolatát sem képesek elviselni annak, hogy mi saját kezűleg segítjük Lengyelország szovjetizálását. Ezek az emberek kommunistának tartják magukat, pedig néhányuk megmaradt nacionalistának és pacifistának. Természetesen azok a kommunisták, akik többet szenvedtek, mint például a finn elvtársak, a nyomait sem viselték ezeknek az előítéleteknek. Én azt mondom, éppen azért, mert hosszabb háborús időszakot szenvedtek végig. Amikor egy angol munkásküldöttség el látogatott hozzám, és azt mondtam nekik, hogy minden rendes angol munkásnak az angol kormány vereségét kell kívánnia, akkor ezek az emberek engem egyáltalán nem értettek meg. Olyan képet vágta, hogy szerintem a legjobb fotográfia sem képes elkapni olyanokat. Egyszerűen képtelenek voltak fölfogni azt az igazságot, hogy a világforradalom érdekében a munkásoknak a saját kormányaik vereségét kell kívánniuk.

Azok a tények, hogy Lengyelországban eléggé érett már a proletárnépesség, és jobban felkészült a falusi proletariátus is, ezt üzenik a számunkra: segítened kell nekünk szovjetizálnod.

---

²⁴⁸ A Német Független Szociáldemokrata Párt (USPD), a Németországi Szociáldemokrata Párt balszárnya, melynek tagjai közül 1920-ban sokan csatlakoztak a Kominternhez és a Német Kommunista Párthoz.

* A „szovjetizálás” kérdését.

Szóval, ebben a stádiumban találtak bennünket az események, és itt állt a mi pártunk is. Az egyik legfontosabb fordulópont volt ez nemcsak Szovjet-Oroszország politikájában, hanem a világpolitikában. Eddig mi egyedüli erőként álltunk szemben az egész világgal, s csak arról álmodtunk, hogy megtaláljuk a repedéseket az ellenségeink között, hogy az ellenség ne tudjon szétzúzni bennünket. Most pedig azt mondtuk: mi most erősebbek lettünk, és az önök minden támadási próbálkozására ellentámadással válaszolunk, hogy tudják, nemcsak azt kockáztatják, hogy eltékoznak pár milliót, ahogy eltékoztak Jugenyicsre, Kolcsakra és Gyenyikinre is, hanem azt is kockáztatják, hogy az önök minden támadása növelni fogja a szovjet köztársaság területét. Oroszország eddig csak tárgy volt, amelyen tanakodtak és elmélkedtek, hogy miképpen lehetne a legjobban felosztani Jugenyics, Kolcsak és Gyenyikin között. Most viszont Oroszország azt mondta: majd meglátjuk, ki lesz az erősebb a háborúban. Így áll most a kérdés. Ez változás az egész politikában, a világpolitikában. Itt egy történésznek észre kell vennie, hogy ez egy új korszak kezdete.

Mik voltak az eredményei ennek a politikának? A fő eredmény természetesen az volt, hogy most óriási vereséget szenvedtünk el. Hogy erre rátérjek, részleteznem kell azt, ami ezt megelőzte. Mennyire sikerült szuronnyal kipuhatolnunk Lengyelország felkészültségét a társadalmi forradalomra? Ezzel kapcsolatban el kell mondanunk, hogy ez a felkészültség gyenge. Szuronnyal puhatólni – ez azt jelentette, hogy közvetlenül eljuthattunk a lengyel mezőgazdasági munkássághoz és a lengyel ipari proletariátushoz, amennyire az megmaradt Lengyelországban. Ipari proletariátus Varsóban, Łódzban és Dąbrowában²⁴⁹ maradt, amelyek nagyon távol vannak a határtól. Másfelől viszont ahhoz, hogy valóban kipuhatoljuk Lengyelország proletariátusának felkészültségi fokát, először is az ipari, azután pedig a szolgaság alapján álló²⁵⁰ mezőgazdasági proletariátusét, el kellett takarítanunk a lengyel burzsoá haderőket, és elfoglalnunk nemcsak Varsó körzeteit, hanem azokat a körzeteket is, ahol ipari proletariátus van. Ezek a körzetek azonban messzebb²⁵¹ terülnek el még Varsónál is, amelyet nem sikerült elfoglalni. Így aztán csak rendkívül kis mértékben sikerült kipuhatolnunk Lengyelország felkészültségét a társadalmi forradalomra. Találkoztunk viszont nagy nacionalista felbuzdulással azoknak a kispolgári elemeknek a részéről, akik, ahogy Varsó irányába közeledtünk, rémületbe estek saját nemzeti létük megmaradása miatt. Nem sikerült kipuhatolnunk a proletártömegek igazi hangulatát sem a mezőgazdasági munkások, sem az ipari proletariátus körében.

---

²⁴⁹ Lenin tévesen Dąbrowicénak nevezi ezt a sziléziai bányászvárost.

²⁵⁰ Így áll a gyorsírási jegyzetben.

²⁵¹ A gyorsírási jegyzetben, nyilván tévedésből: „közelebb”.

Ugyanakkor olyan összkép bontakozott ki a nemzetközi politikában, amely rendkívüli módon tanulságos, és amely az esemény középpontjának bizonyult. E kép egyik oldalát minden részletében jól megvilágítja Kamenyev elvtárs, aki Londonban megfigyelt némi felfordulást. Nem sikerült kipuhatolnunk a varsói proletariátus fejlettségét és felkészültségét a szocialista forradalomra. Előrenyomulásunk azt bizonyítja, hogy Lengyelország minket nem tud legyőzni, de mi nagyon közel vagyunk ahhoz, hogy legyőzzük őket.²⁵² És kiderült, hogy mindez megváltoztatja a nemzetközi politikát. Varsót megközelítve annyira közel jutottunk az imperialista világpolitika központjához, hogy a végén mi kezdtük csinálni nekik ezt a politikát. Ez valószínűtlennek hangzik, de az Akciótanács története Angliában²⁵³ abszolút pontossággal bizonyította be, hogy valahol Varsó közelében nem a lengyel burzsoá kormánynak és a főváros köztársaságának a központja helyezkedik el, hanem valahol Varsó közelében a nemzetközi imperializmus mostani rendszerének a központja helyezkedik el. És hogy mi most abban a helyzetben vagyunk, hogy elkezdjük megingatni ezt a rendszert, és a politikát nem Lengyelországban, hanem Németországban és Angliában fogjuk csinálni. Így tehát Németországban és Angliában egy teljesen új zónáját hoztuk létre a világimperializmus ellen küzdő proletárforradalomnak, mivel Lengyelország, mint az Oroszország és Németország közötti ütközőövezet, Lengyelország, mint az utolsó²⁵⁴ állam, teljes egészében a nemzetközi imperializmus kezében marad [Szovjet-]Oroszország ellen. Lengyelország az egész versailles-i szerződés támasztéka. A modern imperialista világot a versailles-i szerződés tartja egyben. Az imperializmus megkötötte a versailles-i békét miután legyőzte Németországot, és lezárta azt a kérdést, hogy a kettő közül melyik világhatalmi csoport fog rendelkezni a világ sorsa felett. Nincs más eszközünk, akár politikai, akár gazdasági, a nemzetközi kapcsolatok megszilárdítására, mint a versailles-i béke. Lengyelország olyan hatalmas elem ebben a versailles-i békében, hogy ha kiszakítjuk ezt az elemet, akkor összedöntjük az egész versailles-i békét. Kitűztük Varsó elfoglalásának a feladatát. A feladat megváltozott, és kiderült, hogy, itt nem Varsó sorsa dől el, hanem a versailles-i szerződés sorsa. Így tette föl a kérdést az egész német burzsoá

---

²⁵² Ez a homályos rész így is érthető: „de mi nagyon közel voltunk [a vereséghez]”.

²⁵³ Ezt a testületet 1920. augusztusában hozta létre a brit Munkáspárt és a Szakszervezeti Kongresszus, hogy eltántorítsa Angliát Lengyelország megsegítésétől a Szovjet-Oroszországgal vívott háborúban. Beszédében Lenin többször is Akcióbizottságként emlegeti az Akciótanácsot; fordításunkban azonban ezt a második névváltozatot szerepeltetjük.

²⁵⁴ Vélhetően a legkeletebbi.

feketeszázás²⁵⁵ és a francia sajtó. Csapataink közeledése Kelet-Poroszország határaihoz, amely [magától Németországtól] a Danzigig nyúló korridorral van elválasztva, megmutatta, hogy egész Németország meg van bolydulva. Kezdek szállingózni a hírek, hogy német kommunisták tíz- és százazrei lépik át határainkat. Jöttek a táviratok a német kommunista ezredekről. Úgy kellett döntenünk, hogy nem hozzuk nyilvánosságra a [német kommunistáknak nyújtott] segítséget, s hogy továbbra is azt állítjuk, hogy [Lengyelország ellen] folytatunk háborút. Amikor most jönnek az újságok, melyek nem osztják a bolsevikok nézeteit, és lefestik a kelet-poroszországi helyzetet, rendkívül érdekes kép áll elő, amely engem az 1905-ös orosz forradalom bizonyos időszakaira emlékeztet, amikor Oroszországban²⁵⁶ megjelent a fekete százás forradalmár átlagtípusa.

Akkor az 1905-ös forradalom az első hatalmas lépéseket tette meg, hogy elő-ássa és felemelje a leghatalmasabb, s ugyanakkor legelmaradottabb elemeit a parasztságnak. És ebben a munkában segítettek nekünk a feketeszázás elemek, amelyek az ellenünk irányuló agitációjukkal igyekeztek felrázni a parasztságot, akkor azt az agitációt a feketeszázás pópák és katonatisztek folytatták. Úgy alakult, hogy ez a nemrég felbukkant fekete százás politikai szervezet először egyesítette a parasztságot, juttatta el őket a szervezkedés gondolatához. És ez a felemelt parasztság egy napon feketeszázás követelésekkel állt elő, a következő napon pedig már a földbirtokosok összes földjét követelték. És most ugyanilyen helyzet állt elő. Németországban. Nem hoztam magammal a jelentést az egyik német bolsevik-ellenes újságból (melyet idő hiányában természetesen nem tudtam kiolvasni), amely azt írja, hogy egész Kelet-Németország forrong, és az összes kappista²⁵⁷ (akik a mi Kornyilovunknak²⁵⁸ megfelelő Kappot támogatták) a bolsevikok mellett van, és az jön ki, hogy amikor az éretlen német kölyökekkel beszélnek, aki a politikában semmit sem ért, akkor az meginog és azt mondja, hogy vissza kell hozni

---

²⁵⁵ Feketeszázak (*csemoszotyenci*): monarchista szervezet, amely 1917 előtt pogromokat rendezett Oroszországban.

²⁵⁶ A gyorsírásos szövegben helytelenül „Németország” szerepel.

²⁵⁷ A kappisták Wolfgang Kapp követői voltak. Ez a konzervatív politikus vezette 1920. március közepén Berlinben azt a puccsot, amellyel vissza akarták állítani a monarchiát. A puccsot végül leverték.

²⁵⁸ Lavr Kornyilov (1870-1918): Orosz tábornok. Alekszandr Kerenszkij 1917 júliusában az orosz hadsereg parancsnokává nevezte ki, de aztán össze-különbözött vele, s augusztusban (igaztalanul) egy ellenforradalmi összeesküvés szervezésével vádolta meg őt. A bolsevik államcsíny után Kornyilov a Don vidékére menekült, ahol az Önkéntes Hadsereg parancsnoka lett. Harc közben esett el.

Vilmost, mert nincs rend²⁵⁹ „ és ugyanakkor pont az ellenkezőjét is mondja, azt, hogy a bolsevikokat kell követni. És mi látjuk, hogy Kelet-Németország forrong, vagyis kialakulóban van valamiféle természetellenes blokk, Kornyilov-párti generálisokkal az élén,* akiknek mint katonai mentalitású embereknek ez a jelszavuk: Háború Franciaországgal, bármi áron, és nem számít, hogy kivel és milyen körülmények között. Ezek a német katonatisztek – politikai analfabéták, akik nem tudják, hogy a háborúnak bizonyos következményei vannak (mert honnan is tudnák) –, szóval, ezeknek a német tiszteknek tíz évig kellene tanulmányozniuk a különböző forradalmakat, hogy valamit megértsenek. Úgyhogy nekik ez jár a fejükben, a háború Franciaországgal, bármi áron. ilyenképpen az lett a helyzet, hogy nekünk lett erőnk, méghozzá jelentős erőnk az antant ellen.

Akkor tehát ezt válaszoltuk Curzonnek: „Ön a Népszövetségre hivatkozik. De micsoda az a Népszövetség? Köpünk rá.” A másik kérdés: Ki dönti el Lengyelország sorsát? A válasz nem feltétlenül attól függ, amit a Népszövetség mond, hanem attól, amit a vöröskatona mond. Ezt válaszoltuk Curzonnak, ha a kottánkat egyszerű nyelvre lefordítjuk. És akkor Németországban ezt így is értették, és egy természetellenes jellemző²⁶⁰ blokk keletkezett, olyan blokk, amelyet nem megállapodással hoztak létre, nem jegyezték be sehová és nem szavaztak meg, hanem olyan blokk, amelyben kappisták és kornyilovisták, a hazafias lelkületű elemek egész tömege egyesült a bolsevikokkal. ilyen probléma merült föl akkor, s ezt a problémát akkor nem tudták megoldani a német kommunisták. Azért nem tudták, mert abban az időben itt ültek Moszkvában, itt ültek és azon a legprimitívebb kérdésem törték a fejüket, hogy miképpen is hozzák létre egy valódi kommunista párt elemeit Németországban. Törték a fejüket azon az alapkérdésem, miképpen viszonyuljanak a [szocialista] jobboldali függetlenekhez, akiknek a vezetője leginkább a mi Martovunkra²⁶¹ emlékeztetett, miközben a munkások már bolsevik beállítottságúak voltak. Ennek a világméretű kérdésnek a megoldásával foglalkoztak, amely minden országban felmerül. S ebben az időben a németországi események túlszaladtak e kérdések mindenféle megoldásán, és kirajzolódott egy következetes és szélsőséges hazafiakból és kommunistákból álló blokk, amely tudatosan elismerte a Szovjet Oroszországgal alkotott blokkot. Így jött létre olyan blokk, hogy [most] csak két erő létezik a világpolitikában: az egyik a Népszövetség, amely a versailles-i szerződést

---

²⁵⁹ Utalás a trónjától megfosztott II. Vilmos császárra.

* Vagyis Kappot követő tábornokokkal az élén.

²⁶⁰ Így áll a gyorsírási jegyzetben.

²⁶¹ L. **Martov** (Julij Oszipovics **Cederbaum**) (1873-1923): mensevik vezető. 1920-ban emigrált.

produkálta, a másik pedig a szovjet köztársaság, amely ezt a szerződést aláaknáztá, és a természetellenes német blokk a mi oldalunkon állt.

Itt jelent meg a nemzetközi politikának az a gigantikus ténye, amelyet szegről-végről megfigyelhettem már többször is, és amelynél el kellett időznöm, amikor Jugyenyics, Kolcsak és Gyenyikin hadjáratainak eredményét összegeztem, és az Észtországgal, Grúziával és Lettországgal való békekötés feltételeiről beszéltem. Nemzetközi vonatkozásban nemcsak az derült ki, hogy megvertük Kolcsakot és Gyenyikint, és meghódítottuk az orosz gazdag parasztságot – azt az antikommunista parasztságot, amely mellesleg eldöntötte Kolcsak és Gyenyikin sorsát* –, de megvertük a formálisan független, de az antant által elnyomott kis országok kispolgárságát és nagypolgárságát is. Ez döntötte el, hogy békét kössön velünk Észtország, az első olyan ország, amely békét kötött velünk. Ez egy teljesen burzsoá ország, teljesen az angol és amerikai milliárdosok zsebében van. Mindenestől ellenezte a velünk való békét. És mégis békét kötött velünk, mert már elege lett a nemzetközi imperializmusból.

Németországban a kommunisták ragaszkodtak a jelszavaikhoz. Amikor a német baloldaliak már olyan sületlenségeket kezdtek mondogatni, hogy nincs szükség polgárháborúra, és épp ellenkezőleg, a Franciaország elleni nemzeti háborúra van szükség, ez már hallatlan ostobaság volt. Az árulással határos így föltenni a kérdést. Polgárháború nélkül Németországban nem lehet szovjethatalmat szerezni. Ha blokkba tömörülnek a német kornyilovistákkal, akkor azok lóvá teszik őket. Németországban gyenge és kicsi a kommunista párt, és erős a jobboldali mensevikek, a scheidemannisták²⁶² pártja. Ez egy hatalmas proletárpárt, olyan emberekkel az élén, mint a mi Martovunk. Két szék közötti politizálás.

És az első eredmény az volt, hogy a kis államok sorához, amelyek mind csatlakoztak hozzánk, a bolsevikok iránti minden gyűlöletük ellenére, megahogy leszámoltak a maguk – észt, finn, lett – bolsevikjaival, kénytelenek voltak békét kötni velünk, és azt mondták, hogy nemzetközi tekintetben mi, kis országok közelebb vagyunk a szovjet, bolsevik Oroszországhoz. Mi a gyakorlatban bizonyítottuk be, hogy Németország számára – ahol a legfejlettebb és feketeszázas tömegek hajlamosak azt mondani, hogy „inkább Vilmos” –, hogy nemzetközi tekintetben Németország számára más erő, mint a Szovjet Oroszország, nem létezik. Németország nemzeti törekvései két értéket tartalmaznak, és óriási hibát követ el az, aki nem tesz köztük politikai különbséget. Az egyik érték az, hogy el kell vetni a versailles-i szerződést,

---

* Fellázadt a földosztást ellenző Kolcsak és Gyenyikin fehér csapatai ellen.

²⁶² Mérsékelt német szociáldemokraták. Nevüket vezetőjükről. Philipp Scheidemannról (1865-1939) kapták.

amely megfojtja őket. Másfelől, a német imperialisták, akik emellé álltak, ezt mondták: [„]Mi csak a versailles-i szerződést akarjuk elvetni[“]²⁶³ – valójában azonban a császári Németországot akarták visszaállítani. Nemcsak a kis országokkal, hanem Németországgal kapcsolatban is kipuhatoltuk a nemzetközi helyzetet.

A Komintern-kongresszus megnyitóján Petrográdban elmondott beszédemben a nemzetközi helyzetről is szóltam. Azt mondtam, hogy a föld népessége most elérte az egy és háromnegyed milliárdot,²⁶⁴ melyből negyedmilliárd a gyarmatokra esik, háromnegyed milliárd pedig a legyőzött országokra, vagyis hetven százalék gyarmatokon él.²⁶⁵ Azt mondtam, hogy ha a világpolitikát nézzük, még ilyen durva meghatározás mellett is, korrekt politika esetén a lakosság héttizede Szovjet-Oroszországot fogja támogatni.²⁶⁶ Itt meg lehetne kérdezni, hogy miképpen tudják ők Szovjet-Oroszországot támogatni, ha egyszer nem kommunisták? De hát hogyan tudott bennünket támogatni Észtország és Grúzia, miközben ott főbe lövik a kommunistákat?

Nemzetközi politikánkkal most bebizonyítottuk, hogy szövetségben állunk a versailles-i szerződés alatt élő összes országgal márpedig ez a föld összlakosságának hetven százaléka.

Míg Németországban az emberek csak fecsegéssel és várakozással töltötték az időt, addig Angliában a helyzet másként alakult. Angliában Curzon ultimátumot intézett hozzánk: vagy elhagyjuk [Lengyelországot], vagy harc lesz. Hozzászórtak ahhoz a gondolathoz, hogy ők, a versailles-i szerződés aláírói rendelkezhetnek az egész világgal. Amikor erre azt válaszoltuk, hogy mi nem ismerjük el a Népszövetséget, akkor a francia újságok ezt írták: „Szemtelen válasz.” Ezt a kifejezést az iskolai tantermi szóhasználatból vették, ahol a tanár beszél így a gyerekekkel, hogy szemtelenül viselkedtetek; a nemzetközi politikában ilyen kifejezéseket nem lehet használni. Tény az, hogy a Népszövetség nem ilyennek mutatkozott. Kiderült, ahhoz, hogy ve-

---

²⁶³ A gyorsírási jegyzetben: „Nemcsak a versailles-i szerződést akarjuk elvetni.”

²⁶⁴ Így áll a gyorsírási jegyzetben.

²⁶⁵ Így áll a gyorsírási jegyzetben.

²⁶⁶ A Kommunista Internacionálé Második Kongresszusát megnyitó, 1920. július 19-en elhangzott beszédében, Lenin azt mondta, hogy az Egyesült Államok, Japán, Anglia és még néhány kisebb ország lakossága, amelyek hasznát húzták a háborúból, negyed milliárd embert tesz ki. Ezt a számot Lenin szembeállította a gyarmati és félgyarmati országok, például Kína, Perzsia és Törökország népességével, amely szerinte egy és egynegyed ill. másfél milliárd között mozog. (PSzSz 41 kötet pp 216-218) Ezek a különféle milliárdok és milliárd-töredékek azonban, sajnos, nem stimmelnek.

lünk háborúzzanak, először is meg kell kérdezni az angol munkást. Bejelentésünk eredményeképpen kiderült, hogy az angol proletariátus egészen új forradalmi lépcsőfokra emelkedett fel. Mi Varsó alatt álltunk, és nem tudtuk bevenni ezt a várost és nem tudtuk kipuhatolni, hogy a lengyel munkások mennyire vannak felkészülve a forradalmi cselekvésre, de kipuhatoltuk az angol munkásokat és felemeltük őket a forradalmi cselekvés új színvonalára. Amikor ultimátumot intézték hozzánk, akkor az angol munkások, akiknek kilenctizede a legmegrögzöttebb mensevikek, erre az Akciótanács megalakításával válaszoltak. Az angol sajtó elkezdett nyugtalankodni, elkezdett kiabálni, hogy ez „kettős hatalom”, és igaza is volt, mert a politikai viszonyok tekintetében Anglia ugyanabban a stádiumban volt, amelyben Oroszország 1917 februárja után, amikor a kormányzat mellett léteztek a szovjetek is, és ezeknek ott volt az Egyeztető Bizottságuk, és gyakorlatilag a kormány összes lépését ellenőrizték, és amikor az egész világ burzsoáziája azt mondta, hogy így nem lehet létezni. És most Angliában bukkan föl ez az Akciótanács. És ez az Akciótanács megzavarta Anglia ellenünk irányuló háborúját. Lord Curzon nekünk címzett fenyegetéseiből semmit sem sikerült megvalósítani, és Anglia munkásmozgalma valószínűtlenül magas szintre emelkedett.

Az Akciótanács létrehozott egy szervezetet az egész munkástömeg számára. Egy politikai központot, amely a burzsoá központ mellett állt föl, és azzal nem hangolja össze tevékenységét. Ezt az Akciótanácsot dühödt mensevikek és dühödt, jobboldali eszerek irányítják, pontosan azok az emberek, akiket mi annak idején kergettünk. Nekik kellett Moszkvában a Komintern második kongresszusa, amelyre minden ország képviselője eljött. Csak most jelent meg a határozatok teljes szövege, ahol ezt a politikát nemzetközi méretekben is elfogadták. És milyen viszony alakult ki [velük?] Azt mondják, halhatlan feltételeket javasoltunk. Azután ott szakadás keletkezett: mindenesetre szakadás a bolsevikok és a mensevikek között a világ minden országában, kivétel nélkül.

Amikor mi a Komintern segítségével megvalósítottuk mindazt, amit évtizedekig nem tudtunk megvalósítani a nemzetközi imperializmussal való teljes szakadás viszonyai között, akkor Angliában a mensevikek és a bolsevikok az Akciótanácsban egyesültek. Gyötrődve kellett hihetetlenül nehéz feladatokat végrehajtanunk. A munkásmozgalom progressziója megéri az eszmei szakítást a mensevikekkel, s ugyanakkor az együttműködést velük az Akciótanácsban.

Első látásra ez ellentmondásnak és oportunizmusnak tűnik, de mi ezt mondjuk: önöknek ismét az orosz forradalmat kell folytatniuk, annak főbb vonalaiban. Az angliai Akciótanács tökéletesen hasonlít a mi VCIK-ünkre

abból az időből, amikor abban a döntéseket Goc²⁶⁷, Dan²⁶⁸ és a többiek hozták – vagyis ez egy olyan egyesülése az összes munkásoknak, amelyben nincs különbségtétel a mensevik és a bolsevik párt között. Egy ilyen szövetség, amely konkurál a burzsoá kormánnyal, és amelyben a mensevikek kénytelenek bolsevikként cselekedni. Mi megértjük, hogy a mensevikek és az eszerek által a VCIK első összehívásán kibocsátott 1917-es manifesztum azt mondta, hogy a háború imperialista, és védjük meg a kisebbséget. Ezek meg voltak zavarodva, a tömegek átjöttek hozzánk, és így Plehanovnak lett igaza.

Ők ezt mondják: mi az alkotmányos demokrácia pártján állunk, ti pedig a részleges demokrácia pártján. Ott van még az Akciótanács is, de az egy extrém eset. Ez az, amit nekünk el kellett olvasnunk, mert a legimperialistább, és szokatlanul erős mensevik-hagyományokkal rendelkező országgal való kapcsolatokat érinti. Ha a mi országunkban a mensevizmusnak tizenöt-húsz éves hagyományai vannak, ott [Angliában] az összes szakszervezetnek tökéletesen demokratikus* és a mensevikek által vezetett rendszere van. A mensevikek az egészet tönkretették, és kénytelenek voltak a proletárdiktatúra felé előrelépni. Lehetőséget kaptunk, hogy megmondjuk az angol és a francia munkásoknak, hogy meg kell tanítanotok őket kommunistának lenni. A Komintern tanított meg erre. Az angol politika kezdi tanítani a francia politikát.

Ugyanakkor önöknek meg kell tanulniuk, a tömegszervezetek bázisán, blokkokat formálni az angol bolsevikokkal, amikor ők kénytelenek alkotmányos módon viselkedni, hogy az angol tömegek ezt a gyakorlatban tanulják meg. [...] ²⁶⁹ Nehéz volt számunkra a döntés, és Oroszországban mi magunk is rettenetesen szenvedtünk [azon a kérdésen], hogy a mensevikek és az eszerek még hányszor csapják be az orosz munkásokat, míg azok végre elkezdene nem hinni nekik. Mert becsapták az orosz munkásokat a februári forradalom előtt. Becsapták őket májustól a júliusi offenzíváig. Becsapták őket még egyszer, s végül, októberre az orosz munkás annyira éretté vált, hogy többé már nem hagyta becsapni magát. Hányszor kell majd becsapniuk az angol munkásokat az angol mensevikeknek, az nincs megírva egy könyvben sem és nem is lehet ezt megírni. Majd meglátjuk, de az angol bolsevikoknak tudniuk kell, hogyan tartsanak össze minden időben a tömegekkel, tanítva őket, megmutatva nekik a dolgokat, és ezt mondva nekik: titeket

---

²⁶⁷ A. R. **Goc** (1882-1940): ismert eszer; 1922-ben Moszkvában halálra ítélték, de kegyelmet kapott. Végül a sztálini terror áldozata lett.

²⁶⁸ Fjodor I. **Dan** (1871-1947): ismert mensevik; emigráns.

* A „demokratikus” kifejezést itt Lenin pejoratív értelemben használja.

²⁶⁹ Az *Isztoricseszki Arhiv* szerkesztői szerint ennél a pontnál valami kimaradt a gyorsíró jegyzetből.

megint becsapnak; tessék, titeket megint becsaptak. És a mostani angliai események menetében látjuk, és Kamenyev elvtárs is úgy összegzi angliai benyomásait, hogy az angol mensevikek már kormányon érzik magukat. Tudják, hogy a burzsoá angol kormány már nem sokáig húzza, hogy meg fogják dönteni. Kormányzati posztokat látnak maguk előtt. „Tessék csak, tessék, de erről a kormányzati posztról önök ugyanúgy repülni fognak, ahogy az önök burzsoá kormánya is repült, és maguk akkorát fognak esni, hogy többé vissza sem tudnak mászni arra a posztra.”²⁷⁰

Ilyenek hát az eredményei a mi nemzetközi politikánknek és a Nyugat-Európában kirajzolódó viszonyoknak.

Most pedig rá kell térnem a fő és gyászos következtetésre, amely ebből az összegzésből adódik. A fronton akkorát taszítottak rajtunk és annyira visszavetettek bennünket, hogy a harcok Grodno alatt folynak, „és a lengyelek megközelítik azt a vonalat, ahonnan korábban Piłsudski hengegett, hogy meg sem áll Moszkváig. Ami persze csak hengegés maradt. Meg kell mondani, annak ellenére, hogy bennünket visszavetettek, a mi csapataink mégiscsak csodát műveltek. Több száz versztányit szorították vissza őket keletről nyugat felé, de arra a helyre nem szorultak vissza, ahol korábban békét ajánlottunk Piłsudskinak. És most Piłsudski olyan feltételekkel lesz kénytelen békét kötni, amelyek számára rosszabbak, nekünk meg jobbak lesznek, mint amilyen a mi eredeti ajánlatunk volt. De mi azért mégiscsak óriási vereséget szenvedtünk el. Kolosszális, százezres hadsereg vagy hadifogságba esett, vagy Németországban van [internálva]. Egy szóval, gigantikus, példátlan vereség.

Mit jelent ez? Ez azt jelenti, hogy kétségtelenül hibát követtünk el; végül is a kezünkben volt már a győzelem, és hagytuk, hogy kicsússzon a kezünkből. Ez azt jelenti, hogy hibát követtünk el. Ez a kérdés mindegyikünk előtt felvetődött, s mi a Központi Bizottságban kerestük is a választ: Mi volt a hiba? Hol van ez a hiba és merre keressük? A hibát nyilvánvalóan a politikában vagy a háborús stratégiában kell keresni. De hát önök is tudják, hogy a stratégia és a politika elválaszthatatlanul összekapcsolódik. A polgárháború idején a Politbüroban tisztán stratégiai kérdésekben kellett döntenünk. Annyira tisztán stratégiai kérdésekben, hogy mosolyogva néztünk egymásra, milyen stratégiákká is váltunk. Voltak köztünk olyanok is, akik sohasem láttak hábo-

---

²⁷⁰ Vessük össze ezt a kijelentést Leninnek a beszéd elején szereplő visszaemlékezésével, mely szerint amikor ő az angol szakszervezet képviselőivel beszélgetett és sürgette őket, hogy döntsék meg a kormányt, ezek az angolok meg voltak döbbenve: „Egyszerűen képtelenek voltak fölfogni azt az igazságot, hogy a világforradalom érdekében a munkásoknak a saját kormányaik vereségét kell kívánniuk.”

rút, még távolról sem. És mégis kénytelenek voltunk stratégiával foglalkozni, mert a stratégia alá van rendelve a politikának, és a kettő elszakíthatatlanul összekapcsolódik. Most, akárcsak Jugyenyics és Gyenyikin támadásának idején, gyakran döntöttünk tisztán stratégiai kérdésekben; ez már nem okozott meglepetést. Most azonban emlékeznünk kell arra, hogy minden stratégia merő egy politika.

Hol keressük most a hibát? Lehet, hogy ez a hiba politikai volt, de lehet, hogy stratégiai is. A legcsekélyebb mértékben sem állítom, hogy érték a hadtudományhoz; és előre is elnézést kérek azoktól az elvtársaktól, akik elméletben és gyakorlatban is ismerik ezt a tudományt. Abból a szempontból elemzem ezt a dolgot, hogy hol lehetne kideríteni, hogy ez politikai vagy esetleg stratégiai hiba volt.

Most megmondom, hogy a Központi Bizottság elemezte ezt a kérdést, és nyitva is hagyta. Ahhoz, hogy vizsgálódás tárgyává tegyük ezt a kérdést és a megfelelő módon megoldjuk, több erőt kell ráfordítanunk, mint amennyi rendelkezésünkre áll, mivel bennünket teljesen leköt a jövő. Úgy döntöttünk hát, hogy a történészekre bizzuk a múlt felderítését; ők majd kibogozzák ezt a kérdést. Erre az elhatározásra jutottunk. A hiba vagy a politikában volt, vagy a stratégiában, vagy mindkettőben. Lehetséges, hogy a hiba a július 12-i Curzon-jegyzékre adott válasz[unk]ban volt. Amikor is nyíltan kijelentettük, hogy köpünk a Népszövetségre és megyünk tovább előre.

Magától értetődik, hogy helytelen meghatározásokkal dolgoztunk. A forradalmárok nehéz politikai helyzetben vannak, mivel hozzászoktak, hogy győzedelmesen oldják meg az ügyeket, amikor a tömegeket példátlan lelkesedés és lendület fogja el. Ennek az ügynek az eldöntésénél előre meghatároztuk az általános támadó irányvonalat. Alapjaiban ez az irányvonal – és ebben biztosak vagyunk – helyes volt. Alapvetően stabil. És valóban egybeesett a világtörténelem új korszakával, amikor is Oroszország, amely addig csupán a mások döntéshozatalának tárgya volt megemészti-e ezt Jugyenyics vagy Kolcsak és hogyan? –, szóval Oroszország meghatározta Anglia belpolitikáját. S itt talán másmilyen választ kellett volna adni. Mondhattuk volna azt is, hogy alapvetően elfogadjuk Curzon ajánlatát, de alkudozni és üzletelni fogunk. És üzletelhettünk volna a döntésünk alapján egészen addig, amíg Kamenyev nem volt kénytelen, rajta kívül álló okokból olyan módon üzletelni, hogy ki is rúgták érte [Angliából]. Segítséget kaptunk az Akciótanács-tól, úgyhogy a végén Kamenyev győzött és nem Lloyd George.²⁷¹ Lehet, hogy így kellett volna válaszolnunk: Elvileg elfogadjuk, hogy az ötvenedik versztánál maradjunk, vagy azon a határvonalon, amelyet önök kijelölnek.

---

²⁷¹ David **Lloyd George** (1863-1945): angol liberális politikus; 1916 és 1922 között miniszterelnök.

Ezt a frontok helyzete határozza meg. Kelet-Galícia megszerzésével lett egy támaszpontunk az összes jelenkori állam ellen. Olyan körülmények között a Kárpátaljai Rusz határához értünk, amely jobban forrong, mint Németország. És közvetlen átjárót kínál Magyarország irányába, ahol egy kis lökés is elég ahhoz, hogy fellobbanjon a forradalom. Nemzetközi szinten meg tudtuk őrizni egy olyan ország nimbuszát, amely legyőzhetetlen és nagyhatalom. Ez nagy dicséret.

De itt egy másik politika rajzolódott ki. Akkor nem értük volna el azt a forrongást, amely volt; valószínűleg nem értük volna el az Akciótanácsot, és nem értük volna el az egész, proletár és burzsoá angol politika átmenetét egy új stádiumba. De egy tartós, kényelmes és szilárd bázist nyertünk volna a Közép-Európa elleni hadműveletekhez a kijelölt határokon keresztül. Ismétlem, lehet, hogy itt politikai hiba csúszott be, amelyért általánosságban a Központi Bizottság felel, és amelyért mindegyikünk vállalja a személyes felelősséget. Ez alapvető hiba. A stratégia alá van rendelve a politikának.

Lehetséges más magyarázat is, amelynek lényege az, hogy amennyiben a Központi Bizottság határozta meg a politikai irányvonalat, határozta meg az összes szovjet szerv státusát, így e testület szabta meg azokat a kereteket, amelyeken nem mehetett túl a mi parancsnokságunk. [...] ²⁷² Önök adták a megbízatást, hogy segítsük a szovjetizálást, hogy lépjük át az etnikai határt, és tartsuk meg Németországgal a határt attól a helytől, ahol álltunk, Bialystoktól. Kibontakozhatott volna egy stratégia a mi stratégiai viszonyaink és feladataink megváltoztatására. Lehet úgy érvelni, hogy a stratégiának pontosan kell végrehajtaniuk a feladat megoldását. De a beszéd, a motiváció és a hangulat az egy dolog, a döntés pedig más. Beszélni lehet, de ha az ember nem hoz döntéseket, ha nem rendes népbiztos, akkor elzavarják vagy börtönbe csukják. Ennek tudatosítása nélkül már rég mind szétszóródtunk volna. Itt a stratégia talán képessé tesz valakit, hogy megértse a dolgot és ezt mondja: „]De nekünk nincs erőnk támadni, és ötven vagy száz verszta megtétele után, megállván ott, az etnikai Lengyelország [határainál] álltunk volna, és valódi, biztos győzelmet arattunk volna.[“] Ha megálltunk volna, akkor most már biztosan békét is köthettünk volna. Az abszolút győztes békét, megtartva minden nimbuszt és minden befolyást a nemzetközi politikára. Lehet, hogy stratégiai hiba történt.

Ezek azok az általános keretek, amelyek között az összes ilyen hiba természetesen ott forog a Központi Bizottság [tagjainak] fejében. Önök majd meglátják, hogy a Központi Bizottságban miért került többségbe az a vélemény, hogy nem, vagyis, hogy nem fogunk létrehozni egy bizottságot a támadás és a visszavonulás körülményeinek tanulmányozására. E kérdés tanulmányo-

---

²⁷² Kihagyás a gyorsírási jegyzetben.

zására már nem futja az erőnkéből. Nekünk most egy sor egyéb kérdéssel kell foglalkoznunk, amelyek sürgős megoldást igényelnek. Erre semmiféle, még másodosztályú erőforrásaink sincsenek. Más kérdéseket kell megoldanunk, a legbonyolultabb politikai és stratégiai kérdéseket, mert emlékszünk, hogyan vertük meg Gyenyikint, bekergettük Donyeck körzetébe, aztán pedig egyáltalán nem tudtunk végezni vele és visszakergették bennünket Orjolig. Láttuk, miként harcoltunk Kolcsakkal. Amikor Ufáig kergettük őt, s amikor ő visszazavart bennünket Szamaráig, akkor az egész európai sajtó új határidőket tűzött ki Moszkva és Petrográd elestére.

Érdekességgként említem, hogy tegnap láttam egy amerikai kiadványt, amelyben a szerzők összegyűjtötték mindazt, amit a legjobb amerikai lapok írtak Oroszországról.²⁷³ El sem lehet képzelni ennél jobb agitáció t a bolsevikok mellett. Azt vizsgálják például, hányszor jósolták meg Moszkva és Petrográd elestének dátumát. Ez a kis kiadvány azt tartalmazza, amit az amerikai újságok 1917 októberétől 1920-ig írtak, valamint azt, röviden fogalmazva, hogy mi vált be abból. Nincs jobb és sikereőbb rövid összefoglalója ennek a támadásnak, mint ez a kis kiadvány; igyekszünk majd kiadni oroszul is.

Önök is emlékeznek, hogy mit [írtak] a mi Vörös Hadseregünkről százötven versztányi [visszavonulást követő] vereség után – és azután hogyan intézte el Kolcsakot. A lehetetlent hajtotta végre, ahogy azt egy elvtárs a Vörös Hadseregtől elmondta nekünk, ez előtt a pihenő előtt Cseljabinszktól 50 versztányira, amikor harcképtelenné vált. Szmirnov²⁷⁴ elvtárs ezt mondta: [„]Nézenek az orosz katonára. Ha nem mentünk volna előre, akkor [nem] mozgósítottunk [volna] újakat. Az elkeserítő helyzetben, értendő ezalatt a lábbelik [hiánya], az előrenyomulás lehetetlen volt; ezt megcsinálták, de olyan hősök hajtották végre, akik természetüknél fogva csodákra képesek.[“] A vöröskatona tehát csodálat kezdett művelni. Megtett 80 versztát, és vajon megtesze még 00-t, vagy meg kell állítani 00 versztánál, mert tovább már nem tud menni[?]”²⁷⁵ Ez egy példátlanul nehéz stratégiai feladat volt, egy új stratégia. Önök is látják, min mentünk át Kolcsakkal. Önök is látják a feladatnak azokat az elemeit, amelyekből a Központi Bizottság levonta a maga következtetését. Maga a Központi Bizottság, miközben csupa idegesség volt amiatt, hogy hibát követtünk el és vereséget szenvedtünk, kijavítani ezt a hibát nem

---

²⁷³ Utalás Walter Lippman és Charles Marz brosúrájára, melyet a *New York Times* Szovjet-Oroszországról szóló írásaiból állítottak össze, s amely a *New Republic* mellékleteként jelent meg 1920. augusztus 4-én.

²⁷⁴ L. N. **Szmirnov** (1881-1936): régi bolsevik. Szibériában tevékenykedett; a polgárháború idején a keleti front Katonai-Forradalmi Tanácsának elnöke. A sztálini terror áldozata.

²⁷⁵ A zérók a gyorsírási szövegben szerepelnek.

fogja és bizottságot sem nevezünk ki. Nekünk az aktuális politikai kérdésekkel kell foglalkoznunk – a rigai tárgyalásokkal.²⁷⁶ Itt van előttünk a Grodnóval szembeni támadás, miközben Vrangel elfoglalta Alekszandrovszket és támadást indított Jekatyerinoszlav ellen. Minden erőnket meg kell feszítenünk e kérdés megoldására, és jó volna megkétszerezni minden erőt.

Ezzel a kérdéssel foglalkoztunk, s ezzel kell most foglalkoznom itt önök előtt is. Világos, hogy a lengyel támadás és Vrangel [előrenyomulása] – ez az antant egyugyanazon támadása. Az antant mindent erre a lapra tesz fel. Ma egy levél érkezett az egyik, Angliában dolgozó elvtárstól, s az áll benne, hogy a hangulat ott úgy változik, hogy a német alakulatok²⁷⁷ tegnap még a bolsevikok mellett voltak, de ma már az antant mellett vannak. De láttunk még nagyobb fordulatokat is. Olyan feltételekkel kell számolnunk, amilyenek mostanra alakultak ki. Minden valószínűség szerint előre eldöntött ügy egy téli hadjárat. Egész sor jel utal arra, hogy mire számít Lengyelország és az antant imperialistái. A franciák Vrangelre fogadnak, és ezt mondják a lengyeleknek: [„]Biztosak lehetnek abban, hogy ha a bolsevikoktól olyan határt kaptok, amely Varsó közelében húzódik, akkor a maguk sorsa megpecsétlődött. Vrangel mellettünk áll, és mi vagyunk a ti egyetlen barátotok.[”] Ez a politika nem valami fényes. A franciák, a lengyelek és Vrangel – ezt a három elemet nem könnyű baráti együttműködésre bírni – szinte lehetetlen három kormányt, három erőt egyesíteni a bolsevikok ellen. Úgy tűnhet, könnyű és elegendő ennyit megtenni, mert a bolsevikokat mindannyian gyűlölük. El lehet képzelni, hogy Piłsudski, Vrangel és a francia imperialisták készek minden erőfeszítésre, hogy leverjék a bolsevikokat. Mindhárman hadjáratot hirdetnek a bolsevikok ellen, és semmit sem tudnak csinálni, és nem is tudtak, pedig tízszer okosabbak voltak, és tízszer okosabb embereket vettek maguk mellé tanácsadónak. Most másfelől a franciák mindent megtesznek azért, hogy támogassák Vrangelt, s neki sikerei vannak. Erősítéseket küldenek neki. Ugyanakkor a franciáknak támogatniuk kell a lengyel frontot, és ezt mondani: váljatok, még ne kössetek békét. Lengyelország kispolgári, hazafias és sovíniszta; a PPS – a földbirtokosok pártja – és a PSL – a zsírosparaszt- és kulákpárt képviselői ezt mondják: [„]Jobban kedveljük a békét, mert a háború pusztulást hoz.[”]²⁷⁸

Lengyelország helyzete már a háború előtt is csupa válság volt, s képviselői azt mondták, hogy pénzügyi tekintetben teljesen tönkremenve jönnek ki a

---

²⁷⁶ Békétárgyalások Lengyelországgal.

²⁷⁷ Az eredeti szövegben az értelmetlen *formirovci* szó szerepel.

²⁷⁸ **PPS:** Lengyel Szocialista Párt; **PSL:** Polskie Stronnictwo Ludowe ‘Wyzwolenie’, a lengyel parasztpárt.

háborúból. Ez így is van, mert nagyon jól tudják, hogy fizetniük kell ezért a háborúért, hogy Franciaország elismeri „a magántulajdon szentségét”.

Megint jött egy jelentés, hogy Lengyelországba újabb hatvan gőzhajó érkezett. Nem gondolom, hogy ezzel a hatvan gőzhajóval megszilárdították a helyzetüket. Itt egy elvtárs, aki beszámolót tartott nekünk,* azt mondta, hogy a lengyeleknél megváltozott a hadsereg társadalmi összetétele. Erre a megjegyzésre senki sem figyelt föl. Viszont kiemelem [a felszólalását], mivel pont ez a dolog lényege. Ha mi legyőztük Kolcsakot és Gyenyikint, akkor csakis azért győztük le őket, mert megváltozott hadseregeik társadalmi összetétele. Vrangel most csak azért érzi magát erősnek, mert hadserege tisztekből áll. És maga is tudja, hogy ha elkezd a tömegekre támaszkodni, akkor ő is ugyanolyan gyorsan elbukik, ahogy annak idején Kolcsak és Gyenyikin is elbukott.

A lengyelek olyan hadsereggel támadtak ránk, amely kezdetben kizárólag fiatalokból állt, akiket nagyon könnyű megdolgozni. De most már olyan évjáratokat vettek be, akik egy sokkal kegyetlenebb háborút éltek már meg. Most a hadseregük felnőttekből áll, nem gyerekekből, hanem olyan emberek, akiket nem lehet bármire megtanítani. A lengyelek most átlépték azt a határt, amelyet annak idején Kolcsak és Gyenyikin is átlépett, azt a határt, amely először maximális győzelmet garantált, azután pedig maximális vereséget. Ilyen hát a helyzet Lengyelországban, s ilyen körülmények között mégis azt mondjuk, el kell kerülnünk a téli hadjáratot, mert számunkra tízezer orosz munkás és paraszt élete mindennél többet ér. Tökéletesen megértjük, hogy a tét nagy. Erősek vagyunk. Galícia elfoglalása lenne a tét, ahol a szovjethatalom biztosítva van. Galícia pedig kapcsolódik Csehszlovákiához és Magyarországhoz, ahol már forrongás van. Mindezzel együtt egyenes utat nyitunk a forradalom előtt. Ezért megéri harcolni, s ezt a tényt nem szabad lebecsülni. Ugyanakkor tisztában vagyunk azzal is, hogy a téli hadjárat sok életet követel, és azt mondjuk, hogy el kell kerülnünk egy téli hadjáratot. Erre nem sok az esélyünk, mert Vrangel és Lengyelország, bármennyit civakodnak is, még mindig ugyanannak a nemzetközi frontnak a részei. De itt mi elvágjuk az útjukat, ahogy mindig is tettük. Szembeszegülünk minden korábbi nemzetközi szokással. Nagyon is jól tudjuk, hogy nekünk nem hisznek a nemzetközi ragadozók. Ezzel szemben ott vannak azok, akik mindig bíznak bennünk. Így aztán egyenesen belevágunk, és a VCIK ülésének nevében javasoljuk: jelentsük ki, hogy nem akarunk téli hadjáratot – vagyis megfelel nekünk tíz napon belül aláírni a békét. És akkor lemondunk Galíciáról, és a Curzon-vonalnál jóval keletebbre húzódó határt javasolunk. Nem számít, hogy milyen súlyosak számunkra ezek az engedmények. Számunkra fontosabb a téli hadjárat elkerülése, hogy megerősödjünk a békés építőmun-

---

* Lenin itt V. Uljanovszkijra utalt.

ka terén. Javasoljuk ezt megtenni tíz napon belül. De azt mondjuk, ahhoz, hogy ezt tegyünk, az önök hazafias lelkületű kispolgárságának és a munkásoknak le kell győzniük az önök burzsoáziáját és földbirtokosait. És ez lehetséges is, bár ők erősek, s mivel a parasztság mindig is hazafias lakáj volt. Ez gazdasági okokból elkerülhetetlen, az elkerülhetetlen magántulajdon miatt, és elkerülhetetlen politikailag is. Mindenesetre vannak lehetőségek, és mindenesetre már létrejött köztünk és e pártok között magántalálkozó. E pártok képviselői azt mondták: [„]Tudjuk, hogy Varsót és Lengyelországot nem az antant mentette meg; ők nem tudtak megmenteni bennünket – a hazafias felbuzdulás volt az, ami megmentette őket, és ezt a tanulságot nem felejtettük el.[“]

Ezt az esélyt akarjuk kihasználni. Hatalmas engedményeket és rövid határidőt tűzünk ki, hogy eldöntsük a téli hadjárat kérdését. El akarjuk kerülni a téli hadjáratot; ezért azonnali békekötést javasolunk a lengyeleknek, és a határvonalat Breszt-Litovszktól keletre húzzuk meg. Katonai vonatkozásban azt nyerjük, hogy biztosítjuk a gyors győzelmet Vrangel fölött. Ez a nyereség éppen elegendő. A nyugat-európai politikával kapcsolatban az aktív politizálás első kísérletétől annak következményei felé kell fordulnunk. A következmények nem olyan szörnyűek. A katonai következmények nem jelentenek következményeket a Kommunista Internacionálé számára. A háború zaj közepette a Komintern kikovácsolta a fegyverét és úgy megélezte, hogy az imperialista urak nem fogják azt eltömi. Minden párt fejlődése egyelőre a mi utunkon halat, ahogy azt a Komintern előírta. Minden túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy ebben az ügyben nyugodtak lehetünk. A dolog a fejlődés ütemére, a fejlődés feltételeire vezethető vissza.

Nem voltunk abban a helyzetben, hogy egy olyan, döntő katonai győzelmet arassunk, amely romba döntötte volna a versailles-i szerződést. Ott lett volna előttünk a győzedelmes világimperializmus széttépett versailles-i szerződése, de ehhez nem voltunk elég erősek. Alapvető politikánk ugyanaz maradt. Minden lehetőséget megragadunk, hogy védekezésből támadásba menjünk át. Már aláaknáztuk a versailles-i szerződést, és szét is fogjuk zúzni azt az első adódó alkalommal. Most azonban a téli hadjárat elkerülése érdekében engedményeket kell tennünk. Nincs most itt nálam annak a deklarációnak a szövege, amelyet a pártkonferencia javasol megerősítésre és az ülés elé terjesztésre. Politikai tartalmát kifejtettem. Hogy elkerüljük a téli hadjáratot, rövid, tíznapos határidőt adunk a lengyeleknek. Esélyeink nem túl nagyok, de mindkét esetben mi nyerünk. Megmutattuk a hadseregünknek, hogy mindent megtettünk a téli hadjárat nehézségeinek elhárításáért. Számunkra a területi határok huszadrangú kérdést jelentenek a háború leggyorsabb befejezésének kérdéséhez viszonyítva. Megadtuk a feltételeket, és bármilyen nehéz lesz is a mi békeajánlatunk ellenére reánk kényszerített téli hadjárat, mi végül mindenképpen győzni fogunk.

Túlléptem már a nekem engedélyezett időkeretet, ezért most nagyon röviden áttérek a belső helyzetre. A téli hadjáratot pedig győztesen fogjuk befejezni, a szörnyű kimerültség ellenére is.

Nagy sikereket arattunk, és olyan helyzetet teremtettünk, amikor gazdasági szempontból világos, hogy lesz bázisunk, alapunk, fundamentumunk, ha a gabonát vesszük. 1917-től 1918-ig 30 millió pud [gabonát] halmoztunk föl. A következő évben ez a mennyiség 110 [millióra] emelkedett. Most el vagyunk látva, mert több mint 300 millió pud gabonánk van, sőt, talán 360 millió pud is. Ez havonta 25-30 millió pudot jelent. Ezek a számok magasabbak az éhínség számainál, amelyek között az éhínség éveiben vergődtünk. Ennek az alapnak a birtokában már nem fogunk olyan rémülettel tekinteni a színes papírokra, azokra a [bankjegy]milliókra, százmilliókra és milliárdokra, amelyeket alá kell írni minden nap, és amelyek azt mutatják, hogy ez az alap – ez a csecsebecse – szét van szaggatva, hogy ez csak a maradéka, csak a cafatjai a jó régi burzsoá öltözéknek. De ha egy évben 260 millió pud gabona kerül az állam kezébe, amelyet az állam külön kvóta alapján [*po razvjorsztke*] rekvirálta a parasztoktól, valamint az ipari követelmények meghatározott feltételeként, akkor teljesen szabadon oldhatjuk meg a korrekt [élelmiszer-]elosztás feladatát.

Gazdasági helyzetünk jelentősen javult. Tudjuk, hogy van 100 millió pud kőolajunk. Azt is tudjuk, hogy van 20-30 millió pud szenünk a Donyec-medencében. Azt is tudjuk, hogy javult a helyzet a tűzifával is, amellyel tavaly kellett meglennünk szén és kőolaj nélkül. Ez azt mutatja, hogy gazdasági alapunk a hallatlan veszteségek ellenére is, a hihetetlen kimerültség, ideggyengeség, a bürokratizálódás, az egész pártapparátus leromlása ellenére is, mindennek ellenére, az előttünk álló téli hadjárat ellenére is a legszükségesebb gazdasági alapokat meg tudjuk teremteni magunknak. A tavalyinál sokkal több alapvető élelmünk van az emberek és az ipar számára – tudni illik üzemanyagunk. És ezért mondjuk azt, figyelembe véve az átélt nehézségeket, hogy ha még egyszer megfeszítjük az erőinket és a téli hadjáratra összpontosítjuk azokat, akkor biztosan győzelmet aratunk.

Most pedig a koncessziókról²⁷⁹ kell szólnom. Ezekről már sokat beszéltünk, Vitatkoztunk, hogy elvileg megengedhetők-e vagy sem. És arra az álláspont-ra jutottunk, hogy megengedhetők, ha korrekt módon vannak rögzítve. Az imperialistáknak természetesen csak azt adjuk oda, amit mi magunk nem tudunk feldolgozni.

Elvtársaink Angliában tízezer *gyeszjatyina*²⁸⁰ erdő kitermeléséről szóló koncessziót írtak alá. Északon, Arhangelszk körzetében ezt a munkát magunk

---

²⁷⁹ A külföldi befektetőknek kínált koncessziókról van szó.

²⁸⁰ Területmérték, egy hektárnak felel meg.

szervezzük, és ez nekünk abszolút előnyös. Tizenöt éves kiváltást ajánlottunk. Ez a határidő teljességgel elfogadható. Nem kell félni a koncesszióktól-ezek gigantikus többletet jelentenek.

Nemrég olvastam egy amerikai szocialsoviniszta, a mi Alekszinszkijünkre²⁸¹ nagyon is hasonlító Speerd²⁸² brosúráját, aki azt írja, hogy nyilvánvalóan csődbe jutunk, ha koncessziót írunk alá a burzsoáziával. Az effajta támadások egy amerikai Alekszinszkij részéről teljesen jelentéktelenek. Ezekhez a támadásokhoz teljesen nyugodtan kell viszonyulnunk, mert minden értelmes munkás tudja, hogy nekünk van igazunk.

Azon igyekszünk, hogy segítsünk Oroszországnak megvalósítani a kommunista társadalmi rendet, de nem tudunk meglenni kizárólag orosz erőfeszítésekkel. Azt mondjuk, hogy a forradalmat csak a fejlett országok haladó munkásainak erőfeszítéseivel lehet megvalósítani.

Ezzel kapcsolatban egyetlen [politikailag] öntudatos kommunistának sem voltak soha semmilyen kételyei. Eben az átmeneti időszakban, amikor az egyik, a gyenge oldal tartja magát az összes többi oldallal szemben, ez az időszak a bonyolult, zavaros viszonyok periódusa lesz. Nyugodtak lehetünk, hogy mi nem fogunk megzavarodni, mások viszont igen. Mi már bizonyítottuk nemzetközi politikánkat a kis országokkal való kapcsolatunkban. Akkor természetesen úgy fogunk létezni, mint az imperialista háború által lerombolt szocialista köztársaság, melynek hihetetlen kincsei vannak, s amelyeket 10-15 év alatt sem tudunk kiaknázni. Ha bevonjuk itt a külföldi tőkét, és a saját kincseinkkel fizetünk pusztán azért, mert mi ezeket nem tudjuk kiaknázni, ez most azt jelenti, hogy alapot biztosítunk [magunknak] a békés viszonyokhoz. Anglia kizavarta a mi szakszervezeti küldöttségünket, összeveszett Kamenyevvel és kiutasította őt. Ez nem olyan szörnyű, A kommunisták megtanultak nem félni a kirúgástól. S ugyanakkor aláírtuk a szerződést, hogy szállítunk egymillió vasúti talpfát. Ilyen körülmények között képtelenek vagyunk harcolni.²⁸³ [„]Van talpfánk, melyet mi nem tudunk feldolgozni, van fánk bőven, melyet mi nem tudunk felhasználni, de önök tudják. Vigyék el Ukrajnából a mi fánkat, amit mi nem tudunk hasznosítani, és megkapva tőlünk a koncessziót, önök megteremtik mind a politikai, mind pedig a gazdasági béke alapjait. Támadni önök nem tudnak, mert minden támadási próbálkozás megjelenít egy Akciótanácsot minden országban. A

---

²⁸¹ G. A. **Alekszinszkij** (1879-1967): régi bolsevik párttag. A Második Állami Dumában a bolsevik frakció vezetője volt. Később szakított Leninnel és emigrált.

²⁸² Lenin itt John Spargo amerikai szocialistára, a bolsevikok bírálójára gondolt. Lásd *PSzSz*, 42. kötet, pp. 24-43., és 43. kötet, p. 189.

²⁸³ Így áll a gyorsírási jegyzetben.

Kominternnek több tucat kapcsolata és ügynöke van minden országban. Moszkvába mindenféle országok képviselői érkeznek. Függetlenek vagyunk a fejlődés minden más feltételétől.[’’] [...]²⁸⁴

Ez a fegyver elvileg megengedhető, bár kétélű. Nemcsak alapvető megengedhetőségéről győződünk meg, hanem a gyakorlatban is megtanultuk alkalmazni. Amerikai politikusok terjedelmes feljegyzéseket írkálnak, melyekben azzal vádolnak bennünket, hogy nem vagyunk jó demokraták. Egy ismert amerikai milliárdos ideutazik, és azt mondja, [’’]Fogjunk kezét... [’’]²⁸⁵

Ezen valószínűleg nyerni fogunk. Az adott nemzetközi helyzetben defenzív álláspontra kell helyezkednünk az antanttal szemben, de az első eset teljes kudarca, az első vereségünk ellenére mi újra és újra át fogunk térni a defenzívről az offenzív politikára, amíg véglegesen el nem intézzük őket.

A 60. dokumentum megírása utáni napon Csicserin küldött Joffénak egy táviratot, amelyben Leninnek a, Lengyelországgal folytatott béketárgyalásokra vonatkozó javaslatait már formális utasításokként továbbította.²⁸⁶

60. dokumentum

A Politbüro direktíváinak vázlata Jofféhoz és Berzinhez

1920. október 2.

A Politbüro tagjainak

Javaslom a következő direktívák megerősítését:

Joffénak:

a)²⁸⁷ beleegyezni egy olyan határvonalba, amely Lengyelországnak adja a **Lida-Baranovicsi** vasútvonalat, azzal a feltétellel, hogy a békét (és a fegyverszünetet) nagy valószínűséggel a lehető legrövidebb idő (körülbelül három nap) alatt aláírja, (vagyis ezzel a pontos kikötéssel „visszavonom, ha önök nem írják alá e rövid határidőn belül”).

²⁸⁴ Kihagyás a gyorsíráshoz jegyzetben.

²⁸⁵ Kihagyás a gyorsíráshoz jegyzetben.

²⁸⁶ Lásd még f. 2, op. 2, d. 429, l. 2-3.

²⁸⁷ A lapszámon: „N. B. Berzinnek is.”

Az egész művészet és feladat abban áll, hogy ki kell deríteni, vajon a gyakorlatban is egyetértenek-e, vagy csak, ámítanak. Ha ezt nem sikerül kideríteni, akkor ne adja beleegyezését.

b) október 5. után vagy térjen vissza Moszkvába (ha a béke aláírása **teljesen** reménytelen), de ne szakítsa meg [a tárgyalásokat]; két-három napra távozzon el, demonstrációképpen.

Vagy (ha legalább némi reménysugár mutatkozik a békeszerződés aláírására) ne távozzon el, hanem ünnepélyesen jelentse ki és **hozza nyilvánosságra**: október 5-e elmúlt. **Lengyelország viseli a felelősséget a téli hadjáratért.**

Berzinnek:

engedményt tenni, ahogy azt Berzin javasolta, de kizárólag az a) paragrafus pontos feltételei mellett. Egyébként visszavonni. Nem engedhető meg, hogy játsszanak velünk. Ebben az esetben jobb a szakítás.

Október 2.

Lenin

A Lengyelországból kivonuló Vörös Hadsereg számos pogromot hajtott végre a zsidó lakosság ellen. A helyi zsidó kommunisták sürgették Lenint, hogy lépjen közbe, de mint az alábbi dokumentumból is kiderül, Lenin erre nem volt hajlandó. Érdeemes ezt összevetni a 71. dokumentummal is. A jelentést októberben írták és novemberben továbbították Leninhez.

61. dokumentum

Jelentés a Vörös Hadsereg által végrehajtott pogromokról,
Lenin reakciójával

[1920. október 17-18.]

Világ proletárjai egyesüljete!

OROSZORSZÁGI KOMMUNISTA (BOLSEVIK) PÁRT,
KÖZPONTI BIZOTTSÁG

AZ OROSZ KOMMUNISTA PÁRT KÖZPONTI BIZOTTSÁGA
ZSIDÓ SZEKCIÓJÁNAK KÖZPONTI IRODÁJA

No. 1515

Titkos

Moszkva, 1920. november. 18.

Lenin elvtársnak

Ez a levél igazolja, hogy az ön tájékoztatására küldünk egy kivonatot a KOPE²⁸⁸ egyik megbízottjának az Első Lovashadsereg által véghezvitt pogromokról szóló jelentéséből.

Központi Iroda titkára, [olvashatatlan aláírás]

Adminisztrátor, [olvashatatlan aláírás]

Ad acta²⁸⁹

Egy másolat másolata

KIVONAT

A KOPE megbízottjának, ZILISZT elvtársnak Zsitomirral kapcsolatos, 1920. október 1-ei keltezésű jelentéséből

A napokban Zsitomir²⁹⁰ újabb megpróbáltatásokat élt át. A körzeten a pogromok újabb hulláma söpört végig. A meggyilkoltak pontos számát nem lehet megállapítani, és a részleteket sem lehet kideríteni (a hírközlés hiánya miatt), de bizonyos tényeket egyértelműen meg lehet állapítani. Az Első Lovashadsereg (negyedik és hatodik hadosztály) visszavonuló egységei fosztogatva és öldökölve rátámadtak az útkjukba kerülő zsidó lakosságra.

ROGACSEV (több mint harmincat megöltek), BARANOVKA, körülbelül tizennégy halott, ROMANOV (nem derült ki) és CSUDINOV (körülbelül tizennégy): új oldalak az ukrainai zsidó pogromok történetében. Az említett településeket mind teljesen kifosztották. Bergycsek körzetét szintén feldúlták. A negyvennegyedik hadosztály sem maradt le. GOROSKIT és CSERNYAKOVOT teljesen kifosztották. A negyvennegyedik hadosztály távozása után pedig egy rablóbanda ütött rajta Goroskin, és fejezte be a *tarascanyeczek*²⁹¹ által elkezdett munkát. Két halott van és sok sebesült. Az egyik sebesült Zsitomirban meghalt.

Rablóbandák is működésbe léptek. IVNYICA, KOTYELNO és HODORKOV ki van fosztva. Sürgős segítségre lenne szükség.

Nagy mennyiségű pénzt és élelmet kell küldeni.

Az eredeti hiteles másolata: [olvashatatlan aláírás]

A másolat hiteles másolata: [olvashatatlan aláírás]

A másolat másolata

Adminisztrátor [olvashatatlan aláírás]

---

²⁸⁸ KOPE: zsidó bizottság

²⁸⁹ Lenin kézírása

²⁹⁰ Zsitomir a Volini Tartomány székhelye. A XX. század elején 281.000 lakosa volt, ebből 8 százalék zsidó.

²⁹¹ *Tarascanyeczek* (*tarascanci*): a többnyire ukrán vöröskozákokból álló Tarascani Hadosztály katonái.

A Politbüro 1920. november 18-i ülése után Lenin az alábbi táviratot küldte az akkor Vlagyikavkazban tartózkodó Sztálinnak. Grúziáról volt szó, melynek meghódítását türelmetlenül sürgette Sztálin és Ordzsonikidze²⁹², Lenin azonban ingadozott. Sztálin azt kérte, hogy a dolgot halasszák el addig, amíg ő vissza nem ér Moszkvába. A Politbüro november 27-i ülésén Sztálin jelentést tett a kaukázusi helyzetről, s úgy határoztak, hogy megerősítik a Vörös Hadsereget Azerbajdzsánban, amelyet annak az évnek áprilisában hódítottak meg, s amelynek ugródeszkául kellett szolgálnia a Grúzia elleni támadáshoz.²⁹³

62. dokumentum

Távirat Sztálinnak

[1920. november 18.]

Sztálinnak, másolat Trockijnak

Megkaptam a jelentését. **Csicserin megtáviratozta** önnek részletesen, **hogy a főparancsnok**²⁹⁴ az én megkeresésemre azt válaszolta, **javasolni fogja, hogy a Krímből küldjenek a Kaukázusba egy lövész és három lovas hadosztályt, köztük Kasirin**²⁹⁵ lovas hadtesteit is. **Gondosan meg kell vizsgálni, hogy megéri-e harcolni Grúziával, s azután etetni ezt az országot, s megkockáztatni a kenyértörést Angliával, talán még egy új háborút is.** Válaszoljon, s én betejesztem azt a **Politbüro** elé.

---

²⁹² Grigorij Konsztantyinovics Ordzsonikidze (Szergo) (1886-1937): grúz nemzetiségű régi bolsevik. A polgárháború idején politikai komisszárként szolgált. 1920-ban a Központi Bizottság Kaukázusi Irodájának elnöke volt, megszervezte a Kaukázuson túli három köztársaság leigázását, majd ott tevékenykedett kommunista vezetőként. Sztálin bizonyos elnyomó intézkedései elleni tiltakozásul öngyilkosságot követett el.

²⁹³ Sztálin követelését, hogy a dolgot halasszák el, lásd f. 558, op. I, d. 2001. A november 27-i döntésről lásd f. 17, op. 3, d. 125, l. 1.

²⁹⁴ Sz. Sz. Kamenyev

²⁹⁵ Nyikolaj Dmitrijevis **Kasirin** (1888-1938): partizáncsapatok vezére az Uralban a polgárháború idején. A sztálini terror áldozata.

63. dokumentum

Dzerzsinszkij jelentése a fehér hadifoglyok helyzetéről, Lenin megjegyzéseivel²⁹⁶

[1920. november]

Ad acta²⁹⁷

A Népbiztosok Tanácsa Elnökének

Lenin elvtárs

A hadifoglyok helyzete Jekatyerinburgban, más kormányzóságokkal együtt, nem különösebben feltűnő. A kényszermunkatáborok irányításában általános lazaságot lehet megfigyelni mindenütt: ez mindenekelőtt a központi szervezés hiányából fakad. A központ – vagyis az NKVD (Belügyi Népbiztosság) Kényszermunka Osztálya – irányításának hiánya pedig az alkalmazottak hiányának az eredménye. Az osztályon elérhető felelős munkatársak nem tudnak megbirkózni feladataikkal. A munka a moszkvai táborok foglyaiból válogatott egyszerű alkalmazottak nem kielégítő kontingensével halad.

A dolgok mai állapota mellett a fehérgárdista hadifoglyok óriási számának kiszűrése gyakorlatilag lehetetlenné válik. Időközben a köztársaság azzal [a feladattal] néz szembe, hogy meg kell szervezni a déli frontról érkező körülbelül százezer hadifogly, és a Tyerek, a Kubany és a Don vidékének lázadó kozák településeiről deportált óriási mennyiségű személy többé-kevésbé hosszú időtartamú elszigetelését a táborokban. Jelenleg a Vrangel-hadifoglyok egy harminchétezres hulláma elérte Harkovot, egy négyszáz fős csoport, köztük gyermekek és idősek tizennégy és hetven év között Orjolban tartózkodik, miután teljesen véletlenül és szervezetlenül megérkezett oda Tyerekből. Hogy ez a transzport milyen mértékben volt valóban véletlen és szervezetlen, azt jól érzékelteti a Végrehajtó Bizottság elnökének egyik távirata: „minden dokumentum vagy irat nélkül küldték őket... a Különleges Kaukázusi Munkahadsereg fejének pusztá aláírásával Orszanikidze [sic] egyik utasítására hivatkozva...” (1. & 2. melléklet).

E munka általában vett arányait mutatja azoknak a fehér tiszteknek a húszeszes létszáma, akik a moszkvai Cseka [rostáján] mentek keresztül több nyári hónap alatt.

A munkatáborok szervezésének és belső állapotának jelenlegi helyzete a jövőben is fennmarad, amennyiben a Kényszermunka Osztály amatőr módon

²⁹⁶ Lásd 3A dokumentum (a Függelékben)

²⁹⁷ Lenin kézírása.

fog dolgozni, és esetenként próbálja megoldani a felmerülő problémákat, az üres férőhelyek nyilvántartásának központi rendszere nélkül.

A Jekatyerinburgba érkezett legutóbbi fogolyszállítmánnyal a Cseka igazolást kapott a Kényszermunka Osztálytól, hogy ez a szállítás végrehajtható. A foglyok fogvatartási körülményeiről érkezett első jelentés megérkezése után a Cseka megadta a megfelelő utasításokat Jekatyerinburgnak. Jelenleg Szkljanszkij elnökletével bizottság alakul, benne a Cseka, az Igazságügyi Népbiztosság és a Kényszermunka Osztály képviselőivel, hogy a lehető leg szélesebb skálán, az ezen a területen jelentkező hatalmas feladatoknak megfelelően oldja meg a munkatáborok szervezésének ügyét.

Annak érdekében, hogy Jekatyerinburgban az ön utasításával összhangban rendkívüli intézkedéseket hajtsunk végre, én, Kurszkij elvtárssal együtt, haladéktalanul küldeni fogok különleges felhatalmazású képviselőt. Ezenkívül további direktívák lesznek táviratilag kiadva, összhangban a már elküldött táviratokkal (3., 4., 5., 6., 7., 8. és 9. melléklet).

A Cseka elnöke, F. Dzerzsinszkij

1920. november „,”
Moszkva

1920. december 4-én a Politbüro megtárgyalta Csicserin azon direktíváinak tervezetét, amelyeket P. G. Mdivaninak²⁹⁸ szánt Törökországgal kapcsolatban. Úgy határoztak, hogy az utasításokat Sztálinnal konzultálva²⁹⁹ dolgozza ki. Ekkoriban Szovjet-Oroszországnak baráti kapcsolatai voltak Kemal Atatürk³⁰⁰ kormányával, és diplomáciai segítséget nyújtottak neki az antant kontingensek török földről való kitessékeléséhez. Ugyanakkor, mint az alábbi dokumentumból kitűnik, Moszkva azon is mesterkedett, hogy belülről forgassa föl a Török Köztársaságot.

---

²⁹⁸ P. G. („Budu”) **Mdivani** (1877-1937): grúz bolsevik, Sztálin és Ordzsonikidze grúziai ellenzékének egyik vezetője 1921-1922-ben. 1928-ban kizárták a pártból; később a sztálini tisztogatások áldozata lett.

²⁹⁹ Sztálin vázlata in f. 558, op. 2, d. 1. A 64. dokumentum nyilvánvalóan Lenin adaléka a direktívákhoz.

³⁰⁰ Kemal **Atatürk** (1881-1938): a Török Köztársaság megalapítója és első államelnöke.

64. dokumentum

A Központi Bizottság határozata Törökországról

[1920. december 4. előtt]

A Központi Bizottság által ma jóváhagyott irányvonal a következő:

Ne bízzunk a kemalistákban;³⁰¹ ne adjunk nekik fegyvert; minden erőfeszítést a törökök között folytatott szovjet agitációra fordítsunk. Valamint egy olyan, erős törökországi szovjet párt kiépítésére koncentráljunk, amely saját erejéből is képes lesz diadalmaskodni.³⁰²

A Nagy-Britanniával kötött kereskedelmi egyezmény részeként Szovjet-Oroszország vállalta, hogy nem folytat britellenes propagandát és felforgató tevékenységet a Nagy-Britannia fennhatósága alá tartozó területeken. Az alábbi dokumentumból azonban kiderül, hogy Lenin nem gondolta komolyan ezt az ígéretet. Az általa készített tervezet alapján a Központi Bizottság plénuma még aznap határozatot fogadott el.³⁰³

65. dokumentum

A Politbüro-határozat tervezete

[1921. január 26.]

1. Kössenek egy egyezményt a Kraszín által javasolt alapelvek alapján.
2. Haladéktalanul küldjenek egy jegyzéket Curzon minden vádjának elég szemtelen és nagyon részletes visszautasításával.
3. Adják ki Szokolnyikovnak,³⁰⁴ hogy tavaszra hozza létre, váratlanul, a Khorasszáni Szovjet Köztársaságot.³⁰⁵

---

³⁰¹ Kemal Atatürk követői.

³⁰² Lenin kihúzta: „az ország belsejében”.

³⁰³ Lásd f. 17, op. 2, d. 56, l. 2.

³⁰⁴ Grigorij Jakovlevics **Szokolnyikov** (1888-1939): régi bolsevik. 1920-ban Buharába küldték, hogy szervezze meg annak az államnak az elfoglalását. Az 1920-as években fontos pozíciókat töltött be Szovjet-Oroszország pénzügyi apparátusában, segített megtervezni a pénzreformot. 1923-ban pénz-

4. Küldjenek külön követeket Bakuba és Taskentbe. Magyarázzák meg ott nekik, hogy még lendületesebben kell folytatni a brit imperializmus támadását, de nem a mi nevünkben, hanem Azerbajdzsán és Buhara nevében. Ezt feljegyzésekben vagy levelekben soha nem szabad említeni.
5. Kötelezzék az Orgbürot, hogy egy héten belül erősítse meg a Külügyi Népbiztosság apparátusát két-három, magasán képzett és konspiratív pártmunkással.
6. Minden jegyzékben megerősíteni, titokban és nyíltan: a követek kötelesek odafigyelni, hogy semmi tevékenység ne irányuljon Anglia ellen.
7. Ettől kezdve minden, Angliával ellenséges dolgot csakis speciális kódban jelentsenek, amelynek desifrázását a követek nem adhatják ki egyetlen titkárnak sem, hanem személyesen desifrározzák.
8. A követeken keresztül tájékoztatni kell az összes keleti népeket, de csak szóban, egyetlen darab papír nélkül, hogy becsapjuk Angliát.
9. Megemlíteni a számunkra érdekes országok között a Kaukázust, Örményországot, és ha lehetséges, a nyugati államokat.³⁰⁶

Az alábbi dokumentumból kiderül, milyen taktikákat vett be Lenin az úgynevezett munkásellenzék és a demokratikus centralisták legyőzésére. E platformok körül tömörül bolsevik politikusok úgy látták, hogy a Kommunista Párt túlságosan bürokratikussá és túlcentralizálttá válik. Alekszandr Sljapnyikov, a Fémmunkás Szakszervezet feje által vezetett munkásellenzék nevű csoport régi bolsevikokból állt. Azt akarták, hogy a párt-bürokraták adják át a hatalmat a valódi munkásoknak. Lenin

---

ügyi népbiztos; 1929-1932-ben nagykövet Angliában. A sztálini terror áldozata lett.

³⁰⁵ *Khorasszán* téves megjelölése Khorezmnek (Hivának), amelyet a Vörös Hadsereg 1920. február. 2-án hódított meg, egy héttel Lenin parancsa után. Még annak az évnek áprilisában szovjet köztársasággá kiáltották ki ezt az egykor félig független, orosz védnökség alatt álló kánságot. Később pedig beolvasztották az Üzbég Szovjet Szocialista Köztársaságba.

³⁰⁶ A „nyugati államok” alatt Lenin nyilván azokat a nemrég függetlenné vált baltikumi és kelet-európai köztársaságokat érti, amelyek egykor a cári birodalom részei voltak.

hevesen ellenezte ennek a platformnak a tevékenységét, mert a munkásokat alapvetően nem tartotta szocialistáknak és a forradalmi szellemiség képviselőinek. A tizedik pártkongresszuson (1921 márciusa) rávette a küldötteket egy titkos határozat elfogadására, amely megtiltotta a párton belül „frakciók”, vagyis az itteni meghatározás szerint politikai csoportosulás vagy nyomás gyakorló csoport alakítását. Ezzel a tiltással azután megakadályozták, hogy a munkásellenzék és a demokratikus centralisták híveket toborozhassanak.

Leninnek azonban nem voltak skrupulusai. A következő pártkongresszuson megtartotta a saját maga szervezte frakcióüléseket, hogy azokon kidolgozzák a stratégiát az ellenzék legyőzésére. E taktika eredményeképpen a Lenin által létrehozott úgynevezett Tízek Platformja döntő vereséget mért az ellenzékre, s elrendelhetette a munkás ellenzék felosztatását.³⁰⁷

66. dokumentum

Felszólalás az RKP(b) Tizedik Kongresszusa küldötteinek – a Tízek Platformja támogatóinak – konferenciáján

1921. március 13.

Van-e joga a többségnek, hogy többség legyen[?] Ha akar, akkor hogyan kell ezt csinálni[?] Háromszázból például a kétszáz a többség, az egyszáz a kisebbség. Felmerül a szakadás kérdése. Az egyesülés lehetséges.

Ha a többség nem jut megegyezésre, akkor a kisebbség győzhet. Ez előfordul. Mi nem egy frakció vagyunk. Frakcióként jöttünk [a kongresszusra], de itt nem alkotunk frakciót. Élni kell jogainkkal a [kongresszusi] választásokon. Mi a küldöttválasztásokon azért harcoltunk, hogy győzzünk a kongresszuson. És ezt is kell tennünk.

Amikor kibontakozott a vita, akkor mindannyian észrevették a politikai hibát és tökéletesen igazuk volt. Ez a legveszélyesebb vita volt. A tömegek átvették: így most náluk is nézeteltérések vannak.

Szilárdnak és erősnek kell lennünk. Az ingadozók így majd hozzánk jönnek.

---

³⁰⁷ Lásd *RUHR*, p. 450-457.

És most Kronstadtról. A veszély itt abban van, hogy jelszavaik nem szociálforradalmár, hanem anarchista jellegűek.

A termelők oroszországi kongresszusa – ez nem marxista, hanem kispolgári elképzelés.³⁰⁸

Ha önök ellenzékét akarnak bevinni a Központi Bizottságba annak további bomlasztására, akkor engedjék meg nekünk, hogy ezt ne engedjük meg. A „Munkásellenzék” a pártonkívüli tömegek ingadozását fejezi ki. A „Demokratikus Centrum” csak Moszkvában létezik és csak az értelmiséget egyesíti. De hátráltatja a munkát.

Moszkva a legjobb város abban az értelemben, hogy ott nagy tömeg értelmiségi van, tézisgyártók, egykori főhivatalnokok stb.

Engem megvádoltak: [„]Te, ebfajzat, hogy kiengedted a kezedből a vitát.[”] Hát próbálják leállítani Trockijt. Hány hadosztályt kell ellene küldeni?

Az *apparátusok* gyengék. A *glavkikat*³⁰⁹ mindenki gyűlöli. De senki sem ért egyet a szétzavarásukkal. Ez a politika az apparátusért, nem pedig az apparátus...

A mi politikánk. Az élcsapatnak az utóvéd iránti érdekei szempontjából, az utóvédhez való viszonya szempontjából, az egész osztálynak a parasztsághoz [való viszonya szempontjából].

Tegnap a szakszervezetekről [vitatkoztunk], ma pedig [követelik], hogy újítsuk fel az egész parancsnoki stábot. Honnan szedjük komisszárokat?

Trockijjal még kiegyezünk.

Az apparátus van a politikáért, nem pedig a politika az apparátusért.

Trockij szeretne lemaradni. Az utóbbi három évben nagyon sok lemondólevél volt a zsebemben. Egy részük ott is maradt a zsebemben. De Trockij temperamentumos, katonai felkészültségű ember. Szerelmes az apparátusba, de a politikában analfabéta.

---

³⁰⁸ 1918-1920 táján népszerű szlogen az antibolsevik munkások és a szocialista értelmiségiek körében, akik szerették volna kikerülni a teljesen a kommunisták ellenőrzése alá került tanácsi (*szovjet*) apparátust.

³⁰⁹ A *glavki(k)* a Népgazdaság Legfelső Tanácsának voltak az ágazati főhivatalai a különféle iparágak élén.

Lenin távirata (67. dokumentum) jól érzékelteti a polgári munkaerőnek azt a „mozgósítását”, amely napi gyakorlattá vált a hadikommunizmus idején.³¹⁰

67. dokumentum

Távirat Caricin Kormányzóság Munkaügyi Bizottságához

[1921. március 25.]

Közvetlen távirattal

Caricin Kormányzóság Munkaügyi Bizottságához

Hadparancs jelleggel utasítom önt, hogy haladéktalanul fogatosítsa határozott intézkedéseket háromezer férfi és nyolcezer nő mozgósítására az Asztrahanyi Halászat[i vállalat]hoz, a Glavkomtrud (Munkaügyi Főbizottság) 1920. december 11-i határozata alapján, maradéktalanul, mindennemű változtatás nélkül, határidőre. A végrehajtásért személyesen ön a felelős. Naponta táviratozzon a Glavkomtrudnak a mozgósítás menetéről.

Lenin, a Védelmi Tanács elnöke

A lengyelországi katonai fiaskó után a szovjet rezsim titokban fegyvervásárlási lehetőségeket keresett Németországban. Fő ügynöke ebben az ügyletben Kraszín volt, aki meg az I. világháború előtt nagy tapasztalatokat szerzett a német üzletemberekkel való tárgyalásokban.

---

³¹⁰ Lásd RR, p. 706. Hasonló utasításokat adtak ki a szovjet hatóságok részére a szaratovi és a kalmük régióban is. Lásd. f. 2, op. 1, d. 17812 és 17, 814.

68. dokumentum

Levélváltás a németországi fegyvervásárlás ügyében

1921. május 13.

Külügyi népbiztos-helyettes
titkára

5/18/57725218/523/10

No. 86. Csicserinnek, Moszkva

Személyesen dekódolandó

Leninnek: van lehetőség egymillió, legújabb mintájú német puska megszerzésére. Mindegyikhez adnak kétszáz³¹¹ töltényt. A szállítást valószínűleg meg lehet oldani hajóval valamelyik északi kikötőnkbe. Egy készlet ára körülbelül kétszáz márka – vagyis tíz aranyrubel. A szállítmány költségét félmillióra becsülöm, aranyban. Az ügyletet csak a legszigorúbb konspirációval lehet lebonyolítani, miután megnyitnak itt egy rendelkezésemre álló hitel-számlát.

Sürgősen táviratozzanak, érdekli-e önöket a dolog. A következő üzenetben tűzcsőként fogom emlegetni ezt az árut.

No. 365., május 18.

Kraszin, Litvinov

Gukovszkij:³¹² $\times 200 = 300$ millió³¹³

Trockij elvtársnak,
szerintem 100.000 puskát kell venni + 2.000 töltényt mindegyikhez. Lehet, hogy Ázsiában szükség lesz rá, és akkor felárral eladjuk.

Lenin

---

³¹¹ Az eredetiben a szót elírták.

³¹² I. E. **Gukovszkij** (1871-1921): régi szociáldemokrata; ekkor éppen pénzügyi népbiztos volt.

³¹³ Ezt és a következő sorokat Lenin írta.

69. dokumentum

Levélváltás Lenin és Litvinov között

1921. június 29.

Feljegyzés Litvinovhoz

Június 29.

Titkos

Litvinov elvtárs!

Kérem, ugyanerre a papírlapra írja a válaszát, és a legnagyobb titokban küldje el nekem.

Lenin

Litvinov válasza

Feltételezve, hogy a hozzám intézett kérdés az eladási kilátásokat érinti, ezt válaszolom:

1. Az **értéktárgyak** eladása óriási nehézségekbe ütközik. A piac felvevőképessége a jelenlegi gazdasági válság körülményei között rendkívül korlátozott. A Külkereskedelmi Népbiztosságnak átadott értéktárgyakból csak jelentéktelen rész van eladva. Ezt az áruajtát ki kell hagyni keményvalutaterveink számításaiból.

2. **Platina.** Miután ez a fém eltűnt a világpiacról, eltűnt a kereslet is iránta. A jelenlegi ár rendkívül alacsony. Tavaly Koppenhágában 42 angol font sterlinget kínáltak nekem egy unciáért; most 15 fontot kínálnak. Ki kell várnunk egy kereslet-élénkülést és áremelkedést.

3. **Kötvények.** Könnyű eladni kínai értékpapírokat, de Alszkij³¹⁴ sajnos nem jelzi, hogy mennyi van belőlük. A londoni tőzsdén jegyzik őket, 60-62 százalékos [névérték]-járfolyamon, de a mi orosz kibocsátásainkért legfőljebb 50 százalékot adnak. A kuponokért megkapjuk a teljes értéket. Minthogy ezek jövedelmet hoznak nekünk (5 százalékot, ³¹⁵ sőt, 50 százalékos eladási árnál 10 százalékot is), hasznosabb, ha ezeket hagyjuk utoljára, s egyelőre a holt tőkét, például az aranyat értékesítjük.

Más értékpapírokból csak jelentéktelen mennyiséggel rendelkezünk.

---

³¹⁴ A. O. **Alszkij** (1892-1939): 1917-ben csatlakozott a bolsevikokhoz. 1921-27 között pénzügyi népbiztos-helyettes. A sztálini terror áldozata.

³¹⁵ Vagyis kamatszázalék a kötvény névértékén.

Konklúzió. Elsősorban az arany eladására kell számítanunk, főképpen a külföldi aranyéra.³¹⁶ Az összes többi egyelőre nem vehető számításba.

M. Litvinov

Amikor a szovjet hatóságok 1921. márciusában beszüntették az élelmiszer erőszakos rekvirálás át és bevezették helyette az élelmiszeradót, beindítva ezzel az úgynevezett Új Gazdaságpolitikát (NEP), nem állt szándékukban az élelmiszer szabadkereskedelmének engedélyezése. Inkább az volt a cél, hogy a parasztok államilag termelt iparcikkekre cseréljék a gabonafölöslegüket. Ezt a tervet azonban az iparcikkek hiánya miatt fel kellett adni. Az alábbi dokumentum arról árulkodik, hogy Moszkva még 1921. júliusában is megpróbálta megakadályozni az élelmiszerek szabadkereskedelmét.³¹⁷

70. dokumentum

Lenin és Molotov távirata Szibériába és Kirgíziába

1921. július 2.

Közvetlen távirattal

Omszk. Orosz Kommunista Párt Központi Bizottsága Szibériai Irodája,
Szibériai Forradalmi Bizottság, Szibériai Élelmiszerbizottság.
Orenburg. Kirgiz Regionális Bizottság, Kirgiz Szovnarkom,
Kirgiz Népelelmezési Népbiztosság.

Közlöm az RKP Központi bizottságának alábbi határozatát:

³¹⁶ Valószínűleg arra az aranyra utalás, amelyet Románia helyezett el az I. világháború idején az Orosz Birodalmi Kincstárban.

³¹⁷ Lásd Maurice Dobb: *Soviet Economic Development Since 1917* (London, 1948), p. 131.; *RUBR*, pp. 391-393.

A leghatározottabb intézkedéseket javasoljuk a gabonatermékek szabad forgalmazásának megszüntetésére, nem riadva vissza a piacok teljes bezárásától sem, stb., és széles körben kikényszerítve a kötelező termékcsere, amihez a szibériai élelmezési apparátust katonasággal kell megerősíteni.

Július 2.

A Munka és Védelmi Tanács Elnöke, Lenin
A Központi Bizottság Titkára, Molotov³¹⁸

71. dokumentum

Jelentés a pogromokról és Lenin reakciója

1921. július 6.

No. 172.

Központi Bizottság Archívuma. Vegyes³¹⁹

Világ proletárjai egyesüljete!

OROSZORSZÁGI KOMMUNISTA (BOLSEVIK) PÁRT, KÖZPONTI
BIZOTTSÁG

AZ OROSZ KOMMUNISTA PÁRT KÖZPONTI BIZOTTSÁGA
ZSIDÓ SEKCIÓJÁNAK KÖZPONTI IRODÁJA

No. 1404

Moszkva, 1921. július 6.

Sürgős

A Központi Bizottság politbüroja részére

Másolat Lenin elvtársnak

A Központi Bizottság Archívumába³²⁰

Anyagokat küldve a Gomeli és Minszki Kormányzóságokban előfordult pogromokról³²¹ az Orosz Kommunista Párt Központi Bizottsága Zsidó Szekciójának Központi Irodája külön is felhívja a figyelmet a Zsidó Ügyosztály

³¹⁸ Vjacseszlav Mihajlovics **Molotov** (1890-1986): a leghosszabb életű régi bolsevik, bizalmas munkatársa Leninnek és Sztálinnak is. Az Oroszországi Kommunista Párt Központi Bizottság titkára, majd (1926 után) a Politbüro tagja. Az 1930-as években szovjet kormányfő. 1939-től külügyi népbiztos, később külügyminiszter. Aktívan közreműködött a sztálini gáztettek végrehajtásában. 1957-ben „pártellenes tevékenység” vádjával eltávolították a szovjet kormányból.

³¹⁹ Ezt a sort ismeretlen személy írta az eredeti dokumentum felső részére.

³²⁰ Ezt a sort Lenin írta.

³²¹ Lenin aláhúzta, „N. B.” megjegyzéssel. A további aláhúzások szintén Leninről származnak.

egyik belorussziai kollégiumi tagjának a következtetésére: „... a zsidó lakosságban az a benyomás alakul ki, hogy **a szovjet kormány nem képes megvédeni a polgári lakosságot a banditáktól**” (lásd 9. számú jelentés).

„Kovsici zsidó gazdálkodók azt mondják, hogy a szomszédos parasztok szerint a **zsidók elleni** támadásokat és **pogromokat a szovjet kormány tudtával hajtják végre, és ez hozzájárul a banditák számának növekedéséhez.**”

Sürgősen meg kell oldani a népbiztosságokban és a zsidó szekciókban aktív szerepet játszó szakszervezeti tagok felfegyverzésének kérdését, mert a zsidó lakosságot szisztematikusan irtják és arra kényszerítik, hogy számunkra politikailag és társadalmilag idegen elemek (cionisták, Cerei-Cion)³²² vezetésével gondoskodják saját védelméről.

Szükségesnek tartjuk:

1. Kivizsgálás lefolytatását a gomeli és minszki Kormányzóságban előfordult pogromokkal kapcsolatban.
2. Bizottságot kinevezni, hogy sürgősen oldják meg a szakszervezeti tagok felfegyverzésének kérdését.

[a Zsidó Szekció] Központi Irodájának titkára
[olvashatatlan aláírás]

Csicserin azt írta Leninnek július 24-én, hogy Franciaország ellenségesen kezd viszonyulni Szovjet-Oroszországhoz, valószínűleg azért, hogy elfordítsa a figyelmet a nagy éhínségről, és Oroszországot katonai előkészületekre kényszerítse.³²³

---

³²² A Cerei-Cion az Ifjú Cionisták szervezete volt.

³²³ Csicserin feljegyzését lásd f. 2, op. 2, d. 733. Lenin utasításaira válaszolva Csicserin nem értett egyet azzal a javaslattal, hogy Lenin adjon egy „fenyegető” interjút, vagy hogy küldjék Tuhacsevszkijt Minszkbe. Az ilyen lépések csak azt a benyomást erősítenék külföldön, hogy Szovjet-Oroszország a belső problémák leküzdése céljából a szomszédai megtámadására készül. Csicserin ehelyett azt javasolja, hogy baráti jegyzékeket küldjenek a szomszéd államoknak. Lásd f. 5, op. 1, d. 2037, l. 36.

72. dokumentum

Feljegyzés Csicserinhez

1921. július 25.

Csicserin elvtárs!

Egy sor gyakorlati kérdést kell végiggondolni és a Központi Bizottság elé vinni.

*Etwa*³²⁴ 1) Meg kell bízni az Összoroszági Rendkívüli Bizottságot [VCseka], hogy fokozza a hírszerzést; írásos jelentés készüljön **egy héten belül**. 2) Szintén – a köztársaság Forradalmi-Katonai Tanácsát (vagy a nyilvántartóhivatalát?). 3) Egy Leninnel vagy Trockijjal készülő **fenyegető hangú** interjú (szöveg)vázlata (fenyegetések): [„]Ha beleütd az orrod, agyoncsapunk![""]. 4) Tuhacsevszkij utazása Minszkbe szintén fenyegetéssel és pompával. 5) Direktívák a sajtónak (állítsák össze a direktívák tervezetét).

Kommunista üdvözlettel,

Lenin

Ezt a táviratot akkor írták, amikor az oroszországi éhínség a legsúlyosabb szakaszába érkezett, és milliók haltak éhen. Kiderül belőle, hogy Lenin nem volt tisztában az éhínség okaival, például azzal, hogy a parasztoktól még a vetőmaggabonát is elkobozták. Továbbra is erőszakkal akarta megoldani a városi lakosság és a Vörös Hadsereg élelmezését.

---

³²⁴ Németül „valami (ilyesmi)”

73. dokumentum

Lenin és Molotov távirata az RKP(b) összes tartományi és regionális pártbizottságához

[1921. július 30.]

Az összes kormányzósági és regionális bizottsághoz:

Megerősítve a Szovnarkom elnöke, Lenin és a nép élelmezési népbiztos-helyettes Brjuhanov³²⁵ által aláírt, a kormányzósági végrehajtó bizottságoknak és a kormányzósági élelmezési bizottságoknak küldött, 251. számú távirati körlevelet, a Központi Bizottság felhívja a kormányzó sági bizottságok figyelmét a következőkre: 1) a köztársaság élelmezési helyzete rendkívül súlyos, annak következtében, hogy egy sor kormányzóságban rossz volt a termés. A szabad kereskedelem és a szabad termékcsere egy sor ok folytán nem oldja meg az ellátási problémákat. Mindenfelé megfigyelhető a mezőgazdasági termékek árának növekedése, az ipari termékek árának relatív csökkenésével együtt. 2) Ezért jelenleg nem szabad túlértékelni az árucseré jelentőségét és második helyre rangsorolni az [élelmiszer]-adóztatást, ami bűnös rövidlátás volna. Az élelmiszerválság megoldásának legfőbb feltétele a természetbeni adók sikeres begyűjtése [élelmiszer formájában]. A fentiekre tekintettel a Központi Bizottság kategorikusan utasítja a kormányzó sági bizottságokat: 1) haladéktalanul tegyenek lépéseket, az, élelmiszer[-begyűjtő] apparátus helyreállítására és megerősítésére, és védjék meg azt az egész kormányzóságban az élelmezési dolgozónak az ellátási népbiztosok és az Ellátási Népbiztosság beleegyezése nélküli áthelyezésétől és leváltásától; 2) erősítsék meg az élelmezési apparátust újabb mozgósított párt- és szakmai erőkkel, hogy haladéknélkül, két héten belül felállítsanak egy adófelügyeleti stábot, körzetenként legalább egy fővel; 3) minthogy újszerű a feladat és irányítani kell a falusi szovjetekeket is, adjanak körzetenként legalább egy elvtársat, ideiglenes felügyelőnek; 4) szervezzenek meg és fejtsenek ki széles körű agitációt a falusi népesség körében, kifejtve az időben történő és maradéktalan adóteljesítés gazdasági előnyeit. 5) vonják be a falusi kommunista párt-sejteket is, hogy segítsék a falusi tanácsokat az adó beszédésében; 6) növeljék az élelmezési szervek tekintélyét a pártszervek, a szovjetekek és a lakosság körében; [e szervek tekintélyén] súlyos csorba esett az új [gazdasági] politikára való áttérés idején, és intézkedéseket kell foganatosítani az élelmezési dolgozók válogatás nélküli, alaptalan megvádolása, ellen; 7) intézkedjenek, hogy visszavegyék azokat, az élelmezési dolgozókat, akiknek a vétkességét

³²⁵ Nyikolaj Pavlovics **Brjuhanov** (1878-1942): régi bolsevik. 1918. júliusában élelmezési népbiztos-helyetessé nevezték ki. 1926-30-ban pénzügyi népbiztos. A sztálini terror áldozata lett.

nem bizonyították; 8) ne veszítsék szem elől azt a tényt, hogy az adók sikeres begyűjtéséhez, ami kötelesség, a körzeti és kormányzósági ellátási komisszároknak törvényben biztosított joguk van jogi [vagy] adminisztratív büntetéseket foganatosítani az adózás alól kibújókkal szemben, és joguk van arra is, hogy korlátozzák, sőt átmenetileg megtiltsák a szabad árucserét; 9) nevezzenek ki a forradalmi törvényszékek élelmiszeres ülőszakának elnökévé olyan, megbízható elvtársakat, akiknek már volt kapcsolatuk az élelmiszerbegyűjtéssel és ismerik ezt a munkát; 10) teljes körű kapcsolatot kiépíteni az élelmiszer-apparátusok és a pártszervezetek, valamint a végrehajtó bizottságok, s különösen a helyi tanácsok és a körzeti végrehajtó bizottságok élelmiszer-apparátusai között; 11) az élelmiszer-apparátusok kapják meg a szükséges párttámogatást és álljon rendelkezésükre az állami erőszak-apparátus minden hatalma. A Központi Bizottság ezennel utasítja a kormányzósági bizottságokat, a végrehajtó bizottságokkal és a tartományi élelmiszer-bizottságokkal együtt, hogy hetenként legalább egyszer tájékoztassák a Központi Bizottságot, másolatot küldjenek az Ellátási Népbizottságnak, az előkészítő munka haladásáról és ezeknek az utasításoknak a végrehajtásáról. A beérkező információk figyelésére különösen felelős elvtársakat kell kijelölni a Központi Bizottságból és az Ellátási Népbizottságból. Az ellátási apparátus helyes és időben történő felkészítéséért személyes felelősséggel tartoznak a kormányzósági [párt]bizottságok titkárai és tagjai, a kormányzósági végrehajtó bizottságok elnökei és a kormányzósági ellátási népbiztosok.

Aláírta: A Munka és Védelmi Tanács elnöke, Lenin elvtárs
A Központi Bizottság titkára, Molotov

Az alábbi levél a Moszkva és Berlin közötti, titkos fegyvervásárlási tárgyalásokat érinti, valamint azokat a terveket, hogy a németek rekonstruálják a petrográdi ipari és kikötői létesítményeket. Ezekből a tervekben aztán nem lett semmi.

A levélből kiderül, hogy Szovjet-Oroszország titokban kollaborált azokkal a németországi erőkkel, amelyek „a versailles-i szerződés felborítására” törekedtek.

74. dokumentum

Levél Csicsserinhez

1921. augusztus 6.

Csicsserin elvtárs:

Megkaptam augusztus 5-én kelt levelét, melyben a Neumann-nal³²⁶ folytatott második beszélgetésről ír, és arra a következtetésre jutok, hogy (Kopp³²⁷ +) Neumann zsarolnak bennünket. Arcátlanul és tűrhetetlenül.

Ennek véget kell vetni.

Az alábbi, körülbelüli tervet javaslom:

1. Még egy beszélgetés Ön és Neumann között: Ön élesen **félbeszakítja őt**. Csak egy idióta tud beleavatkozni a Kopp-pal való kapcsolatainkba és [beleszólni abba], milyen szerepet játszik Sztomonjakov³²⁸. Ilyen idiótákkal nem tárgyalunk. Senki ne merészeljen többet egy szót se **erről!**
2. Csak egy idióta nem érti meg, hogy ez **előnyös** nekünk is (és **azoknak** a németeknek is, akik a **versailles-i szerződés felborítására** törekszenek és nem hajbókolnak az antant előtt), hogy Sztomonjakov **eltüntesse a nyomokat**.
3. Ha a tárgyalások még nem fejeződtek be, akkor mindenestől a **németek** a hibásak, mert minek húzzák a dolgot. Az ő dolguk az, hogy készítsenek egy megállapodás-tervezetet, s hogy szemet és gabonát szállítsanak Petrográdba.
4. Egy kicsit még tűrjük a halogatásukat, de nem sokáig.
5. A petrográdi **kikötőt** az **angoloknak** fogjuk adni, ha a németek nem írják alá velünk a megállapodást a legrövidebb időn belül, és ha nem találunk egy holland **frontembert**.

---

³²⁶ Utalás Oskar, Ritter von **Niedermayer** (1885-1943) német katonatisztre, aki a Neumann álnevet használta, és igen aktív résztvevője volt a szovjet-német katonai együttműködésnek az 1920-as években. Lásd *TP*, 2. kötet, pp. 442-443., és Manfred Zeidler: *Reichswehr und Rote Armee, 1920-1933* [A német hadsereg és a Vörös Hadsereg, 1920-1933] (München, 1933.), pp. 48., 51-52.

³²⁷ Viktor Leontyjevics **Kopp** (1880-1930): 1919-től szovjet kereskedelmi képviselő Berlinben. Később Svédországban és Japánban volt szovjet követ.

³²⁸ Borisz Szpiridonovics **Sztomonjakov** (1882-1941): bolgár származású bolsevik; 1917-ben szegődött a szovjetek szolgálatába, s 1920 és 1925 között szovjet kereskedelmi képviselő volt Berlinben. Később a Külügyi Népbiztosságon dolgozott. A sztálini terror áldozata.

Ha aláírják a megállapodást, akkor odaadjuk a kikötőt **annak** a hollandnak a-1-ért (a = az angol ár).

6. A beszélgetés után írjon egy levelet **ebben a szellemben** Neumann-nak (s hogy **ne merészelje önt hazug módon idézni, futár útján** küldjön egy másolatot ezen ügy minden németországi **vezetőjének**). A levélben kereken [jelentse ki]: [„]Aki Anglia elleni szövetséget akar, azt mi támogatjuk. Aki huzavonát akar, az menjen a pokolba.[“] A levelet Katyerina álnéven írja alá.

Meg kell őket leckéztetni!

Híve, Lenin

P. S. Mi természetesen a **katonai**-ipari tervek mellett vagyunk, de konspiratív módon. És megállapodást [követelünk] **azonnal**.

A szovjet kormány 1921 augusztusában megállapodásra jutott Herbert Hoover amerikai kereskedelmi miniszterrel, az Amerikai Segélyezési Hivatal (ARA) vezetőjével az éhező oroszországi és ukrajnai lakosságnak nyújtandó nagyarányú élelmiszersegélyről. Hoover az egyik feltételül azt szabta, hogy az oroszok ne zavarják az ő embereinek a munkáját. Lenint felbőszítették Hoover követelései. Ezért az amerikai minisztert „arcátlannak” és „hazugnak” nevezte, aki megérdemelné, hogy „nyilvánosan felpofozzák”. Leninnek azonban nem sok választása volt, és végül elfogadta Hoover feltételeit.³²⁹ Ám mint az alábbi dokumentumból kiderül, mégiscsak utasítást adott arra, hogy szivárognak be az ARA-ba és kémkedjenek alkalmazottai iránt.

---

³²⁹ Lásd *PSzSz*, 53. kötet, pp. 110-111.; *RUBR*, p. 416.

75. dokumentum

Feljegyzés Molotovhoz

1921. augusztus 23.

Titkos

Molotov elvtársnak

Augusztus 23.

Molotov elvtárs!

Az amerikai Hooverrel való megállapodás következtében egy csomó amerikai érkezésére lehet számítani.

Gondoskodnunk kell a megfigyelésről és hírszerzésről.

Javaslom, hogy a Politbüro hozzon határozatot a következőkről:

Állítsanak föl egy bizottságot azzal a feladattal, hogy készítsék elő, dolgozzák ki és irányítsák a Csekát és más szerveken keresztül a külföldiek megfigyelésének és a róluk való jelentésírásnak a fokozását.

A bizottság tagjai: Molotov, Unslit, Csicserin.

Őket csak rendkívül megbízható párttagokra lehet kicserélni, Molotov beleegyezésével.

A bizottság a konkrét ügyekre albizottságokat hozhat létre.

A lényeg az, a lehető legtöbb, angolul tudó kommunista: kell felkutatni és mozgósítani, hogy bekerüljenek a Hoover-bizottságba, és a megfigyelés és hírszerzés egyéb formáiban vegyenek részt.

A bizottság határozatait jóvá kell hagynia az Orgbüronak is.

Augusztus 23.

Lenin

76. dokumentum

Levél Berzinhez

1921. szeptember 8

Berzin elvtárs!

A maga feljegyzése a forradalmi szellem lanyhulásáról az angol munkásosztály körében „nem az” és „nem talált”.

A „Bizottság az Éhezők Megsegítésére” dolgában Ön szintén téved.³³⁰ Őket le kellett tartóztatni. Noulentst pofán kellett vágni.³³¹

Részesül ön komoly és rendszeres orvosi kezelésben? Ez feltétlenül szükséges. Szigorúan be kell tartani. Válaszoljon.

Segíteni kell az angol kommunistáknak; természetesen a legszigorúbb konspiráció mellett. Meg kell őket tanítani, hogyan dolgoztak (mindig) a bolsevikok. A leggyakorlatiasabb utasításokat kell nekik adni – megjelentetni őket (vagy inkább találni egy közvetítőt, és rajta keresztül, az ő nevében publikálni, de közben kijavítva cikkeinek a szövegét).

Találkozott **Cedar & Eden Paullal**?³³² Nem lehetne ezt rajtuk keresztül megcsinálni? **Jól fogy Price** hasznos könyve, a *My Reminiscences of the Russian Revolution* (Emlékeim az orosz forradalomról)?³³³ Miért nem adják ki újra **Reedet** Angliában (*Ten Days That Shook the World* [Tíz nap, amely megrengette a világot]),³³⁴ **Fraina** (*The Proletarian Revolution in Russia* [Proletárforradalom Oroszországban])?³³⁵

Az angol kommunistákat újra és újra meg kell tanítani úgy dolgozni, ahogy a bolsevikok dolgoztak: tanítani cikkeikkel, feltétlenül publikusan, a sajtóban

---

³³⁰ A Bizottság az Éhezők Megsegítésére (*Pomgol*) prominens orosz nem kommunista személyiségek önkéntes szervezete volt. 1921 júliusában alakult meg a kommunisták engedélyével, majd a kommunisták ellenőrzése mellett külföldön igyekezett pénzeket szerezni az éhínség enyhítésére, Pár nappal azután, hogy Hoover megállapodott Moszkvával az élelmiszersegélyről, Lenin parancsot adott a *Pomgol* nem kommunista tagjainak letartóztatására (*RUBR*, pp. 416417.).

³³¹ Joseph **Noulens** (1864-1939): francia hadügyminiszter 1914-15-ben; 1917-18-ban nagykövet Oroszországban.

³³² Cedar **Paul** és Eden **Paul** (1856-1944): neves fordítók; szovjet szimpatizánsok voltak.

³³³ „Price hasznos könyve”: utalás M. Phillipps **Price** 1921-ben Londonban kiadott könyvére. A szerző, a *Manchester Guardian* oroszországi tudósítója, erősen szimpatizált a kommunistákkal. Később elismerte, hogy szimpatizáns volt, és jelentéseiben a kommunista zsargont alkalmazta, mintha csak Lenin és Trockij beszédeit hallgatta volna” (Survey, 41 [1962. április]: 16).

³³⁴ John **Reed** (1887-1920): Harvardon tanult újságíró. 1917-ben a bolsevik államcsíny idején Oroszországban tartózkodott és kommunista lett.

³³⁵ Louis C. **Fraina**: amerikai kommunista, aki 1918-ban kiadta New Yorkban Lenin írásainak gyűjteményét (*Collection of Lenin's Writings*). Később beismerte, hogy Moszkvában 50.000 dollárt kapott publikációs célokra. Lásd Theodore Draper: *Roots of American Communism* (New York, 1957), p. 294.

tanítani. Tanítani lehet őket a pártmunkával kapcsolatban a Kommunista Internacionálé Harmadik Kongresszusának határozataiból.

Kommunista üdvözlettel

Lenin

1921. szeptember 8.

P. S. Szedegessen össze nekem időnként néhány **érdekesebb** cikket és broszúrát és küldje el azokat.

Lenin

77. dokumentum

Feljegyzés Unslihtnak

1921. szeptember 21.

'21. szeptember 21.

Unslihtnak

Találkoztam ma Radekkel, aki épp most tért vissza Petrográdból.

Azt mondja, a város szokatlanul aktív. A kikötő. Külföldiek tömegesen foglalkoznak vesztegetéssel **éhes és rongyos csekistákat** [is megvesztegetve]. A veszély itt rendkívül nagy.

Azonnal alakítsanak egy párttagokból álló bizottságot (VCseka + Petrográdi Cseka + petrográdi pártszervezet és a Központi Bizottság) – szerezzenek valamennyi pénzt (aranyat kell rendelni) és **élelmezzék és ruházzák fel** a csekistákat Petrográdban, Odesszában, Moszkvában stb.

Haladéktalanul és sürgősen. Részletes választ kérek.

Kommunista üdvözlettel, Lenin

A következő üzenetváltásban arról a döntésről van szó hogy elkülönítenek tízmillió rubelt aranyban a németországi titkos fegyvervásárlásra. Nem sokkal ezután ennek megfelelő

utasításokat küldtek a németországi szovjet megbízottnak, Viktor Koppnak.³³⁶

78. dokumentum

Feljegyzés Trockijtől a Politbüronak, Lenin annotációjával

1921. október 4.

A Politbüronak
Lenin elvtársnak
Molotov elvtársnak

A Központi Bizottság Különbizottsága (Trockij, Sztálin, Ordzonikidze, Guszev³³⁷) úgy határozott, hogy szükséges elkülöníteni tízmillió rubelt aranyban, és megfogalmazta a mellékelten javasolt távirat szövegét.

En sürgős döntést várok ebben az ügyben a Politbüro részéről, hogy még ma el lehessen küldeni rendeltetési helyére a táviratot. '21. október 4.

L. Trockij

Titkos (**Ad acta**)³³⁸

79. dokumentum

Távirat a Caricini Kormányzóság Tüzelőanyag Igazgatóságához

1921. október 4.

Caricin, Kormányzósági Tüzelőanyag-Igazgatóság

Az alábbiakat sürgősen el kell juttatni Bakuba³³⁹ a Munka és Védelmi Tanács képviselőjének címére a csatornázási munkálatokhoz Muganban,

---

³³⁶ A fegyvervásárlási célú pénzkiutalásokról lásd *RUBR*, p. 418. Lásd 4A dokumentum (a Függelékben), Trockij távirata Berlinbe.

³³⁷ Szergej Ivanovics **Guszev** (1874-1933): Régi bolsevik. A polgárháború idején komisszárként tevékenykedett a délnyugati és a déli fronton. 1921-ben a Vörös Hadsereg Politikai Csoportfőnökség vezetőjévé nevezték ki. Később a Kominternben dolgozott.

³³⁸ Ezt és a következő sorokat Lenin írta, kézzel.

³³⁹ Lásd a 46. dokumentum bevezető jegyzetét.

Bogdatyev³⁴⁰ elvtárshoz, Azerbajdzsán SzSzR Vízi Közlekedési Igazgatósága:
1) 10.594 gerenda, 4-5 versok³⁴¹ x 13 arsin³⁴² – 10.594 darab, 2) 2.825 deszka
másfél versok x 13 arsin, 3) 650 deszka 1¹/₄ versok x 13 arsin, 4) 50 deszka 1¹/₈
versok x 13 arsin, 5) 850 deszka 1³/₄ versok x 13 arsin, 6) 2.700 fahordó. A
végrehajtást jelentse a Munka és Védelmi Tanácsnak.

A Munka és Védelmi Tanács elnöke, Lenin

Moszkva, Kreml
'21. október 4.

A 80. dokumentumot Trockij írta, de Lenin írta alá a Politbüro nevében. Németországgal folytatott titkos tárgyalásokról, s azon belül is fegyvereladásról és az együttműködés egyéb lehetőségeiről esett benne szó.

80. dokumentum

Levélváltás a németországi fegyvervásárlásról

1921. október 21.

Politbüro Felhívom a figyelmüket Kraszín elvtárstól kapott távirat teljesen felforgató jellegére:

1. Ha Kraszín nem bízik meg *Kerzsencev*³⁴³ *apparátusában*, akkor senki sem tartja őt vissza, hogy saját kezébe vegye ezt az ügyet – annak érdekében, hogy ez valóban végre legyen hajtva és ne legyen elszabotálva.
2. A puskáink kaliberéről folytatott viták egyszerűen nevetségesek. Végül is minden puskánk és töltényünk ilyen kaliberű. Kraszín tényleg azt javasolja, alakítsunk át mellékesen mindent, csak azért, mert veszünk 130.000 puskát? (N. B.: A japán puskák kalibere kisebb, mint a mieinké, és mégis megvernek

---

³⁴⁰ Sz. Ja. **Bogdatyev** (Bogdatjan) (1887-1946): bolsevik aktivista 1917-ben Petrográdban. 1921-ben Muganban a lecsapolási munkálatokat irányította.

³⁴¹ Hosszmérték, 4,4 centiméter

³⁴² Hosszmérték, 0,711 méter

³⁴³ Platon Mihajlovics **Kerzsencev** (1881-1940): régi bolsevik, újságíró és diplomata. 1921-23-ban szovjet követként szolgált Svédországban, ahol a jelek szerint közvetítőként dolgozott a szovjet-német kereskedelmi ügyletekben. Később olaszországi követ volt.

bennünket.) A németek azt akarják, hogy a mi kaliberünket tegyük egyenlővé az övékével (a vásárlási megrendelésekhez), [megnagyobbítva azt] egy kicsit – ezért bírálják [bennünket].

Javaslom, küldjük el a következő táviratot Kraszinnak:

Tárgy: az ön No. 834-835-836-osa. 1. A Központi Bizottság nem ellenzi, hogy a tízmillió rubeles megrendelést vegyék ki Kerzsencev kezéből, azzal a feltétellel, hogy ön személyesen veszi kézbe ezt az ügyet nagyon energikusan, tekintettel annak rendkívüli fontosságára és sürgősségére.

2. A kaliberre vonatkozó észrevételek lényegtelenek. A megrendelés érvényben marad.

3. Még egyszer megerősítjük az előző, tizenkét millió rubeles megrendelés lehető legerősebb teljesítésének szükségességét.

4. A szükséges óvintézkedések semmiképpen sem vezethetnek e rendkívül fontos megrendelések érvénytelenítését.

1921. október 21.

A Politbüro megbízásából, Lenin
Központi Bizottság Titkársága, V. Mihajlov³⁴⁴

Nem lehet megállapítani, hogy ez a közlemény mire vonatkozik. Azért tesszük közzé, mert Lenin itt Lev Kamenyevről nyilatkozik.

---

³⁴⁴ Vaszilij Mihajlovics **Mihajlov** (1894-1937): 1915 óta a kommunista párt tagja. A moszkvai Cseka főnöke volt, később politikai komisszár a Vörös Hadseregben. 1921-23-ban a Központi Bizottság titkára. A sztálini terror áldozata lett.

81. dokumentum

Megjegyzések Kamenyevről

	1921. december 1.
Kamenyev feljegyzése	
Lenin feljegyzése	
Cseka	'21. december 1.
Nagyon örülök. De ezt a Politbüro direktívájaként kell adni, és Kamenyev ezt megírja.	
Lenin feljegyzése	
Szegénykém, gyengécske, félénk és be van ijedve.	

Leninnek azt az utasítását, hogy Buharint „távol kell tartani a politikától”, kétféle módon is lehet értelmezni: az egyik értelmezés szerint Lenint nagyon aggasztották Buharin szívpanaszai, s ezért tartós pihenésre akarta küldeni őt; a másik szerint Lenin gyenge politikusnak tartotta Buharint, s ezért örökre el akarta távolítani őt a politikából. Ezt a második változatot támasztja alá Leninnek az a parancsa, hogy a levelet „szigorú konspirációval, levarrás stb.” kell továbbítani, amire nem lett volna szükség, ha Lenin valóban csak Buharin egészségéért aggodott volna. Ha ez az értelmezés a helyes, akkor alaposan megrendül az a gyakran hallható érvelés, hogy Buharin volt Lenin kiszemelt örököse és utóda.

82. dokumentum

Levél Kresztyinszkijhez

	1922. január 28.
Kresztyinszkij elvtárs!	
Köszönöm Rikovról írott levelét. Tegyenek meg mindent Buharinék megvédésére . Buharin feleségét hosszú időre szanatóriumba kell utalni. Azt mondják, súlyos beteg.	

N. I. Buharint szigorúan távol kell tartani a politikától. Maradjon most egy kicsit, amíg helyre nem jön a szíve, azután pedig **időről időre** látogassa meg a feleségét. Ellenőrizze: **távol** a politikától!

Január 28.

Üdvözetem!

Lenin

Utasítás a titkárnak

Kérem ezt P. P. Gorbunovon³⁴⁵ keresztül továbbítani Berlinbe, **SZIGORÚ KONSPIRÁCIÓVAL, LEVARRÁS** stb.*

Az alábbi dokumentumok az 1922 tavaszán orosz és német részvétellel megtartott genovai nemzetközi konferenciával vannak kapcsolatban. A konferencia előzménye az a brüsszeli tanácskozás volt, amelyet 1921. október. 6-8-án, huszonegy állam, köztük Németország részvételével: de még Oroszország nélkül tartottak meg, hogy megbeszéljék, miképpen segíthetnének Oroszországnak a szörnyű éhínség leküzdésében. A szervezők nyilván úgy érezték, ebben a szörnyű ínségben, amikor körülbelül harmincöt millió embernek nem jut táplálék, Oroszországot talán könnyebben rábírhatják, hogy rendezze a súlyos nézeteltéréseket Nyugattal, amelyek közül Oroszország külföldi adósságainak kérdése volt a legjelentősebb – Oroszország ugyanis 1918-ban beszüntette ezeknek az adósságoknak a törlesztését. A konferencia úgy határozott, hogy Oroszországnak segítséget kell nyújtani, de csak azzal a feltétellel, ha elismeri adósságait és garanciát vállal a jövőben neki nyújtott hitelek biztonságaért. Csicserin külügyi népbiztos még abban a hónapban válaszolt, és hajlandónak bizonyult elismerni a háború előtt-

---

³⁴⁵ Pavel Petrovics **Gorbunov** (1885-1937): bolsevik 1918 óta. 1921 februárjától 1922 februárjáig az üzleti ügyek irányítója a Külügyi Népbiztosságon. Később a Népbiztosok Tanácsa titkárságának vezetője. A sztálini terror áldozata.

* Az ilyen típusú konspiratív leveleket a Berlinbe vagy máshová utazó futárok rendszerint felöltőjük bélésébe rejtették el.

ti adósságokat. De csak azzal a feltétellel, ha jelentős nyugati segítséghez és beruházáshoz jut. És ha a külföldi államok be-
szüntetik az intervenciót, a Nyugat pedig de jure is elismeri a
bolsevik rendszert. Csicserin nemzetközi konferenciát javasolt e
kérdések rendezésére és az államok közt egy végleges béke-
szerződés megkötésére.³⁴⁶

1922. január 6-án Cannes-ban összeült a Legfelső Szövet-
séges Tanács. Úgy határozott, hogy márciusra konferenciát hív-
nak össze, amelyre az egykori központi hatalmakat és Oroszor-
szágot is meghívják. E konferencia célja az volt, hogy megtalál-
ják a módozatait Európa gazdasági újjáépítésének, s hogy ren-
dezzék a világháború örökségeként megmaradt fontosabb lezá-
ratlan ügyeket. A cannes-i konferencia határozatában lefektetett
alapelvek felhívták a figyelmet más országok belügyeibe való
be nem avatkozásra; a külföldi befektetések tiszteletben tartásá-
ra; minden állami tartozás és kötelezettség elismerésére, és kár-
térítés fizetésére az elkobzott vagy lefoglalt vagyonért; valamint
a más államokban folytatott felforgató propagandáról és a
szomszédos államok elleni agresszív cselekedetokről való le-
mondásra.³⁴⁷

Lenin ingadozott, hogy elküldje-e diplomatait a tanács-
kozásra. Azt a lehetőséget is mérlegelte, azzal küldi el őket,
hogy azonnal távozzanak a konferenciáról. Csicserin azt ja-
vasolta, hogy a „botrány” elkerülésére a szovjet kormány uta-
sítsa vissza az antant feltételeit, és ezen az alapon a kon-
ferencián ne vegyen részt. Ha ugyanis a szovjetek megjelennek,
de rögtön ki is vonulnak, akkor a Nyugat nem ad kölcsönöket
és a kapcsolatok általános romlása következik be. Csicserin azt

---

³⁴⁶ I. Carole Fink: *The Genoa Conference: European Diplomacy, 1921-22.* (Chapell Hill, N. C, 1984.), pp. 5-6.

³⁴⁷ Ministère des Affaires Etrangères, Documents Diplomatiques [Külügymi-
nisztérium, Diplomáciai Dokumentumok], *Conférence Economique
Internationale de Gênes: 9 Avril – 19 Mai 1922* [A genfi nemzetközi gazdasági
konferencia, 1922. április 8. – május 19.] (Párizs, 1922.), pp. 15-16.

is sürgette, hogy Moszkva ismerje el külföldi tartozásait, mert ez az előfeltétele a békének és a további kölcsönöknek is.³⁴⁸

Lenin eredetileg személyesen is részt akart venni a genovai konferencián, de azután biztonsági okokból lemondott erről a tervről.

83. dokumentum

Levél Molotovhoz a Politbüro tagjai számára

1922. január 30.

Molotov elvtárshoz, minden Politbüro-tag számára

Épp most kaptam meg és olvastam el Csicserinnek a Politbüro tagjaihoz írott szupertitkos levelét.³⁴⁹ Azt hiszem, Csicserin elgondolását nem szabad azonnal elvetni; alaposabban meg kell tárgyalni, figyelembe véve a Piljavszkij-bizottság munkájának eredményeit, és mérlegelve az összes követeléseket és ellenköveteléseket.³⁵⁰

Javaslom e kérdés vitára bocsátását csütörtökön, mindenféle jegyzőkönyvi feljegyzés nélkül, és végső döntés meghozatalát a csütörtöki előzetes megbeszélés után, a Politbüro tagjainak későbbi kikérdezésével. Lehet, hogy Csicserin javaslata a legésszerűbb.

A szupertitkos üzenetek különleges konspiráció s intézkedéseit illetően javaslom, hogy bízzák meg a Molotov mellett dolgozó párttitkárok egyikét (vagy magát Molotov elvtársat) annak ellenőrzésével, hogy a szupertitkos papírokat személyesen juttassák vissza hozzá, s azokat ő személyesen égesse el.

‘22. január 30.

Lenin

³⁴⁸ Csicserin közleményét lásd 5A dokumentum (a Függelékben).

³⁴⁹ Lásd 5A dokumentum (a Függelékben).

³⁵⁰ Sztanyiszlav Sztanyiszlavovics **Piljavszkij** (1882-1937): a Pénzügyi Népbiztosság alkalmazottja; 1921 szeptemberében jelentést írt Szovjet-Oroszország pénzügyi ellenköveteléseiről a Nyugattal szemben. A Nyugat számára írta a polgárháború veszteségeit, a lakosság által átélt szenvedéseket, Konstantinápoly megszerzésének megghiúsulását, a pogromokat és a többi gaztettet, és mindent egybevetve 185,8 milliárd aranyrubeles, vagyis 92,9 milliárd dolláros végösszeget hozott ki (*RUHR*, pp. 218-219.).

Telefonon diktálta.

L. Fotyijeva³⁵¹

84. dokumentum

Levél Molotovhoz a Politbüro tagjai számára

1922. január 31.

Január 31.

Molotov elvtárshoz a Politbüro tagjai számára³⁵²

Kérem semmisnek tekinteni tegnapi, Csicserin levelével kapcsolatos telefonogramomat³⁵³ Nem jól éreztem magam. Homályosan fogalmaztam. Reméltem, hogy ma kijavíthatom.

De ma még rosszabbul érzem magam. Kérem, vitassák meg, nem volna-e szükséges:

1. Csütörtökig elhalasztani a választ Csicserinnek.
2. Csütörtökön csak ezt eldönteni: Csicserin és a delegáció összes többi tagja gondolják csak végig a saját javaslataikat és a különböző határozatkombinációkat február 22-23-ra.
3. Kijelölni a genovai konferencia **pénzügyi** kérdéseinek (kölcson és a többi, és a többi) előkészítéséért felelős személyeket február 22-23-ra.³⁵⁴

Lenin

A Politbüro tagjainak észrevételei

Az ügy szerepel a február 2-i Politbüro-értekezlet napirendjén.

V. M. Molotov

Olvastam. L. Kamenyev

---

³⁵¹ Ligijja Alekszandrovna **Fotyijeva** (1881-1975): régi bolsevik, 1918-tól 1924-ig Lenin személyi titkára; 1939-ig a Szovnarkom és a Munka és Védelmi Tanács (SzTO) apparátusában dolgozott.

³⁵² Ez a dokumentum a 83. dokumentumra utal.

³⁵³ A telefogram, oroszul *tyelefonogramma* nem más, mint telefonon leadott és lejegyzett közlemény.

³⁵⁴ Kamenyev aláhúzta a harmadik sort és melléírta: „Ez különösen fontos. L. K.”

Támogatom Lenin elvtárs indítványát, vagyis az ügy csütörtökre halasztását.
Ellenzem Trockijnak a Rakovszkijra vonatkozó indítványát.³⁵⁵ Sztálin.
Csatlakozom Sztálinhoz. M. Kalinyin

85. dokumentum

Levél Szokolnyikovhoz

1922. február 4.

Titkos

Szokolnyikov elvtársnak

Trockij azt közölte velem, hogy állítólag, az ön kijelentése szerint, pártunk kilenc havi költségvetése 40 millió aranyrubel.³⁵⁶ Én egyáltalán nem vagyok hajlandó ezt elhinni; nincs itt valami tévedés? **Kérem**, hogy titokban, ugyanezen a papíron, Fotyijeva nevére küldje el nekem pár sorban a megerősítést vagy a pontosítást.

Ha lehet, mellékeljen 2-3 számadatot pártunk elmúlt három évi költségvetéséről.³⁵⁷

Február 22.

Lenin

Telefonon diktálta.

L. Fotyijeva

---

³⁵⁵ Ez az utalás nem világos.

³⁵⁶ Trockijnak Leninhez írott feljegyzése nem került elő.

³⁵⁷ Erre a kérdésre reagálva Lenin egy olyan előzetes költségvetést fogadott el 1922. januárjától szeptemberéig, amely szerint a párt és annak ifjúsági szervezete(a Komszomol) 17,4 millió rubelt kapott; a tartalékokkal együtt az alap teljes összege majdnem 20 milliót tett ki. Lenin megjegyzése: „Tekintse az incidenst lezártnak. (f. 2, op. 1, d. 22 738).

86. dokumentum

Levél Sztálinhoz és Kamenyevhez

1922. február 4.

Sztálin és Kamenyev elvtársnak³⁵⁸

1. Mellékelem Trockijnak a párt költségvetésével kapcsolatos levelét. Trockijnak igaza van.

Egy sor radikális intézkedést kell fogatosítani. Gondolják végig. Szerdán megbeszéljük.

2. A szakértőket ne erősítsék meg.³⁵⁹ Csak szegényt hoznak ránk. Először **vizsgázzanak**: vázolják föl, egy héten belül, a programjukat és a taktikájukat. Egyébként a pokolba velük. Ej-ej, szegényt hoznak ránk, ahogy Preobrazsenszkij³⁶⁰ a Pénzügyi Bizottság elnöke is szegényt hozott ránk a költségvetéssel.

Nekünk mindig sikerül szart kapnunk szakértők helyett: most próbáljunk kiválasztani valami értelmeset.³⁶¹

3. Szmoljanyinov³⁶² átalakította a „Munka és Védelmi Tanács Utasítását”. Miért? Nem tudom.

Átdolgozást játszani a **szakszerű munka** helyett: fogják szorosabbra ezeket a semmirekellőket és csirkefogókat, akik nem akarnak jelentéseket írni. (Én nem tudok ezzel foglalkozni, mert beteg vagyok, és mert rendkívül mérges is vagyok, és csak arra vagyok képes, hogy kirúgjam Szmoljanyinovot).

Kérem Önöket, hogy szánjanak 2-3 órát erre az ügyre.

4. Az aranykészlettel botránys a helyzet. Az isten szerelmére, ne nyugodjanak bele ebbe a gyalázatba. Ki a felelős? Novickij?³⁶³ Akkor bíróság elé vele

---

³⁵⁸ Az első oldal jobb felső sarkába Lenin ezt írta: „Mellékelek egy kiegészítést a direktívákhoz is.”

³⁵⁹ A „szakértők” alatt a genovai konferencia szovjet tagjait kell érteni. Február 4-en Lenin határozatot küldött ezekről a szakértőkről Molotovnak a Politbüro számára (*PSzSz*, 44. kötet, p. 380.). Ott egyetértettek Lenin javaslatával; lásd f. 17, op. 3, d. 230, l. 3.

³⁶⁰ Jevgenyij Alekszejevics **Preobrazsenszkij** (1886-1937): régi bolsevik; kommunista közgazdász és elméleti szakember. A sztálini terror áldozata lett.

³⁶¹ Lenin megjegyzése: „Lásd következő oldal.”

³⁶² V. A. **Szmoljanyinov** (1890-1962): régi bolsevik. Gazdasági kérdésekkel foglalkozott a Munka és Védelmi Tanácsban.

hazugság miatt. Szokolnyikov? Akkor adjon írásos garanciát. Ha kiderül, hogy hazudott, akkor őrülete s botrányt csapok a kongresszuson. Tanítsák meg ezeket a szarháziakat, hogy komoly válaszokat és teljesen pontos számokat adjanak, különben megszégyenülünk és elkerülhetetlenül elbukunk.

Két szám: a) **minden** kéznél lévő készpénz
b) mínusz az **összes** fizetési kötelezettség

Akkor fogom látni c) tehát, ennyi és ennyi a szabad készpénz

Február 4.

Lenin

87. dokumentum

Feljegyzés Szokolnyikovhoz³⁶⁴

[1922. február 4. után]

Szokolnyikov elvtárs!

Tekintettel arra, hogy Sztálin elvtárs baráti segítségével a dolgot sikerült teljesen tisztázni, elismerem, hogy Ön nem titkolt el semmit, és javaslom, hogy az ügyet zárjuk le.

Őszinte örömmel és kommunista üdvözléssel

Lenin

Lenin az alábbi dokumentumban arra a jelentésre utal, mely szerint a brit Munkáspárt titkára, Arthur Henderson arra kérte Lloyd George-t, hogy a genovai konferencián vesse föl Grúzia függetlenségének kérdését. (Grúziát egy évvel azelőtt foglalta el a Vörös Hadsereg.) A *Pravda* vezércikke, amelyre Lenin utal, azt javasolta, hogy a szovjet delegáció válaszul vesse föl India és Egyiptom függetlenségének kérdését.

E dokumentum fontos momentuma Leninnek az az elhatározása, hogy zátonyra futtatja a genovai konferenciát. Bár ezt

---

³⁶³ A. A. **Novickij** (1894-1930): a Szovjet-Orosz Köztársaság Pénzügyi Népbiztossága Költségvetési Hivatalának vezetője volt, a szovjet aranykészletek nyilvántartásának felelőse.

³⁶⁴ Lásd 86. dokumentum.

így nem mondták ki, ennek oka az volt, hogy mindenáron meg akarták akadályozni Németország és az antant közeledését. Lenin ugyanis a kettő közötti ellenségességre épített, mert az megkönnyítette volna a kommunista behatolást Európába. Ezt a célt a Németországgal 1922. április 16-án megkötött, eleinte titokban tartott rapallói egyezményrel érték el, amely kétoldalúan rendezte a két ország viszonyát, s ilyen módon aláaknázza a genovai konferenciát.

88. dokumentum

Levél Csicsserinnek

1922. február 10.

Kedves Csicsserin elvtárs!

Megörültem ma, amikor a *Pravdát* olvastam – nem a vezércikket, amely **elrontotta** a legnagyobb szerűbb témát –, hanem a Henderson „lépéséről” szóló táviratot.

Henderson olyan hülye, mint Kerenszkij³⁶⁵ ennél fogva nekünk segít.

Ez volt az örömöm első oka.

A második: látnia kell, mennyire igazam volt, amikor előterjesztettem a genovai konferenciának a Központi Bizottság által jóváhagyott „széles” programját.*

Remélem, hogy ezt most, Henderson lépése után Ön is látja.

Nagyon széles genovai programot fogunk előterjeszteni, **udvariasan** hangsúlyozva, hogy nem ultimátumot nyújtunk be, **hiszen** Genovában szó sem lehet a többségnek való **alárendelődésről**, hanem csakis minden résztvevő **megegyezéséről**. [„]Nem tetszik? Ahogy tetszik. [Akkor] mi áttérünk a szűkebb programra!["] (A széles programba bevenni még: nemzetközi munkaügyi törvényhozás; intézkedések a munkanélküliség ellen és ehhez hasonlóak.)

---

³⁶⁵ Alekszandr Fjodorovics **Kerenszkij** (1881-1970): radikális orosz ügyvéd, majd politikus, aki a forradalom előtti Dumában játszott aktív szerepet. 1917 márciusában a Petrográdi Szovjet és az első Ideiglenes Kormány tagja. 1917 májusában hadügyminiszter lett, júliusban pedig miniszterelnök. Októberben Lenin megbuktatta; ezután emigrált.

* Vagyis rugalmas, konkrét kötelezettséget nem vállaló akciótervet.

Továbbá. Ez szigorúan titkos. Nekünk jó volna, ha Genovát zátonyra futtatnák..., de természetesen **nem mi**. Gondolják ezt végig Litvinovval és Jofféval, és értesítsenek engem. Ezt természetesen nem szabad említeni **még a titkos dokumentumokban sem**. Ezt **küldjék vissza nekem, majd én elégetem itt**. Genova nélkül **könnyebben** kapunk kölcsönt, ha nem mi leszünk azok, akik zátonyra futtatják Genovát. Ügyesebb manővereket kell kidolgoznunk, hogy Genovát ne mi tegyük tönkre. Itt van például a hülye Henderson and Co., ezek sokat fognak nekünk segíteni, ha ügyesen arrafelé taszítjuk őket. Kraszint hívták? Ellenőrizték már, hogy hívták-e? Mikor utazik? Gyorsítsák ezt meg, ellenőrizték kétszer.

Minden esik széjjel ott 'ónáluk'. Ez már a teljes csőd (India stb.) Az elbukót **váratlanul** meg kell löknünk, de nem a saját kezünkkel.

Szaljut!

Híve, Lenin

P. S. Mutassa meg ezt Litvinovnak és Joffénak.

1920-tól a Kremlnek saját, csakis a szovjet vezetők ellátását szolgáló kórháza és gyógyszerertára volt, amelyek külföldről importálták a gyógyszereket.³⁶⁶

89. dokumentum

Gyógyszerigénylés a Kreml gyógyszerertárából

1922. február 13.

A Kreml gyógyszerertárának

Kérem, küldjenek nekem bromidot tablettában, körülbelül tizenkettőt, olyan dózisban, hogy egy tabletta hatásosságára is lehessen számítani, s ha az nem hat, akkor kettőt kelljen bevenni.

V. Uljanov (Lenin)

Ez a feljegyzés a Német Vöröskereszt moszkvai bakteriológiai állomásával van kapcsolatban. Lenin 1922. február 20-án

---

³⁶⁶ Lásd I. V. Pavlova: *Sztalinyizmus: sztanolvenyije mehanizma vlasztyi* [Sztálinizmus: a hatalmi gépezet kiépülése] (Novoszibirszk, 1993), p. 52.

arra kérte N. P. Gorbunovot³⁶⁷ hogy látogassa meg ezt a létesítményt, s kérje meg az ott dolgozó német orvosokat, lépjenek szovjet szolgálatba.³⁶⁸

90. dokumentum

Feljegyzés Kamenyevhez

[1922. február 20.]

Kamenyev elvtárs!

Szerintem nemcsak prédikálni kell, hogy „tanuljatok a németektől, ti rühes orosz kommunista naplopók”, hanem **felfogadni** is németeket **tanítónak**.

Egyébként csak pusztába kiáltott szó.

És miért ne kezdjük azokkal a németekkel, akik (mint Ön is látta) mintaszerű munkát végeztek Moszkvában?

Ha nem ért egyet, értesítsen. Ha egyetért, küldje az alábbiakat (a Szovnarkom-adminisztrátor) N. P. Gorbunovnak (mert Szemasko³⁶⁹ nem fogja teljesíteni).

Lenin

91. dokumentum

Levélváltás Molotovval

1922. március 6-7.

Levél Molotovnak

Molotov elvtársnak

Kérem, vigye keresztül a Politbüron a következő javaslatot.

---

³⁶⁷ Nyikolaj Petrovics **Gorbunov** (1892--1937): Lenin és a Népbiztosok Tanácsa titkára. A sztálini terror áldozata.

³⁶⁸ Lásd *PSzSz*, 54. kötet, p. 175.

³⁶⁹ N. A. **Szemasko** (1874-1949): régi bolsevik párttag. 1918-tól 1930-ig szovjet egészségügyi népbiztos.

1. Kötelezzék Kamenyev és Sztálin elvtársakat, hogy a Politbüro munkáját heti négy ülésen végezzék el, hétfővel kezdve és csütörtökkel befejezve, és csütörtök este távozzanak el hétfő reggelig.

2. Bízzák meg Gerszon³⁷⁰ elvtársat (Dzerzsinszkij titkára), hogy a pihenési időszakra rendezze be vagy azt a helyiséget, ahol Lenin elvtárs tartózkodott a mostani üdülési helye előtt (ott volt egyszer Sztálin elvtárs is), vagy azt a helyet, ahol Trockij elvtárs töltötte a szabadságát, ha azt már befejezte.

Kérem Önt, Molotov elvtárs, beszélje ezt meg előzetesen Zinovjev elvtárssal, majd Kalinyin elvtárssal is, ha ő most szavaz a Politbüroban, és vigye keresztül haladéktalanul. Nekem ugyanis határozott meggyőződésem, hogy ha nem teszünk meg ezeket az intézkedéseket, ráadásul sürgősen, akkor nem tudjuk megőrizni Sztálin és Kamenyev elvtársak munkaképességét a pártkongresszusra.

Várom telefonogramos válaszát Gljasszer³⁷¹ Lepesinszkaja³⁷² vagy Fotyijeva nevére.

‘22. március 6.

Lenin

A telefonos diktálást lejegyezte Gljasszer, 20.00 órakor

Molotov telefonogramja Leninhez

Telefonogram

Jóváhagyták Lenin elvtársnak azt a javaslatát: hogy Sztálin és Kamenyev elvtársak a pártkongresszus előtt heti három nap szabadságot kapjanak.

Molotov

1922. március 7.

Szavazatok: 2 – mellette³⁷³
                         2 – tartózkodott (Trockij és Kamenyev)
                         1 – ellenezte (Sztálin)

---

³⁷⁰ V. L. **Gerszon** (1891-1941): a Cseka és utódszervezetei munkatársa 1918-tól 1937-ig. A sztálini terror áldozata.

³⁷¹ M. L. **Gljasszer** (1890-1951): a Népbiztosok Tanácsa titkárságának munkatársa (1918-1924).

³⁷² J. Sz. **Lepesinszkaja** (1892-1959): a Népbiztosok Tanácsa és a párt Központi Bizottsága titkárságának munkatársa (1918-1925).

³⁷³ Lenin és Molotov.

Trockijnak azt a javaslatát, hogy a kommunista párt közvetlenül ne avatkozzon bele a gazdaság irányításába, Sztálin és követői később a párton belül Trockij lejáratására használták fel. Lenin nem is volt hajlandó foglalkozni a kérdéssel, s Trockij javaslatát a sülyesztőbe küldte („Ad acta”).

92. dokumentum

Trockij memoranduma a Politbürohoz
a párt szerepéről a gazdaságban

1922. március 10.

Az Orosz Kommunista Párt Központi Bizottságának minden Politbüro-tagjához:

Lenin, Kamenyev, Sztálin, Zinovjev és Molotov tájékoztatására

Mind magának a pártnak, mind pedig a szovjet építőmunkának a szempontjából az egyik legfontosabb kérdés a párt és az államapparátus közötti viszony. Ami azt illeti, ez a kérdés kimaradt a tizenegyedik pártkongresszus téziseiből is, de amilyen mértékben érintették azt (a gazdasági képzés stb. vonatkozásában), az a helyes irány felé mutatott.

Ha nem mentesítjük a pártot, mint olyant a közvetlen közigazgatási és irányítási funkcióktól, akkor képtelenség megtisztítani a pártot a bürokráciától és a fegyelmetlen gazdálkodástól. Ez az alapvető kérdés. Veszedelemes és káros „politika” az, amikor a kormányzó sági [párt]bizottság gyűlései döntenek, csak úgy melleleg, a kormányzásában, a vetés idejéről, vagy arról, hogy bérbe adjanak-e egy gyárat. Es semmiképpen sem jobb a helyzet a járási bizottságokban vagy a központiban. Ez a módszer valójában propaganda a komoly specializáció ellen, a felelősségvállalás ellen, a dolgok gyakorlati tanulmányozása ellen, a szaktudás megbecsülése ellen, a komoly és kitartó, megfelelően szervezett munka ellen.

Amikor a Központi Bizottság különböző kérdések kapcsán, a kormányzósági bizottságok bírósági ügyekbe való közvetlen beavatkozásának legkirívóbb eseteivel szembesült, akkor felvette a harcot az ilyen tendenciák ellen. De egész gyakorlatában, öntudatlanul, de facto mégis egy ilyen cselekvési módot honosított meg. Ezzel megfosztotta az összes kormány szervet a személyes felelősségtől, megszüntette a konkrét munkáért vállalt felelősséget, aláásta az önbizalmat. Ezzel együtt bátorította a párt szélsőséges elbürokratizálódását.

Most egy határozatot fogadtunk el, amely végre megszabadítja a szakszervezeteket a gazdasági irányítás feladataitól. A gazdaságpolitika változásával együtt ez kétségtelenül helyes. De a hatékonyság, vagyis a tényleges siker szempontjából semmi különbség nincsen, hogy a beavatkozás a szakszervezetektől jön, vagy éppen a központi bizottságtól, a kormányzósági bizottságoktól, a járási bizottságoktól vagy a pártsejtektől. Ha az Új Gazdaságpolitika azt követeli, hogy a szakszervezetek legyenek szakszervezetek, akkor ugyanez a politika azt is követeli, hogy a párt legyen párt. A kereskedelmi funkciók, és egyáltalán a gazdasági funkciók korrekt ellátására való felkészítés nem a párt, hanem a megfelelő gazdasági szervek feladata, amelyek számára a párt szilárd vezetésről gondoskodik. Es lehetővé teszi, hogy válasszák ki az alkalmazottakat, és képezzék ki őket az alkalmankénti és hozzá nem értő külső beavatkozások nélkül. A párt elmagyarázza a dolgozó tömegeknek a kereskedelmi műveletek, mint a szocialista építőmunka egyik módszere jelentőségét. A párt harcol olyan előítéletek ellen, amelyek akadályozzák a gazdasági tevékenység megfelelő fejlődését. A párt harcol az olyan próbálkozások ellen, amelyek az Új Gazdaságpolitikát arra kívánják felhasználni, hogy burzsoá erkölcsöt honosítsanak meg magában a kommunista pártban is. A párt szilárdan leszögezi, hogy mi szabad és mi tilos. De a párt nem irányítja a kereskedelmi műveleteket, mivel alkalmatlan erre a feladatra. A párt nem tanítja az embereket a gazdasági tevékenységre, s azon belül is a kereskedelemre, mivel alkalmatlan erre a feladatra.

A párt a kezében tartja a hatalmat, de csak a megfelelően funkcionáló államapparátus révén kormányoz. A neki döntésre beterjesztett ügyek 99 százalékát visszaküldi, azon az alapon, hogy azok nem tartalmazznak semmi olyasmit, ami a pártra tartozna.

Ugyanakkor a párt most sokkal nagyobb figyelmet fordít a fiatal párttagok elméleti nevelésére, mint a múltban...

1922. március 10.

L. Trockij

Hiteles másolat: S. Manucsarjanc³⁷⁴

Ad acta³⁷⁵

Kraszin volt a felelőse a szovjet értéktárgyak, nagyrészt a templomoktól 1922 tavaszán és nyarán elkobzott drágakövek,

---

³⁷⁴ Susanyika **Manucsarjanc** (1889-1969): bolsevik 1918 óta: Lenin, majd Sztálin magánkönyvtárának könyvtárosa.

³⁷⁵ Lenin kézírása.

arany- és ezüstitárgyak európai értékesítésének. Akárcsak előtte Litvinov (lásd 69. dokumentum), ő is arra hívta föl Lenin figyelmét, hogy az ékszerek iránt Európában lanya a kereslet. Ezért célszerű lenne partnerségre lépni a Beers, Johnson-Mathey vagy a Warburg céggel, nem pedig önállóan és alacsony áron eladni.³⁷⁶

93. dokumentum

Levélváltás Trockijjal

1922. március 11. és 12.

Feljegyzés Lenintől

Március 11. Trockij elvtárs!

Kérem, olvassa ezt el és küldje vissza nekem. Ne sajtoljunk ki a Politbüroból egy ezzel kapcsolatos direktívát? (Remélem, kért már információt a „*kitakarított*” templomok számáról.)

Üdvözetem!

Lenin

Feljegyzés Trockijtől

Nagyjából ugyanazt a választ kaptam Kraszín elvtárstól. Teljesen világos, hogy százmilliók tételeiben nem lehet csak úgy „mellékesen” kereskedni. Azt hiszem, a piaci viszonyok felderítésére jó volna külföldre küldeni Fabergé³⁷⁷ és Mojszejev néhány szakemberét, miután érdekeltté tettük őket a profitszerzésben.

1922. március 12.

Trockij

Ebben a fontos dokumentumban arról a hadjáratszerű kampányról van szó, amelyet 1922 márciusában indítottak be az úgynevezett templomi edények valamint az ortodox egyházak

---

³⁷⁶ Kraszín levele a 93. dokumentumával azonos besorolási jelzés alatt található.

³⁷⁷ Peter Carl Fabergé (1846-1920): neves Pétervári ékszerész. Mojszejev nem azonosítható.

és kolostorok egyéb értéktárgyainak elkobzására. A kampánynak két célja volt: egyrészt vagyontárgyakat kellett szerezni, amelyekre a kormánynak égető szüksége volt, mivel a hadikommunizmus alatt összeomlott az ország gazdasága; másrészt meg akarták törni az ortodox egyház hatalmát és a paraszti népességre gyakorolt befolyását. Ahogy a dokumentumból kiderül, Lenin azt remélte, hogy a Szovjet-Oroszországot és Ukrajnát 1921-1922-ben sújtó példátlan éhínség a kormányzat oldalára állítja a parasztságot az egyházzal szemben. A „*sujai* események” kifejezés a kampány egyik epizódjára utal a sok hasonló közül. Suja, ez a Moszkvától körülbelül háromszáz kilométerre északkeletre fekvő textilipari központ súlyos incidensek helyszíne volt március közepén, amikor is a jámbor hívők megpróbálták megvédeni a templomukat a kifosztására odaküldött katonáktól. A katonák belelőttek a tömegbe, és a jelentések szerint sok embert megöltek. A Politbüro március 16-án, Lenin távollétében a további elkobzások elhalasztását szavazta meg, március 19-én pedig Molotov ilyen értelmű utasítást küldött ki az összes tartományi pártbizottságnak.³⁷⁸ Ahogy Lenin értesült a történetekről, megírta az alábbi, a döntést felülbíráló levelet.³⁷⁹ D. A. Volkogonov azt állítja, látta Leninnek azt a parancsát, amelyben azt követeli, hogy naponta tájékoztassák őt, hogy hány papot végeztek ki.³⁸⁰ Egy orosz történész becslése szerint a Sujával kapcsolatos Lenin-levél után több mint nyolcezer embert likvidáltak³⁸¹ És semmiféle bizonyíték nincs arra vonatkozóan, hogy az egyház szervezett ellenállást tervezett volna a kormánnyal szemben, ahogy azt Lenin állította.

A 94. dokumentumot az 1960-as évek végén kicsempészték a Központi Pártarchívumból, és 1970-ben megjelentették Párizsban a *Vesztnyik russzkogo sztugyencseszkogo hrisztyianszkogo*

---

³⁷⁸ Lásd f. 5, op. 2, d. 48, ll. 15 és 81.

³⁷⁹ Az incidens háttéréről lásd *RUBR*, pp. 346-356

³⁸⁰ *Lityerator*, 1990. augusztus 31., p. 4

³⁸¹ Vlagyimir Jeremenko, in *Lityeraturnoj Rosszija* [Irodalmi Oroszország], 1990. december 14., p. 17.

dvizsenyijában [Az Orosz Diák Keresztény Mozgalom Közleménye]. Hitelességét akkoriban nagyon sokan kétségbe vonták Lenin utasításainak embertelen brutalitása miatt („Éppen most és csakis most, amikor az éhező régiókban az emberek emberhúst esznek, és az utak mentén százával, ha ugyan nem ezrével hevernek a hullák, most tudjuk végrehajtani (s ezért végre is kell hajtánunk) az egyházi értéktárgyak elkobzását a legkíméletlenebb és könyörtelenebb lendülettel, nem riadva vissza semmilyen ellenállás letörésétől”). De a húsz évvel későbbi újbóli publikáció az *Izvesztyija CK* című hivatalos lapban elosztatott minden kételkedést.³⁸²

94. dokumentum

Levél Molotovhoz a Politbüro tagjai számára

1922. március 19.

Szigorúan titkos!

Nem készülhet másolat semmiféle okból, hanem a Politbüro minden tagja (és Kalinyin elvtárs is) erre a dokumentumra írják észrevételeiket.

Molotov elvtárshoz a Politbüro tagjai számára

Tekintettel a sujai eseményekre, amelyek máris a Politbüro megbeszéléseinek napirendjén szerepelnek, úgy vélem, határozott döntést kell hoznunk, még hozzá haladéktalanul az adott irányban folytatott harc általános tervével kapcsolatban. Mivel kétlem, hogy személyesen is részt tudok venni a Politbüro március 20-ai ülésén, gondolataimat írásos formában terjesztem elő.

A sujai események minden bizonnyal kapcsolatban állnak azzal a jelentéssel, amelyet a ROSZTA³⁸³ küldött nemrég az újságoknak, nem publikálás céljából – nevezetesen azokról a lépésekről, amelyeket a petrográdi feketeszázak fogantatosítottak, hogy szembeszegüljenek az egyházi értéktárgyak elkobzására vonatkozó rendelettel. Ha összekapcsoljuk ezt a tényt mindazzal, amit az újságok írnak a papságnak az egyházi értéktárgyak elkobzására vonatkozó

³⁸² *Izvesztyija CK*, 1990. április, pp. 190-193

³⁸³ ROSZTA: Orosz Távirati Ügynökség

rendeletéhez való hozzáállásáról, továbbá azzal is, amit Tyihon pátriárka³⁸⁴ törvénytelen felhívásáról tudunk, akkor kristály tisztán láthatjuk, hogy a vezetője által irányított feketeszázas klérus igencsak szándékosan hajtja végre azt a tervet, hogy döntő csatába vigyenek bele bennünket, pontosan eben a pillanatban.

Nyilvánvaló, hogy a feketeszázas klérus legbefolyásosabb csoportja titkos összejöveteleken eszelte ki és fogadta el nagyon is elszántan ezt a tervet. A sujai események csak egyik megnyilvánulását és végrehajtását jelentik ennek az átfogó tervnek.

Úgy gondolom, hogy ellenségünk itt óriási stratégiai hibát követ el, amikor olyan időpontban próbál döntő ütközetbe belerángatni bennünket, amely különösen kilátástalan és különösen előnytelen az ő számára. Számunkra viszont ez a pillanat nemcsak rendkívül kedvező. Általában véve is az egyetlen olyan pillanat, amikor kilencvenkilenc százalék esélyünk van tönkrevenni az ellenséget és évtizedekre szólóan biztosítani magunknak egy nélkülözhetetlen pozíciót. Éppen most és csakis most, amikor az éhező régiókban az emberek emberhúst esznek, és az utak mentén százával, ha ugyan nem ezrével hevernek a hullák, most tudjuk végrehajtani (s ezért végre is kell hajtánunk) az egyházi értéktárgyak elkobzását a legkíméletlenebb és könyörtlenebb lendülettel, nem riadva vissza semmilyen ellenállás letörésétől. Éppen most és csakis most áll úgy a helyzet, hogy a paraszti tömegek óriási többsége mellettünk lesz. Vagy mindenesetre nem lesz abban a helyzetben, hogy bármiféle döntő módon támogassa azt a maroknyi feketeszázas papságot és reakciós városi kispolgárt, aki képes és akar is próbálkozni a szovjet rendellel való erőszakos szembeszegülés politikájával.

Végre kell hajtánunk, bármi jöjjön is, az egyházi értéktárgyak elkobzását. Méghozzá a leggyorsabb an és a leghatározottabban, hogy több száz millió aranyrubel értékű tőkére tegyünk szert (gondoljunk csak egyes kolostorok és apátságok mérhetetlen gazdagságára). E nélkül a tőke nélkül el sem képzelhető általában a kormányzati munka, konkrétan a gazdasági építés, és

---

³⁸⁴ **Tyihon** pátriárka (Vaszilij Ivanovics **Belavin**) (1865-1925): szerzetes, akit 1917 októberében választott pátriárkává az Összoroszági Egyháztanács. Megpróbálta az egyházat távol tartani a politikától, de kötelességének érezte elítélni a bolsevik terror t és a vallásellenes intézkedéseket. Ezért többször is házi őrizet alá helyezték, 1922 májusában pedig elmozdították posztjáról azok a renegát egyházi vezetők, akikből a politika megszervezte a csonka „Élő Egyházat”. Hogy elkerülje az egyházon belüli szakadást, Tyihon végül a szovjet hatóságokkal való együttműködés mellett döntött.

különösen az álláspontunk megvédelmezése Genovában.* Bármilyen történjék is, rá kell tennünk a kezünket több száz millió (esetleg több milliárd) aranyrubel értékű tőkére. S ezt sikeresen csak most hajthatjuk végre. Minden megfontolás azt jelzi, hogy később már nem tehetjük ezt meg. Csakis a kétségbeejtő éhínség pillanata teremti meg számunkra azt a hangulatot a szélesebb paraszttömegek körében, amely garantálja számunkra e tömegek szimpátiáját vagy legalábbis semlegességét. Éspedig abban az értelemben, hogy az értéktárgyak elkobzásáért folytatott harcban a győzelem elvitathatatlanul és teljesen a miénk lesz.

Egy bölcs szakíró a kormányzás művészetével kapcsolatban³⁸⁵ helyesen állapította meg, hogy ha valamilyen politikai cél elérése érdekében némi brutalitáshoz kell folyamodni, akkor azt a legerélyesebben és a lehető legrövidebb idő alatt kell végrehajtani, mert a tömegek nem tűrik el a brutalitás elhúzódó alkalmazását. Ezt a megállapítást nagyon is megerősíti számunkra az a tény, hogy Genova után, Oroszország nemzetközi helyzete minden valószínűség szerint olyan lesz vagy olyan lehet, hogy a reakciós klérus elleni kemény intézkedések politikailag ésszerűtlenné, s talán még igen veszélyessé is válhatnak. Most viszont teljesen biztosak vagy a reakciós papság feletti győzelemben. Továbbá, az orosz emigránsokból – vagyis az eszerekből és Miljukov követőiből³⁸⁶ verbuválódott külföldi ellenfeleink többsége számára megnehezítjük az ellenünk folytatott harcot, ha éppen most, kifejezetten az éhínséggel összefüggésben verjük le a leggyorsabban és legkönnyörtelenebbül a reakciós papságot.

Ilyenképpen arra a megmászhatatlan következtetésre jutottam, hogy éppen ebben a pillanatban kell megütköznünk a feketeszázas klérussal a leghatározottabb és legkönnyörtelenebb módon. És olyan brutalitással törnünk meg az ellenállását, hogy azt évtizedekig ne tudja elfelejteni. Én a következőképpen képzelem el a tényleges kampányt és ennek a tervnek a végrehajtását:

A nyilvánosság előtt csakis Kalinyin elvtárs fogatosítsa ilyen vagy olyan intézkedéseket – Trockij elvtárs soha és semmilyen körülmények között ne nyilatkozzon [erről a dologról] a sajtóban vagy bármilyen más módon a nyilvánosság előtt.³⁸⁷

---

* Utalás arra, hogy a bolsevik kormány esetleg ebből is törlesztheti a cári rendszer adósságát.

³⁸⁵ Utalás Machiavellire; *A fejedelem*, 8. fejezet

³⁸⁶ Pavel Nyikolajevics **Miljukov** (1859-1943), az Alkotmányos Demokrata Párt egykori vezetője; az emigrációban szakított a párttal. és az eszerekkel alakított külön blokkot.

³⁸⁷ Trockij egyik irányítója, s talán kezdeményezője is volt az 1922-es egyházellenes hadjáratnak. Mégis mindvégig a háttérben tartották, hogy ne adjanak

A Politbüro által elküldött és az elkobzások ideiglenes leállítását elrendelő táviratot nem kell visszavonni. Ez így előnyös a számunkra, mert azt a képzetet kelti az ellenségben, mintha elbizonytalanodtunk volna, s mintha megijedtünk volna tőle (az ellenség természetesen hamarosan tudomást szerez erről a titkos táviratról, pontosan azért, mert titkos).

Az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság egyik legenergikusabb, legrátermettebb és legtehetségesebb tagját, vagy a központi hatóság más képviselőit (inkább egyet, mint többet) ki kell küldeni Sujába, miután megkapta a szóbeli eligazítást a Politbüro egyik tagjától. Ennek az eligazításnak az legyen a lényege, hogy az illető Sujában tartóztassa le a helyi papság, a kispolgárság és a burzsoázia annyi képviselőjét, amennyit csak lehet, de legalább több tucatot, annak gyanújával, hogy közvetlen vagy közvetett módon szerepet játszottak a Központi Végrehajtó Bizottságnak az egyházi értéktárgyak elkobzását elrendelő határozatával való erőszakos szembeszegülésben. Feladata végrehajtása után az illető haladéktalanul térjen vissza Moszkvába, és személyesen tegyen jelentést vagy a teljes Politbüro előtt, vagy a Politbüro ebből a célból kijelölt két tagja előtt. Ennek a jelentésnek az alapján a Politbüro adjon olyan értelmű, részletes és szintén szóbeli utasítást az igazságügyi szervek számára,³⁸⁸ hogy az éhezőknek nyújtott segítséget megakadályozó sujai lázadók elítélése a lehető leggyorsabban menjen végbe. S mindenképpen azzal végződjön, hogy kivégzőosztag elé állítsák, méghozzá nagy számban a legbefolyásosabb és legveszedelmesebb feketeszázásokat Sujában. És amennyire lehetséges, nemcsak abban a városban, hanem Moszkvában és több más klerikális központban is.

Úgy vélem, jobban tesszük, ha magához Tyihon pátriárkához viszont nem nyúlunk, bár kétségtelenül ő vezeti a rabszolgatartóknak ezt az egész lázadását. Vele kapcsolatban titkos utasítást kell kiadni a GPU-nak, hogy gondosan és részletekbe menően kísérik figyelemmel ennek az alaknak megannyi kapcsolatát. És tárják fel, pontosan most, ebben az időben. Dzerzsinszkij es Unsliht személyesen és hetenként tegyen erről jelentést a Politbüroknak.

A pártkongresszuson ebben a kérdésben össze kell hívni egy titkos megbeszélést minden vagy majdnem minden küldött részvételével, és legyenek ott a GPU, az Igazságügyi Népbiztosság és a Forradalmi Törvényszék fő funkcionáriusai is. Ezen a megbeszélésen a kongresszus hozzon egy titkos határozatot, hogy az értéktárgyak elkobzását, különösen a leggazdagabb apátsá-

---

tápot azoknak a híreszteléseknek, hogy ez a hadjárat a zsidók összeesküvése a kereszténység ellen.

³⁸⁸ Ez az utasítás nagyon is világossá teszi, hogy Lenin Oroszországában a politikai vádlottak sorsáról nem az igazságszolgáltatás megfelelő szervei döntöttek, hanem a kommunista párt.

gokból, kolostorokból és templomokból, könyörtelen elszántsággal, semmitől sem visszariadva, és a lehető legrövidebb idő alatt kell végrehajtani. Minél több képviselőjét sikerül ebből az okból kivégni a reakciós papságnak és a reakciós burzsoáziának, annál jobb. Meg kell leckéztetnünk ezeket az embereket, éppen most, hogy évtizedekig még csak gondolni se merészeljenek semmiféle ellenállásra.

Ezen intézkedések leggyorsabb és legsikeresebb végrehajtásának felügyeletére még a [tizenegyedik párt-] kongresszuson, vagyis a titkos megbeszélésen különleges bizottságot kell kinevezni, Trockij elvtárs és Kalinyin elvtárs megbízásos részvételével, de minden publicitás nélkül e bizottság létezéséről, úgy, hogy az összes akció neki való alárendelését ne a bizottság nevében, hanem a szokásos szovjet és párteljárásokon keresztül biztosítsák és irányítsák. Jelöljék ki a legjobb – különösen megbízható – [párt]munkásokat ezekhez az intézkedésekhez a leggazdagabb apátságokban, kolostorokban és templomokban.

Lenin

‘22. március 19.

Azt kérem, hogy Molotov elvtárs még ma próbálja meg köröztetni ezt a levelet a Politbüro tagjai között (másolatok készítése nélkül), és kérje meg őket, hogy elolvasás után azonnal juttassák vissza a titkárnak, rövid megjegyzésekkel arra vonatkozólag, hogy a Politbüro minden tagja egyetért-e az alapelvvel, vagy hogy a levél kiváltott-e bármiféle egyet nem értést.

‘22. március 19.

Telefonon diktált levél.

M. Vologyicseva³⁸⁹

Lenin

E különös feljegyzésnek (95. dokumentum) a háttere a következő. 1922. január 20-án és 22-én, a genovai konferencia közeledtével Csicserin azt javasolta Leninnek, hogy fogadja el az,amerikaiak esetleges követelését, s a szovjet alkotmány csekély megváltoztatásával vezessen be „képviselési intézményeket. Szovjet-Oroszországban: „megfelelő kompenzáció

---

³⁸⁹ Marija Akimovna **Vologyicseva** (1881-1973): gépíró és segéd titkárnő a Szovnarkom és a Munka és Védelmi Tanácsnál.

(vagyis nagy összegű kölcsön) fejében nem proletár elemek, (magántulajdonnal rendelkezők) is képviselőhöz juthatnának a szovjetekben, Lenin ezt írta a feljegyzés margójára: „???” és „Őrületség!!”³⁹⁰ Ez utóbbit szó szerint értette mert azonnal írt egy feljegyzést a Politbüroinak, miszerint a javaslat arról árulkodik, hogy Csicserin „beteg, még hozzá komolyan az”: „Ostobák volnánk, ha nem küldenénk őt azonnal es erőszakkal szanatóriumba.”³⁹¹ A téma többször is fölvetődött a Politbüroban, de Csicserinnek végül megbocsátottak.

Ez az eddig ismert első említése a politikai elhajlásért büntetesként kilátásba helyezett kényszergyógykezelésnek – ami aztán hírhedt gyakorlattá vált a szovjethatalom fennállásának utolsó két évtizedében. A politikai másként gondolkodókkal szemben esetenként már korábban, e Lenin-dokumentum publikálása előtt is bevetették ezt a megtorlási formát, amelyből azonban csak az 1960-as években lett széles körben alkalmazott politikai módszer.³⁹² Az 1922-es év folyamán speciális orvosi bizottság vizsgált meg egy sor prominens bolsevikot, és arra a következtetésre jutott, hogy közülük egyesek komoly idegrendszeri zavarokkal küszködnek: Szokolnyikov neuraszténias (idegkimerültség), Kurszkij neuralgiás, Zinovjevnek pedig idegrohamai vannak. Sztálint azonban épnek és egészségesnek találták.³⁹³ Nem tudjuk megállapítani, hogy ez a bizottság a Lenin által is említett német orvosokból állt-e, de valószínűleg ez volt a helyzet.

---

³⁹⁰ BH, 12. kötet, pp. 139-140.

³⁹¹ PSzSz, 54. kötet, pp. 136-137., 596.

³⁹² Ludmilla Alekszejeva: *Soviet Dissident* (Middletown, Conn., 1985), pp. 310-317.

³⁹³ Csujev: *Szto szorok beszéd sz Molotovim*, p. 586.

95. dokumentum

Feljegyzés Gorbunovhoz

1922. március 21.

Gorbunov elvtársnak

Kérem, juttassa el ezt a javaslatot Molotovon keresztül a Központi Bizottság Titkárságára, majd értesítsen, hogy elfogadták-e. Azzal összefüggésben, hogy Kresztyinszkij március 18-án elindult Moszkvába német idegspecialistákkal, hogy azok megvizsgálják a vezető [párt]munkások egy csoportját, javaslom, hogy a Központi Bizottság Titkársága kérje meg a felelős [párt]munkások gyógykezelés ét felügyelő doktort (és ha a számos központi bizottsági határozat ellenére sincs ilyen doktor, akkor haladéktalanul ki kell jelölni egy külön orvost erre a célra), hogy állítsa össze azoknak az elvtársaknak a listáját, akiket vizsgálatra kell küldeni, és tegyen meg mindent, hogy azokat idejekorán meg is vizsgálják az ideutazó doktorok, szükség esetén konzultálva azokkal az orosz orvosokkal, akik idáig kezelték őket. Ezen a listán nyilvánvalóan szerepelnie kell Oszinszkijnak,³⁹⁴ Trockijnak, Kamenyevnek, Sztálinnak, Brjuhanovnak és kétségtelenül még sokan másoknak is.

Lenin

'22. március 21.

Telefonon diktált levél.

L. Fotyijeva

1922 áprilisában a betegsége súlyosbodása miatt Lenin javaslatot tett két helyettese (*zamesztyityelj*, rövidítve *zam*) ki-nevezésére, ha ő munkaképtelenné válna: egyet a Szovnarkom helyettes elnökéül. a másikat pedig a Munka és Védelmi Tanács élére.³⁹⁵

³⁹⁴ Ny. **Oszinszkij** (V. V. **Obolenszkij**) (1883-1938): régi bolsevik, közigazdász; 1917-18-ban a Népgazdaság Legfelső Tanácsának elnöke. „Baloldali kommunista” volt, később Trockij támogatója. 1937-ben kizárták a pártból. Megvádolták, hogy 1918-ban merényletet akart elkövetni Lenin ellen, és ki-végezték.

³⁹⁵ T. H. Rigby: *Lenin's Government: Sovmarkom, 1917-1922* (Cambridge, 1979), pp. 292-293; *RUBR*, pp. 463-463.

Az utóbbi posztra Rikovit nevezték ki, de az alábbi levélváltás tanúsága szerint nem minden ingadozás nélkül.

96. dokumentum

Levélváltás Kamenyevvel

[1922. április 4. után]

Kamenyev feljegyzése

Pontosan a mai aljas³⁹⁶ beszéde miatt Rikovit nem szabad bevenni! De ha nem vesszük be, szerintem talán üszkösödni fog a seb.

L. Kamenyev

Lenin feljegyzése

Ha nem vesszük be Rikovit – ő egy örökké sajgó seb lesz. Akkor találnia kell egy másik elnökhelyettest a Népbiztosok Tanácsa elnöke mellé.

Kalinyin lenne az egyik jelölt.

Lenin

Kamenyev feljegyzése Rikovit kénytelenek leszünk bevenni.

A Lenin által igényelt gyógyszerek Németországból importált, közkedvelt nyugtatók voltak.

97. dokumentum

Gyógyszerigénylés a Kreml gyógyszertárából

1922. április 6. Kérem, küldjenek nekem két-három pipettával (vagy dobozzal?) a következő tablettákból:

Somnacetin = *tabletten* [tabletták]

Veronai = *tabletten*

in **Originaltabletten**.

Lenin

---

³⁹⁶ Lenin a következő lábjegyzetet fűzte ehhez a szóhoz: „Nem értem, miért ‘aljas’: csupán kissé ravaszkodik!”

A következő dokumentum a genovai konferencián képviselt szovjet állásponttal van kapcsolatban. Reagálás ez Csicserin két genovai táviratára³⁹⁷ amelyet a Politbüronak küldött 1922. április 15-én, és amelyekben beszámol az antantnak arról a követeléséről, hogy Moszkva álljon el az intervenciójukra hivatkozó ellenkövetelésektől, amiért cserébe ők készek semmisnek tekinteni Oroszország hadihiteleit, és egy 8-10 éves hitelmoratórium lejártáig a háború előtt felvett hitelek után járó kamatokat.³⁹⁸ Az államosított vagyont hosszú távú haszonbérlet formájában vissza kell adni a tulajdonosoknak, vagy néhány, kivételes esetben azoknak kártérítést kell fizetni. Csicserin szerint Lloyd George arról tájékoztatta a szovjet delegációt, hogy ez a határa az antant engedményeinek.

98. dokumentum

A Politbüro távirata Csicserinhez

[1922. április 17.]

Csicserin elvtársnak

Mindkét április 15-i, kódolt táviratot megkaptuk, Csicserin aláírásával.

Engedményeink határát a következőkben jelöljük meg. A hadihiteleket és a háború előtti hitelek kamatait fedezik a mi ellenköveteléseink. A kártérítést abszolút elvetjük. Ezen a területen a korábbi külföldi tulajdonosoknak maximális engedményként előjogot kínálunk, hogy bérbe vagy koncesszióba vegyék korábbi vállalataikat, azonos (vagy ahhoz nagyon közeli) feltételekkel [mint ami az egyéb külföldieknek is jár]. Az elismert háború előtti hitelek törlesztése 15 év múlva kezdődik (maximális engedmény – 10 év). Az összes felsorolt engedmény, s különösen az ellenköveteléseinkkel összefüggő engedmény elengedhetetlen feltétele egy azonnali, nagy összegű kölcsön (körülbelül egy milliárd dollár). A kölcsön összegét a Moszkvával való külön kapcsolatteremtés során kell megállapítani.

³⁹⁷ Lásd 6A és 7A dokumentum (a Függelékben).

³⁹⁸ Oroszország külföldi adósságát ebben az időben 18,5 milliárd aranyrubelre (9,25 milliárd dollárra) becsülték; az ország „viszontkövetelése” 39 milliárd aranyrubel volt (19,5 milliárd dollár).

Emlékeztetjük önt, hogy a végső megállapodásnak mindkét fél számára előnyösnek kell lennie; konkrétan, garantálnia kell egy nagy összegű kölcsönt. Javasoljuk, hogy az ügyet vigye a plenáris ülés elé, és ott fejtse ki az összes ellenkövetelésünket.³⁹⁹

N e felejtkezzen el a koncesszióról, amelyet hipotetikusán korábban már megtárgyaltunk, és amelyet most határozottan vetünk fel. Nevezetesen arról a kötelezettségünkről, hogy gondoskodunk a kisbirtokosok érdekeiről.

Lenin
Trockij
Sztálin
Zinovjev
Kamenyev
Rikov

A következő távirat annak az értekezletnek a gyorsírási jegyzőkönyvével van kapcsolatban, amelyet Berlinben, 1922. április 2. és 5. között tartottak meg a Második, a Kétésfeles és a Harmadik Internacionálé képviselőinek részvételével. Az összeírtetés annak a rövid életű moszkvai próbálkozásnak volt az eredménye, hogy együttműködjenek a Szocialista Internacionáléval. Radek, nyilvánvalóan saját kezdeményezése alapján, ígéretet tett ezen az értekezleten, hogy a Szociálforradalmár (eszer) Párt vezetőinek kirakatperében nem születik halálos ítélet. Lenin nem ismerte el ezt az ígéretet.⁴⁰⁰ A berlini értekezlet elfogadott egy deklarációt, amelyben fölvetették a gyülekezés lehetőségét Szovjet-Oroszországban. Közös állásfoglalásokat tettek közzé, követelve a nyolcórás munkaidőt és ellenezve a „tőke” offenzíváját. Felszólították az orosz forradalom védelmére az oroszországi éhezők megsegítésére, Szovjet-Oroszország politikai és gazdasági kapcsolatainak helyreállítására az összes többi országgal, és egy „egységes proletárfront” létrehozására.

---

³⁹⁹ A távirat eleje és az aláírás Kamenyev kézírása; a szöveget ettől a ponttól a végéig Zinovjev írta.

⁴⁰⁰ PSzSz, 45. kötet, pp. 140-144.

A három Internacionálé képviselőinek deklarációját a Komintern Végrehajtó Bizottságának április 20-ai ülése ratifikálta.

99. dokumentum

A Politbüro távirata Radekhez és Buharinhoz

[1922. április 17.]

Kódolva!

Radeknek. Buharinnak. Berlin

Megkaptuk a jegyzőkönyveket. Radek mindkét beszéde nagyon jó. Holnap a Végrehajtó Bizottság hivatalosan is ratifikálja a megállapodást. Azonnal javasoljuk a kilencek bizottságában felvetni a kérdést a genovai tárgyalások menetéről. Bebizonyosodott, hogy a szakítás bármely percben bekövetkezhet a leszerelés kérdése miatt és mert az antant a külföldi nagy tőkések magánhiteleinek elismerését követeli. Mutasson rá, hogy a leszerelés követelése a II. és a Kétésfeles Internacionálé követelései közé tartozik. Ha a következő huszonegy órában húzzák-halasztják a dolgot, akkor önök maguk álljanak elő a [Komintern] Végrehajtó Bizottság manifestumával, és szólítsanak föl tiltakozásra minden munkást. Konkrétan, tanácsolják a francia kommunistáknak, hogy fokozott kampányt indítsanak Barthou⁴⁰¹ és Poincaré⁴⁰² ellen. Azt a javaslatot, hogy megfogja Vandervelde ujját, helytelennek tartjuk, egyelőre önök nyújtottak ujjat neki.

Zinovjev

Lenin

Trockij

Sztálin

Kamenyev

Az alábbi táviratot Lenin vázolta föl, Sztálinnal és Kamenyevvel konzultálva. Lenin utal egy feljegyzésre, melyet Csicserin küldött Lloyd George-nak 1922. április 20-án, négy nappal azután, hogy a szovjet delegáció Rapallóban külön-

---

⁴⁰¹ Jean-Louis **Barthou** (1862-1934): a genovai konferencián Franciaország képviselője.

⁴⁰² Raymond **Poincaré** (1860-1934): francia miniszterelnök és külügyminiszter; keményvonalas politikát folytatott a Weimari Németországgal szemben.

megállapodást írt alá a németekkel. A feljegyzésben Csicserin felvetette, hogy Oroszország összes háborús tartozásának és az értük járó kamatoknak az eltörlése fejében, valamint a „megfelelő” pénzügyi segítség és a szovjet kormány de jure elismerése fejében Moszkva kész lesz megengedni a korábbi tulajdonosoknak, „használják” időközben államosított tulajdonukat, vagy, ahol ez nem lehetséges, keressenek az egykori tulajdonosokkal valamilyen kompromisszumos megoldást.⁴⁰³ A szovjet delegáció más tagjai tiltakoztak, mondván, hogy ezek a feltételek nem egyeznek meg a Politbüro direktívaival. Lenin ezekkel a delegáció-tagokkal értett egyet.⁴⁰⁴

100. dokumentum

Lenin, Kamenyev, Sztálin, Trockij és Molotov távirata
Csicserinhez és a genovai szovjet delegációhoz

1922. április 25.
Kódolva

Genova. Csicserinnek és a delegáció minden tagjának.

Csicserin manőverét, a Lloyd George-hoz írott levele formájában helyesnek tartjuk, de csupán manővernek. s nem másnak tekintjük. A legfontosabb annak a lehető legegységesebb hangsúlyozása, hogy a szakítás [a genovai tárgyalásokon] kizárólag a magántulajdon visszaállításának kérdése miatt következett be. A korábbi külföldi tulajdonosok veszteségeit illetően a mi kompromisszumunk határa a következő: először is, az április 17-i direktívának megfelelően [be kell mutatni nekik] koncessziós előjog, ahol azt mi elfogadhatónak ismerjük el. Ha egy vállalatot általában is bérbe adnak, de a régi külföldi tulajdonos nem veszi bérbe, akkor elveszti a jogát mindennemű kompenzációra. Másodszor. Azoknak a vállalatoknak a tulajdonosai, amelyek a szovjet kormány irányítása alatt maradnak, az általunk elismert igényeik szerint és az általunk megszabott mértékben kapnak kárpótlást. Ezeket az engedményeket szorosan össze kell kötni a kölcsön összegével és feltételeivel.⁴⁰⁵ A mi pénzügyeseink feladata lesz a részletek kitalálása. Ennél a

⁴⁰³ Lásd *Dokumenti vnyesnyej polityiki SzSzSzR*, 5. kötet (Moszkva, 1961.), pp. 259-260.

⁴⁰⁴ *PSzSz*, 45. kötet, pp. 164-165.

⁴⁰⁵ Az „és feltételei”-t Lenin írta bele Kamenyev tervezetébe.

pontnál szakítsanak, adukártyaként hangsúlyozva a kereskedelem jövőbeli megújítására: egy, a németekkel való megállapodás elvi jelentőségét⁴⁰⁶ a magántulajdon visszaállításának elvi szintű elutasítását.

Lenin,
Kamenyev,
Sztálin,
Trockij,
Molotov

P. S. A legvégső esetben még a következő engedményt adhatjuk: ahelyett, hogy csak mi döntsünk az igények elismeréséről és a tulajdonosok kárpótlásának mértékéről, lehet azt is javasolni, ebben is és abban is a szovjet kormány és az egyes tulajdonosok közötti megegyezés döntsön. De ezt az engedményt csak két feltétellel tesszük: először, semmiféle döntőbíró az ilyen megállapodásokhoz; másodszor, nagyon kedvező kölcsönfeltételek.

Lenin,
Kamenyev,
Sztálin,
Trockij,
Molotov

Ugyanazon a napon (április 25.) a Politbüro elhatározta, arra az esetre, ha a genovai konferencia feloszlana, felkéri Csicserint és Litvinovot egy lemondási nyilatkozattervezet kidolgozására.⁴⁰⁷

101. dokumentum

Trockij levele, a Politbüro szavazása és Lenin határozattervezete

1922. április 28.

Levél Trockijtól

Rendkívül sürgős
Szigorúan titkos

⁴⁰⁶ Vagyis a rapallói szerződés.

⁴⁰⁷ PSzSz, 45. kötet, p. 540.

‘22. április 28.

A Politbüronak

1. Minthogy küszöbön áll az összeomlás a magántőke elkobzásának kérdésében, be kellene jelentenünk, hogy amennyiben az antant kormányok elko-bozzák az orosz tőkések külföldön lévő összes tőkéjét, akkor mi ezt a nemzetközi kölcsönösség lépésének fogjuk tekinteni, és úgy foglalkozunk állást, hogy nem tiltakozunk. Ezt a javaslatot tettem Karahan⁴⁰⁸ elvtársnak, s ő meg-ígérte, továbbítja Genovába. A cél, természetesen, tisztán agitációs.

2. A genovai tárgyalások megszakadásának országunkban nagy visszhangja lesz. Úgy gondolom, a megszakadással kapcsolatban a Szovnarkom vagy a Központi Végrehajtó Bizottság nevében manifesztummal kell fordulnunk az emberekhez, amely megmagyarázza az ügy minden vonatkozását. Azt hi-szem, a manifesztumot úgy is meg lehet fogalmazni (a munkásoknak és a kormányoknak), hogy külföldön is hasznos legyen a számunkra. Ezért **azt kell javasolni a delegációnknak, írják le nekünk a fontosabb ötleteiket** egy ilyen manifesztumhoz (egyébként kimaradhatnak a lényeges pontok).

L. Trockij

Terjesszék szavazásra a Politbüro tagjai elé.

J. Sztálin

A Politbüro tagjainak szavazatai

Ellenzem az első pontot. Megszavazom a második pontot.

J. Sztálin

Egyetértek Sztálin elvtárrsal.

V. Molotov

Csak az utolsó mondattal értek egyet.

Lenin

A Politbüro Lenin által készített határozattervezete

Csak egyvalamit kell megtenni haladéktalanul: küldjenek kódolt táviratot Csicserinnek, azzal a kéréssel, hogy küldjön vázlatot vagy téziseket egy ma-nifesztumhoz.

Lenin

---

⁴⁰⁸ Lev Mihajlovics **Karahan** (1889-1937): bolsevik 1917 óta; lengyelországi szovjet nagykövet, külügyi népbiztos-helyettes, később szovjet diplomata Törökországban. A sztálini terror áldozata lett.

A 102. dokumentum abból az alkalomból született, hogy Oszinszkij 1922. május 18-án levelet írt Leninnek, melyben hosszú alkotói szabadságot kért, hogy dolgozhasson a mezőgazdaságról szóló könyvén.

102. dokumentum

Levél Sztálinhoz

1922. május 19.

Sztálin elvtárs!

Mellékelem Oszinszkij⁴⁰⁹ levelét. Úgy gondolom, titokban megbeszélést kell folytatnia Jakovenkóval⁴¹⁰ és Teodoroviccsal⁴¹¹ és tisztázni, nincs-e a háttérben valami, ami új konfliktusnak tűnik vagy egy régi [konfliktus] kiéleződéséről van szó a Földművelési Népbiztosságban.

Ha nincs, én **teljes mértékben** támogatom Oszinszkij javaslatát. Tényleg **maximálisan** teszem ezt. Kérem, tegye föl ezt szavazásra a Politbüroban, ha a Titkárság nem ellenzi.

Mellesleg, nem kellene-e végre már egy vagy két mintaszanatóriumot létesíteni Moszkvától legalább 600 versztányira? Erre aranyat kell költeni; már így is azt költjük és **fogjuk is még sokáig költeni** az elkerülhetetlen németországi utazásokra.⁴¹² De mintaszanatóriumnak csak azokat szabad elismerni, amelyekben bizonyítottan **szigorúan lelkiismeretes** orvosok és adminisztráció dolgozik, nem pedig a **szokásos** szovjet kétbalkezes és trehány személyzet.

Május 19.

Lenin

⁴⁰⁹ Lenin a következő lábjegyzetet fűzte ehhez a szóhoz: „A második rész miatt juttassa vissza ezt a levelet hozzám. Utasítást akarok kiadni.”

⁴¹⁰ V. G. **Jakovenko** (1889-1938): bolsevik 1917 óta; 1922-23-ban földművelési népbiztosként dolgozott. A sztálini terror áldozata.

⁴¹¹ I. A. **Teodorovics** (1875-1940): régi bolsevik. A Földművelési népbiztosságon dolgozott.

⁴¹² A legmagasabb rangú szovjet vezetők rendszeresen kúrálták magukat német szanatóriumokban.

P. S. **Bizalmas**: Zubalovóban.⁴¹³ ahol önt, Kamenyevet és Dzerzsinszkijt elhelyezték, és ahol ősszel már én is ott leszek a szomszédban – **javíttassa** meg a vasútvonalat, és szervezze meg motoros pályakocsik **abszolút rendszeres** közlekedését; ez gyors, konspiratív és olcsó kapcsolatot tesz lehetővé egész évben. Gyakoroljon nyomást és ellenőrizzen. És a közeli szovhoz is állítsák talpra.*

Az alábbi feljegyzés arra utal, hogy Trockij nem volt hajlandó felügyelni a Gohran, az Állami Értéktárgylerakat munkáját.

103. dokumentum

Feljegyzés a Politbüronak

1922. május 22.

Trockij levele nem világos. Ha **vonakodik**, akkor a Politbüro határozatára lenne szükségünk. Én amellett vagyok, hogy ne fogadjuk el Trockij lemondását (erről az ügyről).

Május 22.

Lenin

V. V. Kramer, A. M. Kozsevnjikov, Otfrid Foerster és Georg Klemperer annak a nagy orvoscsoportnak voltak a tagjai, amely Lenint kezelte. A Lenint 1922. május 25-26-án éjszaka lebénító agyvérzés után Sztálin a Politbüro utasítása alapján azt kérte a német kormánytól, tegye lehetővé Dr. Foerster és Klemperer látogatását. Klemperer június 11-én vizsgálta meg Lenint. A beteg rendkívüli ellenérzéssel fogadta orvosát, s Klemperer hamarosan haza is utazott Németországba. Foerster azonban végig ott maradt, és részt vett Lenin boncolásában is.

---

⁴¹³ Zubalovóban volt Sztálin, Dzerzsinszkij és Kamenyev dácája.

* Ebből az állami gazdaságból a nagy éhínség idején szállítottak élelmiszert a bolsevik vezetők számára.

104. dokumentum

Levél Sztálinhoz a Politbüro számára

1922. június 15.

Sztálinhoz a Politbüro számára

A legalázatosabban kérem önt, szabadítson meg engem Klemperertől. Az ő extrém aggályoskodásától és óvatosságától ki lehet borulni, és ebből még baj lesz.

Ha más megoldás nincs, nem bánom, ha tudományos tanulmányútra küldik.

Nagyon kérem önt, szabadítson meg engem Foerstertől is. Szerfelett elégedett vagyok már így is a magam doktoraival, Kramerrel és Kozsevnyikovval. Egy orosz ember nem tudja elviselni a német precizitást, és Foerster és Klemperer már épp eleget vettek részt a konzultációkon.

június 15.

Lenin

Igazolom a [leírtak] hitelességét. M. Uljanova.⁴¹⁴

105. dokumentum Feljegyzés Sztálinnak

1922. július 7.

Sztálin elvtárs!

Úgy látom, a doktorok valami legendát terjesztenek, amelyet nem lehet cáfolat nélkül hagyni. Ezek a doktorok elvesztették a fejüket a pénteki súlyos rohamtól, és valami óriási ostobaságot csináltak: megpróbálták megtiltani a „politikai” látogatásokat (miközben maguk sem nagyon értik, hogy ez mit jelent!!). **Rendkívül** mérges lettem és elzavartam őket. Csütörtökön Kamenyev volt nálam. Élénk politikai vitát folytattunk. Remekül aludtam és ragyogóan éreztem magam. Pénteken jött a lebénulás. Nyomatékosan kérem önt, azért, hogy **még el tudjam** mondani [amit el kell mondanom], ha súlyosbodik a betegség. Én el tudok mondani mindent tizenöt percben, és vasárnap megint remekül aludtam. Csak a hülyék képesek itt mindent a politikai beszélgetésekre fogni. Ha időnként felizgatom magam, akkor az az aktuális és politikai beszélgetések **hiánya** miatt van. Remélem, ön megérti ezt, és elküldi ezt az idióta német professzort és kompániáját. A Központi Bizottság

---

⁴¹⁴ Maria Iljinyicsna **Uljanova** (1878-1939): Lenin húga, aki vele együtt élt Gorkiban a betegség idején.

plénumaról haladéktalanul jöjjön beszámolni, vagy küldjön valakit a résztvevők közül.

Kommunista üdvözléssel

Lenin

Kamenyev 1922. július 14-én meglátogatta Lenint. Nem tudjuk, milyen körülmények között jött létre ez a Trockijt érintő üzenetváltás: a kontextusból az derül ki, Kamenyev azt jelentette Leninnek, hogy a Sztálin és Zinovjev által uralt Központi Bizottság ejteni akarja Trockijt, aki nem volt hajlandó elvállalni egy sor, számára kijelölt megbízatást.⁴¹⁵

106. dokumentum

Feljegyzés Kamenyevnek

[1922., valószínűleg július közepe]

Azt hiszem a túlzásokat el lehet kerülni. Ön azt írja „(a Központi Bizottság) kidobja vagy kidobni készül a fedélzetről egy jó ágyút.” Ez vajon nem szertelen, túlzás? Kidobni Trockijt a fedélzetről – hiszen ön erre céloz, máskeppen nem lehet értelmezni –, az a hülyeség teteje. Ha ön nem tekint engem már a reménytelenségig elhülyültnek, akkor hogyan gondolhatja ezt???? Szememben vérrel borított fiúcskák⁴¹⁶

Magánösszejövetel? Én benne vagyok, de azt tanácsolnám, **ne most**. Nem várhatnánk két-három napot? 1) Hogy előbb felmérjük a helyzetet, s hogy 2) garantáljuk, az összejövetel nem korbácsolja föl a szenvedélyeket. Én hadakozni nem fogok, az is biztos. De a többiek?

Lenin

⁴¹⁵ Lenin 1922. július 18-án rövid feljegyzést írt Sztálinnak, arra kérve őt, emlékeztesse Kamenyevet, hogy megígérte, hogy megbeszéli Trockijt, és tájékoztatja Lenint a közös álláspontról (f. 2, op. 1, d. 25 996).

⁴¹⁶ A „szememben:vérrel borított fiúcskák” (Németh László fordítása) kifejezés idézet Puskin *Borisz Godunov* című művéből. Az uralkodó Godunovnak arra a látomására utal, amely azután támadt, hogy a trón megszerzése érdekében (állítólag) meggyilkolta az ifjú cárevicset, Dmitrijt.

A bolsevik rendszerrel ellenséges értelmiségiek deportálásának gondolata 1922 tavaszán merült fel Leninben. Dzerzsinszkijhez írott levelében utasította a GPU-t, állítsák össze „az ellenforradalmat támogató” írók és tudósok listáját.⁴¹⁷ A Politbüro tagjaitól pedig azt követelte, hogy heti két-három órát töltsenek a különféle publikációk vizsgálgatásával, és egyedül vagy szakértők segítségével alkossanak véleményt róluk, majd továbbítsák azt neki. A „kémekeket” és „az ifjúság megrontóit” le kell tartóztatni, valamint „szisztematikusan kitoloncolni az országból”. Úgy tűnik, e parancs végrehajtása ügyében semmi sem történt mindaddig, amíg Lenin egy hónappal később újra fel nem vetette a kérdést az alábbi dokumentumban. Kívánságát ekkor már teljesítették: 1922 nyarának végén a GPU letartóztatott 120 értelmiségit, köztük neves akadémikusokat, akiknek részét erőszakkal Németországba toloncolták ki.⁴¹⁸

A 107. dokumentum érdekessége még, hogy Lenin milyen mértékben vállalkozott a gondolatrendőri szerepre, s milyen nagy figyelemmel kísérte a különböző értelmiségiek írásait, hogy eldöntse, melyikük alkalmas arra, hogy Szovjet-Oroszországban éljen.

107. dokumentum

Levél Sztálinnak

[1922. július 17.]

Sztálin elvtárs!

A mensevikek, népi szocialisták, kadétek és hasonlók Oroszországból való deportálásával kapcsolatban szeretnék néhány kérdést föltenni, tekintettel

⁴¹⁷ Az 1922. május 19-i keltezésű levél, in *PSzSz*, 54. kötet, pp. 265-266.

⁴¹⁸ Lásd Michel Heller: „Premier avertissement: Un coup de fouet. L’histoire de l’expulsion des personnalités culturelles hors de l’Union Soviétique en 1922”, *Cahiers du monde russe et soviétique*, 21 (1979): pp. 131-172.

arra a tényre, hogy ez, az én távozásom előtt* elkezdett akció mind a mai napig nem fejeződött be.

Határozottan „gyökerestül kivágni” az összes népi szocialistát? Pesehonovot,⁴¹⁹ Mjakotyint,⁴²⁰ Gornfeldet?⁴²¹ Petriscsevet⁴²² és a többieket. Szerintem mindet ki kell zavarni. Ártalmasabbak minden eszernél, mert ravaszabbak.

A. N. Potreszovot és Izgojevet⁴²³, és az Ekonomiszt⁴²⁴ egész stábját is. (Ozerovot⁴²⁵ és még sokakat, sokakat). Mensevikek: Rozanov (egy orvos, ravasz)⁴²⁶, Vigdorcsik⁴²⁷ (Migulo vagy valami ilyesmi név), Ljubov Nyikolajevna Radcsenko⁴²⁸ és az ő fiatal leánya (azt mondják, a bolsevizmus gonosz ellenségei); N. A. Rozskov (deportálni kell, javíthatatlan); Sz. A. [L.] Frank⁴²⁹ (a *Metodologija* szerzője)⁴³⁰. Egy bizottság, Mancev,⁴³¹ Messzing⁴³² és

---

* Vagyis a súlyos betegsége előtt.

⁴¹⁹ A. V. **Pesehonov** (1867-1933): író, közgazdász; kezdetben az eszerekhez állt közel, később megalapította a Népi Szocialista Pártot. Az 1917-es első koalíciós kormányban földművelési miniszter volt.

⁴²⁰ V. A. **Mjakotyin** (1867-1937): író és történész; Pesehonovval együtt a Népi Szocialista Párt alapítója. 1922-ben úzték el.

⁴²¹ Arkagyij Georgijevics **Gornfeld** (1867-?): irodalmár, a *Russzkoje bogatsztvo* [Oroszország gazdagsága] szerzője.

⁴²² A. B. **Petrisev**: publicista. 1922-ben számúzték.

⁴²³ A. Sz. **Izgojev** (1872-1935): liberális publicista. 1909-ben részt vett a *Vehi* (Mér földkövek) szimpóziumán. 1922-ben úzték el Szovjet-Oroszországból.

⁴²⁴ *Ekonomiszt* [Közgazdász]: az Orosz Műszaki Társaság folyóirata, amely 1921. decemberétől jelent meg Petrográdon. Lenin „a modern jobbágytartók orgánumának” titulálta. 1922 nyarán betiltották.

⁴²⁵ I. H. **Ozerov** (1869-1942): közgazdász, akadémikus. 1922-ben számúzték.

⁴²⁶ N. Sz. **Rozanov**: orvos. Szaratov tartomány trudovik küldötte volt a Harmadik Dumában.

⁴²⁷ N. A. **Vigdorcsik** (1874-1954): társadalombiztosítási és közegészségügyi szakember; szociáldemokrata.

⁴²⁸ L. N. **Radcsenko** (1871-1962): a mensevik párt egyik legrégibb tagja. Egy időben együttműködött Leninnel. majd 1918-ban fölhagyott a politizálással.

⁴²⁹ Sz. L. **Frank** (1877-1950): neves orosz filozófus, a *Vehi* munkatársa. 1922-ben úzték el Szovjet-Oroszországból.

⁴³⁰ Lenin itt az *Ocserk metodologiji obscsesztvennih nauk* [A társadalomtudományok módszertanának vázlata] (Moszkva, 1922.) című könyvre utal.

⁴³¹ V. N. **Mancev** (1888-1939): régi bolsevik. 1922-ben az ukrainai kommunista központi bizottság elnöke volt és a Csekánál dolgozott.

⁴³² Sz. A. **Messzing** (1890-1946): régi bolsevik. A Csekánál és a GPU-nál dolgozott.

mások felügyeletével állítson össze egy listát több **száz** ilyen úriemberről, akiket irgalmatlanul ki kell toloncolni az országból. Hosszú időre kitakarítjuk Oroszországot.

Lezsnjevvvel⁴³³ kapcsolatban (az egykori *Gyeny*nél⁴³⁴) alaposan átgondolni: nem kellene-e őt is kizavarni? Mindig nagyon alattomos lesz, amennyire az általam olvasott cikkei alapján meg tudom ítélni.

Ozerov, meg az *Ekonomiszt* **egész stábja**, a legkönyörtelenebb ellenség. Mindannyiukkal – kifelé Oroszországból.

Ezt azonnal meg kell csinálni. Az eszerek bírósági tárgyalásának befejeződése előtt – nem később.⁴³⁵ Több százat letartóztatni, és **magyarázkodás nélkül** – jó utat, uraim!

Minden szerzőt a *Dom literatorovtől* [Írók háza] és a petrográdi *Misztől*⁴³⁶ Harkovot* ki kell rámolni – nem ismerjük ezt, ez már szinte „külföld” számunkra. Gyorsan kell elvégezni a tisztogatást, mindenképpen még az eszerek vége előtt.

Figyeljenek oda a petrográdi irodalmi figurákra (a *Novaja Russzkaja knyiga* 1922. évi 4. számának 37. oldalán találhatóak a címek), valamint a magánkiadók listájára (p. 29).⁴³⁷

Kommunista üdvözléssel

Lenin

⁴³³ I. G. **Lezsnjev** (1891-1955): újságíró. Az 1920-as években emigrációban élt.

⁴³⁴ *Gyeny* [Nap]: Szentpétervárott 1912-től kiadott liberális napilap, amelyet az államcsíny napján (1917. október 26. betiltott a bolsevik Katonai-Forradalmi Bizottság)

⁴³⁵ A szociálforradalmár (eszer) vezetők „bírósági tárgyalása” 1922. június 6-án kezdődött és augusztus 7-én fejeződött be Moszkvában.

⁴³⁶ *Miszt* [Gondolat]: a szentpétervári Filozófiai Társaság kiadványa volt, E. L. Radlov és N. O. Losszkij szerkesztésében. Lenin levele után betiltották.

* Harkov abban az időben Szovjet-Ukrajna fővárosa volt.

⁴³⁷ *Novaja russzkaja knyiga* [Új orosz könyv]: Berlinben megjelenő folyóirat. 1922. áprilisi számában (pp. 37-42.) felsorolta annak a nagyszámú petrográdi íróknak és tudósoknak a nevét és címét, akinek sorsáról semmi biztosat nem lehetett tudni. Ugyanebben a számban közölték negyvenegy petrográdi magánkiadó nevét és címét is (pp. 29-30.).

108. dokumentum

Levél Sztálinnak és Kamenyevnek

[1922. augusztus 18.]

Sztálin elvtárs vagy Kamenyev elvtárs!

(levél mindkettőjüknek)

Radek siet; kitépi a papírokat Karahan kezéből. Így nem szabad csinálni. Egyre fokozódik a feszültség. Azt tanácsolom, hogy nevezzenek ki, mondjuk, két embert (például Kamenyevet és Trockijt), és az ő **együttes** beleegyezésük nélkül **tiltsanak meg** mindenféle diplomáciai ténykedést a Politbüro ülései közötti időszakban.

Németországgal most „a kígyónál is okosabbnak” kell lennünk. Egyetlen fölösleges szót se. Sem Franciaországot, sem Angliát nem szabad fölöslegesen „szekálni”. Fenyégetőzni sem szabad ok nélkül (ahogy azt a *Pravda* vezércikke tette augusztus 27-én).⁴³⁸ Minden szót jó előre tízszer és százszor átgondolni.

Az augusztus 27-i feljegyzésre **jól megfontolt** feljegyzéssel kell válaszolni, **gyakorlati** segítséget javasolva (engedményeket, állami kollektív gazdaságokat és így tovább), és **egy szót se** felhívásként a versailles-i szerződés nem teljesítésére.

Kommunista üdvözléssel

Lenin

P. S. Minél közelebb a csőd, annál óvatosabban [viselkedjünk]!!!⁴³⁹ **Nota bene.** Nem kellene-e sürgősen újabb tengeralattjárókat küldeni a Kaszpi-tengerre, Baku védelmére?⁴⁴⁰

N. B. N. B.

P. S. **Nagyon valószínű** a provokáció Anglia részéről, hogy ellenünk fordítsák **Franciaországot**.

Lenin, a betegségére való tekintettel, azt javasolta, nevezzenek ki két helyettest a legfőbb államhatalmi szervbe (109. do-

⁴³⁸ *Pravda*, 1922. augusztus 27., p. 1.

⁴³⁹ Lenin hozzátette: „Lásd a p. 1. hátoldalát.”

⁴⁴⁰ Lenin az 1. oldal hátoldalára írta ezeket a szavakat, „p. 1. hátoldal” megjegyzéssel. Az nem világos, hogy mi ellen akarta megvédeni Bakut.

kumentum). Ezt a javaslatot a Politbüro 1922. szeptember 14-én elfogadta. Határozatában a Politbüro nemtetszését fejezte ki Trockij elutasító magatartása miatt, s a pozíciót Kamenyevnek ajánlotta föl.⁴⁴¹

109. dokumentum

Levél Sztálinnak

1922. szeptember 11.

A Politbüro-tagok telefonos szavazása alkalmából.⁴⁴²

Sztálin elvtársnak, a Központi Bizottság titkárának.

Tekintettel arra, hogy Cjurupa⁴⁴³ megérkezésével (ezt az érkezést szeptember 20-ra várták) Rikov elvtárs szabadságra mehetett, s [hogy] a doktorok azt ígérik nekem (persze csak akkor, ha semmi rossz nem történik), hogy október 1-jére visszatérhetek a munkához (eleinte csak nagyon fokozatosan), úgy gondolom, nem szabad minden mostani munkát egyedül Cjurupa elvtárs nyakába zúdítni, s ezért azt javaslom, hogy további két helyetteset jelöljenek ki (egy Szovnarkom-elnökhelyettes és egy Munka és Védelmi Tanács-elnökhelyettes), nevezetesen Trockij és Kamenyev elvtársakat. A munkaterhelést az én részvételemmel osszák meg közöttük, és természetesen a Politbüro, mint a legmagasabb instancia részvételével.

1922. szeptember 11.

V. Uljanov (Lenin)

---

⁴⁴¹ Lásd f. 17, op. 3, d. 312, l. 4. Az esemény háttéréről és következményeiről lásd Rigby: *Lenin's Government: Szovnarkom*, 13. fejezet, és *RUBR*, pp. 463, 466-467. Lásd még a 96. dokumentum lábjegyzetét.

⁴⁴² Sztálin kétszer aláhúzta a „telefonos” szót, odaírta, hogy „Szigorúan titkos”, és aláírta: „J. Sztálin”.

⁴⁴³ Alekszandr Dmitrijevics **Cjurupa** (1870-1928): régi bolsevik. 1918 és 1921 között ellátási népbiztos. 1921-ben a Szovnarkom és a Munka és Védelmi Tanács elnökhelyettesévé nevezték ki.

A Politbüro tagjainak telefonon leadott szavazatai⁴⁴⁴

1. „Mellette” (Sztálin)
2. „Kategorikusan ellene” (Trockij)⁴⁴⁵
3. „Mellette” (Rikov)
4. „Tartózkodik” (Tomszkij)
5. „Nem ellenzem” (Kalinyin)
6. „Tartózkodik” (Kamenyev)

Itt Leninnek arról a parancsáról van szó, hogy deportáljanak több száz szocialista értelmiségit (lásd fent, 107. dokumentum).

110. dokumentum

Feljegyzés Unslihtnak

1922. szeptember 17.

Unsliht elvtárs!

Legyen olyan kedves és figyeljen oda, hogy az összes mellékelt papír jusson vissza hozzám, rajtuk a feljegyzésekkel, hogy kit száműztek, ki van börtönben kit mentettek föl a deportálás alól (és miért). Nagyon rövid feljegyzéseket írjon ugyanerre a lapra.

Őszinte híve, Lenin

Az alábbi, Radeknek írt magánlevél arról tanúskodik, hogy Lenin még 1922. októberében is azt hitte, hogy Angliában küszöbön áll a forradalom. Kiderül belőle az is, hogy Moszkva pénzzel támogatta a brit Munkáspárt (Labour Party) választási előkészületeit. A Lenin által említett választásokra egyébként azért került sor, mert az unionisták (konzervatívok) 1922. október 19-én kiléptek Lloyd George kormányából. Az 1922. november közepén tartott választásokon az unionisták szereztek

---

⁴⁴⁴ Ezt a sort Sztálin írta.

⁴⁴⁵ Sztálin és Trockij szavazatai saját kezűleg írva; a Politbüro többi tagjának szavazatát a titkár jegyezte le.

többséget, de a Munkáspártnak is sikerült annyi parlamenti helyet szereznie, hogy történelme során első ízben Ófelsége ellenzékiévé válhatott.

111. dokumentum

Levél Radeknek

[1922. október 28]

Radek elvtárs!

Ejnye, ejnye, maga nem jól viselkedik. Szörnyűséges terjedelmű satirikus cikkeket írogat (Lloyd George-ról). Senki sem olvassa őket, folyóiratba való az ilyen, az újságba rövidnek kellene. Maga nagyszerűen tudja [hogyan kell papírra vetni] ötven sorban.

Aztán a mai vezércikk „Martovról és Danról”: ⁴⁴⁶ Szörnyűség! Borzasztó! A harmadik oldalon lett volna a helye, és **apró betűvel**. Mindenki elolvasta volna és nevetett volna. De maga **akaratlanul** is eltúlozta a jelentőségét [mindkettőnek] – az abszurdumig.

Vezércikknek valamelyik szomszédos cikket kellett volna betennie.

Most valami másról. Angliában, véleményem szerint, döntő csata zajlik – a **választások**.

Szerintem **amilyen gyorsan csak lehet**, vissza kell fordítani az idefelé utazó angolokat.

Rendezzék el így: tizenkét óra Oroszországban, és **futás** haza.

Éktelen ostobaság ott ülni akár csak egy órával is tovább, miközben odahaza folynak a választások.

Arra a tizenkét órára megegyezni a taktikában: 1) a Munkáspárt számára; 2) teljes agitációs szabadság; 3) teljes szólásszabadság (a jelölt egy hétpróbás gazember; ezért én mellette vagyok;* a tömegek majd okulnak a dologból); 4) rölapokat a tömegeknek ebben a szellemben – rövid, jópofa, nagyon olcsó; 5) mennyibe kerül a mi segítségünk? 6) mobilizálni pártunk** minden tagját; házról házra járni, minden nap az utcákon, stb., stb.

---

⁴⁴⁶ Radek cikke a Pravdában jelent meg (1922. október 10., pp. 2-3.).

* Olyan munkáspárti, „dörzsölt” jelöltekre utal Lenin, akik megszerezhetik a mandátumokat, s ez jól jöhet az angol kommunistáknak.

** A brit kommunista párt

Kérem, küldjön el hozzám minden ideérkező angolt.
Hívjon föl.
Híve, Lenin

112. dokumentum

Feljegyzés Zinovjevnek⁴⁴⁷

[1922 októbere és decembere között]

Petrográdban összejött a mensevik Központi Bizottság (ahogy az a *Szocialiszttyicseszki vesztnyik*ből is kiderül⁴⁴⁸).

Rozskov Petrográdban van?

Ki kell őt toloncolni.

[aláírás nélkül]

113. dokumentum

Levél Sztálinnak a Központi Bizottság Plénuma számára

1922. december 13.

Sztálin elvtársnak

Levél a Központi Bizottság tagjainak

Rozskov ügyében támadt véleményeltérésünk helyes értékeléséhez szem előtt kell tartani, hogy ezt a kérdést már többször is fölvetettük a Politbüroban. Az első alkalommal Trockij amellet érvelt, halasszuk el Rozskov száműzését. Másodszor – amikor Messzing ráhatására Rozskov változtatott nézetein –, Trockij a száműzés mellett kardoskodott, mondván, hogy ez a változtatás nemcsak tökéletesen értelmetlen, hanem világosan kitűnik belőle Rozskov őszintétlensége is. Én teljesen egyetértek Zinovjevvel, hogy Rozskov szilárd és makacs meggyőződésű személyiség, de engedelmeket tesz nekünk a Messzinggel való alkudozásban. A legkülönbélebb kije-

⁴⁴⁷ Lásd Lenin levele Sztálinhoz, 1922. december 13. (113. dokumentum).

⁴⁴⁸ *Szocialiszttyicseszki vesztnyik* [Szocialista hírmondó]: vezető mensevik emigráns folyóirat: Berlinben, majd Párizsban, végül New Yorkban jelent meg.

lentéseket teszi a mensevikek ellen, pontosan ugyanolyan okokból, amilyenekből mi annak idején aláírtuk az esküfogadalmat, hogy hűségesek leszünk a cárhoz, amikor elfoglaltuk helyünket az Állami Dumában. Ezért, ha megbízzuk Sztjeklovot⁴⁴⁹ vagy bárki mást, használja föl Rozskov kijelentését (például a mensevikek „kihívására”), akkor, legelőször is, ez nem éri el célját, másodszor pedig szégyent hoz ránk. Minthogy a mensevikek rögtön azt fogják válaszolni, hozzánk hasonlóan ők is mindig amellet voltak, hogy kényszer hatására alá kell írni bármilyen esküfogadalmat. Egy ilyen „párbajban” a mensevikekkel szemben csak veszíthetünk.

Javaslom:

Először – Rozskovot kitoloncolni az országból.

Másodszor – ha ez nem megy (például azért, mert idős korára való tekintettel Rozskov kíméletet érdemel), akkor semmiféle nyilvános vitára nem szabad bocsátani a kényszer hatására tett kijelentéseit. Akkor ki kell várnunk, amíg Rozskov, esetleg csak néhány év múlva, de őszintén mellettünk szóló kijelentést tesz. Addig pedig, azt javasolnám, hogy küldjük el őt például Pszkovba, elviselhető életkörülményeket teremtve ott neki, anyagi támogatással és munkalehetőséggel együtt. De azért szigorú felügyelet alatt kell őt tartani, mert ez az ember az ellenségünk. És valószínűleg mindvégig az is marad.

Lenin

‘22. december 13.

Telefonon diktálva.

L. Fotyijeva

---

⁴⁴⁹ Jurij Mihajlovics **Sztjeklov** (1873-1941): régi szociáldemokrata, publicista. 1917-től 1925-ig az *Izvesztija* szerkesztője; több könyvet is írt a szocialisták történetéről. A sztálini terror áldozata.

Utószó

AZ ISMERETLEN LENINnek ebben a paperback kiadásában néhány ténybeli és szövegkorrekciót hajtottam végre. Ezek többsége kisebb jelentőségű. Van azonban egy fontos változtatás, amelyre nem vállalkoztam, részben azért, mert nem vagyok meggyőződve arról, hogy az én értelmezésem a rossz, részben pedig azért, mert ha vállalkoztam volna rá, akkor majdnem az egész könyvet újra kellett volna szedni. A 28. dokumentum dátumozásáról van szó; ebben, a Nyikolaj Kresztyinszkijhez írott memorandumban Lenin a terror azonnali bevezetését sürgeti. Hosszas töprengés után arra a következtetésre jutottam, hogy ezt a memorandumot 1918 szeptemberének elején írták, nem sokkal azután, hogy Lenint megsebesítette a revolveres merénylet. Vagyis elvetettem az RCHIDNI levéltárosainak álláspontját, akik szerint ez a dokumentum 1920-ban született. Két okom is volt, hogy így cselekedjek: először is, 1920-ban nem alkalmaztak tömeges méretű terrort, másodsor pedig Lenin a jegyzetben Jurij Larin tanácsára hivatkozik. Csakhogy ez az ember 1920-ra már hitelét veszítette Lenin szemében. Ugyanakkor az általam nagyra becsült Anatolij Latisev, ennek a korszaknak a történésze szintén 1920-ra teszi a memorandumot. Azon az alapon, hogy Kresztyinszkij 1918-ban pénzügyi népbiztos volt, vagyis olyan beosztású tisztviselő, akivel Lenin nem valószínű, hogy megbeszélte volna olyan dolgokat, mint a tömegterror. Valószínűbb, hogy 1920-ban tette ezt, amikor Kresztyinszkij már a központi bizottság titkára volt.¹ Én a kérdést nyitva hagyom.

A következő kérdés a levéltári anyag teljességére vonatkozik, amire már a Bevezetésben is utaltam: „Nem merem kijelenteni, hogy láttam az összes, korábban kiadatlan Lenin-dokumentumot vagy akárcsak azok nagyobbik részét.” Ezt még most sem merem kijelenteni, de most már biztosabb vagyok ab-

---

¹ *Rosszijszkije vesztyi*, no. 104. (1271), 1997. június 7., p. 10.

ban, mint az elején, hogy az orosz levéltárakban már nem nagyon rejtőznek jelentősebb Lenin-kéziratok. Magabiztosságom abból is fakad, hogy a néhai Dmitrij Volkogonov, aki minden levéltári anyaghoz hozzáfért, és aki nem óhajtotta tisztára mosni Lenint (a szovjet vezetőről alkotott véleménye ugyanis gyakorlatilag megegyezett az enyémmel), kevés olyan iratot talált, amit én nem láttam. Utolsó, *Hét vezér*² című könyvében, amelyet én csak akkor kaptam meg, amikor az enyém már a nyomdában volt, valóban idéz egy sor olyan dokumentumot, amelyet én nem láttam, de ezek közül csak kevés az annyira érdekes, hogy szerepeljen *Az ismeretlen Leninben* is.

Az egyik ilyen dokumentum az úgynevezett Elnöki Archívumból került elő. Lenin feljegyzése a Politbürohoz 1922. május 4-én: „A papoknál a legsúlyosabb büntetést kell alkalmazni”, vagyis, a kivégzést.³ Ez a dokumentum, amely Volkogonov megállapítása szerint „a gondolkodásnak és a cselekvésnek nem egyszerűen immoralis, hanem bűnözői jellegét” tükrözi, jól kiegészíti a kötetünkben olvasható 94. dokumentumot.

Volkogonov utal még Lenin egyik publikálatlan beszédére is, amely 1921. június 17-én hangzott el a Kominternben, s amelyben a bolsevik vezér teljes meggyőződéssel azt fejtegeti, hogy küszöbön áll a forradalom Franciaországban, Angliában és Németországban.⁴ És közli Leninnek azt az 1919. júniusi utasítását, hogy „a velünk ellenséges” országok minden külföldi

---

² *Szem vozsgyej*, 1. kötet (Moszkva, 1995), pp. 21-162.; a mű angolul *Autopsy for an Empire* [Egy birodalom hullaboncolása] címmel jelent meg (New York, 1998).

³ APRF (Arhiv Prezidenta Rosszijoszkoj Fegyeraciji), f. 3, op. 60, d. 25, l. 5, idézi Volkogonov: *Szem vozsgyej*, p. 153.

⁴ RCHIDNI, f. 2, op. 1, d. 19 320, ll. 1-4. idézi Volkogonov: *Szem vozsgyej*, p.

állampolgárságú burzsuját” tizenhét évestől ötvenöt évesig koncentrációs táborba kell zárni.⁵

Szintén érdekes, Volkogonov által idézett dokumentum az utolsó nyilvános Lenin-beszéd szövege. 1922. november 20-án a Bolsoj Tyeatrban* hangzott el ez a beszéd, amelyben Lenin ezt mondta a kommunista pártról: „Létezik az embereknek egy kicsiny, jelentéktelen csoportja, amely pártnak nevezi magát, és amely hozzálátott [a szocializmus megvalósításához]... Az oroszországi munkástömegek egész halmazának jelentéktelen magja ez. És e jelentéktelen mag felvállalta a minden átalakításának feladatát, és meg is valósította azt.”⁶

Lenin terror-gyakorlatának megdöbbentő adaléka az az 1919. december 25-én, A. V. Ejduknak, üzemanyag-ellátási tisztviselőnek írott feljegyzés, amelyben Lenin megparancsolja, hogy mindazokat a személyeket, akik a hagyományos orosz ünnepnapon, „mikuláskor” (*Nyikolin gyeny*, Szent Miklós ünnepnapja, december 6/19.) nem jelennek meg a munkahelyen, adják át a Cseka osztágainak és végezzék ki őket. Ugyanebben a feljegyzésben Lenin azt is követeli, foganatosítsanak „különleges intézkedéseket” a karácsonyi és az újévi munkahelyi hiányzások megelőzésére.⁷ Ezek a parancsok korai mintái voltak azoknak az utasításoknak, amelyeket Sztálin adott ki az 1930-as években a munkások megrendszabályozására.

És végül, a *Hét vezérben* olvasható az 1920 májusában írott levél is. Lenin szovjet szakszervezeti vezetőkkel vitatkozik, akik azt követelték, hogy szervezeteik irányítását decentralizálják és

---

⁵ RCHIDNI, f. 2, op. 2, d. 171, l. 1, idézi Volkogonov: *Szem vozsgyej*, p. 118.

* A moszkvai nagyszínházban

⁶ RCHIDNI, f. 17, op. 3, d. 249, l. 6, idézi Volkogonov: *Szem vozsgyej*, p. 130. Volkogonov téved, amikor azt írja, hogy ezt a beszédet még sohasem publikálták (pp. 130., 138.). Olvasható ugyanis a PSzSz-ben (45. kötet, pp. 300-309.), bár kissé módosított változatban.

⁷ RCHIDNI, f. 2, op. 1, d. 12176, l. 1, idézi Volkogonov: *Szem vozsgyej*, p. 135.

a döntéseket testületileg hozzák meg. Lenin kineveti ezt az elképzelést, de végül kompromisszumot köt, a maga módján: „Néha a testületi elvet kell követnünk, néha pedig az egyyszemélyi vezetést. A testületi szellemet meghagyjuk a gyengéknek, a tehetségteleneknek, a visszamaradottaknak és a fejletleneknek. Hadd fecsegiessenek, míg meg nem unják és nincs miről beszélni.”⁸ Lenin ritkán fogalmazta meg ennél is világosabban a demokratikus eljárások iránti megvetését.

A másik orosz történész, aki titkos, eddig még publikálatlan Lenin-dokumentumokat adott ki, Anatolij Latisev, a *Rasszjekrecsennij Lenyin*⁹ szerzője. Mint elmesélte, az 1991. augusztusi puccs után azonnal megnyitották előtte a levéltárakat, de ez a kutatási szabadság csak másfél hónapig tartott, majd a lelőhelyek egymás után szépen bezárultak előtte.

Latisev elismeréssel nyilatkozik a sok, korábban eltitkolt dokumentumot nyilvánosságra hozó *Az ismeretlen Leninről*, és joggal teszi föl a kérdést, miért van az, hogy a külföldi kutatóknak megengedik, hogy külföldön publikáljanak olyan Lenin-dokumentumokat, amelyek Oroszországban mind a mai napig nem kerülhettek nyilvánosságra. „Igen ‘hozzaértó’ emberek értésemre adták, hogy ‘még túl korai’ volna mindenről tájékoztatni az olvasóinkat. Micsoda sértés ez mindannyiunk, minden orosz számára! Talán azt jelenti ez, hogy a közvélemény még nem készült fel rá? De arra készek vagyunk, hogy hazugságban és széthúzásban éljünk? A hivatalos verzió azonban nyilván más lesz: nincs pénz egy ilyen kiadvány oroszországi publikálására.”¹⁰

---

⁸ RCHIDNI, f. 2, op. 1, d. 12500, 11.10-14, idézi Volkogonov: *Szem vozsgyej*, p. 139.

⁹ *Rasszjekrecsennij Lenyin* [kb. A titkosítás alól feloldott Lenin] (Moszkva, 1996.)

¹⁰ „‘Leniniana’ Flows Abroad”, interjú, in, *Rosszijszkije vesztyi*, no. 104. (1271), 1997. június 7., p.10. Az RCHIDNI tervezte egy párhuzamos kiadvány többé-

A kritikusok nagy többsége kedvezően fogadta ezt a könyvet. Megértették, mekkora jelentőségűek a frissen publikált dokumentumok annak a Leninnek a hírneve szempontjából, akit Nyugaton is és Oroszországban mindvégig valahogy sokra értékelték, sőt mélységesen tiszteltek. Lenin jóhíre nem kis mértékben Nyikita Hruscsovnak köszönhető, aki 1956-ban a XX. pártkongresszuson különválasztotta Sztálint a kommunizmustól. Ezt a gyakorlatot folytatták követői is. Úgy állították be a kommunizmust, mint Lenin által alapított idealisztikus irányzatot, amelyet azonban Sztálin eltorzított. Ahogy az egyik recenzens írta, „Hruscsov éket vert Lenin és a sztálini ‘bűnök’ közé.”¹¹ Erre a vállalkozásra nagy szükség is volt, ha meg akarták menteni azt a keveset, ami még megmaradt a kommunizmus erkölcsi tekintélyéből. Ám már nem tudtak mit kezdeni a történelmi tényekkel, amelyek azt mutatják, hogy Sztálin minden lényeges vonatkozásban Lenin művét folytatta, és joggal tekintette magát Lenin legkiválóbb tanítványának. Lenin valódi arcának bemutatása azonban kemény ellenállásba ütközik Oroszországban és Nyugaton, bár eltérő okokból.

Oroszországban tartós hatása van annak a több évtizedes, lankadatlan állami igyekezetnek, hogy Leninből afféle istenséget faragjanak: nem sokkal a Szovjetunió összeomlása után egy felmérésben az oroszok többsége Lenint tartotta az egész emberi történelem legnagyobb alakjának. Latisev így magyarázza ezt a jelenséget:

A XX. pártkongresszus... új mítoszt teremtett: minden rossz Sztálinban gyökerezik, s minden jó, az „isteni kegyelem” Leninben. Senki se veszi észre, mekkora nyomást gyakorolt népünk tudatára a „leninizmus”. Nem csupán a

---

kevésbé egyidejű megjelentetését, de a kötet ennek az Utószónak a megírásakor még nem látott napvilágot. A kiadvány, amely összesen 420, korábban publikálatlan Lenin-dokumentumot tartalmaz, azóta napvilágot látott. V. L. Lenin: *Nyeizvesztnije dokumenti. 1891-1922.* Moszkva. ROSSZPEN. 1999.

¹¹ David Remnick: *New Yorker*. 1996. november 18., p. 121.

releváns irodalom sok milliós példányszámú kiadásáról van szó. Hanem arról is, hogy az egész lakosság keresztülment a leninista úttörőszervezeten és a Lenini Kom-szomolon; az aktív népesség többségét pedig beléptették a leninista kommunista pártba. Oroszország-szerte ma sok száz Lenin-szobor van, és sok ezer Lenin-emlékmű talapzatán hevernek virágcsokrok. Legyen szabad arra is emlé-keztetnem, hogy 1970-ben az országunkban minden tizedik dolgozó kapott valamilyen Lenin-emlékérmét. Vol-tak Lenin- és Októberi Forradalom-érdemérmek, Lenin-díjak, Lenin-vizsgák (*lenyinszkije zacsoti*) és fizetés nélküli társadalmimunka-napok (*lenyinszkije szubbotnyiki*)... Vá-rosokat, metrókat, utcákat és tereket neveztek el Lenin-ről.¹²

Az ókori Róma császárainak istenítését össze sem lehet hasonlítani ezzel az állami igyekezettel, amelyet minden le-hetséges technikai, pénzügyi és kényszerítő eszközzel tá-mogatott a szovjet rendszer. Nyilvánvalóan idő kell ahhoz, hogy az oroszok szembe tudjanak nézni a teljes igazsággal ar-ról, a hét évtizedig fennálló rezsimről, amelynek valamilyen mértékben szinte minden felnőtt a kollaboránsa volt. Németor-szágban is évtizedeknek kellett eltelniük, hogy a csupán tizen-két évig uralkodó – náci rendszerrel minden szörnyűségét elis-merjék az emberek.

Nyugaton más a probléma. Itt mindvégig létezett a több-nyire művelt és jómódú embereknek egy olyan, népesebb cso-portja, amely ilyen vagy olyan okból szimpatizált a kom-munizmusnak azzal a (látszólagos) céljával, hogy meg kell te-remteni a történelem első igazán szabad és igazságos tár-

---

¹² Latisev in *Rosszijszkije vesztyi*, no. 104. (1271), 1997. június 7., p. 10. A *szubbotnyik* eredetileg az „önként” ingyen ledolgozott szombati munkanapot jelentette, később ez lett a neve mindenféle társadalmi munkának, bármelyik napon végezték is.

sadalmát. (A kommunizmus Európa nagy részén erős támogatásra talált a munkások körében, de az Egyesült Államokban a szakszervezetek, kevés kivételtől eltekintve, határozottan antikommunisták voltak.) Ezek az emberek nem érezték a bőrükön a kommunizmus következményeit, úgyhogy sokan az egészet mindmáig egy nemes „kísérletnek” tekintik, amely végül elbukott ugyan, de azért mégiscsak csodálatra méltó.¹³ Hruscsovnak a XX. kongresszuson elmondott leleplezése után már nehéz volt kitartani Sztálin mellett; így ezután főként és elsősorban Lenin lett a csodálat tárgya, valamint, kisebb mértékben az ő feltételezett örökösei, Trockij és Buharin.

A ma már hozzáférhető bizonyítékok fényében nehéz tagadni, hogy Lenin nem az ideálok embere volt, hanem egy tömeggyilkos, akinek az volt a meggyőződése, hogy a – vélt vagy valós – problémák megoldásának legjobb módja mindazok kiirtása, akik ezeket a problémákat előidézték. Ő vezette be a politikai és társadalmi okokból való gyilkolásnak azt a gyakorlatát, amelynek a XX. században több tízmillió ember esett áldozatul. Ahogy George Will mondta: „Az évszázad embere, sajnos.”¹⁴ Már egymagában az az eljárás, hogy túszoikat szedtetett és végeztetett ki, bűnözővé minősíti őt a mai nemzetközi törvények szerint. Ezt a vonatkozást nagyon jól megértette *Az ismeretlen Lenin* legtöbb recenzense:

Ezek a dokumentumok feltárják Lenin közvetlen érintettségét – igazság szerint, buzgó közreműködését – abban a terrorban, amely azonnal megjelent az orosz forradalom után, Mint kiderül, ezeknek a leveleknek és memorandumoknak a szerzője nem egy rendíthetetlen idealista,

---

¹³ John Kenneth Galbraith például a *Financial Times*-nek adott interjújában (1998. március 1. – február 28.) sajnálkozásának adott kifejezést a Szovjetunió összeomlása miatt. Clare Short Tony Blair kabinetjének nemzetközi fejlesztési titkára, a munkáspárti kormány ügynevezett „lelkiismerete” a porcelán Szűz Mária mellett állítólag egy Lenin-szobrocskát is őrizget a lakásában.

¹⁴ *Newsweek*, 196. szeptember 16., p. 2.

aki az emberiség jövőjéért ont vért, hanem egy bosszúálló, vérszomjas fanatikus, aki örömét lelte régi elvtársai megvesztegetésében, manipulálásában és megfélemlítésében is.¹⁵

Ezeket a dokumentumokat eddig legfőképpen azért rejtették, mert kiderül belőlük, hogy [Lenin] egy hidegvérű gyilkos volt. Erőszakra és terrorra szólított fel a védtelen lakosság ellen, ahogy ezekből az oldalakból egymás után kitűnik.¹⁶

Ettől az uralkodó véleménytől két érdekes eltérés mutatkozott. Az egyik Orlando Figes angol történész nevéhez fűződik. Kijelentve, hogy korábbi könyveimben Lenint „a megtestesült gonoszként” állítottam be, azon tűnődik, hogy vajon mennyire „tendenciózus” ez a dokumentum-válogatás.¹⁷ Azért nevezem érdekesnek ezt a kritikát, mert azt sugallja, hogy a hetven éven át rejtegetett Lenin-dokumentumok között lehetnek olyanok is, amelyek kedvező fényben tüntetik föl a bolsevik vezért. De hát miért rejtegetne bárki is ilyen anyagokat? Nyilvánvaló, hogy a Központi Pártarchívum hivatalnokai csak az olyan dokumentumokat zárták el a nyilvánosság elől, amelyek ilyen vagy olyan okból kínosak Lenin és kormányzata számára, vagy meghazudtolják a vezér nyilvános kijelentéseit. Én azonban egyetlen darabot sem találtam a titkos levéltárban általam átvizsgált több száz dokumentum között, amely pozitív fényben tüntetné föl Lenint. A publikálásra én nem azokat választottam ki, amelyek nem valami hízelgőek – hiszen mind ilyen –,

---

¹⁵ Jessica Sebeok: *Wilson Quarterly* (1996 ősz), pp. 93-94.

¹⁶ Joseph Shattan: *American Spectator* (1997. január), p. 71.

¹⁷ *New York Times Book Review*, 1996. október 27., p. 32. Ugyanezt a kérdést vetette föl Mihail Gorbacsov a David Remnickkel készült interjúban (*New Yorker*, 1996. november 18., p. 118.). Anélkül, hogy látta volna a könyvet, kijelentette Remnicknek, semmi kétsége afelől, hogy én olyan dokumentumokat válogattam össze, amelyek Lenint szörnyű alaknak láttatják – ezután pedig kifejtette, hogy Lenin kegyetlen ember volt, és Oroszország jobban járt volna nélküle.

hanem azokat, amelyeket különösen jelentősnek vagy meglepőnek találtam.

Érdekeseek Eugene Genovese professzor szemrehányásai is. A professzornak nincsenek illúziói Lenin vagy rendszere felől. Megdicsér engem, aki „felbecsülhetetlen szolgálatot tett ennek a fontos, elrettentő kötetnek az előkészítéséért és szerkesztéséért”. Ellenvetéseit csak az váltja ki, amit ő a Lenin szavai és cselekedetei iránti „érthető”, de felesleges gyűlöletnek nevez. „A szerkesztő gyűlölete – írja – elhomályosítja saját érvelésének lényeges pontjait is. [Pipes] Annyira el van szánva Lenin, mint forradalmi szent imázsának a lerombolására, hogy néha már maga is veszélyesen közel kerül ahhoz, hogy érthetatlenné tegye a dolog lényegét: a forradalmi szentek természetét. Nincs értelme ugyanis elítélni embereket azért, mert kitartanak egy gyilkos ideológia mellett, s azután elítélni őket azért, mert azt cselekszik, amit ez az ideológia megkövetel. Nincs értelme Lenin elmarasztalni azért, mert brutálisan viselkedett, hiszen a brutalitás mindig is megkülönböztető sajátossága volt a társadalmi forradalom szentjeinek.”¹⁸

Ezek az ellenvetések két okból sem túl meggyőzőek számomra. Először is olyan ez, mintha valaki azon az alapon bírálná a náci Németország egy történészét, aki hangot ad a holokauszt miatti felháborodásának, hogy hiszen a mészárlás nem egyéb, mint a náci program megvalósítása. Valóban értelmetlen volna „elmarasztalni” a nácikat a népirtásért, mivel az szerves része volt az ő „gyilkos ideológiájuknak”?

Másodszor pedig nem igaz, hogy a forradalmi vezetőknek a „barbárság” eszközeihez kell folyamodniuk. A cárizmust 1917 februárjában megdöntő forradalmárok minimális vérontással hajtották végre tettüket és nem alkalmaztak terrort. Sok olyan sikeres forradalmat említhetnénk – például az 1689-es angliai

---

¹⁸ *New Republic*, 1996. október 14., pp. 49-54.

dicsőséges forradalmat vagy az 1776-os amerikai forradalmat [Szerzőnk az amerikai függetlenségi háborúra gondol. A fordító megjegyzése.] –, amely nem járt együtt tömeggyilkossággal. S ami még imponálóbb, azok a forradalmárok, akik 1989-91-ben megdöntötték a Szovjetuniót és birodalmát, vérontás nélkül érték el sikert: Jelcin, Wałęsa, Havel és más „forradalmi szentek” látszólag megingathatatlan diktatúrákat számoltak fel, s mégsem voltak hajlandók bosszúhadjáratot indítani azok ellen, akik e diktatúrákhoz kötődtek. Más szóval, a forradalom végrehajtásához nincs szükség tömeggyilkosság elkövetésére. Ehhez sajátos személyiségre van szükség, olyanra, amelyet inkább a gyűlölet, mint az aspiráció visz rá a már legyőzött riválisok, az ártatlan túszok és a hadifoglyok legyilkolására – olyan fajtaszemélyiség kell ehhez, amely hajlamos azzal kérkedni, amivel 1920-ban a győztes Lenin kérkedett: „Nem haboztunk főbe lőni emberek ezreit, és nem fogunk habozni ezt [ismét] megtenni, és meg fogjuk menteni az országot.”¹⁹

Befejezésül *Az ismeretlen Lenin* még két bírálatával szeretnék foglalkozni, mert szélesebb érvényű kérdéseket vetnek fel a dokumentumok olvasásával kapcsolatban. Mindannyian bizonyos prekonceptiókkal közeledünk a történeti forrásokhoz, annak állítását remélve tőlük, amit be szeretnénk bizonyítani. Emlékszem, egyszer azon vitatkoztam egy történész kollégámmal, pontosan mikor is alapították a Felszabadítási Uniót, az orosz liberális mozgalom fedőszervezetét, amely 1903-ban Svájcban jött létre. Én biztosra vettem, hogy a dolog augusztus 1-én történt, mert arra a napra esik Svájc nemzeti ünnepe, s a résztvevők nyilván úgy gondolták, hogy könnyebben elvegyülhetnek a tömegben, s elkerülhetik az orosz rendőröket. Kollégám, a maga érvei alapján, ugyanilyen biztos volt abban, hogy a dolog augusztus 3-án történt. Betekintve egymás forrásaiba, meg kel-

---

¹⁹ RCHIDNI, f. 2, op. 1, d. 12500, 1. 14, idézi Volkogonov: *Szem vozsgyej*, p. 133. „Ország” alatt Lenin természetesen a bolsevik diktatúrát értette. Korábban ezt a dokumentumot sem publikálták.

lett állapítanunk, hogy mindketten tévedtünk: a helyes dátum augusztus 2. volt. Én tehát megérttem azokat a kutatókat, akiket megzavarnak a prekonceptióikba nem illő dokumentumok és bizonyítékok, de a prekonceptióknak meg kell hátrálniuk a tények előtt.²⁰

Nézzük először Martin Malia bírálataát. A professzornak a kommunizmusról és a Szovjetunióról alkotott felfogása aligha különbözik az enyémtől. Ugyanakkor eltúlozza az ideológiának, mint a kommunizmus motiváló tényezőjének a jelentőségét. Ez oda vezet, hogy alulértékeli az anyagi megfontolások és a hatalomvágy szerepét. És hát nyilvánvalóan nem illenek bele ebbe a szemléleti sémába az olyan dolgok, hogy Leninnek pénzt kellett elfogadnia a németektől azért, hogy folytatni tudja tevékenységét. Malia „fanatikusnak” tartja Lenint (amivel én is egyetértek), és úgy véli, hogy a „fanatikusokat” nem csábítja a pénz (amivel viszont én már egyáltalán nem értek egyet).

Forradalmi taktikázásai során Lenin gyakran kötött ideiglenes szövetséget olyan csoportokkal és személyekkel, akiket hosszabb távon meg kívánt semmisíteni. Úgy érezte helyesen, ahogy az események alakulása később bizonyította –, hogy amíg gyöngé, nincs más választása, mint ilyen szövetségeket kötni a közös ellenség ellen. Hatalomra jutása előtt például földfoglalásra biztatta a parasztokat, pedig tudta; hogy kollektivizálni fogja az orosz mezőgazdaságot. Az etnikai kisebbségeket hasonló módon arra biztatta, hogy harcoljanak függetlenségükért, holott esze ágában sem volt felbomlasztani az orosz birodalmat. Ugyanilyen opportunistá jellegű volt a németekkel 1917-18-ban kötött megegyezés. Amikor 1918 augusztusában

---

²⁰ Vagyis, abban az esetben, ha az ember nem fogadja el az egyes francia értelmiségiek által az 1960-as években népszerűsített elméleteket, amelyek szerint az igazság szubjektív valami, és a tényeket mindenki aszerint értelmezheti, ahogyan éppen ő maga látja őket. E szerint az irracionális filozófia szerint nem lehetséges az értelmes bírálat, minthogy a bírálónak és a bírálat tárgyának nincsenek közös alapjai.

aláírta a császári Németországgal a titkos paktumot, amelynek értelmében a német hadsereg kiűzi az antantcsapatokat Murmanszkból és szétveri Alekszejev és Gyenyikin fehér seregeit,²¹ Lenin ezt a kollaborációt úgy magyarázta, hogy „nem egyezmény volt az, hanem az érdekek egybeesése”, amit a bolsevikok „hülyék lettek volna” nem kihasználni (27. dokumentum).

Ugyanez mondható el a német pénzről is. A németeknek egyetlen reményük maradt az I. világháború megnyerésére: az, ha semlegesíteni tudják Oroszországot, és meg tudják akadályozni, hogy ott antantbarát kormány kerüljön hatalomra. Ezért pénzelték a bolsevikokat 1917 októbere előtt is és után is. A bolsevikoknak pedig először a hatalom megragadásához, később pedig a hatalom megtartásához volt szükségük a pénzre. Így újabb „érdekegybeesés” állott elő.

Malia kritikája az 1918. augusztus 14-én született 25. dokumentummal kapcsolatban jelentkezik, amelyben Lenin azt írja svájci „politikai képviselőjének”, Ja. A. Berzinnek, hogy „ne sajnálja a pénzt” a publikációkra, vagyis az antant elleni propagandára, hozzátéve, hogy „A berliniek további pénzeket küldenek majd: ha ez a söpredék késlekedik, tegyen nálam hivatalos panaszt.” E dokumentum bevezetőjében azt írtam, hogy ez „az egyetlen olyan, ismert dokumentum, amelyben Lenin nyíltan utal a német kormányzat által a kommunista tevékenység folytatásához 1918-ban nyújtott pénzügyi támogatásra.” Már most Lenin közleménye, úgy tűnhet, teljesen világos: a berliniek (vagyis a németek) majd adnak önnek, az én képviselőmnek, még több pénzt. S ez nemcsak arra utal, hogy a németek már korábban is küldtek pénzt, hanem arra is, hogy a most várt pénz elmaradása esetén Lenin diplomáciai lépést fog tenni Berlin irányában (és azért is kér „hivatalos” formájú panaszt.) A dokumentum minden kétséget kizáróan megerősíti, hogy Lenin pénzügyi támogatást kapott a császári Németországtól; más

---

²¹ RR, pp. 664-665.

forrásokból – főként Z. A. B. Zeman *Germany and the Revolution in Russia, 1915-1918* (London, 1958) című művéből – ezt már régóta tudjuk, de ennyire nyílt említésével korábban nem találkoztunk. Osztrák levéltárakból tudjuk, hogy Lenin Bécstől is kapott pénzt, annak fejében, hogy támogatja Ukrajna függetlenségét.²² Malia azonban „homályosnak” nevezi Lenin feljegyzését, engem pedig megvádol, hogy félremagyaráztam azt.²³

A „berliniek”-et persze lehet a barátságos németekként is értelmezni, például a Független Szociáldemokrata Párt tagjaként, akik szimpatizáltak a bolsevikokkal és később megalkotották a Német Kommunista Pártot. Csakhogy ebben az esetben Lenin aligha titulálta volna őket „söpredéknek”.^{*} Lenin számára általános gyakorlat volt azoknak az „osztály-ellenségeknek” a kihasználása, akiktől a körülmények hatására kénytelen volt segítséget elfogadni. Így például 1920-ban, amikor Angliával tárgyaltak kereskedelmi kapcsolatok megteremtéséről, aminek Lenin nagy jelentőséget tulajdonított, magánbeszélgetésben „disznónak” nevezte David Lloyd George brit miniszterelnököt.²⁴ Ugyanígy 1921-ben, amikor a majdani amerikai elnök, Herbert Hoover felajánlotta az amerikai kormány segélyeit az éhező oroszok millióinak megmentésére, Lenin azt írta a Politbúronak, hogy Hoover egy „arcátlan hazudozó”, akit nyilvánosan „fel kellene pofozni”.²⁵

Malia a tárggyal kapcsolatos kritikai észrevételeit azzal, a tárggyhoz nem tartozó megjegyzéssel zárja, hogy „a világ min-

---

²² Ugyanott, p. 377.

²³ *Times Literary Supplement*, 1997. január 31., p. 6.

^{*} Nincs kizárva, hogy a berlini szovjet-orosz követségre gondolt Lenin. Hiszen a császári Németország éppen ezekben a napokban igyekezett behajtani Moszkván a breszt-litovszki béke értelmében neki járó nagyobb aranymenyiséget.

²⁴ Christopher Andrew: *Her Majesty's Secret Service* [Őfelsége titkosszolgálat] (New York, 1986.). p. 262.

²⁵ PSzSz, 53. kötet. pp. 110-111, 115.

den aranya is kevés lett volna Lenin hatalomra juttatásához, ha nem állt volna rendelkezésére egy kihasználható forradalmi helyzet.” Ez persze lehet igaz is, meg nem is. Csak éppen semmi köze nincs ahhoz a kérdéshez, hogy Lenin hajlandó volt elfogadni a német pénzt.

És végül itt van Orlando Figes kritikája.²⁶ Figes az *A People's Tragedy: The Russian Revolution, 1891-1924* (New York, 1997) című könyv szerzője. A könyv érdekes és jól is van megírva, de inkább leíró, mint elemző jellegű. Több hiányosságtól is szenved, amelyek közül az egyik a külpolitika figyelmen kívül hagyása. Figes arra vállalkozik, hogy a forradalom „hangulatát” érzékeltesse az olvasóval, s ebből a célból több teret szentel az eseményekbe belekeveredett személyek visszaemlékezéseinek, mint mondjuk a Kommunista Internacionálénak.

Maliával ellentétben Figes elismeri, hogy *Az ismeretlen Lenin* „az első megdönthetetlen bizonyítékot prezentálja arról, hogy Lenin pénzt fogadott el a németektől”. Ugyanakkor nem tetszik neki az az értelmezés, amelyet Lenin 1920. szeptember 20-án elmondott beszédéhez fűztem. Lenin ebben a hosszú és zavaros beszédben magyarázatot és igazolást próbált keresni a Vörös Hadsereg által egy hónappal korábban Lengyelországban elszenvedett vereségre (59. dokumentum). Miután az Ukrajnát fenyegető lengyel inváziót visszaverték, a szovjet kormány azzal a kérdéssel szembesült, hogy megálljanak-e Lengyelország etnikai határánál, vagy pedig folytassák az előnyomulást nyugati irányba. A Politbüro véleménye megoszlott: különösen Trockij intett óvatosságra. Végül Lenin győzedelmeskedett, mivel abszolút meg volt győződve arról, hogy a Nyugatot van itatva forradalmi hevülettel, és csak egy szikra hiányzik a robbanáshoz.

---

²⁶ *New York Times Book Review*, 1996. október 27., p. 32.

Beszédében Lenin kifejtette, miután a Vörös Hadsereg legyőzte a fehéreket a polgárháborúban – amelyben a fehérek szerint csupán az antant bábjai voltak –, elérkezett az idő, hogy védekezésből átlendüljenek támadásba. „Megérett bennünk a meggyőződés, hogy véget ért az antant ellenünk irányuló katonai offenzívája... A világimperializmussal vívott háború védekező szakasza véget ért, s most lehetőségünk van, de kötelességünk is kihasználni a katonai helyzetet egy *támadó* háború megindítására... Minden lehetőséget megragadunk, hogy védekezésből *támadásba* menjünk át. Már aláaknáztuk a versailles-i szerződést, és szét is fogjuk zúzni azt az első adódó alkalommal.” (., . és . oldal; kiemelés tőlem). Lenin a továbbiakban megindokolta az úgynevezett Curzon-vonal szovjet elutasítását, mondván, hogy ellenkező esetben Szovjet-Oroszország kénytelen lett volna egy „tisztán defenzív” álláspontot elfogadni.

Az ember azt hinné, ez elég világos beszéd: Szovjet-Oroszország, miután megnyerte a védekező háborút, 1920 júliusában offenzív stratégiát fogadott el, hogy felbontsa a háború utáni béke-megállapodást. És hogy egy „világméretű szövetségi szovjetköztársaságot” hozzon létre – ahogy azt Lenin egy 1919-es beszédében megfogalmazta.²⁷ Figes azonban nem fogadja el ezeket a tényeket. Kitart amellett, hogy ebben a beszédben Lenin „amellett érvelt, hogy [a Vörös Hadsereg] ellenoffenzívája azt a célt szolgálta, riassza el a Nyugatot Oroszország megtámadásától”. Lenin azonban sehol sem említi egy Oroszország elleni nyugati offenzíva veszélyét. 1920-ban a Nyugat kiegyezett Moszkvával, és Lenin még gúnyolódott is az antant hatalmakon, hogy nem képesek következetes politikát kialakítani az ő rezsimjével szemben. A Lengyelország elleni támadásról úgy beszél, mint a versailles-i békeszerződés szétzúzásának előjátékáról – ehhez a feladathoz ő túl gyöngye volt, de húsz évvel később Hitler már meg tudta csinálni. Mihail Tuhacsevszkij vörös

---

²⁷ RCHIDNI, f. 2, op. 1, d. 8885, ll. 14-25., idézi Volkogonov: *Szem vozsgyej*, p. 84.

frontparancsnok, a Közép-Lengyelország elleni támadás irányítója biztosan nem a maga nevében beszélt, amikor 1920. júliusában ezt közölte csapataival: „A fehér Lengyelország hulláján keresztül vezet az út a világégésig.”²⁸ Az igaz, mint Figes is mondja, hogy Lenin nem említi beszédében Németországot vagy Angliát, legföljebb „politikai kontextusban”. Maga Lenin azonban kijelenti, hogy ez a hallgatás diplomáciai cselfogás volt: „úgy kellett döntenünk, hogy nem hozzuk nyilvánosságra a [német kommunistáknak nyújtott] segítséget, s hogy továbbra is azt állítjuk, hogy [Lengyelország ellen] folytatunk háborút.” (59. dokumentum,... oldal). Ha Figes értelmezése helyes volna, akkor a szovjet levéltárosoknak nem lett volna okuk, hetven éven át rejtegetni ennek a beszédnek a szövegét.

Néhány szó az *invázió* kifejezésről: Több szemleíró, s közöttük Figes is bírál engem azért a kijelentésemért, hogy „Lengyelország inváziójának nemcsak az ország szovjetizálása volt a célja, hanem a közvetlen előrenyomulás Németország és esetleg Anglia felé is.” (59. dokumentum, bevezetés). „A vörösök, amint átkelnek a Csatornán – élcelődik Figes. – Ez tiszta hidegháborús fantáziálás, vagy esetleg egy ruszsofób agyszülemény.” Eltekintve attól a közismert tényről, hogy a szovjet hadsereg már hajtott végre inváziót egykét ország ellen, az *invázió* kifejezés ebben a kontextusban nem szorul magyarázatra a Szovjetunió történetét kutatók számára. 1917 októberétől kezdve minden szovjet hódítás két úton bontakozott ki: belülről a Moszkva által támogatott törvénytelen kommunista „kormányok” révén, és kívülről, a szovjet fegyveres erők révén a Finnország elleni 1939-1940-es inváziója kivételnek tekinthető, mert ott a támadást meghatározott katonai célokból indították meg. Ez volt a képlet 1921-ben Grúziában, és 1979-ben Afganisztánban is. Ha tehát Lengyelország szovjetizálása, amint abban Lenin oly nagyon bízott, forradalmi zavargásokhoz és polgárháborúhoz vezetett volna Németországban és Angliában, akkor a Vörös Had-

---

²⁸ RR, p. 180.

sereget felkérték volna a segítségnyújtásra, majd következett volna a „testvéri” válasz. Megjegyzendő, hogy Lenin „szovjetnek” hitte azt az angliai Akciótanácsot (Council of Action), amelyet azért hozott létre az 1920-as brit szakszervezeti kongresszus, hogy eltántorítsa a kormányt attól, nehogy katonai felszereléssel támogassa Lengyelországot. Ez a félreértelmezés vitte rá Lenint arra a meghökkentő kijelentésre, hogy Anglia „kettős hatalom” (*dvojevlasztyije*) alatt él, s így ugyanolyan szituációba került, amilyenben Oroszország volt 1917-ben (59. dokumentum, ... oldal).

Nincsenek illúzióim afelől, hogy a Volkogonov, Latisev és jómagam által publikált dokumentumok túl hamar kikezdi azt a Lenin-imázst, amely ma még sokak tisztánlátását homályosítja el. A Lenintől való búcsú a kommunizmustól, s talán a szocializmustól való búcsúzást is jelentheti. Annak a szabad vállalkozásnak az elfogadását jelenti, amely tele van társadalmi egyenlőtlenséggel és a gazdagok aránytalanul nagy befolyásával. Ugyanakkor nincsenek kétségeim afelől, hogy hosszabb távon az imázs megfakul majd, hiszen Alain-René Lesage halhatatlan szavaival szólva – a tények makacs dolgok.

Függelék

Ezt a jelentést a lengyel kormánnyal tárgyaló moszkvai delegáció vezetője írta az orosz polgárháború tetőfokán. Kiderül belőle, hogy a lengyel Piłsudski megígérte, hogy segít a Vörös Hadseregnek megverni az Anton Gyenyikin által vezetett Fehér Hadsereget.¹

1A. Dokumentum

Julian Marchlewski memoranduma a Politbürohoz

1919. október 26.

Boerner visszatért Varsóból és este bejött hozzám beszélgetni. [...] Politikai vita lett ebből: ő azt állította, hogy nem kapott írásos meghatalmazást; Varsóban most olyan a helyzet, hogy nem óhajtanak semmit írásba fektetni. Azt mondtam, erre nincs is szükség [...]ben fogjuk kicserélni a meghatalmazásokat, hanem megmutatjuk azokat egymásnak, s azután zsebre dugjuk vagy elégetjük őket; és nekem az is elég, ha szóban tájékoztat arról, hogy a lengyel parancsnokságnak végleges és világos az elhatározása: a lengyel csapatok **nem mennek tovább, biztosan nem mennek [tovább]**. [Boerner azt mondta] „Számunkra fontos, hogy maguk megverjék Gyenyikint; fogják az ezredeiket és küldjék őket Gyenyikin ellen vagy Jugyenyics ellen, és mi nem bántjuk magukat.” En megismételtem, hogy ez a kijelentés most nagyon fontos volna, ha egy meghatalmazott személy mondaná, hiszen nyilvánvaló képtelenség számunkra, hogy egy magánbeszélgetés alapján vigyük el az egységeinket a frontról. Ő megint hangsúlyozta, hogy a lengyel parancsnokság tettekkel bizonyította a szándékait, s hogy a politikai helyzet teljesen világos: Lengyelország nem kívánhatja Gyenyikin győzelmét, nem akarja megakadályozni, hogy legyőzzük Gyenyikint, s egyszerűen segíti Petljurát, hogy megverje őt. Én kitartottam a világos válasz mellett: Kijelenti-e ezt nekem egy meghatalmazott személy is? Ő pedig megismételte: „Igen, pár napon belül.” Azután fölvettem a kérdést [„Mi van a megegyezéssel?”]: ezt konkretizálni kell, egyetértésre kell jutnunk, azután pedig ratifikálnunk egy egyezményt, ha nem írásban, akkor szóban. Ő azt mondta, hogy ezt a következőképpen lehet megcsinálni: Piłsudski elküldi a képviselőjét Moszkvába, aki Leninnek ilyen értelmű garanciát ad, de a [szovjet] küldöttet nem tudják fogadni Varsóban, mert az ottani körülmények között nem lehetne eltitkolni egy ilyen

---

¹ Lásd 47. dokumentum

tényt, és egy delegátus fogadása egy megegyezés aláírásával volna egyenértékű, s következésképpen a szovjet kormány elismerésével is, márpedig ez olyan dolog, amit Lengyelország most nem tehet meg. En erre ezt mondtam: [„]Ebben az esetben az egész egyezménynek semmi súlya nincs. Ha Lengyelország ennyire függ az antanttól, akkor semmi garancia nincs arra, hogy az antant holnap nem utasítja magukat a támadásra, s [hogy] maguk ezt nem fogják megtenni.[“] Mire ő: „Nem, ezt nem fogjuk megtenni; mert egy dolog belemenni olyan politikai alkuba, amely előnytelen számunkra, de más dolog támadni. Támadni nem előnyös számunkra; már többször is szembefordultunk az antant akaratával, és ebben a dologban sem tartunk vele. A garancia Piłsudski személye.”

Én ezt mondtam: [„]Rendben van, majd megkeressük a módját a megegyezés hivatalos formába öntésének.[“] A kérdés lényegében világos Litvánia és Belorusszia tárgyában, de bonyolult Petljurát illetően. [Boerner] azt javasolta, hogy ezt egy következő megbeszélésen tisztázzuk. De azt el kellett halasztani, mert október 27-én Boerner kiment a frontra, hogy találkozzon a futárunkkal.

A Vörös Hadsereg, Frunze parancsnoksága alatt 1920. augusztus 29-én támadást indított Buhara ellen, melyet szeptember 2-án el is foglaltak. A hódítók az emírséget Szovjet Népköztársasággá nyilvánították. Négy hónappal később Lenin parancsot adott a szomszédos Khorezmi Kánság (Hiva – lásd 65. dokumentum) meghódítására is. Az alábbi dokumentum meglepő, új adata, hogy a Török Köztársaság feje, Kemal Atatürk javasolta a szovjet kormánynak az 1868 óta orosz fennhatóság alatt álló, félautonóm buharai muzulmán emírség meghódítását.

2A. dokumentum

Frunze távirata Trockijhoz

[1920. augusztus 24.]

Trockij elvtársnak (a befejezés No. 161.)

... Tegnap hosszas megbeszélést folytattam Kemal Pasával Buhara² kérdéséről. Az ő véleménye, amely egyébként Musztafa Kemal Pasa³ egyik táviratában is fel van vázolva, a következő: vagy elintézzük Buharát egy döntő támadással, ha erre lehetőség nyílik, vagy fel kell adnunk az egész vonalon, de így vagy úgy mindenképpen meg kell szerezniünk magunknak. Afganisztánnal nemigen várhatók komolyabb komplikációk, ha az ügyet gyorsan elrendezzük. Így, a direktíva megérkezésének pillanatában minden készen állt a csapásra, [de] minden ellett halasztva az új turkesztáni bizottság megérkezéséig. Az adott körülmények között a legtöbb kárt a késlekedés okozza. Én és a font Forradalmi-Katonai Tanácsa lelkiismereti kötelességnek tekintjük erre fölhlívni a köztársaság legmagasabb szerveinek figyelmét.

A Török Front parancsnoka, Frunze
A front Forradalmi Tanácsa, Ibragimov⁴

Lenin határozata

Kresztyinszkijnek, Sztálinnak és Buharinnak⁵

Javaslat Kresztyinszkijtől

[Ezt] huszonegyedikén fogadták el, ma huszonegyediké van. Nagyon valószínű, hogy Szafarov⁶ és Szokolnyikov, akik tizenharmadikán indultak el, már megérkeztek, és az ügyet a helyszínen elrendezték. En azt javaslom, hogy új direktívát ne küldjünk.

---

² Ahmet **Kemal** Pasa (1872-1922): török katonatiszt, az Oszmán Birodalmat az I. világháború idején kormányzó triumvirátus tagja. Később elmenekült Törökországból; először Németországba ment, majd Afganisztánba, ahol segített megszervezni az afgán hadsereget. Ott-tartózkodása alatt, mint ebből a dokumentumból is kitűnik, áruló kapcsolatba lépett SzovjetOroszországgal.

³ Musztafa **Kemal** Pasa (1881-1938): ismertebb nevén **Kemal Atatürk**

⁴ Ju. I. **Ibragimov** (1895-1951): bolsevik ügyekben dolgozó muzulmán hírszerző. 1920-ban a turkesztáni front Katonai-Forradalmi Bizottságának tagja.

⁵ Ezt a sort Lenin írta. Lenin a határozatot Kresztyinszkijhez továbbította, aki később jelentette neki, hogy mi történt vele.

⁶ G. I. **Szafarov** (1891-1942): régi bolsevik; a keleti kérdések szakértője. A sztálini terror áldozata lett.

N. Kresztyinszkij
Egyetérttek [.] Lenin
Egyetérttek [.] N. Buharin

Javaslat Sztálintól

Javaslom, hogy informálódjunk Szokolnyikovról, s ha még nem érkezett meg, akkor késedelem nélkül cselekednie kell Frunze parancsnok előírása szerint.

Sztálin

3A. dokumentum

Artuzov távirata a jekatyerinburgi tartományi Cseka elnökéhez

[1920. november]

Másolat

Kódolt távirat

A jekatyerinburgi tartományi Cseka elnökének

Jelentések érkeztek a Moszkvából elszállított korábbi fehér katonatisztek abnormális fogvatartási körülményeiről. Például az örök baksisért adnak egy kondér meleg vizet stop Sürgősen lefolytatni vizsgálatot jelenteni eredményeket miután intézkedtek fentiek megszüntetéséről stop

No. 38667., November 24. Enyhíteni kell a fogvatartási körülményeken.

Artuzov,⁷ az Operatív Osztály vezetője
Cseka Különleges Ügyosztály Igazgatósága
Aláírások: Artuzov, az Operatív Osztály vezetője
Cseka Különleges Ügyosztály Igazgatósága,
Titkárhelyettes [olvashatatlan aláírás]

Hiteles másolat: Mejer,⁸ az Operatív Osztály vezetője
Cseka Különleges Ügyosztály

---

⁷ A. H. **Artuzov** (1891-1943): Cseka hivatalnok.

⁸ Ezt az embert nem sikerült azonosítani.

4A. dokumentum

Trockij távirata Kerzsencevhez és Kraszinhhoz⁹

1921. október 4.

Kerzsencev elvtársnak.

Másolat: Kraszín elvtárs

Egy tízmilliós [aranyrubel-] kereten belüli vásárlás elfogadható számunkra, ha a feltételek tényleg kedvezőek – vagyis engedmény a mondott árból és tényleges garanciák a megjelölt helyre való leszállításra. Azonnal lépjen kapcsolatba Kraszín elvtárral, akinek elküldjük e távirat másolatát, és pontosan határozzák meg az árat, a szállítási határidőket és a tényleges leszállítás garanciáit.

Magát a vásárlást illetően az alapvető döntés a következő: a kiutalt összeg háromötödét puskákra és lőszerre kell költeni; körülbelül kétötödét pedig automata fegyverekre, 7,6 milliméteres lőszerrel, meg Maxim géppuskára. Mindenesetre jelentse Moszkvának az összes lehetséges ügyleti variációt még a megállapodás rögzítése előtt.

A leszállítás fogadásánál természetesen a legszigorúbb műszaki ellenőrzésre van szükség. Vannak ehhez abszolút kompetens alkalmazottak, és konkrétan kik azok? Vagy innen kell ilyeneket küldeni, ami némi késedelemmel jár? Van-e lehetőség arra, hogy a szállítmány formális átvételére és a műszaki ellenőrzésre Petrográdon kerüljön sor, a [fegyvereket] küldő cég képviselőjének részvételével?

Október 4.

Trockij
Szigorúan titkos
Távirat (kódolt)

Kraszín elvtársnak

Másolat: Kerzsencev elvtársnak

Kerzsencev elvtárs jelentős számú puska és orosz rendszerű, amerikai gyártmányú géppuska beszerzését javasolja. Itt az a döntés született, hogy erre tízmillió rubelt utaljanak ki. A legfontosabb, rögzítendő pontok a következők:

- a. Szigorú műszaki ellenőrzés a szállítmány átvételekor.
- b. Garanciák a túl nagy veszteség ellen a leszállítás közbeni elkobozás, elsüllyedés, stb. esetére.

---

⁹ Lásd 78. dokumentum

- c. Maximális árcsökkentés.
- d. Maximális gyorsaság az egész ügyletre és a leszállításra nézve.

Továbbá, Kerzsencev elvtárs majd ellátja önt részletesebb információkkal. Felszólítjuk önt, hogy ezt a nagyon fontos ügyet a legnagyobb gondossággal és határozottsággal kezelje, és tegyen meg mindent az ügylet sikeréért.

Október 4.

Trockij

5A dokumentum

Csicserin levele Leninhez

Legszigorúbban titkos

1922. január 30.

Lenin elvtársnak.

Másolatok: Trockij, Sztálin, Kamenyev, Zinovjev és Molotov elvtársnak.

Kedves Vlagyimir Iljics,

Ha az a döntés született, hogy ragaszkodni kell azokhoz a direktívákhoz, amelyek a [genovai] konferencia biztos félbeszakadásához vezetnek, [akkor] jobb ezt egyáltalán nem hagyni [Genovára], és rögtön bejelenteni, hogy nem fogadjuk el a cannes-i határozatot, s ezzel meg is szakítjuk a konferenciát. Otthagyni in corpore és felmondani ott mindent, s aztán visszajönni, az azt jelentené, hogy hosszú időre lehetetlenné válna ennek [az összejövételnek] az újbóli összehívása.

Franciaország kiad egy ultimátumot, azt követelve, hogy a cannes-i határozatot minden vitát megelőzően fogadja ez az összes résztvevő. Mi egyelőre sem igent, sem nemet nem mondunk. Ha megnyílik a genovai konferencia, ezzel az ultimátummal fogunk szembenézni. A Központi Bizottság mégis kiadott egy direktívát „nincs esemény” esetére (ez a híres *jamais*-ra emlékeztet) – Lloyd George-ot akkorra már kétségtelenül egy Franciaországgal erről aláírt egyezmény fogja kötni, és egyébként is lényegében mindig ez volt Anglia követelése is. Áthatolhatatlan fallal találjuk szemben magunkat, és Lloyd George nem fog tudni engedményt tenni nekünk. Szellemi gyermeke – a konferencia botrányba fullad: megérkezünk és rögtön el is távozzunk. Egy ilyen mozgalmas, drámai és azonnali szakítással a kölcsön természetesen lehetetlenné válik, hosszú időre romba dőlnek a gazdasági kilátások, dühödt intervenciók támadás indul – francia repülőgépek nagyszabású légitámadása

Moszkva ellen Lengyelországból, Petrográd ellen Finnországból és így tovább.

Ha mi most bejelentjük, hogy nem fogadjuk el a [cannes-i] határozatot, akkor nem lesz konferencia, akkor nem lesz drámai szakítás és botrány, és nem lesz odautazás sem, azzal a tudatos szándékkal, hogy azonnal és tüntetően kivonuljunk. Megtagadnak tőlünk egy nagy összegű hitelt, de Lloyd George keze még nem lesz megkötve, s Angliával a jelenlegi keretek között további gazdasági kapcsolatok válnak lehetővé.

Én személy szerint ellenzem ezt a politikát. Nemcsak Franciaország, de Anglia sem lesz hajlandó belemenni egy átfogó békébe és nagy kölcsönöket [fölajánlani], az összes tartozások teljes elismerése nélkül. Terítéken csak az álmósított tulajdon van – itt a vita még mindig lehetséges, ha nem volna ultimátum. Én az Angliával folytatott korábbi tárgyalások egész menetét figyelembe véve beszélek. Javaslatom: 1) a konferencián bejelentett ultimátumuk hatására elfogadni a cannes-i határozatot; 2) ezzel tökéletes összhangban ellenköveteléseket előterjeszteni, amelyek kiterjednek mindenre (ami lehetséges), de a tárgyalások további menetében, ha szükséges, nagy összegű kölcsönt szerezni az ellenköveteléseink csökkentésével, s ha enélkül nincs kölcsön, akkor az ellenköveteléseinket még tovább csökkenteni, **alámenni** az ő követeléseiknek, alkudozni a különbségen és azt újabb, nekünk nyújtott kölcsönné „konvertálni”.

Mellesleg az amerikai Vigand¹⁰ rádióállomás Berlinből azt jelentette, hogy Radek úgy nyilatkozott a *Rote Fahne*-ben, hogy ha kapunk harminc milliárd aranymárkát és jogi elismerést, akkor kitartunk a versailles-i szerződés mellett és elismerjük a tartozásainkat... (!!)

Kommunista üdvözlettel,

Csicserin

---

¹⁰ Az utalás nem világos.

6A. dokumentum

Csicserin első távirata Genovából

1922. április 15.
Szigorúan titkos
Beérkezés No. 2895/s

Genovából

Érkezett április 16., dekódolva '22. április 17.

Moszkva, Külügyi Népbiztosság részére

Ma az egész napot a Lloyd George-dzsal, Barthou-val, Schanzerral¹¹ és Henri Jasparral¹² folytatott tárgyalásokkal töltöttük – de valójában már harmadik napja egy helyben topogunk, és a bizottságra vonatkozó javaslatunkat is elvetették.

Az antant abszolúte nem hajlandó visszavonni az ultimátumát, és ragaszkodik hozzá, hogy a jövőben feltétel nélkül [ismerjük el] az összes magánkövetelést, függetlenül a kormányok közötti megállapodásoktól. Úgy néz ki, egyetértenek abban, hogy akár tíz évig is moratóriumot hirdessenek a velük szemben fennálló tartozásainkra, és egyéb engedményekre is hajlandók, de csak azzal a megváltoztathatatlan feltétellel, hogy elvileg elismerjük a kötelezettségeinket a magánszemélyek kompenzálására. Ellenköveteléseink fejében sztornírozzák hadikölcsöneinket. De ennél tovább nem mennek. Lemondanak a restitúcióról, azt követelve, hogy tartós haszonbérletbe adjuk vissza korábbi tulajdonosaiknak az ipari üzemeket. Maximális nyomással bele fognak egyezni [olvashatatlan szó] az államosított vállalatokért járó kárpótlásba, beszámítva a teljes összeget, melyet tíz év alatt kell kifizetni vagy egy megszabott periódusban a többé-kevésbé közeli jövőben. Lloyd George sürgeti a választ, nem akarja elhúzni a konferenciát abban az esetben, ha velünk nem lehetséges a megegyezés. A velünk való további tárgyalások sehol sem vezetnek. Nem marad más, mint kijelenteni a megállapodás lehetetlenségét és megpróbálni felvázolni a találkozó ideje alatt egy megfelelő deklarációt a politikai bizottság számára. Azonnali instrukciókat kérünk.

[Egy szó hiányzik] bankárok és gyárosok is jöttek ide, de nem bocsátkoznak velünk tárgyalásokba, amíg nincsen kormányközi megállapodás. Velünk

---

¹¹ Carlo **Schanzer** (1865-1953): olasz külügyminiszter.

¹² Henri **Jaspar** (1870-?): belga külügyminiszter, aki Lloyd George, Barthou és Schanzer társaságában április 14-én találkozott az oroszokkal. Lásd Fink: *Genoa Conference*, pp. 160-161. Az orosz dekódoló tisztviselő egyébként elírta a nevet („Jas Paul”).

szemben az antant egységes frontot alkotott [egy szó hiányzik]. Az angolok nem nagyon térnek el a franciák taktikájától.

1922. április 15.

Csicserin

7A. dokumentum

Csicserin második távirata Genovából

1922. április 15.

Szigorúan titkos

Beérkezés No. 2906/s

Genovából

Érkezett és dekódolva '22. április 17.

Moszkva, Külügyi Népbiztosság részére

A Politbüro részére. Ma, április 15-én az antanthatalmak közölték velünk a végső feltételeiket. Le kell mondanunk az intervenció miatti ellenköveteléseinkről, amiért cserébe ők leírják a mi háborús kölcsöneinket, valamint a háború előtti kölcsön kamatát a moratórium végéig, amelynek időtartamát kölcsönös megállapodással körülbelül nyolc-tíz évben fogjuk meghatározni. Az államosított tulajdont tartós haszonbérlet alapján vissza kell adni a tulajdonosoknak, vagy pedig, egyéni esetekben, kárpótlást kell fizetni, ahol a haszonbérlet technikai okokból nem lehetséges, és erről még lehet tárgyalásokat folytatni. A külföldön lévő orosz tulajdont, például a hajókat és a hasonlókat, vissza kell adni nekünk. Lloyd George, s azután Schanzer egy külön futár révén arról értesített bennünket, hogy ezeken a feltételeken túl már nem mennek. Kérjük önöket, hogy a legsürgősebben küldjék az instrukciókat, akár a tárgyalások megszakítására hatalmaznak fel, akár pedig további engedmények megtételére. Egyelőre semmiféle engedményt nem tettünk a kölcsönök ügyében és nem köteleztük magunkat semmire. Mégis, bármennyire is érdekelt Lloyd George és bizonyos mértékig az olaszok is a konferencia sikeres kimenetelében, mi biztosra vesszük, hogy ők semmilyen körülmények között nem fognak lemondani a fent említett két alapelvről, vagyis arról, hogy nem fizetnek nekünk semmit az intervencióért, mert az úgy nézne ki, hogy hozzájárultak ahhoz a háborúhoz, amelyet elvesztettek, s hogy nem adnak nekünk felmentést a magánszemélyek, főként az államosított tulajdonok birtokosai követelése alól. A tulajdonért járó koncessziók helyettesítését [a kárpótlást] ők nagy kompromisszumnak tekintik, összhangban a cannes-i határozat első pontjával. Különböző kisebb engedményeket

lehet még elérni, és mi diktálhatjuk a feltételeinket a garanciák ügyében a külföldiek jövőbeli oroszországi munkájával kapcsolatban. Választ kérünk legkésőbb hétfőig. Jelezzék a válaszban, hogy az az április 15-i javaslatra vonatkozik. Abban az esetben, ha mi megszakítjuk a tárgyalásokat, akkor valószínűleg legkésőbb szerdán elutazunk. Erősítsék meg a távirat megérkezését nyomban a dekódolás után.

Csicserin

1922 decemberében, amikor Lenin gyakorlatilag cselekvőképtelen volt, néhány munkatársa enyhíteni akart a külkereskedelem állami monopóliumán. Lenin hevesen ellenzett minden ilyen változtatást, és megkérte Trockijt, hogy verje vissza az erre irányuló próbálkozásokat, amit Trockij aztán meg is tett. A Lenin-Trockij koalíció lehetőségétől megijedt triumvirátus megszavazta, hogy Lenint egyáltalán ne tájékoztassák a Politbüro eseményeiről, mondván, hogy kímélni kell az egészségét. Maga Sztálin volt az, aki formálisan is felhatalmazta a Központi bizottságot Lenin „elszigetelésére”.¹³

8A. dokumentum

A Központi Bizottság Plenumának határozata
Leninnel kapcsolatban.

1922. december 18.
Világ proletárjai egyesüljete!

OROSZ KOMMUNISTA (BOLSEVIK) PÁRT.
KÖZPONTI BIZOTTSÁG ÜGYOSZTÁLY: TITKÁRSÁGI IRODA

No. 20695/s
Sztálin és Fotyijeva elvtársaknak

1922. december 18.
Szigorúan titkos

A Központi Bizottság Plenumának Határozata

Abban az esetben, ha Lenin elvtárs érdeklődne, hogy milyen döntést hozott a plénum a külkereskedelemmel kapcsolatban, akkor Sztálin elvtárs és az

¹³ Lásd *RUBR*, pp. 468-469.

orvosok megállapodása alapján tájékoztatni kell őt a határozatról, hozzátéve, hogy a határozatot is és a bizottság összetételét is egyhangúan fogadták el.

Jaroslavszkij elvtárs jelentését¹⁴ semmilyen körülmények között sem szabad most odaadni [Leninnek], hanem vissza kell tartani, hogy majd akkor adják oda neki, ha az orvosok, Sztálin beleegyezésével, ezt megengedik.

Sztálin elvtársat személyesen kell felelőssé tenni Vlagyimir Iljics elszigeteléséért, mind a [párt]munkásokkal való személyes kapcsolatok, mind pedig a levelezés terén.

A Központi Bizottság titkára,

Sztálin

/ZAS/

9A. dokumentum

Dzerzsinszkij utasításai Lenin halálát követően

1924. január 22.

Rejtjelezve. Azonnal továbbítandó.

A GPU minden szervének

Az összes tartományi szervnek

Az összes speciális regionális szervnek

Tegnap este hét órakor, a kormány bejelentése szerint elhunyt Vlagyimir Iljics. Szerveink,¹⁵ először, mozgósítást rendeljenek el, másodszor pedig tartásuk fenn a teljes nyugalmat és akadályozzák meg a pánikot, nem adva okot rá külső megnyilatkozásokkal és indokolatlan tömeges letartóztatásokkal. Harmadszor, tisztázzák a tömegek és az utca [emberének] hangulatát. Negyedszer, különös figyelemmel kísérik a feketeszázak, a monarchisták és a fehérgárdisták viselkedését. Ötödször, minden lehetséges módon segítség fokozni a hadsereg harci szellemét. Hatodszor, hívják össze a tartományi pártbizottságot, az ő direktíváinak megfelelően. Hetedszer, folyamatosan tájékoztassanak bennünket minden fontos dologról.

Dzerzsinszkij

'24. január 22. 14.00 óra

¹⁴ Nem világos, hogy Je. M. Jaroslavszkijnek milyen „jelentéséről” van itt szó.

¹⁵ A GPU

A dokumentumok forrásai

Dokumentumok

Minden dokumentum az Újabb Kori Történelem Dokumentumai Megőrzésének és Tanulmányozásának Oroszországi Központjában (RCHIDNI) található.

1. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 22,1. 3 ob. Eredeti igazolás.
2. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27 094. Kézzel írva. Részben publikálva in Dmitrij A. Volkogonov: *Lenin: Polityicseszkij portret* [Lenin: Politikai portré], 1. kötet (Moszkva, 1994), 107.
3. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27056. Kézzel írva.
4. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27 097. Másolat A. L. Ljubimov aláírásával. Publikálva in Volkogonov: *Lenin*, 1. kötet, p. 108.
5. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27 131. Kézzel írva, latin betűvel.
6. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 3281. Kézzel írva. E levél nagyobbik része angolul íródott, s itt megőriztük Lenin helyesírását. A dőlt betűk az angol szavakat jelzik; a nagybetűt azt jelzi, hogy a kifejezés eredetileg oroszul szerepelt.
7. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 299. 1. 4. Kézzel írva. Hiányos formában publikálva in *PSS*, 48. kötet, pp. 299-300. Az ott kihagyott részeket itt közöljük. Az eredeti levél nagy része angolul íródott, s itt megőriztük Lenin helyesírását. A dőlt betűs részeket Lenin angolul írta; a nagybetűt azt jelzi, hogy a kifejezés eredetileg oroszul szerepelt.
8. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 3327. Kézzel írva. Hiányos formában publikálva in *PSS*, 48. kötet, pp. 307-312. Az ott kihagyott részeket itt közöljük. Eredetileg angolul íródott.
9. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 3341. Kézzel írva. Az eredeti levél angolul íródott (dőlt betűvel jelezve), s itt megőriztük Lenin helyesírását.

10. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27 136. Kézzel írva. Címzések a levelezőlapon: „Herrn Roman Malinowski, Mannschafts-gefangenlager Gruppenübungsplatz (Batal'on 2, Rota 8, barak 43, Alten-Grabow, Deutschland”) és „W. I. Ulianow, Seidenweg 4a III (bei Fr. Schneider), Bem (Schweiz).” „21 September” kiemelve Malinovszkij által.
11. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27137. Kézzel írva.
12. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27 139. Kézzel írva.
13. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 4303. Kézzel írva. Hiányos formában publikálva in PSS, 49. kötet, p. 327. Az ott kihúzott részeket itt közöljük. A levelezőlapon a címzés: „Mme Armand, Kurhotel Mariental, Sorenberg (Kt. Luzern).”
14. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 4365. Kézzel írva. Hiányos formában publikálva in PSS, 49. kötet, pp. 362363. Az ott kihúzott részeket itt közöljük.
15. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 4389. Kézzel írva. Hiányos formában publikálva in PSS, 49. kötet, p. 368-371. Az ott kihúzott részeket itt közöljük.
16. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 4401. Kézzel írva. Hiányos formában publikálva in PSS, 49. kötet, pp. 374376. Az ott kihúzott részeket itt közöljük.
17. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 4578., ll. 1-6,9. Kézzel írta Lenin és Kolokolov. Csak kivonatos formában közölte a PSS, 32. kötet, pp. 511-512. Első összefoglalása in *Vesztnyik vremennogo pravityelsztva* [Az Ideiglenes Kormány Közlönye]. 1917. június 16., p. 3.
18. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 4629. Kézzel írva.
19. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 615, l. 4. Kézzel írta a táviratkezelő.
20. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 25 617. Másolat.
21. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27142. Kézzel írva.
22. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 6601. Kézzel írva egy távirati blankettára. Publikálva in *Rogyina*, 1 (1993): 184. Angol nyelven.

23. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 26 258, ll. 11-12. Távírósza-
lag.
24. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 6898. Kézzel írva. Teljes ter-
jedelmében közli a *Komszomolszkaja Pravda* [Komszomol
Igazság], 1922. február 12, p. 2. Általánosságban hivatkozik
rá E. B. Bos in *Proletarszkaja revoljucija* [Proletárforradalom],
3 (1924): 155-173, főként p. 169., azt állítva, hogy Lenin „elv-
társi tanácsot” adott. Ismét megjelentetve in *LS*, 18. kötet
(Moszkva, 1931), 205-206. A *LS* szerkesztői, részleteket idéz-
ve a levélből, azt írják, hogy maga a levél „nyilván elve-
szett”.
25. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 310. Kézzel írva. Meg-
jegyzés a borítékon: „A berni orosz nagykövet Ja. Berzinnek
(Lenintől).”
26. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 6787. Kézzel írva.
27. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27143. Kézzel írva.
28. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 492. Kézzel írva. Publikálva
in *Komszomolszkaja Pravda*, 1992. február 12., p. 2.
29. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 25 671. Kézzel írva. Hiányos
formában publikálva in *PSS*, 50. kötet, p. 194. Megjegyzés a
borítékon: „Berzin elvtársnak, Oroszország svájci nagykö-
vetének (Lenintől).”
30. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27149. Kézzel írva.
31. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 7310. Kézzel írva.
32. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 8196. Kézzel írva.
33. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 8492. Kézirat másolata. Pub-
likálva in *Rogyina*, 3 (1994): 49.
34. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 9, ll. 79-80. Javított gyorsírá-
sos feljegyzés.
35. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 327. Kézzel írva. Az 1. és
a 2. pontot Kamenyev, a 3.-at Lenin írta.
36. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27 051, ll. 1, 5. Kézzel írva,
Lenin megjegyzéseivel.
37. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 10 874. Kézzel írta Lenin és
Kresztyinszkij.

38. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 11 049. Kézzel írva. E távirat egy részletét közölte a *Pravda*, 1928. július 24., p. 4.
39. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 348. Kézzel írva, Lenin jegyzetével. Trockij megjegyzését a *Vojennoisztoricseskij zurnal* [Hadtörténeti folyóirat], foglalja össze, 2 (1963): 29; Lenin kommentárja e dokumentummal kapcsolatban publikálva in *BH*, 7. kötet, p. 537.
40. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 202. Kézzel írva.
41. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 11 430. Eredeti távirat.
42. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 11 800. Kézzel írva. Részben publikálva in *Pravda*, 1956. július 11., p. 2.
43. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 364, l. 1. Kézzel írva. V. ö. *BH*, 8. kötet, p. 294. A kódolva elküldött részek félkövérrel szedve.
44. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 8924. Kézzel írta Je. M. Szkljanszkij. Részben publikálva in *BH*, 8. kötet, p. 402.
45. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 270. Csicserin levele, a határozattervezet és Lenin megjegyzése kézzel, a korrekciók és a kiegészítések pedig géppel vannak írva.
46. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 13639. Eredeti távirat.
47. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 13885. Kézzel írva.
48. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1299. Kézzel írva.
49. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 424. Kézzel írva.
50. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 14490. Eredeti távirat.
51. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 334. Kézzel írva.
52. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 15834. Másolat. (L. A. Fotyijeva kézírása)
53. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 14706. Kézzel írva.
54. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 348, l. 1. Kézzel írva.
55. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 363. Kézzel írva.
56. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 375, l. 1. Kézzel írva.
57. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 390. Kézzel írva.
58. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 391. Kézzel írva.
59. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 25482, ll. 1-28. Gyorsírással jegyzet gépelt átirata. A fordítás az f. 2, op. 1, d. 25482-ben

található kézirat-formát követi. Maga Lenin csak az első oldalt szerkesztette.

60. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 429, l. 1. Kézzel írva.
61. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 454. Eredeti távirat Lenin megjegyzésével.
62. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 472. Kézzel írva. A kódolt szavak félkövérrel szedve.
63. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 463. Eredeti gépelt szöveg Lenin megjegyzésével.
64. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 459. Kézzel írva.
65. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1292. Kézzel írva.
66. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 510. Kézzel írva. Ezt a feljegyzést titokban átírta egy I. Barahov nevű küldött. Hivatalos átírata nincsen, és a beszédet nem rögzítik a tizedik pártkongresszus jegyzőkönyvei sem.
67. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 17811. Eredeti távirat.
68. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 607. Eredeti távirat Lenin megjegyzésével.
69. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 708. Kézzel írva.
70. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 19 580, l. 1. Eredeti távirat.
71. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 717. Eredeti távirat Lenin megjegyzésével.
72. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 773. Kézzel írva.
73. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 26847. Másolat.
74. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1328. Kézzel írva.
75. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 830. Kézzel írva.
76. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 694. Kézzel írva.
77. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 25 609, ll. 10-11. Másolat. Egyetlen mondat kivételével ezt még nem publikálták. Lásd *BH*, 11. kötet, p. 370.
78. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 914. Eredeti szöveg Lenin megjegyzésével.
79. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 21 196, l. 1. Eredeti távirat.
80. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 21 514. Kézzel írta Trockij; Lenin aláírásával és kiegészítéseivel.

81. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 22300. Kézzel írva.
82. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 747, ll. 1-1 v. Kézzel írva.
83. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1105. Kézzel írta L. A. Fotyijeva.
84. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1106, l. 1. Kézzel írva.
85. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 22 737. Kézzel írta L. A. Fotyijeva.
86. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 25985. Kézzel írva.
87. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 23536. Kézzel írva.
88. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1119. Kézzel írva.
89. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 22768. Kézzel írva.
90. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 27071. Kézzel írva.
91. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 22905, l. 1 ob. Gépelt szöveg.
92. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1164. Gépelt szöveg Lenin lapszéli megjegyzéseivel.
93. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1166. Kézzel írva.
94. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 22947. Gépelt szöveg. Először publikálva in *Vesztnyik russzkogo sztugyeneseszkogo hrisztijanszkogo dvizsenyija* [Orosz diák keresztény mozgalom közlönye], no. 98 (1970):54-57.
95. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 22960, l. 2. Kézzel írta L. A. Fotyijeva.
96. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 23018. Kézzel írva.
97. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 23 036. Kézzel írva.
98. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 24 788, ll. 3-5. Eredeti távirat.
99. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 25 669, ll. 1-2. Kézzel írta Zinovjev.
100. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 23 098, l. 3. Másolat.
101. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 23 114. Trockij levele eredeti gépelt szöveg. A szavazásról készült feljegyzés kézzel írva. A határozattervezet géppel írva.
102. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 25989. Kézzel írva.
103. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 23226. Kézzel írva.
104. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 25 992. Kézzel írta M. I. Uljanova.

105. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 25 995. Kézzel írva.
106. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1239. Kézzel írva.
107. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1338, L 1. Kézzel írva.
108. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 26.000. Kézzel írva.
109. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 26002. Kézzel írva.
110. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1245, L 1. Kézzel írva.
111. Az Unsliht által annotált listát Lenin leveléhez csatolva az RCHIDNI őrzi.
112. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 1255. Kézzel írva.
113. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 26003. Kézzel írva.
114. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1344. Gépelt szöveg.

- 1A. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 206. Gépelt szöveg.
- 2A. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 395. A távirat másolat formájában létezik; Lenin határozata és különböző javaslatok kézzel írva.
- 3A. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 463, L 6. Gépelt szöveg. Lásd 63. dokumentum.
- 4A. DOKUMENTUM: F. 2, op. 1, d. 914, L 2. Eredeti távirat. Lásd 78. dokumentum.
- 5A. DOKUMENTUM: F. 2, op. 2, d. 1106, ll. 2-3. Másolat. Lásd 83. dokumentum.
- 6A. DOKUMENTUM: F. 5, op. 1, d. 1968, L 4. Hiteles gépelt másolat. Lásd 98. Dokumentum.
- 7A. DOKUMENTUM: F. 5, op. 1, d. 1968, L 6. Hiteles gépelt másolat. Lásd 98. Dokumentum.
- 8A. DOKUMENTUM: F. 55, op. 2, d. 27, L 88. Eredeti gépelt memorandum. Részben publikálva in *RUBR*, p. 468.
- 9A. DOKUMENTUM: F. 76, op. 3, d. 287. Kézzel írva.

Névmutató

A

Afanaszjev,
Akszelrod, Pável
Alekszejev, M. V.
Alekszinszkij, G. A.
Alszkij, A. O.
Antonov-Ovszejenko,
Vlagyimir Alekszandrovics,
Armand, Inessza,
Artuzov, A. H.
Artyom, Fjodor Andrejevics
Atatürk, Kemal
Avanyeszov, Varlaam Alekszandrovics
Azef, [evno Fiselevics

B

Badajev, Alekszej Jegorovics
Balabanoff (Balabanova), Angelica
Baranovka
Barthou, Jean-Louis
Beloborodov, Alekszandr Georgijevics
Berzin, J. A.
Boerner, Ignacy
Bogdatyev, S. J.
Brjuhanov, Nyikolaj Pavlovics
Bubnov, Andrej Szergejevics
Buggyonnij
Buharin, N. L.
Burcev, Vlagyimir

C

Civcivadze, L B.
Cjurupa, Alekszandr Dmitrijrvics
Csemih, A. Sz.

Csernyakov
Csicserin, G. V.
Csirkin, Vaszilij Gavrilovics
Curzon, Lord

D

d' Abernon
Dan, Fjodor I.
Danyisevskij, Karl
Krisztyanovics
Daszynski, Ignacy
Dzerzsinszkij, Feliks Edmundovics

F

Fabergé, Peter Carl
Foerster, Otfried
Fotyijeva, Ligyija Alekszandrovna
Fraina, Louis C.
Frank, Sz. L.
Frumkin, M. I.
Frunze, Mihail Vasziljevics

G

Ganyeckij (Fürstenberg), Jakov Sztanyiszlavovics
Gerszon, V. L.
Gljasszer, M. I.
Goc, A. R.
Gorbunov, Pavel Petrovics
Gorkij, Makszim
Gornfeld, Arkagyij Georgijevics
Gorter, Herman
Groman, Vlagyimir Gusztavovics
Guilbeaux, André
Gukovszkij, I. E.
Guszev, Szergej Ivanovics
Gyenyikin, Anton Ivanovics

H

Halatov, A. B.
Hauschild, Herbert
Henderson, Arthur
Hertzog, Jacob
Hitler, Adolf
Hoover, Herbert

I

Ibragimov, J. I.
Iljin, M. V.
Innokentyij
Itchner, Hans
Izgojev, A. S.

J

Jakovenko, V. G.
Jaroslavszkij, Jemeljan
Jegorov, A. I.
Jelcin, Borisz
Jevdokimov, Georgij
Jerejemevics
Joffe, Adolf
Jugyenyics, Nyikolaj Nyikolajevics

K

Kalinyin, Mihail Ivanovics
Kamenyev (Rosenfeld), Lev Boriszovics
Kapp, Wolfgang
Karahan, Lev Mihajlovics
Kascher, Leonie
Kasirin, Nyikolaj Dmitrijevics
Kerenszkij, Alekszandr Fjodorovics
Kerzsencev, Platón Mihajlovics
Klemperer, Georg
Klinger, G. K.

Kolcsak, Alekszandr Vasziljevics
Kopp, Viktor Leontyevics
Kornyilov, Lavr
Kozsevnyikov, A. M.
Kramer, V. V.
Kraszín, Leonyid Boriszovics
Kresztyinszkij, Nyikolaj Nyikolajevics
Krupszkaja Nagyezsda Konsztantyinovna
Kurajev, V. V.
Kurszkij, D. I.

L

Lansbury, George
Larin, Jurij
Lejtejzen, G. D.
Lezsnyev, L. G.
Litvinov, Makszim Makszimovics
Lloyd, George, David
Lomov, Georgij Ippolitovics
Longuet, Jean
Ludendorff, Erich
Lunacsarszkij, Anatolij V.

M

Malinovszkij, Roman V.
Mancev, V. N.
Manucsarjanc, Susanyika M.
Marat
Martov, L.
Mdivani, P. G.
Melnycsanszkij, Grigorij Natanovics
Mickevics, Vikentyij Szemjonovics
Mihajlov, Vaszilij Mihajlovics
Miklós (II.) cár
Miljukov, Pavel Nyikolajevics
Miljutyin, Vaszilij Pavlovics

Minkin, A. E.
Mjakotyin, V. A.
Molotov, Vjacseszlav Mihajlovics
Muranov, Matvej Konsztantynovics

N

Nogin, Viktor Pavlovics
Noulens, Joseph
Novickij, A. A.

O

Ordzsonikidze, Grigorij Konsztantynovics
Oszinszkij, N.

P

Parszkij, D. P.
Peluso, E. P.
Péricat, Raymond
Pesehonov, A. V.
Petijura. Szemjon Vasziljevics
Petiscsev, A. B.
Petrovskij, Grigorij Ivanovics
Piłsudski, Jozef
Piljavszkij, Sztanyiszlav Sztanyiszlavovics
Pjatakov, Grigorij leonyidovics
Platten, Friedrich
Plehanov, Georgij Valentyinovics
Podvojszkij, Nyikolaj Iljics
Poincaré, Raymond
Poletajev, Nyikolaj Gorjevics
Preobrazsenszkij, Jevgenyij Alekszejevics
Price, M. Phillips

R

Radek, Karl Berngardovics
Rakovszkij, Hrisztyian G.
Reed, John

Rikov, Alekszej Ivanovics
Rozanov, N. Sz.
Rozskov, Nyikolaj Alekszandrovics
Rudzutak, Jan Ernesztovics

S

Ser, Vaszilij V.
Sljapnyikov, Alekszandr
Smidt, Vaszilij Vlagyimirovics
Smit, Jelizaveta Pavlovna, Nyikolaj Pavlovics
Sorin, Vaszilij Ivanovics
Szafarov, G. I.
Szemasko, N. A.
Szerebrjakov, Leonyid Petrovics
Szereda, Szemjon Pafnyutyevics
Szergejev, V.
Szmilga, I. T.
Szmirnov, Vlagyimir Mihajlovics
Szmoljanyinov, V. A.
Szokolnyikov, Grigorij Jakovlevics
Sztálin, Joszif Viszarionovics
Sztaszova, Jelena Dmitrijevna
Sztruve, Pjotr berngardovics
Sztucska, Pjotr Ivanovics
Sztyeklov, Jurij M.

T

Ter-Gabrieljan, Szaak Mirzojevics
Tomszkij, Mihail Petrovics
Trockij, Lev Davidovics
Tuhacsevszkij, Mihail Nyikolajevics

V

Vandervelde, Emile
Vigdorcsik, N. A.
Vilmos II. császár

Vladyimirszkij, Mihail Fjodorovics
Volkogonov, Dmitrij A.
Vologyicseva, Marija Akimovna
Vorovszkij, V. V.
Vrangel, Pjotr Nyikolajevics

Z

Zinovjev, Grigorij Jevszejevics